

Donáth Ferenc¹

BÖRTÖNLEVÉL

Kedvesem!

Vác, 1958. szept. 3.

Megkaptam leveled², melyet már az ítélet³ ismeretében írtál. Nagyon-nagyon köszönöm. Másfél évig én is szakadatlanul Veled voltam s a gyerekekkel gondolatban⁴. Ha valamikor visszagondolok erre az időre, mindig az értetek való aggodalom, és a bánat, amit Neked okoztam teszi különösen gyötrelmessé ezeket a hónapokat⁵. Most is, bár sokkal jobb lelkiállapotban vagyok, a bizonytalanság miatt, hogyan fogtok megélni, és milyen nehéz sors vár Rád teszi nappalomat, és gyakran az éjszakát is gondterheltté. Nem tudom, hogy valaha is jóvátehetem-e ezeket a nehéz időket, amelyeket átéltem, s amelyek még Rád várnak. Én mindig

¹ 1913. szeptember 5-én született Jászárokszálláson, apja ügyvéd volt, 1930-ban érettségizett a Jászberényi József Nádor Gimnáziumban. 1958 júniusában, a Nagy Imre-per másodrendű vádlottjaként 12 év börtönre ítélték. A dölt betűkkel közölt eredeti levélhez fia, ifj. Donáth Ferenc készítette jegyzeteket.

² „Külön tortúra volt a csoport számára a magánlevelezéssel üzőtt titkosszolgálati játszma, amely még a diplomáciában is némi zavart okozott.” (Baráth Magdolna, Sipos Levente: A snagovi foglyok, Nagy Imre és társai Romániában iratok 2006. Bp. Napvilág Kiadó, Magyar Országos Levéltár.) A magánlevelezést a Snagovba hurcoltak és magyarországi rokonaik között nem tiltották meg, inkább a késleltetést és a cenzúrázást választották. 1957 áprilisától a kilenc férfi letartóztatását követően a levelezés teljesen leállt. Sem levél, sem sajtó 1958. június 15-i ítélethozatalig a deportáltaknak, vagy a deportáltaktól, vagy a foglyoknak nem lehetett.

³ A szóban forgó ítélet, a Legfelsőbb Bíróság Népbíróági Tanácsa az 1958. június 15-én kelt TB.NB. 003/1958/18. számú ítélete Donáth Ferenc II. r. terhellet a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésével elkövetett bűntett miatt 12 évi börtönre, a büntetőtörvényben felsorolt egyes jogok gyakorlásától 10 évi eltiltásra és teljes vagyonelkobzásra ítélte a Nagy Imre és társai ügyében. Donáth Ferenc életében ez már a harmadik ítélet, amelyre a levél utal.

⁴ 1956. november 22. Kádár János írásos ígérvényével szemben a Jugoszláv Nagykövetséget elhagyók között a Donáth-családot (Donáth Lipótné, Donáth Ferencné Bozóky Éva, Donáth Máttyás, Donáth László) is fogságba veti a KGB, majd 24 órán belül deportálja – a többi fogolytól elszigetelve őket – Snagovba, ahol december 19-én Donáth Ferencné harmadik fia megszületik, és ahonnan 1957. április 12-én Donáth Ferencet letartóztatják a magyar belügy képviselői. A család romániai fogsága 1958 októberéig tart.

⁵ A vizsgálati időszak szubjektív összegzése jelzi, hogy a rabot a deportált család fenyegetettsége viselte meg leginkább. A család deportációja – éppen úgy, mint az 1951-es perénél a család internálása – a fogoly magatartásától, vallomásaitól tette függővé a családtagok további sorsát. 13 évvel a háborús tapasztalatok után a család likvidálásának reális veszélye volt. A körözött és illegálisan tevékenykedő Donáth Ferenc az édesanyján kívül elveszítette az országban maradt családtagjait.

szeretni foglak, s ragaszkodom Hozzád. Megnyugtattak, hogy nemsokára hazajöttök, s itthon mégis könnyebb lesz Neked is⁶. Sanyi, akivel együtt vagyok, vigasztal, s biztat, hogy segítségedre lesznek⁷. De nekem a múltból már elég sok

⁶ A Politikai Bizottság 1958. augusztus 12-i ülésén Biszku Bélát és Fock Jenőt bízták meg azzal, hogy "az ellenforradalmi eseményekben részt vett elítéltek hozzátartozói és a romániai csoport tagjaival" a testületnek tegyenek javaslatot. Augusztus 23-án javaslatot írt Szalma József, valamint a II/8. osztály vezetője a hazatérők munka és lakásviszonyaira vonatkozóan. Az MSZMP Pártgazdasági és Ügykezelési Osztálya (vezetője Sándor József) augusztus 12-én írt javaslatában a deportáltak internálását javasolta: "a Nagy Imre-perben elítéltek hozzátartozói számára lakást ne Budapesten, hanem vidéken biztosítsunk úgy, hogy letelepedési helyüket a Minisztertanács illetékes szerve velük egyetértésben válasszaná ki." (Baráth - Sipos Bp. 2006.)

Az ítélet után negyed évvel a fogoly a feleségével a deportáltak hazaengedését közli. Nincs rá közvetlen adat, de feltételezhetjük, hogy a belügy embereinek (Biszku Béla belügyminiszter, Korom Mihály, Szalma József) közlése állhat e várakozás hátterében. Miközben a család pusztá megmenekülése már tényként kezelt, addig a megélhetés mikéntjéről a rab teljes tanácsstalansága arra utal, hogy e vonatkozású döntésről nem kívánták tájékoztatni.

A „hajazajöttök” kifejezés arra is utal, hogy nem csak Magyarországra engedik vissza a családot, hanem azon belül otthonukba is visszaköltözhetnek. Bár a „megnyugtattak” kifejezés nem nevesíti az alanyt, de a belügy képviselőire utal, akik valószínűleg szántszándékkal ilyen módon, – a férj levele útján – kívánták a feleség bizalmát a hazaszállítás iránt felkelteni. A „megnyugtattak” arra vonatkozott, hogy ellentétben az előző „ülésszakkal”, amikor az apa börtönviselése alatt a család is internálást szenvedett, és gyermekük álnéven állami gondozásba került, ez alkalommal a deportálás a levél írását követően nem sokkal véget ér; nem lesz internálás, és a gyermekek is családi körben maradnak.

Jelentős jogi tartalommal bírhat a „hazatérés” fogalma. A levél nem véletlenül hallgatott arról, hogy honnan, - a deportálásból, vagy internálásból, - történik a hazatérés. Nemzetközi jogi konzekvenciák miatt ez neuralgikus terület. Az 1949. évi Genfi Egyezmények a „védett személyek” elhurcolását, fogva tartását a garantált jogok súlyos sérelmeként, mint háborús illetve emberiségellenes bűntettként szabályozták a deportálást. Magyarország 1954-ben ratifikálta az egyezményeket, és azt belső joggá tette 1955. évi 32. törvényerejű rendelettel még az első Nagy Imre kormány idején. Azóta folyamatosan, máig hatályos jogszabály. Talán annak hátterében is, hogy a deportálásból visszatérő családok nem kerültek kitelepítésre ez a nemzetközi jogi védelem állhat. Feltehetőleg semmiféle szovjet iniciatíva nem állt a kitelepítési ötlet hátterében, csupán hazai funkcionáriusok bosszúszomja. Ennek kielégítése azonban tetézte volna Kádár nehézségeit; nemzetközileg jelentett volna hátrányt a jugoszláv és nyugati államokkal a kapcsolatok normalizálásában. Feltehetőleg ő állíthatta le ezt az ambíciót. Ahogy a Genfi Egyezményekre való hivatkozás is hiányzik az 1956-ot követő megkorlátozó jogi eljárásaiból, és ennek alapján a korszak irodalmából, úgy ennek szempontként való mérlegelése is. A deportált hozzátartozók kitelepítésének ötlete elhalt, és vonatkozó dokumentumok híján csak azt állapíthatjuk meg, hogy olyan „fekete lyukról” van szó, mely jellemző az akkori viszonyokra.

⁷ Haraszi Sándor ekkor már több mint 20 éve atyai barátja Donáth Ferencnek. A harmincas évektől társa volt a legális és illegális tevékenységben, az 1951-es Kádár és társai perben, majd 1954-es eljárásban, a Nagy Imrét támogatók, majd vele szolidaritást vállalók közé tartozott. Egy sorsot vállaltak, együtt voltak a Jugoszláv Nagykövetségen, Snagovban, és az ismétlődő letartóztatásban. Haraszi felesége, lánya, unokája szintén romániai deportált volt. Haraszi 1958. augusztus 29-i váci börtönlevele Tóth Pál Péter jegyzeteivel megjelent: Haraszi Sándor: Befejezetlen számvetés, Budapest. 1986. Magvető.

rossz tapasztalatom van⁸. De csak már legyetek mihamarabb itthon. Nehezen várom a napot, hogy viszontláthassalak. Évikém, Matyit illetően tégy úgy, ahogy jónak látod. De úgy hallom, Matyin kívül az iskolakötelessék hazajönnek⁹. Nem lenne-e jobb neki is? Mégis, ha Számodra megnyugtatóbb, hogy Veled maradj – maradjon. Majd bepótolja a mulasztottakat¹⁰. Egészséges vagy-e? Erről nem írsz. Annyi mindent kell majd megbeszelnünk jövő életetekről¹¹. Ha visszaérsz, bizonyosan rövidesen meglátogathatsz, és közvetlenül megbeszélhetjük. Addig is gondolkodjál, hogyan tartod el a gyerekeket és magadat. Nekem módom lesz fordítani, s ha belejövök – talán valamivel hozzá tudok járulni a gyerekek neveléséhez. De minderről majd személyesen beszélünk, ha találkozunk. Pénzedet

⁸ A II világháború alatt itthon, üldözöttként szervezkedő kommunistáknak a sztálinizmus idején elszenvedett börtönkálváriájára utal a mondat. 1951-ben a Kádár-per másodrendű vádlottja volt Donáth Ferenc. Ekkor Donáth Ferencné, Bozóky Éva magánzárkában volt internált, szülei Bozóky Tasziló, és Weinrich Margit a kistarcsai börtörben raboskodtak. Donáth Mátyás újszülött fiukat álnéven állami gondozásba helyezték el oly módon, hogy Donáthné kiszabadulása után magánnyomozása ellenére csak hónapokkal később találta meg, követelőzve és fenyegetőzve kaphatta vissza fiát a Lóczy úti nevelőotthonból. A családtagok sorsának esetelésével érték el a kihallgatók – amit veréssel nem sikerült, – hogy Donáth Ferenc bevallotta a koholmányokat. A tárgyalást követőleg mégsem enyhült a családtagok helyzete, még évekig raboskodtak. Részleteket lásd: Varga László: Kádár bírái előtt, Bp. 2001. Osiris - Bp. Föv. Levéltára

⁹ 1958. augusztus 15-én tett javaslatot a BM II/8-as osztálya a Romániában tartózkodó iskolaköteles gyermekek hazaszállítására. A Snagovba deportált iskoláskorúak augusztusi hazahozatalát az anyák átmeneti ott tartása mellett tervezték a politikai kockázat csökkentése végett. Rajk Lászlót – aki Donáth Mátyáshoz hasonlóan már apja 1949-es letartóztatásától kezdve anyja kiszabadulásáig álnéven állami gondozásban volt, és emiatt számított a BM az anya ellenkezésére – rendkívüli módon a nagynénje Bukarestből vihette haza. A 11 éves ifj. János Ferencet és húgát, valamint Vásárhelyi Juliát és Istvánt családtagjaik különválasztva vették magukhoz. Losonczy Annát és Erdős Ágit rokonok vállalták. 1958. szeptember 23-án döntött az MSZMP PB a még ott maradtak hazaszállításáról. Közöttük volt Donáthné, aki fiait nem engedte el maga mellől, pont az 1951-54-es tapasztalatok miatt. Hasonlóan cselekedett Szilágyi Józsefné is. Vásárhelyi Mária is anyjával maradt. Feltehetőleg Donáthné ellenállása váltotta ki az államhatalmi szervek képviselőinek azon taktikáját, hogy a családfe levelével ébresszenek bizalmat a hazautaztatás iránt. Tőlük tudhatta az elítélt, hogy felesége nem engedte el maga mellől a fiait. Halustyik Mihály BM alosztályvezető szeptember 8-i jelentésében hat gyermek és özv. Donáth Lipótné hazahozataláról és rokonoknál való elhelyezéséről ír. (Baráth - Sipos Bp. 2006.) A Donáth-fiúk végig anyjukkal maradtak.

¹⁰ Az, hogy Budapesten 1958 őszén – már ismételten – járványos gyermekbénulás járvány volt, nem került e mérlegelésnél említésre, pedig Donáth Ferenc a fiatalkori TBC-je miatt különös mértékben méltányolta az egészséget. Feltehetőleg a börtönbe nem jutottak el a hírek a gyermekbénulási járványokról. A járvánnyal sújtott területre, Budapestre való költözés – mivel ekkor még oltás nem állt rendelkezésre – fokozott kockázattal járt. Az izoláció, míg tartott a romániai deportáció védte a gyerekeket, de járvány sújtotta területre visszatérőknél az esendőséget fokozta.

¹¹ Donáth Ferenc mind társadalmi presztízse, mind életkora miatt "családfe" volt. A nála tíz évvel fiatalabb felesége számára e tekintélyt az ötvenes évtized két börtön "ülésszaka" sem rengette meg. Ez egyrészt növelte Donáth Ferenc felelősségét és önvádolását, másrészt a börtönben is igényelte – legalább a jelentős családi kérdésekben – ezek megvitatását, így a családi kohézió fenntartását.

visszakapod, s az első idők nehézségein átsegít majd¹². A gyerekek képeit s két leveledet is megkaptam. – Magamról: egészséges vagyok¹³, s igyekszem annak maradni. Minden gondolatom és érzésem Hozzatok fűz, s remélem, hogy egyszer még boldog napokat élünk. Nagyon sokszor csókolak a gyerekekkel együtt: Feri

Matyikám, Téged külön is sok szeretettel öllelek, mivel Mami mondta, hogy jól tanulsz és mindenben segítségére vagy Neki. Apád.

Nem csak az írójáról és címzettjéről tanúskodnak a politikai foglyok levelei, hanem a fogvatartó hatalomról is. A börtönlevél jelzi a fogoly létét, azáltal jellemző a politikai fogoly életkilátására, hogy módot kap-e a levélírára vagy sem. Donáth Ferenc az 1958. június 15-i ítéletig – sőt a Nagy Imre-per befejezése után sem e levélig – senkivel és semmiféle módon nem érintkezhetett a kihallgatóin kívül. A börtönlevél életjel, mely oly körülmények között íródott, hogy magánlevél formába kellett rejteni a közéleti vonatkozásokat is.¹⁴ Ez a műfaji átfedés teszi lehetővé, hogy jellemezze a korszakot, a regnáló hatalmat. A megtorlás nyomot hagyott mind a megtorlást elszenvedő, mind a megtorló magánéletén, és ez a nyom jellemző az akkori társadalomra.¹⁵ Például a Rákosi-korszakra nem volt jellemző a börtönlevél. „Haraszti Sándor 1950. november 28-án történt letartóztatása után először 1954 januárjában adott életjelet magáról”, írja Tóth Pál Péter. Donáth nemhogy 1951-es tárgyalása után nem válthatott levelet családtagjaival, de csak évekkel később, a kiszabadulása

¹² 1951-es letartóztatása miatt mind Donáth Ferenc, mind felesége kapott pénzbeli kártérítést, amelyet 1956-os letartóztatásukat követően tőlük elkoboztak. Az 1958-as perében Donáthot többek közt teljes vagyonelkobzásra ítélték, ezért a kárpótlása az államé lett. Feleségét 1956-ot követően sem ítélték el, ezért bízta e levél, hogy a rá eső részt az állam visszaadja.

¹³ Panaszaírói, magas vérnyomásáról nem tesz említést. Később, amikor már a börtönkórházban volt, Donáth betegségéről felesége is értesült.

¹⁴ A „virágnyelven” való közlés a snagovi deportálásból Budapestre küldött üzenetek kapcsán még néha megfigyelhető, de 50 év múltán általában nem. A virágnyelv használatának célja kettős volt, egyrészt, hogy csak a családtag, vagy barát érthesse a cenzor pedig ne, másrészt a benne közölt üzenet ne lehessen alapja további vádaknak, ne gyengítse a rabok esélyeit. Pl.: „Bármennyire is figyelmes lesznek elolvassa a levelek, azok tartalmazhatnak rejtjeleket, utasításokat bizonyos anyagok megsemmisítésére, elrejtésére stb. Annál is inkább, mert a csoport tagjaiból többen börtönben voltak az utóbbi években, és lehetséges, hogy meghatározott kódot használnak bizonyos információk közlésére azokkal, akikkel a rabság idején kapcsolatban voltak. Ezért javasoljuk: Az összes levél legyen átadva az illetékes magyarországi szerveknek. Ott majd újra olvassák és majd megteszik a szükséges intézkedéseket azért, hogy használni tudják azokat az utasításokat, amelyek a levelekben furcsának tűnnek.” Grigouriu, Mihail: I.m. 1. rész. Magyar Nemzet, 1998. május 9.).

¹⁵ Jellemző a korszakra, hogy a magánlevél árulkodik társadalmi viszonyokról, pl. Tamáska Mária Kádár Jánosné Kádár Jánoshoz 1958. október 31-én írt magánlevele, melyről találoán írja Huszár Tibor (Kádár: A hatalom évei 1956-1989; Corvina, 2006): „De e levél túlzásai ellenére pontos látlelet egy életvitel ellehetetlenüléséről, a megtorlás politikájának lelket szikesítő következményeiről.”

előtt tehetette meg. „Sztálin halála után nekem és azoknak a társaimnak, akikkel a Conti utcában magánzárkában töltöttük ezt az időt, a börtönparancsnokság bejuttatott egy írást, amelyben le volt írva, hogy Sztálin meghalt. Ez mutatja azt a riadalmat, hogy mennyire érezhették, hogy itt egy másik korszak kezdődik. A perünket ismételten végigcsinálták, és megállapították, hogy miféle koholmány¹⁶.” Haraszi Sándor 1954-es levelét elolvasás után azonnal vissza kellett adni a futárnak. A börtönlevél léte is – a Sztálini időkhöz képest – kedvezőbb viszonyokra utal. A büntetőhatalom e téren történt változása azt sejteti, hogy Kádárnak szemben Rákossal nem kellett készenlében tartani egy áldozati csoportot a várható, újabb koncepciók megvalósítására. Az elítélt nem vált egyszersmind eltűntté is, aki sem levélben sem, személyesen hozzátartozóival kapcsolatba nem kerülhetett. Az ítélet után megszűnt a magánzárka izolációja is, szemben a Kádár-per utáni eljárással, amikor Donáth és minden elítélt szabadulásig magánzárkában maradt. A döntéshozó nagyobb autonómiája nagyobb erkölcsi felelősséggel járt. A megtorlásra vonatkozó, Kádár Jánost terhelő felelősségnek a korábban véltnél nagyobb arányát támasztja alá a legújabb szovjet levéltári kutatások.¹⁷ „...de Kádár lehetőséget kapott arra, hogy ne a halálos ítéletet szorgalmazza ... S mert nem élt a lehetőséggel, felelősége súlyosabb, mint korábban feltételeztük.” (Huszár Tibor u.o.)

A börtönlevél minden sorát áthatja a felelősség kérdése. A jóvátétel, a felelősség vállalás a fogoly részéről a család létéért, és felesége bizalmának fenntartásáért hangzik el. Az erkölcsi, belső kényszerre, a szeretetre való hivatkozás, a közös motíváltság megnevezése a megbeszélésbe, a szóértésbe vetett töretlen bizalomról árulkodik. Hitte, hogy a feleségre zúduló börtönének terhére nem személy szerint az ő politikai ambíciójának, hanem elvtársi ellenségeiknek a rovására számítja be hitvese. De kimondatlanul, a sorok között „virágnyelven” azt is jelzi a fogoly, hogy börtönbéli magatartásának és mérlegelésének alapvető szempontja a családtagok kiszolgáltatottsága, melynek enyhítése a vallomásainak tételekor is, perbeli magatartásának megválasztásakor vezérelte.

Ez a felelősség elsősorban a határon túlra hurcolt, és ott túsul tartott hozzátartozók életének megmentése irányában a rab által reálisnak vélt magatartásban fejeződött ki. Haraszi Sándor említett levelében is hasonlóan jelentkezik a felelősség felfogás. Így fogalmaz: „Sokat gyöttrődtem azon, hogy olyan nagy bánatot okoztam Nektek, de az önvád és a szégyen terhére abban a biztos tudatban viselem, hogy ezért megbocsájtotok nekem.” Ugyanakkor a sorok között áthatja e leveleket a per-társakra vonatkozó felelősség, mely ellentétes irányú, mint a deportált családtagokért

¹⁶ Donáth Ferenc visszaemlékezése, 1956-os Intézet Oral History Archivum.

¹⁷ SZKP Elnöksége 1958. február 5-i ülés határozata. „Nagy és társai tárgyalását halálos ítélet (vagy kimondva a halálos ítéletet, de kegyelmet adva) nélkül kell befejezni” Huszár Tibor; Kádár a hatalom éve 1956-1989, Corvina 2006.

vállalt védelem, és állandó mérlegelési kényszert jelentett a terhelt számára a vizsgálat során. Túl a szó szerint leírt saját magát hibáztató szavakon, Donáth Ferenc a tragédiákért való felelősségre vonatkozó álláspontját ismerjük. Anyjával, feleségével és gyermekeivel szembeni teljes felelősségének elismerése ugyanis nem negligálja a snagovi fogságban korábban már megfogalmazott álláspontját.¹⁸ „Milyen másképp lehetett volna, mennyire más irányt vehettek volna az események, ha nem öt nappal október 23-a után, hanem 23-a előtt vagy éppen 23-án vagy 24-én történt volna ez a gyökeres fordulat a párton belül. Kit terhel ezért a felelősség? Olyan kérdés ez, amit elsősorban tisztázni kell, hiszen az utána következő események szinte szükségszerűen alakultak úgy, hogy mind Magyarország, mind a szocializmus szempontjából tragikusnak nevezhetők.” A kérdésfelvetés utal Donáth Ferenc és Losonczy Géza 1956. október 24-én fogalmazott, 25-én, és 26-án az MDP PB, majd KV előtt képviselt lemondó levelére¹⁹. A levél az országért viselt felelősségről szólt. „Népünk és a szocializmus nagy ügye iránti felelősségérzet azonban arra kötelez bennünket, hogy őszintén megmondjuk véleményünket azokról a szervezeti intézkedésekről, amelyeket a Központi Vezetőség legutóbbi ülése²⁰ nélkülünk, távollétünkben elhatározott.” Egyik – talán leghangsúlyosabb – bekezdése kizárólag Nagy Imréhez szólt. „Annak érdekében, hogy a nyugalom és a rend, valamint a néptömegek bizalma az állam- és pártvezetés iránt mielőbb helyreálljon, elengedhetetlenül szükségesnek tartjuk, hogy a Minisztertanács elnöke részéről késedelem nélkül nyilatkozat történjék: a magyar kormány tárgyalásokat kezdeményez a Magyar Népköztársaság és a Szovjetunió közötti kapcsolatokról a Szovjetunió kormányával, a magyar–szovjet barátság és a szocialista országok közötti egyenjogúság alapján.” A börtönlevél ok-okozati kapcsolatban is áll ezzel a lemondó levéllel. Ez vívta ki az MDP-ből az MSZMP vezetőivé vált funkcionáriusok, és a szovjet döntéshozók haragját. Az 1956. október 24-i levélben mindaz benne van, amit Donáth Ferenc a forradalom alatt képviselt, és amit a vádirat, majd ítélet az államrend megdöntésére irányuló szervezkedés koncepciójába rendezett. A levél tartalmának szóbeli képviselése az MDP vezető testületei előtt, ennek az álláspontnak a fenntartása november

¹⁸ Márciusi Fronttól Monorig Tanulmányok, vázlatok, emlékezések. 1992. Bp. MTA Közgazdaságtudományi Intézet-Századvég Kiadó, Az izoláltság ideje alatt Donáth Ferenc is írásba foglalta a még friss forradalmi napokra vonatkozó emlékeit, ahogy Nagy Imre is ezt tette

¹⁹ A Magyar Szocialista Munkáspárt ideiglenes vezető testületeinek jegyzőkönyvei. Bp. Napvilág kiadó. Közli még: Ötvenhat októbere és a hatalom, Bp. Napvilág Kiadó továbbá a Márciusi Fronttól Monorig 1991. Közgazdaságtudományi Intézet.

²⁰ 1956. október 24-én reggel a rádióból szerzett értesülések alapján (Hegedüs András miniszterelnökből miniszterelnök-helyettes lett, helyette Nagy Imre a miniszterelnök, az MDP KV egyik titkára Donáth Ferenc, a PB póttagja Losonczy Géza) tisztán látható volt, hogy a KV, a PB összetételében aránytalan többségben maradtak a sztálinista hatalom gyakorlói, akik a rádiónyilatkozatig már a szovjet fegyveres beavatkozást meg is kérték, meg is kapták.

4-e után ingerelte azokat az elvtársakat, akik e lemondó levél mögött zsarolási szándékot feltételeztek, és benne a hatalom megragadását látták²¹.

A börtönlevél „virágnyelve” ellenére sajátosan hiányos. A levélírók személyének érdeklődésük, aktivitásuk ismeretében indokolt hiányérzetünk jelzi, hogy még kérdésként sem fogalmazódhatott meg a politikai eseményekre, a társadalom alakulásának megismerésére vonatkozó kérdés, miközben ezeket az embereket az őket leginkább érdeklő eseményektől a börtönviszonyok elszigetelték. A kérdések hiánya is azokhoz a „fekete lyukakhoz”²² tartozik, melyek nem csak a börtönlevelekre, hanem a korszak döntéshozatalára is jellemzőek. Hallgatások némasága írható körül; adathiányok, melyek jellemzik e korszak társadalmát. Például mennyire jellemző a felszabadulást követő időszak hatalmi elitjére az a némaság, mellyel a Moszkvából hazatérő kommunisták, megtagadva bizalmukat a honi illegális KMP- békepárti elvtársaiktól, a sztálinizmus szovjetunióbeli tapasztalatáról nem beszéltek. A „moszkovita” jelző talán elsősorban ebből a magatartásukból fakadóan ragadt rájuk. Szervilizmusuk megvédte őket a párton belüli tisztogatásoktól, de annál nagyobb árat kellett fizetniük a pártvonalba való elvtelen betagozódást nem vállaló, erre vonatkozó – ha csak jelentéktelen – jeleket mutató kommunistáknak. A korszakra e hallgatás következtében és mértékében váltak jellemzővé a koncepciós perek, melyeknek törvényszerű későbbi lelepleződése végzetesen kiábrándulttá tette a szocializmus vonatkozásában az embereket. Az sem véletlen, hogy nem mástól származott a kifejezés, mint az üldözött honi kommunisták doajenjétől, Haraszi Sándortól. Ahogy a „deszolidarizálás” kifejezés is a jugoszláv követségről a szakítás célzatával korábban távozó, majd a snagovi deportáláskor a sorsközösséget megtagadó moszkoviták jellemezésére született.

Másik példa a „kimondatlanság” jellemző voltára az 1956-os szovjet-magyar háborúhoz kötődik. Miközben a Genfi Egyezmények 1949-től háborús bűnként, el nem évülő jelleggel fenyegette a győzteseket a polgári lakossággal, hadifoglyokkal, sebesültekkel elkövetett kegyetlenségek miatt, és az első Nagy Imre-kormány idején, 1954-ben ratifikálta Magyarország e szerződést. Két évvel később, 1956 novemberében, amikor volt sebesült, hadifogoly és polgári lakosság elleni retorzió, senki sehol nem említi néven normaként a harcok által aktuálissá vált Genfi Egyezményeket. A hidegháborús korszakot a nagyhatalmak helyi forróháborús magatartása kísérte, akár Algériában, akár Koreában, akár Szuezbén, akár Magyarországon. A világpolitikát formálóknak nem igen volt mit egymás szemére hányni a Genfi Egyezmények mértéke vonatkozásában. Ahhoz, hogy létrejöjjön a Nemzetközi Törvényszék statútuma, vagy a Nemzetközi Bíróság Római statútuma még évtizedeket kellett

---

²¹ ítélet:lásd 2. lábjegyzet

²² Lásd 5. lábjegyzet

várni. A nemzetközi jogfejlődés irányát megszabta és megalapozta a Genfi Egyezmény, mely az 1956-os forradalom és szabadságharc minden dokumentumából hiányzik. Mégsem gondolhatja senki, hogy az 1955. évi 32. törvényerejű rendeletet ne ismerték volna a hivatásos bírák, és ne hatott volna rájuk fékezőleg, amikor ítéleteikkel éppen áthágni szándékoztak.

A két példával azt kívánom alátámasztani, hogy az e korszak feltárásával foglalkozóknak legalább akkora súllyal kéne foglalkoznia a bizonyíthatóan elvárt, de hiányzó dokumentum hiányával, mint a polcról levehető dokumentumokkal. A „feketelyukak”-nak nem csak számbavétele lenne hiánypótlóan fontos, hanem ezek bevonása az események értékelésébe segítheti a valóság-hű társadalomábrázolást is.

A társadalmi- és börtönviszonyok, a „börtönből börtönbe” kerülő politikusok hű ábrázolásához a börtönlevelekben a sorok között lévő közlések, a fel nem tett kérdések, az el nem mondottak felismerése is szükséges lehet ahhoz, hogy a XX. század nagy szenvedéseit ne csak megismerjük, de levonhassuk azokat a következtetéseket, amelyek visszatarthatnak megisméltéseiktől.

A JÁSZBERÉNYI ZIRZEN JANKA ÁLLAMI TANÍTÓKÉPZŐBEN LEFOLYTATOTT FEGYELMI TÁRGYALÁSOK DOKUMENTUMAIBÓL ¹

Jegyzőkönyv

Készült a Zirzen Janka Állami Tanítóképző 1957. április 29-én megtartott fegyelmi tárgyu értekezletén.

Jelen Vannak: Beszteri Mihály, a Városi Tanács elnökhelyettese, országgyűlési képviselő, Várszegi Márton, a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának középiskolai előadója, András Béla igazgató, valamint a tanártestület valamennyi tagja.

András Béla üdvözli a megjelenteket és az értekezletet megnyitja.

xxx

B. E. IV. a. osztályos tanuló fegyelmi ügyének tárgyalására kerül sor először.

Az igazgató ismerteti B. E. ellenforradalmi események alatt írt naplóját, amelyet a B. M. Politikai Osztály küldött meg az intézetnek, és amelyet a házkutatás alkalmával találtak B. E. diákokthoni fiókjában.

xxx

Kiss József osztályfőnök jellemzése B. E-ről:

„1. / Édesapja Nagykörűben kovácsmester volt, 1945. május 9-én súlyos betegségben meghalt, s így a nagylétszámú család magára maradt. Még egy súlyos csapás érte a családot, a legidősebb fiú 1945-ben elesett a fronton. A felszabadulás után két hold földet kaptak. Édesanyja 1946-ban belépett a pártba. 1950 óta a család belépett a termelőségvetkezetbe, édesanyjuk azóta is ott dolgozik. Idősebbik bátyja /:B. F.:/ Dunapentelén téglagyári munkás, MSZMP-tag. Egyik nővére a váci pamutfonó gyár sztahanovistája, MSZMP-tag, másik nővére egy dolgozó paraszt felesége.

2./ Iskolai tanulmányi adatok: 1953 óta tanul a tanítóképzőben, általában jó rendű, néhány esetben jeles rendű volt, lelkiismeretesen, egyenletesen tanul.

xxx

3./Magatartása, közösségi munkája. Eddig minden esztendőben példás magatartású diák volt, soha semmiféle fegyelmi büntetésben nem részesült. Egyenletes szorgalmával, komoly, megfontolt magatartásával jó hatással volt osztálytársaira. Éppen ezért a tanév elején az osztály DISZ-alapszervezetének titkárává választotta.

---

¹ Részletek az 1957. április 17-29 között megtartott fegyelmi tárgyalások – az eredeti jegyzőkönyveket a Magyar Országos Levéltár őrzi - egyikének jegyzőkönyvéből. A kihagyásokat xxx-al jelöltük. A fegyelmi eljárás B.E-n kívül további 4 fiú és 2 lánytanlót érintett. Neveik helyett monogramjaikat közöljük - szerk.

A JÁSZBERÉNYI ZIRZEN JANKA ÁLLAMI TANÍTÓKÉPZŐBEN LEFOLYTATOTT FEGYELMI TÁRGYALÁSOK DOKUMENTUMAIBÓL ¹

Jegyzőkönyv

Készült a Zirzen Janka Állami Tanítóképző 1957. április 29-én megtartott fegyelmi tárgyu értekezletén.

Jelen Vannak: Beszteri Mihály, a Városi Tanács elnökhelyettese, országgyűlési képviselő, Várszegi Márton, a Megyei Tanács Művelődésügyi Osztályának középiskolai előadója, András Béla igazgató, valamint a tanártestület valamennyi tagja.

András Béla üdvözli a megjelenteket és az értekezletet megnyitja.

xxx

B. E. IV. a. osztályos tanuló fegyelmi ügyének tárgyalására kerül sor először.

Az igazgató ismerteti B. E. ellenforradalmi események alatt írt naplóját, amelyet a B. M. Politikai Osztály küldött meg az intézetnek, és amelyet a házkutatás alkalmával találtak B. E. diákokthoni fiókjában.

xxx

Kiss József osztályfőnök jellemzése B. E-ről:

„1. / Édesapja Nagykörűben kovácsmester volt, 1945. május 9-én súlyos betegségben meghalt, s így a nagylétszámú család magára maradt. Még egy súlyos csapás érte a családot, a legidősebb fiú 1945-ben elesett a fronton. A felszabadulás után két hold földet kaptak. Édesanyja 1946-ban belépett a pártba. 1950 óta a család belépett a termelőszövetkezetbe, édesanyjuk azóta is ott dolgozik. Idősebbik bátyja /:B. F.:/ Dunapentelén téglagyári munkás, MSZMP-tag. Egyik nővére a váci pamutfonó gyár sztahanovistája, MSZMP-tag, másik nővére egy dolgozó paraszt felesége.

2./ Iskolai tanulmányi adatok: 1953 óta tanul a tanítóképzőben, általában jó rendű, néhány esetben jeles rendű volt, lelkiismeretesen, egyenletesen tanul.

xxx

3./Magatartása, közösségi munkája. Eddig minden esztendőben példás magatartású diák volt, soha semmiféle fegyelmi büntetésben nem részesült. Egyenletes szorgalmával, komoly, megfontolt magatartásával jó hatással volt osztálytársaira. Éppen ezért a tanév elején az osztály DISZ-alapszervezetének titkárává választotta.

---

¹ Részletek az 1957. április 17-29 között megtartott fegyelmi tárgyalások – az eredeti jegyzőkönyveket a Magyar Országos Levéltár őrzi - egyikének jegyzőkönyvéből. A kihagyásokat xxx-al jelöltük. A fegyelmi eljárás B.E-n kívül további 4 fiú és 2 lánytanlót érintett. Neveik helyett monogramjaikat közöljük - szerk.

Hiba volt, hogy októberben a nagyhangúak /Sz., L., P/ ellen az osztályvezetőség idejében nem tudott fellépni kellő eréllyel, s mivel az intézeti DISZ-szervezet október 23-a után pánikszerűen feloszlott, idegen, külső /:városi, gyári, katonai:/ szervezetek hatása érvényesült, s ezeket nem tudtuk kikapcsolni. Így B. E. is sodródott az árral. Október 31-én öt diáktársával Budapestre utazott, onnan nov. 2-án tért haza. Március végén a KISZ megalakításának kezdeményezője és szervezője.

4./ Alapvető jellemvonásai: meggondolatlan lépését és ellentmondásos zavaros naplóját, melyet a rendőrség lefoglalt, mélyen megbánta és szégyelli. Azóta is egyenletesen tanul, szorgalmas, fegyelmezett magatartást tanúsít, őszintén becsületesen elismeri és elítéli korábbi magatartását. Én úgy látom, jóvá tudná tenni azokat. Egyetemre készül.”

Az igazgató a fentiek alapján összegzi a B.E-vel kapcsolatos tényeket:

Mint a többiek, ő is hibás a budapesti út önkényes meghosszabbításában, valamint abban, hogy fegyveres őrszolgálatra vállalkozott. Naplójának egyes kijelentései a friss benyomások hatása alatt születtek, és az akkori idők zűrzavaros, lázas hangulatával magyarázhatók. Naplóját senkinek sem mutatta, arról csak K. tudott, nem is volt, és nem is lehetett azzal semmi szándéka, hiszen akkor tovább vezette volna, és másnak is megmutatta volna. Osztályhelyzete, családi körülményei, testvéreinek ma is betöltött funkciója teljesen kizártta teszi, hogy tudatosságról, szándékosságról beszélhetnénk vele kapcsolatban is. Ez volt a véleménye a megyei KISZ szervező titkáranak, Takács elvtársnak is, aki – noha tudomása volt a vele kapcsolatos eljárásról – őt bízta meg az intézeti KISZ-szervezet megszervezésével, amely iskolánkban elsőként alakult meg és öt tagot számlál.

Meg kell jegyezni, hogy B. E. 3-án azonnal hazautazott édesanyjához. Ezek alapján a fegyelmi bizottság őt II. fokú fegyelmi büntetésre javasolja. /:igazgatói intés:/

Várszegi Márton, a megyei művelődésügyi osztály középiskolai előadója felteszi a kérdést, hogy miért oly nagy a különbség a V.B. javaslata és az iskolai fegyelmi bizottság véleménye között. Kéri a jelen levő Beszteri Mihály elnökhelyettest, aki már bizonyára foglalkozott az ügygel, adjon közelebbi felvilágosítást, amelynek alapján a két vélemény esetleg közelebb kerülne egymáshoz.

Beszteri Mihály elnökhelyettes előadja, hogy ez a döntés nem az ő döntése, hanem a VB döntése, amelyen neki nem áll módjában és jogában változtatni. Kijelenti, hogy a fiúk ügyét ők nem vizsgálták, hanem a Politikai Osztály átírtaja alapján hozták meg határozatukat, ill. javaslatukat. B. E. ismertetett naplójával kapcsolatban megjegyzi, hogy nem tudja megérteni a naplónak azt a kijelentését, amely szerint nálunk nem volt függetlenség. Különösen nem tudja ezt megérteni akkor, ha egy tsz-tag gyermekéről van szó, akinek számára a népi demokratikus rendszer tette lehetővé, hogy tanító lehessen. Szerinte a két javaslat közötti különbség abból adódik, hogy a Rendtartás az ellenforradalmi eseményeket megelőzően készült,

viszont a Városi VB az ellenforradalmi események tapasztalatain okulva hozta meg javaslatát. Voltak olyan fiatal emberek – mondta az elnökhelyettes elvtárs –, akik behatoltak a Vb elnök és elnökhelyettes lakásába, továbbá voltak olyan lányok, akik a tanács titkárát fegyverükkel visszafordulásra kényszerítették. Hozzáfűzi azonban, hogy nincs tudomása arról, hogy ezek tanítóképzős növendékek lettek volna, de hangsúlyozza, hogy a jászberényi ifjúság szerepének megítélésében ezek a körülmények is közrejátszanak. A BM Politikai Osztálya pillanatnyilag sem velük, sem másokkal nem közli és nem is közölheti nyomozásának minden részletét.

xxx

Várszegi Márton megjegyzi, hogy a testület nehezen tud megnyugtató és igazságos döntést hozni, ha a nyomozó hatóság valamennyi adatot nem bocsátott rendelkezésükre.

xxx

Az igazgató szavazásra teszi fel B. E. IV. a osztályos tanuló fegyelmi büntetését, és a tantestület egyhangúlag megszavazza a II. fokú fegyelmi büntetést.²

RÉSZLETEK B. E. NAPLÓJÁBÓL³

1956. október 27. szombat.

A forradalmi hullám Pestről áterjedt az ország kisebb városaira is. Ennek az eszmeáramlatnak a hatása érezhetővé vált városunkban is. Jászberényben is megalakult a Munkás-Paraszt-Katona Tanács. A gyűlésen, melyet 8-9 óráig tartottunk a Tanítóképző dísztermében, megválasztottuk küldötteinket, akik képviselnek bennünket, és kéréseinket, határozatainkat tolmácsolják a tanácsban. Képviselőink: T. E. és Sz. A. A választás után intézetünk ifjúsága kivonult a főtérre és tüntetett, miközben ledöntötték a szovjet emlékművet. Egy szónok felkérte a tömeget, hogy gépkocsival járják körül a falvakat, és világosítsák fel a parasztságot a helyzetről. Osztályunk néhány tanuló kivételével elhagyta a várost, és lelkesítő verseket, dalokat énekelve járta a Jászságot. Az éjszakát a lányok kérésére a képző egyik osztályában töltöttük. A hangulat /néhány elhangzott sorozat ellenére/ kifogástalan volt, a fiúk jókedvűen beszéltek.

1956. október 28. vasárnap. Jászberény

Pesten a felkelők fegyverszünetet kötöttek. Reggel meghallgattuk a rádió híreit. A délelőttöt a tornateremben töltöttük. Délben a diákothton-vezető utasítására

² A Városi VB sokkal súlyosabb – az ország összes középiskolájából való kizárást – javasolt B. E. és a többi tanuló részére..

³ A részleteket B. E. naplójának másolata alapján közöljük.

elhagytuk a képzőt. A következő örüggyel távolítottak el bennünket: Egyik gyakorlóban zongorázott /:operarészleteket:/ B. Két lány és M. hallgatta. Bejön X tanárnő: „Pesten vér folyik, ti pedig itt szórakoztok? Semmi értelme a további ittmaradásotoknak!” Délután bementünk a képzőbe, elbeszélgettünk az osztályfőnök úrral és a lányokkal. A lányok félték, szerették volna, ha ott maradhattunk volna, de nem tehettük.

Kiképzést kaptak az egyik tanárnőtől: Pokrócot terítsék az ágy alá, ha veszély van, feküdjetek a pokrócra. – Az itt levő fiúk száma 11-re csökkent: B., CS., CS., M., M., M., O., Sz., Sz., V. B..

A városban kilépési tilalmat hirdettek 18 órától reggel 6-ig. Az időjárás a tilalom mellett állt, mert este zuhogott az eső. A fiúk ez ideig megőrizték lélekjelenlétüket és bizakodóan tekintettek a jövőbe.

1956. október 29. hétfő Tőtevény

Ketten egy kerékpáron egy nagy bőrönddel elindultunk Tőtevénybe. Kisebb kalandok után sötétedésre kiértünk. Jól éreztük magunkat. A barátom szülei úgy bántak és beszéltek velem, mint saját gyermekükkel. Ezt sohasem fogom elfelejteni. Rádióhallgatás és hosszú beszélgetés után lefeküdtünk. Arról beszéltek, hogy egy gyűlést tartottak, és elhatározták, hogy tüntetni fognak.

1956. október 30. kedd

Reggel 9 órakor elindultunk a városba kerékpárral Á. J. és én. A kerékpárom láncá úg rohogott, mint a „gitár” /természetesen halkabban/. Az úton 14 élelmiszerral megrakott teherautó robogott el mellettünk. Délután kimentünk öten a Képzőbe, elhatároztuk, felmegyünk Pestre (K. J., K. Gy., Sz. A., Sz. I., B. E.) Összeállítottuk követeléseinket. 12 pont. Beszélgettünk egy alacsony, barna képű főhadnaggyal. Megígérte, hogy autót rendel számunkra. Igazgató úrtól kaptunk egy megbízólevelet. Merész terveket szőttünk, amikor csoportot alkotva végimentünk a Rákóczi úton.

1956. október 31. szerda.

Reggel 8-kor felkeltünk, és az összegyűjtött élelmiszereket A. táskájába gyömösöltük. A városházán az egyik szobában a Forradalmi Bizottság elnökének, S. J. századosnak árulásáról beszélt a bizottság többi tagja. 9 órakor megérkezett az autó, és mi versengve szálltunk fel, hogy minél előbb az ország vértől pirosult fővárosába érkezzünk. Az autó mellett egy édesanya jajgatva kérte fiát, ne menjen el a veszélyes útra. Hatan, a képzősök közül, indultunk el arra a helyre, ahol először dördültek el a fegyverek a nemzet függetlenségéért és szabadságáért a tíz év alatt ok nélkül bántott és elkésérített hazafiak kezében. Mi voltunk hatan: K, K, Sz. A, Sz. I., B. E.

Mikor fönn ültünk az autón diákok integettek és jó utat kívántak mindannyiunknak. Őszintén aggódtak értünk. Baljós érzések közepette, mégis lelkesen indultunk el a

nagy útra. Az előbb hallott hírek alapján arra is gondoltunk, hogy talán többé vissza sem térünk abba a városba, amelyhez kellemes emlékeink kötődtek.

Az egyik társutazónk azt kérdezte: - Maguk ebben a rendszerben nevelkedtek fel, most tanultak, hogy lehet, hogy mégis ilyen nagy magukban az igazi hazafias érzés? Elmondta, hogy kellemesen csalódott a mai fiatalságban!! A nagy sebességgel száguldó autóval mind jobban eltávolodtunk az alma matertől, és a távolban feltűntek a fővárost koszorúzó hegyek, a füstös gyárkémények és a megrázkódtatásoktól elkínzott arcú menekülő emberek. Benn vagyunk a fővárosban. Az út két oldalán kilőtt tankok hevernek. Csövek tétován mutatnak a városból kivezető útra. Tőlük már nem fél senki. Egy 14 éves kislány – mint később elmesélték – köténykéjében gránátokkal alávetette magát a félelmes láncfalnak. Szüleit elvesztette és megbosszúlta. Utunk további folytatása közben megrázó jeleneteknek voltunk tanúi. A tereken fiatal gyerekeket, egyetemistákat és a munkától kérges tenyerű munkásokat temettek. Óriási tömeg siratta ezeket a névtelen hősöket, akik legdrágább kincsüket, az életüket áldozták az igazabb, jobb életért.

Bizony, nekünk is könny szökött a szemünkbe a borzalmas öldöklés és pusztítás láttán. A könnyek mélyén egyre nőtt a gyűlölet azok iránt, akik megölték azokat, kik bátran felemelték szavukat és fegyverüket az ádáz önkény ellen. A rengeteg látvány és a szívbeli fájdalom elfeledtették velünk, hogy haladunk és megérkezünk a Sütő utcába. Leszálltunk az autóról. Sapkánk ránk irányította a járókelők figyelmét, és a jelvényünkön levő Lehel-Kürt sok ismerősre talált. Mindenki szeretettel és jó magyarsággal fogadott és üdvözölt. Bárhol megálltunk, embergyűrű vett bennünket körül, és ezer kérdéssel ostromoltuk egymást. Egy idős néni könnyes szemekkel kért bennünket, vigyünk üzenet szeretett fiának. Az egyik mellékutca emeletlen házában ablakán fekete füst gomolygott ki. Odamentünk, ahol ezrek nézték kíváncsian, mi történik a gyűlölt Á.V.H-sok lakásán. Undorral dobálták ki az ablakon az aktákat és fizetési bárcákat, amelyek hatására a gyűlölet egyre nőtt a tömegben. Néhány perc és máris elkezdett „pengeni a gitár”. A megbolygatott tömeg hullámain hordott bennünket, és a következő percekben a Szabadág téren egy szovjet emlékmű ledöntésének voltunk szemtanúi. Épp a szobor előtt mentünk el, amikor egy fényképész látta a régi magyar Rákóczi-sapkákat, fényképet készített rólunk.

Elindultunk a parlament felé. Az előtte levő téren találkoztunk N. S-al, ki elmondta, hogy néhány nappal ezelőtt 400 ember vérzett el itt. Ennek nyomait még mi is láthattuk. A téren óriási vérfoltok tanúskodtak a vérfürdőről. Az országház mellett egy széttaposott diák maradványait láttuk. Heten indultunk el, hogy felderítsük az Attila utcát, ahol N.T-t kerestük. Átadtuk üzeneteinket és a Bartók Béla utat kerestük. Hosszú járkálás után az Agrártudományi Egyetem menzájára kerültünk. Itt éreztük igazán, hogy él, és ha kell össze tud fogni ez a sorsüldözött magyar nép. Ebéd után szívesen segítettünk berakni a raktárakba a vidék bőkezű küldeményeit..Dolgunk elvégzése után egy tanársegéddel találkoztunk, aki meghívott minket az egyetem

őrségébe. Szívesen vállaltuk a felelősségteljes megbízatást. Motozás után bevezettek egy szobába, ahol fegyvereket tisztítottunk saját részünkre. Sokáig barátságosan beszélgettünk az egyetemistákkal, akik közvetlen szemtanúi voltak a nagy eseményeknek. Éjjel 3-tól 5-ig voltunk őrségben. Este félórás kiképzésben részesültünk. Szorgalmasan gyakoroltuk a fegyver betöltését. Az őrségben két egyetemistával voltunk. Érdekes történeteket beszéltek. Lefeküdtünk.

1956. november 1. csütörtök.

A JÁSZBERÉNYI TANÍTÓKÉPZŐ INTÉZET FIUTANULÓINAK KÖVETELÉSEI⁴

1./ A magyar tanítóképzés reformját évek óta ígérték. Kérjük, hogy az ötéves tanítóképzőt azonnal, ebben az évben új tantervvel és új tankönyvekkel szervezzék meg. Mi most IV. évesek vagyunk, de ötéves képzést követelünk!

2./ Ne szüntessék meg a nagynevű, a történelmi hagyományokkal rendelkező tanítóképzőket: Pécs, Eger, Sárospatak, Jászberény stb.

3./ Intézetünk 10 osztálya közül csupán egyetlen fiúosztály van, ezért kérjük, hogy osztályunkat az egri fiú-tanítóképzőbe helyezze át a minisztérium. Ugyanakkor kérjük, hogy a fiú-diákokthonban helyezzenek el bennünket, valamint osztályfőnökünket is, aki már két év óta kéri Jászberényből Egerbe, a tanítóképző diákokthonába való áthelyezését.

4./ A diákokthon térítési díjak összegét csökkentsék, ugyanakkor az állami hozzájárulás összegét emeljék fel!

5./ Követeljük, hogy a dolgozó anyák munkaidejét csökkentsék, részükre szüntessék meg a délutáni és az éjszakai műszakot, hogy családjuk körében maradhassanak, és gyermekeik nevelésével foglalkozhassanak!

6./ Emeljék fel a kezdő tanítók, pedagógusok megalázóan kevés fizetését, és biztosítsanak részükre tisztességes lakást!

7./ A jászberényi szovjet katonák által igénybe vett lakásokat és a laktanyát bocsássák a város rendelkezése alá, hogy a jogos lakásigényeket ki lehessen elégíteni!

8./ A két évfolyamos jászberényi mezőgazdasági szakiskolát bővítsék ki, tanulói létszámát emeljék fel 500 főre, tanulmányi idejét pedig négy évre, hogy a VIII. osztályt végzett tanulók komoly mezőgazdasági képzést kapjanak!

---

⁴ A követeléseket B. E. jegyzőkönyvéhez csatolt másolat alapján közöljük.

9./ Hozzanak létre egy új, független-nemzeti alapon felépülő középiskolás ifjúsági szervezetet, az átkos DISZ helyett!

10./ A város iskolán kívüli ifjúsági szervezetek élére értelmes, egyetemet végzett fiatalokat állítsanak a hozzá nem értő régiek helyett!

11. Önálló középiskolai sportszervezetet hozzanak létre országosan, ugyanakkor szabályozzák a középiskolás ifjúság sporttevékenységét a társadalmi sport-egyesületekben!

12./ Utazási és kirándulási kedvezmények biztosításával tegyék lehetővé, hogy a magyar ifjúság megismerhesse a környező országok és Nyugat-Európa kultúráját, ifjúságát is! Biztosítson a kormány olyan kereteket az oktató nevelő munkában, amelyek bennünk megerősítik az igazi, a mi saját történelmi múltunkban gyökerező szocialista jövőnket építő hazaszeretet érzését.

Jászberény, 1956. évi október hó 30-án.

A Diákbizottság tagjai: K. J., K. Gy., Sz. A, Sz. I., B. E.⁵

---

⁵ A névsor megegyezik az október 30-i naplóbejegyzéssel

Goda Zoltán

SZEMÉLYES EMLÉKEIM A FORRADALOM HÉTKÖZNAPJAIRÓL

Idén ünnepeljük az 1956-os forradalom 50. évfordulóját. Az ünnepségek során sok méltatás hangzik el a magyar történelem e kiemelkedő eseményéről, amelyről világviszonylatban is nagy elismeréssel nyilatkoznak. Immár a történelmi távlat is megerősíti az 56-os magyar forradalom világraszóló jelentőségét. Én mégsem a hősi napok dicsőségéről akarok írni, hanem a forradalom hétköznapijairól, melyek során lelkesült hangulatban ugyan, de minden pátosz nélkül tettük a dolgunkat, ki-ki a maga helyén. Azt is szeretném bemutatni a saját példámon, hogy a szocialista eszme sok százezer (millió) elkötelezett híve hogyan jutott el a későbbi kritikus szemléleten keresztül a forradalom támogatásáig, vagy éppen az abban való részvételig. A forradalom jászberényi lefolyásának egy részletével, a városi forradalmi bizottsággal foglalkozom, annál is inkább, mert az Aprítógépgyári Munkástanács tevékenységéről már részletesen írtunk Czigány Istvánnal a 2001-es Jászszági Évkönyvben. Járomi József „Vihar a város felett” című könyve egyébként részletesen és korrekten tárgyalja a forradalom helyi eseményeit, csak ajánlani tudom minden érdeklődő számára. Nem akarom a könyvben szereplő szöveget megismételni, csak a személyes emlékeimmel szeretném kibővíteni az ott leírtakat.

Messziről kell kezdenem. 1949-ben érettségiztem és Miskolcon kezdtem meg egyetemi tanulmányaimat az akkor induló Nehézipari Műszaki Egyetemen. Ezekben az években kezdtem érdeklődni a politika iránt. Tagja lettem az ifjúsági szervezetnek (DISZ) és a pártnak is, egyszóval a szocialista eszme híve voltam. Nagy ütemben fejlődött az ország, szemünk láttára épült az egyetem is, a célkitűzések vonzóak voltak, és a pártpropaganda mindent megtett az egysíkú tájékoztatás érdekében. Ennek ellenére olykor azért felfigyeltünk visszatetsző dolgokra is. Meghökkenett például amikor beszélgettem egy rabbal (mert az egyetemet is rabok építették), akit azért csuktak be, mert az apjának cséplőgépe volt, de ő „átvállalta” a büntetést. Az is gondolkodóba ejtett, amikor az egyik miskolci kirakatban egy kulák élelmiszer felhalmozását lehetett megnézni, ami nem volt több mint a falusi porták szokásos szalonna, sonka, kolbász, liszt stb. készlete, vagy mint manapság egy valamirevaló fagyasztószekrény tartalma. Persze mindezek a jelenségek még nem ingatták meg a meggyőződésemet.

1953-ban kaptam meg a gépészmérnöki diplomámat. Az akkori szokásnak megfelelően „elosztottak” bennünket; én a Népszavához kerültem újságírónak, ami egyébként nem volt ellenemre, mert szerettem az irodalmat. Ugyanerre az időszakra, 1953 nyarára esett Nagy Imre kinevezése miniszterelnöknek, és az új kormányprogram meghirdetése. Ez azért megdöbbenetett az embereket, mert sejtettük, esetenként

Goda Zoltán

SZEMÉLYES EMLÉKEIM A FORRADALOM HÉTKÖZNAPJAIRÓL

Idén ünnepeljük az 1956-os forradalom 50. évfordulóját. Az ünnepek során sok méltatás hangzik el a magyar történelem e kiemelkedő eseményéről, amelyről világviszonylatban is nagy elismeréssel nyilatkoznak. Immár a történelmi távlat is megerősíti az 56-os magyar forradalom világraszóló jelentőségét. Én mégsem a hősi napok dicsőségéről akarok írni, hanem a forradalom hétköznapjairól, melyek során lelkesült hangulatban ugyan, de minden pátosz nélkül tettük a dolgunkat, ki-ki a maga helyén. Azt is szeretném bemutatni a saját példámon, hogy a szocialista eszme sok százezer (millió) elkötelezett híve hogyan jutott el a későbbi kritikus szemléleten keresztül a forradalom támogatásáig, vagy éppen az abban való részvételig. A forradalom jászberényi lefolyásának egy részletével, a városi forradalmi bizottsággal foglalkozom, annál is inkább, mert az Aprítógépgyári Munkástanács tevékenységéről már részletesen írtunk Czigány Istvánnal a 2001-es Jászszági Évkönyvben. Járomi József „Vihar a város felett” című könyve egyébként részletesen és korrekten tárgyalja a forradalom helyi eseményeit, csak ajánlani tudom minden érdeklődő számára. Nem akarom a könyvben szereplő szöveget megismételni, csak a személyes emlékeimmel szeretném kibővíteni az ott leírtakat.

Messziről kell kezdenem. 1949-ben érettségiztem és Miskolcon kezdtem meg egyetemi tanulmányaimat az akkor induló Nehézipari Műszaki Egyetemen. Ezekben az években kezdtem érdeklődni a politika iránt. Tagja lettem az ifjúsági szervezetnek (DISZ) és a pártnak is, egyszóval a szocialista eszme híve voltam. Nagy ütemben fejlődött az ország, szemünk láttára épült az egyetem is, a célkitűzések vonzóak voltak, és a pártpropaganda mindent megtett az egysíkú tájékoztatás érdekében. Ennek ellenére olykor azért felfigyeltünk visszatetsző dolgokra is. Meghökkenett például amikor beszélgettem egy rabbal (mert az egyetemet is rabok építették), akit azért csuktak be, mert az apjának cséplőgépe volt, de ő „átvállalta” a büntetést. Az is gondolkodóba ejtett, amikor az egyik miskolci kirakatban egy kulák élelmiszer felhalmozását lehetett megnézni, ami nem volt több mint a falusi porták szokásos szalonna, sonka, kolbász, liszt stb. készlete, vagy mint manapság egy valamirevaló fagyasztószekrény tartalma. Persze mindezek a jelenségek még nem ingatták meg a meggyőződésemet.

1953-ban kaptam meg a gépészmérnöki diplomámat. Az akkori szokásnak megfelelően „elosztottak” bennünket; én a Népszavához kerültem újságírónak, ami egyébként nem volt ellenemre, mert szerettem az irodalmat. Ugyanerre az időszakra, 1953 nyarára esett Nagy Imre kinevezése miniszterelnöknek, és az új kormányprogram meghirdetése. Ez azért megdöbbenetett az embereket, mert sejtettük, esetenként

tudtuk, hogy voltak hibák, de más dolog volt ezt hivatalosan is kimondani, mert ezzel odalett az addig sokat hangoztatott tévedhetetlenség nimbusza. A pártszervezetekben is élénk viták kezdődtek, melyeket én a Népszava pártszervezetében kísértem figyelemmel, és módomb volt megismerni sokat tapasztalt és tájékozott emberek véleményét is. 1954 májusában úgy döntöttem, hogy mégis a műszaki pályán helyezkedem el, és akkor jöttem az Aprítógépgyárba. A politika iránti érdeklődésem továbbra is megmaradt, a viták hangulata tovább élt bennem, és ettől kezdve már magam is kritikusan figyeltam az eseményeket. Rendszeres olvasója lettem az Irodalmi Újságnak, amely egyre kritikusan írt az elkövetett hibákról, olyannyira, hogy 1955 szeptemberében az egyik számot már be is tiltották. Persze, mint fiatal ember a munka mellett szórakoztam is, sokat sakkoztam (versenyszerűen is), futballoztam, egy időben együtt edzettem az akkori jó hírű Vasas játékosával, bár az első csapatba nem fértem be. Jól beilleszkedtem a gyár kollektívájába, gyakran jártam az üzemekbe, és jó kapcsolatomb alakult ki a dolgozókkal is. 1956-ban már a szerkesztési osztály vezetője voltam, és tanítottam az esti technikumban is.

1956-ban a viták egyre nyíltabbak, kritikusanabbak lettek, elegendő itt a Petőfi-körre utalnom. Kedvenc újságom, az Irodalmi Újság is még merészebb lett, szeptemberben és októberben már el is kapkodták a lapot, alig jutottam hozzá, pedig időközben a példányszám négyeszeresére növekedett. Nyáron sor került Rákosi leváltására is, de újabb olaj volt a tűzre, hogy utódja az a Gerő Ernő lett, aki maga is részt vett a törvénytelenésekben. Az elégedetlenség tapintható volt, és október 6-án Rajk László újratemetésekor a hatalmas tömeg csendje már szinte fenyegetően hatott.

A gyárban is tapasztalható volt az elégedetlenség, az erjedés, az emberek sokat beszélgettek egymás között, de meg kell mondani, hogy az október 23-i események mindenkit megleptek. A rádió állandóan be volt kapcsolva az üzemekben is, és tudósított, hogy egyre újabb fegyveres csoportok teszik le a fegyvert, de ezt már senki nem hitte el. Latolgattuk a fejleményeket, munka már alig folyt. Az esti technikumban is ez volt a fő téma, emlékszem én azt mondtam, hogy most már olyan világ jön, ahol mindenki bátran elmondhatja a véleményét. Visszagondolva talán éppen az ilyen megnyilatkozásaim miatt választottak be később a gyári munkástanácsba.

A forradalom gócpontja vitathatatlanul Budapest volt, és mindvégig meghatározó volt a főváros szerepe. Vidéken az események néhány napos késéssel, de akkor aztán rohamtempóban követték a budapesti példát. Újságok nem jártak, de a hírek mégis eljutottak hozzánk. Már ekkor is, és végig a forradalom időszaka alatt fontos hírforrássá váltak a Budapestre járó gépkocsivezetők, vasutasok és anyagbeszerzők. Nem véletlen, hogy itt, Jászberényben is a TEFU dolgozói alakították meg elsőként, már október 25-én a munkástanácsot. A következő napokban is ők voltak a kezdeményezők, ők szervezték meg október 27-én a szovjet emlékmű ledöntését is. Igaz, hogy ez már az egész városra kiterjedő akcióvá fejlődött. Az aprítógépgyári munkástanácsban úgy szereztünk erről tudomást, hogy a TEFU-s gépkocsivezetők

a gyárból kértek drótkötelet. Indultunk is azonnal a főtérre, ki hogyan tudott. Én már csak az emlékmű ledöntése után értem fel, de így is tanúja voltam a lelkes, szinte ujjongó hangulatnak.

A szovjet emlékmű ledöntése után, még ugyanazon a napon megkezdődött a Városi Forradalmi Bizottság szervezése. Valahonnan tudomásomra jutott, hogy másnap, vasárnap délután kerül sor a bizottság megalakítására. Érdeklődőként vasárnap ebéd után odamentem a Tanácsháza elé, ahol egy kis közbizottság tanúja voltam: néhányan kifogásolták, hogy a parasztság nincs kellőképpen képviselve a felállítandó bizottságban, és kérték ennek korrigálását. A jelenlévők ezt elfogadták, és odabent Somogyi Jenő százados vezetésével ténylegesen meg is alakult a 18 tagú Járási és Városi Munkás-Paraszt és Katonai Forradalmi Tanács. A terem zsúfolásig megtelt. Hosszan tárgyalták az akkori Nagy Imre-kormány összetételét és erősen kifogásolták néhány, az előző időszakban szerepelt miniszter részvételét. Közülük Kossa István, Bebrits Lajos és Nagy Józsefné nevére emlékszem. Mai szemmel nézve naivnak és talán nevelésesnek tűnik, hogy erről vitakozott a tanács, de akkor az ország legeldugottabb helyén is követeléseket fogalmaztak meg, és igyekeztek azokat Nagy Imréhez eljuttatni. Nem tudom, hogy a tanács határozatait elküldték-e neki, de az apritógépgyári munkástanács követeléseivel Czigány István elnök indult Budapestre. Más kérdés, hogy végül is nem jutott el a fővárosba, mert Hatvanban a szovjetek feltartóztatták. Egyébként szilárd meggyőződése, hogy Nagy Imre éppen a feléje irányuló számtalan megkeresés, főleg a nagyvárosok: Miskolc, Csepel, Angyalföld, írók, diákok, felkelők stb. küldöttségeinek hatására jutott el fokozatosan, de igen rövid idő alatt a forradalom teljes elfogadásához. A Forradalmi Tanács előzőekben említett tanácskozása hosszan elhúzódott, én kb. 17 óráig voltam ott.

A következő két napot az Apritógépgyárban töltöttem, ahol aktívan részt vettem a munkástanács munkájában, amely akkor már teljesen átvette a gyár irányítását. Hosszú vita volt a sztrájk kérdéséről, végül a gyár kollektívája a sztrájk mellett döntött. A Fémnyomó és Lemezárugyár munkástanács küldöttsége is megkeresett bennünket László Károly vezetésével, és egyeztetettük az álláspontokat. Értesültünk arról is, hogy szerdán, október 31-én a Városi Forradalmi Tanács átalakul, mert Somogyi Jenőt a tüzezreddel együtt Budapestre vezényelték. A Forradalmi Tanácsban való hangsúlyosabb részvétel érdekében küldöttnek választották Potemkin Károlyt, Márton B. Istvánt, Czudarik Árpádot, Gedei Jánost, Székely Albertet és engem. Mindnyájan tagjai is lettünk a megalakuló Jászberényi Járási és Városi Forradalmi Bizottságnak. A Fémnyomó és Lemezárugyár munkástanácsa is hasonlóképpen küldött dolgozókat a Forradalmi Bizottságba.

Október 31-én, szerdán reggel 8-9 óra körül gyülekeztek a küldöttek a tanácsháza nagytermében. Kb. 60-80-an lehettünk. Különbféle dolgokról esett szó, vita is volt a munkások és parasztek részvételi arányáról. Végül Potemkin Károly, akit egyébként futballistaként a városban szinte mindenki ismert, megunta a szócséplést, és egy

hatásos kis beszédet tartott, méltatva a Budapesten harcoló felkelőket, és a széthúzás helyett összefogásra buzdított. A beszéd hatására a jelenlévők megválasztották az újjáalakult, 42 tagú Jászberényi Járási és Városi Forradalmi Bizottságot, és Potemkin Károlyt a Bizottság elnökévé, akinek javaslatára egy szűkebb, 12 tagú Intéző Bizottság is létrejött Vass István, Bathó Péter, Orendás Béla, Nagy Pál, Szabó Kálmán, Szigeti István, Máthé Lajos, Beszteri Pál, Diós István, Váradi János, Goda Zoltán és Potemkin Károly részvételével. Az Intéző Bizottság titkára Szabó Kálmán lett. A teljes Forradalmi Bizottság később már nem jött össze. Az Intéző Bizottság tagjai viszont állandóan tevékenykedtek. Helyileg a mostani Polgármesteri Hivatal jegyzőjének és titkárságának szobájában voltunk, és állandó volt a jövés-menés. Alkalmoszerű tanácskozásokra emlékszem, és szinte mindig jelen volt legalább 6-8 fő. Akkor, szerdán délben pár órahosszára ügyeletesként egyedül maradtam a Tanácsházán. Néhány telefonhívás volt: az ÁFOR-tól gázolaj ügyben telefonáltak, Portelekről tehergépkocsit kértek élelmiszer szállításához. Egy fiatal orvos is jött, hogy próbáljuk felvenni a kapcsolatot Gyöngyössel, mert azt hallotta, hogy körzeti orvos hiány van és ő szívesen elmenne. Nem tudtam neki segíteni. Délután is zajlott az élet. Késő délután kb. 10-12-en tehergépkocsival kimentünk a laktanyába tájékozódni a helyzetről, és a fegyverekkel való ellátás lehetőségéről.

Másnap, november 1-én, csütörtökön Potemkin Károly felvetette, hogy tárgyalni kellene a várost körülvevő szovjet csapatok parancsnokával, hogy lehetőleg mindkét fél őrizkedjék provokációtól és összetűzéstől. Ugyanezen a délelőttön jelent meg a Bizottságnál Árvai István, a járási pártbizottság titkára, és néhány munkatársa. Szabó Kálmán, Szigeti István, Váradi János és én tárgyalunk velük. Árvaiék elmondták, hogy szervezni akarják a kommunista pártot, és egy személygépkocsit kértek a szervezéshez. Mi a bejelentést tudomásul vettük, de gépkocsit nem adtunk. Addigra már egyébként a Paraszt, vagy a Kisgazdapárt is jelezte megalakulási szándékát. A pártok megalakulásával kapcsolatban az volt a bizottság véleménye, hogy szervezkedhetnek, de röplapokat egyelőre ne adjanak ki. Ugyanekkor említette meg Szabó Kálmán először, hogy a Bizottságnak van egy újságírója, és ki fogunk adni egy újságot. (Rám gondolt Szabó Kálmán, mivel tudta, hogy egy ideig újságíróként dolgoztam.) Az Árvaiékkal folytatott megbeszélés során felvetődött a járási pártbizottságon lévő káderanyag kérdése is. Szabó Kálmán és én mentünk át megnézni az iratokat. Főleg párttitkárok és termelőszövetkezeti elnökök meglehetősen sablonos káderanyaga volt a páncélszekrényben. Nem sok értelmét láttam ugyan, de végül is két nemzetőrrel egy ruháskosárban átvittük az iratokat a rendőrségre. Mire visszaértünk a Tanácsházára, már folyt a megbeszélés a szovjet parancsnokkal. Ennek során engem többször is kihívtak különféle ügyekben, de a tárgyalás lényege az volt, hogy mindkét részről őrizkedjünk a provokációtól. A következő megbeszélés időpontja hétfőre, november 5-re lett kitűzve.

A délutáni megbeszélésen Szabó Kálmán javaslatára nekem azt a feladatot adták,

hogy gondoskodjak pesti újságok beszerzéséről (élelmiszer szállító kocsik útján), és szervezzem meg egy újság kiadását. Ugyancsak délután a Bizottság tagjai egy-egy pisztolyt vételeztek fel. Este a Járási Könyvtárba mentem át a diákok gyűlésére. Az ott levők közül csak Apter Károlyt és Járomi Józsefet ismertem. A jelenlévők megkérdezték, hogy a Forradalmi Bizottság tud-e részükre fegyvert biztosítani. Közöltem, hogy nem, és a nemzetőrséghez irányítottam őket. Vacsora után még visszamentem a Tanácsházára, mert Bathó Péterrel együtt nekünk kellett ügyeletet tartani. Este 10 óra körül érkezett az a hír, hogy ÁVH-sok egy gépkocsival menekülnek Jákóhalma környékén, ezért kb. 4-5-en gépkocsival elindultak megkeresni őket, ami végül nem sikerült. Az ügyeletben később egyedül maradtam. Hajnaltáj Imre Béla érkezett vissza Szolnokról, ahol tájékozódni akart az ottani helyzetről.

November 2-án a nyomdában intéztem a plakátok elkészítését. A Tanácsházán is hagytam néhány példányt, és intézkedtem az állami hirdetőnél a plakátok kiragasztásáról. Kerestem a tejes (élelmiszeres) kocsikat is, hogy hoztak-e újságokat Budapestről, de még nem érkeztek vissza. Ebédre kimentem az Aprítógépgyárba, ahol már három napja nem jártam. Ebéd után bementem a munkástanács ülésére, bár ennek a második munkástanácsnak nem voltam tagja. Az elnökség megválasztása után jött három egyetemista, akik szidták a Városi Forradalmi Bizottságot, hogy tehetetlenkedik, és radikális intézkedéseket sürgettek. Egy darabig vitatkoztam velük, hivatkozva arra, hogy a bizottságnak megfontoltan kell eljárni, mert felelősség terheli az egész városért. Nem tudtuk meggyőzni egymást.

November 3-án (szombat) ismét a Tanácsházán kezdtem. Újra felvetődött az újság kérdése. A többiek azt kérdezték, hogy vasárnapra meg lehet-e jelentetni, mire én azt mondtam, hogy az teljesen lehetetlen. Addig az időpontig csak egy cikket tudtam begyűjteni, amit Váradi János adott, a tartalmára már nem emlékezem. Keddre ígértem az újságot, de be kell vallanom, nem biztos, hogy készen lett volna, mert bár egy szűk évig dolgoztam a Népszavánál, nem láttam át az újságkészítés teljes folyamatát. A délelőtti megbeszélésen felvetődött a pártbizottsági tagok őrizetbe vétele, de ezt a bizottság elvetette. Elfogadta viszont az ÁVH-sok őrizetbe vételét. Délelőtti folyamán ismét újság után jártam. Ebédelni az Aprítóba mentem, ahol hosszan elbeszélgettem Czigány Istvánnal, a Munkástanács elnökével.

November 4-én, vasárnap a rádióból hallottam, hogy mi történt Budapesten. Azonnal a Tanácsházára siettem, ahol kb. 12-15-en gyűltünk össze. Úgy határoztunk, hogy elküldünk Varga őrnagyért, mondja meg ő, hogy van-e lehetőség a város megvédésére. Másodszori hívásra jött el, és elkezdődött a tanácskozás. Én közben azt a feladatot kaptam, hogy a rádión keresztül próbáljak információhoz jutni. A rádió viszont szinte állandóan csak a Kádár-féle felhívást sugározta. Legalább másfél-két órán át tartott a tanácskozás a város védelméről és végül dél körül, vagy közvetlenül dél után döntés született arról, hogy nincs reális esély a túlerővel szemben a fegyveres védelemre, ezért meg kell kezdeni a leszerelést. Kora délutánra

kb. heten maradtunk a Tanácsházán. Még az előző intézkedések hatására felhoztak két láda puskát, teljesen bezsírozva. Kibontottuk ugyan, de képtelenség volt zsírtalanítani, nem emlékszem, hogy lőszer egyáltalán volt-e hozzá. A Bizottság tagjainak összes fegyverzete a pisztolyok voltak. Később öten vagy hatan maradtunk: ott volt Potemkin Károly, Imre Béla, jómagam és még két-három személy, a nevükre már nem emlékszem. Miért maradtunk ott? Talán bízunk a szovjet parancsnokkal való megállapodásban, de inkább az munkálkodhatott bennünk, hogy ilyen nehéz helyzetben nem hagyhatjuk el a helyünket.

Délután fél négy körül kezdődött a lövöldözés a főtéren, teljesen váratlanul. Az épület homlokzati részére is, éppen a sarokszobára, ahol voltunk, kilöttek két gépágyú lövedéket, de szerencsére nem jöttek be az ablakon. Átszaladtunk a hátsó oldali szobába, de másfél-két percen belül egy szovjet tiszt pisztollyal a kézben, és mögötte két géppisztolyos katona már a lépcsőfeljártnál volt, de nem léptek ki a folyosóra. Imre Béla kiáltott nekik valamit oroszul. Le kellett dobálnunk a pisztolyokat, és felemelt kézzel álltunk előttük. Betereltek bennünket a legszélső szobába, és ott ültünk a géppisztolyos örök felügyelete alatt. A külső eseményekről semmit sem tudtunk, csak a lövöldözést hallottuk. Később véletlenszerűen felkísértek néhány járókelőt, tőlük értesültünk a templomtorony égéséről. Késő estig kb. 12-15 főre növekedett a létszám. Éjjel, valamikor 11-12 óra körül kettesével lekísértek bennünket a földszintre, a Táncsics Mihály út felőli szárny belső oldalán levő szobába. Kb. egy óra hosszat voltunk ott ketten (a társamra már nem emlékezem). Az udvar felől olykor géppisztolylövések hallatszóttak. Felmerült bennem, hogy kikísérnek bennünket és vége... Riasztó érzés volt, életemben egyedül akkor éreztem, milyen a hideg veríték. De nem történt semmi, később visszakísértek bennünket az emeleti szobába. Másnap délelőtt a létszám lassan, de egyre szaporodott. Az újonnan jöttektől kaptunk némi információt a kinti helyzetről, részben az áldozatokról. Rólunk szinte semmit sem tudtak a városban. (Később az egyik rokonom mondta el, hogy még az áldozatok között is kerestek.) Lassan telt a hétfői nap. Estefelé már 20-25-en lehettünk. Kb. este 7-8 óra körül egy Gyimesi nevű nyomozó a csoport nagy részét elengedte. A kijárási tilalom ellenére hazamentem az albérletbe.

Másnap délelőtt kerékpárral hazamentem a szüleimhez Jászárokszállásra. Ott is maradtam egész héten. Gyötrődtem, hogyan lehet itt tovább élni. Hallgattam a rádiót, a külföldre menekültek üzentek haza szeretteiknek: „aki hallja adja át...” Bennem is felvetődött az emigrálás gondolata, de végül mégis a maradás mellett döntöttem.

A következő héten visszajöttem Jászberénybe. A Városi Forradalmi Bizottság már nem működhetett, de a gyári munkástanács tovább dolgozott, ebbe kapcsolódtam be én is. November 24-én, az előtte való nap újjáalakult munkástanács megbízásából, hárman felkerestük a Nagybudapesti Központi Munkástanácsot tájékoztató céljából. Abban az időben ez a szervezet Kádárékkal szemben szinte ellenkormányként szerepelt, diplomákkal, sőt a szovjet katonai parancsnoksággal

is tárgyalt. Ottlétünk alkalmával éppen arról folyt a szenvedélyes megbeszélés, hogy a forradalmárok közül sokat (Jászberényből például Imre Bélát) kivittek Kárpátaljára. Ekkor a sztrájkfenyegetés még sikerrel járt, a forradalmárok hazakerültek. A szovjetekkel a háta mögött a Kádár-kormány egyre aktívabb lett. Mindenféle pártnapokat rendeztek, de előtte a forradalmároknál házkutatást tartottak. Nálam távollétemben, 1957. február 6-án volt házkutatás. Szerencsére a forradalom időszakából maradt bőr pisztolytáskát néhány héttel azelőtt a kályhában elégettem, így csak 12 db német újságot "vettek őrizetbe", ezek is többnyire az NDK-s Eulenspiegel (humoros hetilap) példányai voltak.

1957. március 11-én betegállományba kerültem a tüdőmmel (később meg is operáltak), s ez, mint később kiderült, végül is szerencse volt, mert kikerültem a figyelem első köréből. Az áprilist kórházban töltöttem Szolnokon. Valamikor májusban már ismét Jászberényben voltam, amikor az esti technikumban megkeresett Szabó Kálmán. Azt mondta, hogy jobb lenne, ha este nem mennék haza, mert őt már bevették a rendőrségre és megverték. Ekkor még megúsztam az őrizetbe vételt, de június közepe táján erre is sor került. Ezt valószínűleg Árvai István kezdeményezte a káderanyagok elvitele miatt, vagy ekkor már restellte, hogy annak idején kéréssel fordult a Forradalmi Bizottsághoz, aminek tanúja voltam. A fogdában együtt voltam a járási munkástanács volt elnökével, és azzal a budapesti sofőrrel, aki teherkocsijával lehúzta a szovjet emlékművet. Többen is megmozdultak az érdekekben, lehet, hogy a betegségem is zavarta őket, úgyhogy másnap kiengedtek.

1957 nyarán volt a Kádár-kormánynak egy olyan kezdeményezése, hogy a forradalmárok ellen köztörvényes eljárásokat kell indítani. A Jászberényi Járási és Városi Forradalmi Bizottság tagjaira is különféle költségeket (fuvarozási díjak, nyomdaköltségek, november 4-6 között elkallódott vaj árát stb.) akartak terhelni. Persze nagyon átlátszó volt a kezdeményezés, később nem is erőltették.

1957 őszén ismét kórházba kerültem, ekkor operáltak meg. Amikor 1958 májusában vissza akartam menni az Aprítógépgyárba, felmondtak. Ezután hónapokig munka nélkül voltam, mert különféle indokok, de valójában az „ellenforradalmi” múltam miatt sehol sem vettek fel. Ezt nagyon nehezen viseltem el, annál is inkább, mert akkor nősültem. Végül Szabolcs megyében, Tiszavasváriban a téglagyárban egy kis műhely vezetőjeként tudtam elhelyezkedni. Néhány év múlva mégis visszakerültem Jászberénybe. Jellemző, hogy még 1962-ben is késő estig tárgyalta a gyári pártbizottság, hogy vissza lehet-e engem venni az Aprítógépgyárba. Mint később tudomásomra jutott, néhány munkásőr kijelentette, hogy fegyverrel is megvédik a gyárat ellenem. Bár munkám révén gyorsan elismerést szereztem, az „ellenforradalmi” múltam évtizedekig elkísért. Később, igen keményen dolgozva elértem azt, amit pártonkívüliként egyáltalán elérhettem: a gyár műszaki igazgatója lettem. Végezetül annyit: soha sem bántam meg, hogy részt vettem a forradalomban, a rendszerváltás után pedig nem igyekeztem előnyt kovácsolni belőle.

B. M.

házkutatás

Osztálya

Szám: ..... /195 .....

Jegyzőkönyv

Készült 1957. évi május 11. hó 6. napján 10 óra 30 percesen a főtörzskari lakásban *Gála Zoltán* rendőrmester jelenléte mellett folytatott házkutatás alkalmával.

Jelen vannak: a helyszíni eljárás vezetője: *Horváth György r. oszt.*

Hatósági közegek: *Horváth György r. oszt.*

Hatósági tanúk (a helysz. eljárás vezetője kéri fel): (Bp. 181. §).

Bizalmi egyének (az eljárás alá vont kívánságára alkalmazandók):

Felek és képviselők:

A helyszíni eljárás kezdete: 1957. május 11. hó 6. napján 10 óra 30 percesen.

Pontvezeettel, illetve kijelölt képviselőjével a helyszíni eljárás vezetője közölte a házkutatási végzés tartalmát és felszólította, hogy a birtokában lévő keresett tárgyakat önként adja elő. Ezen felhívásra előadta a következő tárgyakat:

A felszólításra tagadta, hogy birtokában a panasz-

által keresett, illetve a panasz tárgyát képező tárgyak lennének, mire átvizsgáltam a szobából

..... könyvből, ... előszobából, ... kamrából, ... pisztoából, ... padlórészből feltá-

róltyítottam és ezek során *Felkutatva 12. db-os Mg. -ant*

rajtot.

tárgyakat feláldtam meg, amelyeket a Bp. 183. §-a alapján a helyszínen lepecsételtam és a kapitánysághoz szállítottam.

Az őrizetbe vett tárgyakról *Seres Gaboné hártk.* részére átvételi elismervényt adtam.

A házkutatás eredményre nem vezetett és a házkutatást szenvedett

..... kívánságára a Bp. 199. §-a alapján erről bizonyítványt adtam.

*Horváth György**Berzók Altoné*

hatósági tanúk aláírása

a fel részről jelenlévő tanúk aláírása

Seres Gaboné

a házkutatást szenvedett aláírása

hártk. aláírás

B. M.

osztály

szám

1957.

Határozat

Jászberény, 1957. február 16. napján

Jászberényi Községi Tanács ülésén megtörtént a fentebb megnevezett határozat elfogadása.

személymotoszást, — házkutatást, — lefoglalást a B. P. 98., 169. és 177. §-ai alapján elrende-

lem s annak (esetleges házkutatás újján) foganasításával

Farkas András r. őrnagy, Rutka József r. szkv.

bizom meg.

Indokok:

Illegális használatban lévő fegyverek, honvédségi felszerelések, robbanó anyagok, röpccédulák, stencilingéper felkutatása.

Jászberény, 1957. február 16. napján

hó 6. napján
Váczi Sándor
R. ÓRSZ.

m. rendőr

Iumi

IPARI MŰSZERGYÁR- IKLAD

Levél cím: Aszód, Pf. 2.

Telefon: Aszód c.ó.

Kirendeltség: Budapest VII., Akácfa u. 6. Telefon: 220-811 és 221-023.

Coda Zoltán
gépészmérnökJászberény

Levelük jele, száma:

kelt:

Ügyintézőjük:

Levelünk jele, száma: *462.*

1958

kelt: VII. 14.

Ügyintézőnk: Szabó

Tárgy:

Felvételi ügyével kapcsolatosan közlöm, hogy vállalatunk jelenleg nem tudja Önt alkalmazni.

Indokok: vállalatunk viszonylatában nem rendelkezik olyan gyakorlattal, hogy az lehetővé tenné jelenlegi felvételét, miután különösebben nincs szükségünk műszaki káderekre, csak abban az esetben, ha nagy gyakorlattal rendelkezőkről van szó. Emelett felvétele azért is nehézségekbe ütközne, miután Önnek az ellenforradalom alatt tanúsított magatartása erősen kifogásolható.

Szabó István

IPARI MŰSZERGYÁR

Személyzeti Osztálya

Szabó István
szem. oszt. vez.

RÉSZLET A JÁSZBERÉNYI VÁROSI TANÁCS VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA 1957. FEBRUÁR 19- ÉN LEZAJLOTT ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL¹

Az alábbiakban a Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyveiből idézünk. Az időpont 1957 februárja: ezen a tanácsülésen hangzott el Soós Pál, a Végrehajtó Bizottság elnökének szájából, hogyan is látták utólag a népfelkelés eseményeit a „győztesek”. Az utólagos helyzetértékeléshez természetesen meg kellett várni az MSZMP országos vezető szerveinek hivatalos állásfoglalását is² – majd ennek gondolati hálójába beleszőni a Jászberény városában történeteket. Talán mondanunk sem kell, hogy amit a jegyzőkönyvben olvashatunk, az az igazság elferdítése és tele van csúsztatásokkal, valótlanságokkal. Nem hiányoznak belőle az érzelmi-indulati elemek, a kor pártapparátusának irataira jellemző súlyos helyesírási hibák, valamint a már-már értelmezhetetlen mondatok sem.

A jegyzőkönyv már az elején leszögezi a saját legitimitása szempontjából legfontosabbat, miszerint az '56-os eseménysor nem forradalom, hanem ellenforradalom volt, tehát a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg segítségével korábban „forradalmi” úton hatalomra jutott kommunisták elleni lázadásról van szó. Olvashatunk a diákságot és a munkásságot félrevezető, a háttérből irányító ellenforradalmi erőkről és nyugati imperializmusról is. Noha a jászberényi gyárak dolgozóinak döntő többsége támogatta a felkelést, a jegyzőkönyvben mégis a munkásosztály kicsiny részvételéről, ellenben nagyszámú lumpenproletárról és zavarosban halászó egyénről esik szó. Óriási hazugság, miszerint a város új vezetői előkészületeket tettek volna a kommunisták kiirtására, valamint a szovjet csapatok „leverésére”. Egyrészt a város kommunista funkcionáriusainak a haja szála sem görbült az események során, sőt, azok mindvégig kapcsolatban maradhattak felsőbb vezetőkkel, valamint a Jászberényben tartózkodó szovjet csapatokkal is. Többen közülük a tüzérként kaptak menedéket és onnan szervezkedhettek. Egyedül egy Füleki nevű ÁVH-tisztet tartóztatnak le Jászárókszálláson, aki november 5-ig fogságban volt. Noha Altordai Sándor, a Nemzetőrség parancsnoka mind a helyi Forradalmi Bizottságtól, mind Szolnokról,

¹ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. Jászberényi Városi Tanács VB iratai 1957/I. félév. 27. Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyvek és munkatervek. 177-183.p.

² Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának határozata a forradalom okairól, a kialakult helyzetről és a párt feladatairól. Budapest, 1956. december 5. In: Romsics Ignác (szerk.) [2000]: Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914 - 1999. II. 155-163.p.

RÉSZLET A JÁSZBERÉNYI VÁROSI TANÁCS VÉGREHAJTÓ BIZOTTSÁGA 1957. FEBRUÁR 19- ÉN LEZAJLOTT ÜLÉSÉNEK JEGYZŐKÖNYVÉBŐL ¹

Az alábbiakban a Jászberényi Városi Tanács Végrehajtó Bizottságának jegyzőkönyveiből idézünk. Az időpont 1957 februárja: ezen a tanácsülésen hangzott el Soós Pál, a Végrehajtó Bizottság elnökének szájából, hogyan is látták utólag a népfelkelés eseményeit a „győztesek”. Az utólagos helyzetértékeléshez természetesen meg kellett várni az MSZMP országos vezető szerveinek hivatalos állásfoglalását is² – majd ennek gondolati hálójába beleszőni a Jászberény városában történeteket. Talán mondanunk sem kell, hogy amit a jegyzőkönyvben olvashatunk, az az igazság elferdítése és tele van csúsztatásokkal, valótlanságokkal. Nem hiányoznak belőle az érzelmi-indulati elemek, a kor pártapparátusának irataira jellemző súlyos helyesírási hibák, valamint a már-már értelmezhetetlen mondatok sem.

A jegyzőkönyv már az elején leszögezi a saját legitimitása szempontjából legfontosabbat, miszerint az '56-os eseménysor nem forradalom, hanem ellenforradalom volt, tehát a Szovjetunió és a Vörös Hadsereg segítségével korábban „forradalmi” úton hatalomra jutott kommunisták elleni lázadásról van szó. Olvashatunk a diákságot és a munkásságot félrevezető, a háttérből irányító ellenforradalmi erőkről és nyugati imperializmusról is. Noha a jászberényi gyárak dolgozóinak döntő többsége támogatta a felkelést, a jegyzőkönyvben mégis a munkásosztály kicsiny részvételéről, ellenben nagyszámú lumpenproletárról és zavarosban halászó egyénről esik szó. Óriási hazugság, miszerint a város új vezetői előkészületeket tettek volna a kommunisták kiirtására, valamint a szovjet csapatok „leverésére”. Egyrészt a város kommunista funkcionáriusainak a haja szála sem görbült az események során, sőt, azok mindvégig kapcsolatban maradhattak felsőbb vezetőkkel, valamint a Jászberényben tartózkodó szovjet csapatokkal is. Többen közülük a tüzérként kaptak menedéket és onnan szervezkedhettek. Egyedül egy Füleki nevű ÁVH-tisztet tartóztatnak le Jász-árokszálláson, aki november 5-ig fogságban volt. Noha Altordai Sándor, a Nemzetőrség parancsnoka mind a helyi Forradalmi Bizottságtól, mind Szolnokról,

¹ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. Jászberényi Városi Tanács VB iratai 1957/I. félév. 27. Végrehajtó Bizottsági jegyzőkönyvek és munkatervek. 177-183.p.

² Az MSZMP Ideiglenes Központi Bizottságának határozata a forradalom okairól, a kialakult helyzetről és a párt feladatairól. Budapest, 1956. december 5. In: Romsics Ignác (szerk.) [2000]: Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914 - 1999. II. 155-163.p.

a BM Szolnok megyei Főosztályáról utasítást kapott, hogy az ÁVH jászberényi operatív állományát kerítse kézre és szállíttassa Szolnokra, ezt nem tette meg, pedig őt a jegyzőkönyv a különösen veszélyes „horthysták” között említi. Mindezen túl dr. Altordai menedéket és bántatlanságot nyújtott egy jászberényi rokonsággal rendelkező budapesti ÁVH-s egyénnek és egész családjának is, amikor a jászberényi AKÖV vállalat egyik gépkocsivezetője megkérte erre. A többség megállította a közutálatnak örvendő Göblyös Istvánnak, a volt Begyűjtési Hivatal vezetőjének elfogására induló csoportosulást is, hangoztatva, hogy az elszámoltatás nem az ő feladatuk.³ A Rákosi- és Gerő-féle rendszer kiszolgálóinak elfogásával és esetleges elszámoltatásával kapcsolatban tehát a felkelők részéről teljes volt a liberalizmus.

A szovjet csapatok „leverésével” kapcsolatban elég annyit megemlíteni, hogy ez még elméleti szinten is csak a legbátrabbak fejében fordulhatott meg. A Vörös Hadsereg ekkor a világ legerősebb szárazföldi hadereje volt tengernyi páncélossal és kimeríthetetlen tartalékokkal. Az erőviszonyokat talán Varga Ferenc őrnagy szavai alapján lehet a legjobban érzékelni, aki kijelentette, hogy a szovjetek elleni ellenállás öngyilkosság volna, mert csak Magyarországon ötezer harckocsijuk és páncélosuk van, és ha ez nem elég, még ötezret küldenek, sőt ha kell, légierejüket is bevetik.⁴ A Nemzetőrség, a Forradalmi Ifjúsági Szövetség és az üzemi munkástanácsok éppen a szovjet csapatok esetleges támadásától tartva fegyverkeztek, amennyire tudtak: a kevés fegyver és lőszer, valamint a páncélgránátok szinte teljes hiánya miatt sem akarták „leverni” a szovjet csapatokat, sőt éppen a fegyverzet elégtelensége okán végül a szervezett ellenállástól is elálltak november 4-én.⁵ Érdemes még megemlíteni, hogy november 1-jén megállapodás jön létre a helyi szovjet alakulat és a magyar felkelők között, hogy a Nemzetőrség nem lő a szovjetekre, csak rendészeti feladatokat lát el. A szovjet laktanya élelemmel, villannyal és vízzel való ellátását is elvállalta a város, cserébe a szovjet tárgyaló küldöttség vezetője megígérte, hogy néhány napig nem vonulnak át a városon még gyakorlatozás céljából sem, és amennyiben bármilyen parancsot kapnak a várossal kapcsolatban, azt közlik a város vezetőivel. Sajnos rövidesen leváltották a jászberényi szovjet alakulat vezetőjét (vagy egész vezetését?), így a megállapodás gyakorlatilag érvényét veszítette.⁶

A végrehajtó bizottsági jegyzőkönyv tanúsága szerint Soós Pál VB-elnök a jászberényi népfelkelés vezetőit a szovjet csapatok támadásakor patkányok

³ Járomi József [1995]: Vihar a városban. A forradalom és szabadságharc napjai Jászberényben 1956-ban. 28.; 32.; 55.; 75.; 79.; 89.; 103.p.

⁴ Uo. 115.p.

⁵ Uo. 119-120.p.

⁶ Uo. 60.; 77.; 123.p.

módjára meghízódó, gyáva embereknek nevezte. Pedig az övéi valóban csak a fegyverek elhallgatása után merészkedtek elő, igaz a november 4-éről november 5-ére virradó éjszaka már hajtóvadászatot kezdtek a felkelés résztvevői ellen. Később a pufajkások vezetői között találhatjuk például a nagyvonalúan futni hagyott Göblyöst is.⁷ Az MSZMP Városi Párt Végrehajtó Bizottsága 1957. október 1-jén kelt kimutatásában felsorolja azt a 36 jászberényi párttagot, akik „fegyveresen is részt vettek az ellenforradalom leverésében”.⁸

Sebők Balázs

Tisztelt Tanácsülés! Kedves Elvtársak!⁹

Az októberi események óta már városunkban volt egy tanácsülés, ahol már részben elemeztük a városunkban lefolyt októberi eseményeket, azonban akkor még nem láttuk tisztán a helyzet értékelését és úgyhiszem, helyes, ha most ezt mélyen elemezzük.

Sokat beszélnek egyesek arról, hogy ez ellenforradalom, vagy forradalom volt-e. Azt megállapíthatjuk, hogy ez nem forradalom volt, hanem ellenforradalom. Az igaz, hogy a diákság és a munkásság a mult hibáiból kiindulva jogos követeléssel léptek az utcára, de ez a megmozdulás nem a diákság és a munkások saját elhatározásából történt, hanem a belső reakció és a nyugati imperializmus irányításával. Az ellenforradalmi erők október 23-án még nem mertek nyíltan az utcára lépni, azt várták, hogy a tüntető tömeg kaparja ki a gesztenyét a tűzből és majd utána ezt a gesztenyét jóízűen megfogyják enni.

Vizsgáljuk meg ugyanezt a helyzetet Jászberényben. Október 27-én az Autóközlekedési Vállalat dolgozói követelték a szovjet emlékmű eltávolítását. Ez a követelés azonban nem az Autóközlekedési Vállalat dolgozóinak a követelése volt, hanem a vállalaton belül meghúzódó reakciós erők követelése volt, többek között Altordai Sándor volt hortisa rendőrszázadosé. A reakciós erők azonban oly szépen tudták magukat álcázni, hogy erre a munkásosztály nem birt felfigyelni. A szobor ledöntése után kb. 150-200 főnyi tömeg, közbevegyült diáksággal, Imre Bélának a vezetésével a rendőrség elé vonult, hogy megválassza a Forradalmi Munkás Paraszt Katonai Tanácsot.

Meg kell azonban jegyezni, hogy ezen a választáson a munkásosztály csak igen kis létszámmal képviseltette magát, ellenben annál több volt a lumperproletár és a zavarbahalászók száma. Ezen a választáson megválasztották Somogyi Jenő szds.-t

⁷ Uo. 143.; 147.p.

⁸ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár. Az MSZMP Jászberényi Városi Bizottságának iratai. 4-2-37. ö.e. 3-6.p.

⁹ A dokumentumokat szöveghűen, a hibák kijavítása nélkül közöljük

a tanács elnökének, majd ezután hat fiatal meggondolatlan személyekkel a tanácsházára vonultak, hogy átvegyék a vezetést. Nevezettek első bemutatkozása azzal kezdődött, amelyet még mi is végig hallgattunk, azon veszekedtek, hogy az apparátuson belül ki milyen funkciót fog magához ragadni. Többek között Bubos Péter Kalla Istvánnal azon veszekedett, hogy melyikük lesz az ipari csoport vezetője.

Azt hiszem, hogy a tisztelt tanácsülésnek az egyik személyt sem kell külön-külön bemutatni. Majd a továbbiakban pedig Szigeti István, Papp Mihály, Kukorica János, ifj. Barát Péter, akiknek az apparátus vezetéséhez halvány sejtelmük sem volt, elosztották egymás között az osztályvezetői funkciókat. Minket pedig – mivel azt állapították meg, hogy nem vagyunk megbízhatóak – beosztásunkból leváltottak. Közben amíg az új tanácsstagok a funkcióért veszekedtek, ezalatt a város ellenforradalmi erői, most már nyíltabban kezdtek szervezkedni. Október 28-án Dr. Nagy Pál tanácsnok 10 kulák kíséretében bevonult a tanácssterembe, és mint a parasztság küldöttjeként követelte, hogy válasszák be a tanácsba. Azonban ez a dolognak még csak az egyik oldala. Tovább jelentkeztek a reakciós erők küldöttjei. Megjelent Dr. Pusztai András, Dr. Gedei János, Fridvalszky Béla, Zsák Jenő, Dr. Altordai Sándor, Molnár /Lesi/ István, természetes valamennyien az ellenforradalmi erőknek a képviselői voltak, és az előző nap megválasztott tanácsstagokat – egy kivételével – valamennyit leváltották és ők foglalták el helyüket.

Azt hiszem, hogy a tanácsülés eltudja képzelni, hogy nevezetteknek a munkásosztályhoz és a dolgozó parasztsághoz semmi köze sem volt. Ismerjük mi valamennyien Dr. Nagy Pál, Fridvalszky Béla, Imre Béla, Dr. Altordai Sándor multbani tevékenységét és eltudjuk képzelni, hogy ők milyen demokráciát akartak létrehozni.

Nevezettek uralomra jutása után megkezdődött a városban majdnem valamennyi vezető leváltása. Nem nézték azt, hogy nevezett párttag, vagy párton kívüli, mivel a mult rendszert szolgálták, az uralomrajutott uraknak ezen személyek nem voltak megbízhatóak, és sorakövetkeztek a leváltások. Nevezett személyek olyan demokráciát akartak létrehozni, amelyben követelték az eddigi tagosítások megszüntetését, a kulákközldek visszaadását, egyszóval minden szocialista létesítmények felszámolását. Nevezettekhez azonban az iparosság nagyobbik része és az értelmiség egyes elemei is csatlakoztak. Az iparosság csatlakozásán keresztül követelte a volt ipartestület visszaadását, és a székház birtokbavétellel kapcsolatban nekik még más terveik is voltak.

Az ellenforradalmi erők által kívánt demokrácia megerősítéséhez természetesen fegyver is kellett. Dr. Altordai Sándor követelte, hogy olyan nemzetőrséget állítsanak fel, amelyben kipróbált, megbízható, volt régi csendőr és rendőr legyen. Azt hiszem nem kell aláhúzni azt, hogy a volt régi csendőr és rendőrök milyen demokráciát védtek volna. Ismerjük mi valamennyien a volt hortista csendőrséget és rendőrséget. Tudjuk azt, hogy a Horti elnyomó korszaka alatt, kinek volt demokrácia, és kinek volt diktatura, természetesen az akkori demokráciát nem a dolgozók élvezték, hanem

a kizsákmányolók, és Dr. Altordai Sándor most is ilyen demokráciát akart védeni. Mi pedig kijelentjük, hogy ilyen demokráciát nem kívánunk, mi olyan államhatalmat kívánunk és akarunk, és meg is valósítunk, amelyben a párt vezetésével a munkásosztály van hatalmon.

Az előbb említett személyek megválasztása után városunk munkássága és parasztsága látta a megválasztott ellenforradalmi erők tevékenységét, és a maga vonalán végezte tovább a saját munkáját. Az ipari munkások dolgoztak az üzemekben, a parasztság pedig szántott és vetett. Eközben „a város vezetői” megkezdték a fegyveres előkészületeket a kommunisták kiirtására, s a szovjet csapatok leverésére, természetes mindezekre pénz is kellett és csupán az autózgatásokra hat nap alatt 47.000 Ft.-ot költöttek, amelyre mi egész évben egy fillért sem szoktunk költeni.

Mint országos viszonylatban így a városban is megindult a kommunisták és a város volt vezetői ellen az üldözés. A volt régi vezetők valamennyien felkerültek a listára, azonban hála a szovjet csapatok beavatkozásának, mert a kivégzésünkhöz már csak néhány óra hiányzott.

November 4-én a városban is a szovjet parancsnokság felkérte az akkori vezetőket, hogy tegyék le a fegyvert, természetesen az akkori vezetők nem azért fogtak fegyvert, hogy azt vérontás nélkül letegyék. A felszólításra az ellenforradalmi erők gyorsan megszállták a főtéren lévő főépületeket és azokat ellátták különböző tüzfegyverekkel. Majd du. 4 óra után a békésen felvonuló szovjet csapatokra a nagytemplom tornyából, a Járásbíróságról, tanácsházáról, a Fémnyomó klubbjából és a rendőrségről egyöntetűen tüzet nyitottak. A szovjet parancsnok Ivanov kapitány többszöri felhívására sem hagyták abba a tüzelést az ellenforradalmi erők, és a szovjet csapatok ekkor védelemből kénytelenek voltak fegyverüket használni.

A szovjet csapatoknak rövid néhány perc alatt sikerült elhallgatni az ellenforradalmi erők fegyvereit és magukat akkor vezetőknek mondott személyek patkány módra, gyáván meghuzódva voltak az elnöki szobában.

Az októberi események városunkban 8 halálos áldozatot, és kb. 66 sebesültet, ezenkívül pedig kb. 1.000.000.- Ft. értékű kárt okozott. Mindezt városunk dolgozó népe jogosan követelte, hogy nevezetteket vonják felelősségre. November hónapban azonban a megyei ügyészségen dolgozó Szabó ügyészen keresztül szabadlábra helyezték őket, azonban nevezettekre a dolgozó nép haragja mégis le fog sujtani.

Már sok szó esett arról, hogy az ellenforradalmat egyesek részéről, az értelmiség, mások részéről a diákság irányította. Meg kell azonban mondani nyíltan és őszintén – mint már a bevezetőmben is mondtam – hogy az ellenforradalmat a hazai és külső reakciós erők irányították, felhasználva az elkövetett hibáinkat és a dolgozók jogos követeléseit. Meg kell azonban azt is mondani, hogy az értelmiség köréből és a diákság részéről is egynéhányan a városunkban is résztvettek az ellenforradalmi eseményekben, pl. Máthé Lajos hajtai tanító, aki magát minden felsőbb szerv enge-

délye nélkül az oktatási osztály vezetőjének nevezte ki és irányította a pedagógusokat, követelte a kommunista igazgatók leváltását.

Vagy Várad János tanító, aki a pedagógusokat szervezte a nemzetőrségbe, s felhívta, hogy gyűjtsenek benzinesüvegeket az orosz tankok elleni harcra, sőt ki is jelentette, hogy a gyerekek mindaddig nem mennek iskolába, amíg az orosz csapatok Magyarországon lesznek. Ide lehetne még sorolni Tömör Károly és Balogh János tanárokat, akik aktívan résztvettek az ellenforradalom időszaka alatt történt cselekményekben.

Azonban leszögezhetjük, hogy úgy a városban, mint országosan az ellenforradalom irányítói és szervezői nem az értelmiségiek voltak.

Tisztelt Tanácsülés! Kedves Elvtársak!

A Végrehajtó Bizottság részéről ilyen megállapítással tudjuk leszűrni a tapasztalatokat az októberi eseményekről. Azonban ezeket a megállapításokat még igen sok tényekkel lehetne alátámasztani. Nem is beszélve a városi pártbizottság feldúlásáról, az egyes lakóházak elleni támadásról, a kommunisták és vezetők fenyegetéséről, a több pártrendszer megalakításáról, ezek mind egy-egy részletei az ellenforradalmi cselekményeknek. Azonban ezek mind mély nyomot hagynak emlékezetünkben és mint a bevezetőben már mondtam, a tanácsnak azon kell dolgozni, a dolgozó nép érdekét figyelembe véve, a törvényesség szigorú betartásával fáradoznunk kell a város lakosságának gazdasági, szociális és kulturális felemelkedéséért.

Az októberi eseményeket követően a városi Tanács régi vezetői igen nehéz körülmények között vették át a vezetést. Azonban ma már örömmel lehet azt megállapítani, hogy az elvtársak segítségével, valamint a felsőbb szervek közbejárásával sikerült e mély kátyuból kijutnunk, mert biztosítani tudtuk a nehéz téli hetekben városunk lakosait élelemmel, ruházati cikkekkkel és tüzelővel ellátni, s most bízva-bízunk a lakosság segítségére, hogy a továbbiakban most már nemcsak a lakosság szűk megélhetésére tudjuk erőnek fordítani.

Selmeczi László

AZ UTAM MAGÁTÓL ÉRTETŐDŐEN A FORRADALOMHOZ VEZETETT

Erdész Sándor jászberényi működése

1954. július 7-én, az alig egy hónappal korábban Szentesre távozó korábbi igazgató, Csalog József¹ helyét a Jász Múzeum élén Erdész Sándor², az Eötvös Loránd Tudományegyetem muzeológus szakán frissen diplomázott, huszonöt éves fiatalember vette át, aki a népi kultúra tárgyi és folklóremlékeinek megmentésére, kutatására és továbbörökítésére tette fel az életét.³ Jó indíttatást kapott. Már ötödéves korában jelentős tapasztalatokat szerzett a hazai múzeumok, s a néprajzi muzeológia állapótáról, ugyanis gyakorló évét a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztályán töltötte. Korek József⁴ és Némethy Endre⁵, jeles hazai muzeológusok vezetésével alkalma volt végigjárni az ország szinte valamennyi múzeumát (abban az időben a pécsi múzeum kivételével minden hazai múzeum a kultuszárca fenntartásában működött), megismerkedhetett a múzeumi kollégákkal.

A néprajzi gyűjtések beindítása

Elődjétől egy rendezett állapotú, a város kulturális intézményeivel rendszeres kapcsolatban álló intézményt vett át, melynek munkáját egy jól működő múzeumbaráti kör is segítette. Jól érezte magát Jászberényben és a Jászságban. Közismert szerénységével mondta: „Jártam a jász városokat, falvakat és tanyákat, ha nem is nagy

¹ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok, Bp. 2002. 150-151. Csalog/ovits/ József régész 1951-1954 között volt a Jász Múzeum igazgatója. A Jászság területén komoly terepbejárásokat végzett, kereste az elpusztult Ágó és Boldogháza falvak helyét, megvizsgálta a jákóhalmi kelta temetőt, s megakadályozta a jászdózsa Kápolnahalom szétrombolását. Ásatást végzett Borsóhálmán (rézkori temető) és a Szent Pál-halmon (Árpád-kori temető). Szorgalmazta a néprajzi gyűjtés beindítását és nagy gondot fordított a műemlékvédelemre.

² Erdész Sándor (Szob, 1929 -). Néprajzkutató, muzeológus. Tanulmányait a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán végezte (muzeológus szak), ahol doktori fokozatot is szerzett (1963). A budapesti Néprajzi Múzeum (1953-), a jászberényi (1954-) és a nyíregyházi múzeum (1957-) munkatársa. Kutatási területe a folklór, elsősorban a népmese.

³ Magyar Néprajzi Lexikon. Első kötet A-E. Bp. 1977. 713-714.

⁴ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok, Bp. 2002. 490-491. Korek József (1921-1992), régész, a Magyar Nemzeti Múzeum későbbi főigazgató helyettese 1953 februárjától 1957 májusáig volt a Népművelési majd Művelődési Minisztérium osztályvezetője.

⁵ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok, Bp. 2002. 655-656. Némethy Endre (1912-1995) etnográfus, restaurátor a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja megszűntével került a minisztériumba, ahol 1961-ig dolgozott.

Selmeczi László

AZ UTAM MAGÁTÓL ÉRTETŐDŐEN A FORRADALOMHOZ VEZETETT

Erdész Sándor jászberényi működése

1954. július 7-én, az alig egy hónappal korábban Szentesre távozó korábbi igazgató, Csalog József¹ helyét a Jász Múzeum élén Erdész Sándor², az Eötvös Loránd Tudományegyetem muzeológus szakán frissen diplomázott, huszonöt éves fiatalember vette át, aki a népi kultúra tárgyi és folklóremlékeinek megmentésére, kutatására és továbbörökítésére tette fel az életét.³ Jó indítást kapott. Már ötödéves korában jelentős tapasztalatokat szerzett a hazai múzeumok, s a néprajzi muzeológia állapotról, ugyanis gyakorló évét a Népművelési Minisztérium Múzeumi Főosztályán töltötte. Korek József⁴ és Némethy Endre⁵, jeles hazai muzeológusok vezetésével alkalma volt végigjárni az ország szinte valamennyi múzeumát (abban az időben a pécsi múzeum kivételével minden hazai múzeum a kultuszárca fenntartásában működött), megismerkedhetett a múzeumi kollégákkal.

A néprajzi gyűjtések beindítása

Elődjétől egy rendezett állapotú, a város kulturális intézményeivel rendszeres kapcsolatban álló intézményt vett át, melynek munkáját egy jól működő múzeumbaráti kör is segítette. Jól érezte magát Jászberényben és a Jászságban. Közismert szerénységével mondta: „Jártam a jász városokat, falvakat és tanyákat, ha nem is nagy

¹ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok, Bp. 2002. 150-151. Csalog/ovits/ József régész 1951-1954 között volt a Jász Múzeum igazgatója. A Jászság területén komoly terepbejárásokat végzett, kereste az elpusztult Ágó és Boldogháza falvak helyét, megvizsgálta a jákóhalmi kelta temetőt, s megakadályozta a jászdózsa Kápolnahalom szétrombolását. Ásatást végzett Borsóhálmán (rézkori temető) és a Szent Pál-halmon (Árpád-kori temető). Szorgalmazta a néprajzi gyűjtés beindítását és nagy gondot fordított a műemlékvédelemre.

² Erdész Sándor (Szob, 1929 -). Néprajzkutató, muzeológus. Tanulmányait a budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán végezte (muzeológus szak), ahol doktori fokozatot is szerzett (1963). A budapesti Néprajzi Múzeum (1953-), a jászberényi (1954-) és a nyíregyházi múzeum (1957-) munkatársa. Kutatási területe a folklór, elsősorban a népmese.

³ Magyar Néprajzi Lexikon. Első kötet A-E. Bp. 1977. 713-714.

⁴ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok, Bp. 2002. 490-491. Korek József (1921-1992), régész, a Magyar Nemzeti Múzeum későbbi főigazgató helyettese 1953 februárjától 1957 májusáig volt a Népművelési majd Művelődési Minisztérium osztályvezetője.

⁵ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok, Bp. 2002. 655-656. Némethy Endre (1912-1995) etnográfus, restaurátor a Múzeumok és Műemlékek Országos Központja megszűntével került a minisztériumba, ahol 1961-ig dolgozott.

eredménnyel. Ugyanis a jászok nem olyan közlékenyek, mint pl. a nyíri emberek. Igaz, hogy elzárkózásukhoz a begyűjtések és kulákküldözések is közrejátszottak⁶.” A néprajzi gyűjtőmunka akkori, bizony nem könnyű körülményeire szemléletes példát kapunk Erdész Sándornak 1956. február 23-án kelt, Kaposvári Gyulának, a szolnoki Damjanich Múzeum igazgatójának küldött leveléből. „A magnetofonos gyűjtés ...két fő témában folyik. Az első: a szocialista nagyüzemi gazdálkodás néprajzi vizsgálata Jászberényben, melynek keretében minden termelőszövetkezet alapító tagjai elmondják, hogy mint éltek és mi kényszerítette őket arra hogy tsz-t alapítsanak. Szép sikerrel haladok ezen a téren is, ...A gyűjtés költségkihatással jár. Gondolhatod, hogy rengeteg rum szükséges az esetleges lámpaláz eltávolításához és a szabad beszéd őszinte megindításához. ... Megérdeklődhetné (Kaposvári Gyula ebben az időben a TIT és a Történelmi Társulat megyei elnöke is volt), hogy milyen formában tudnák ezeket a gyűjtéseket támogatni. Szeretném azonban, ha legalább annyira támogatnák, hogy ne csak a munkásmozgalmi, hanem a termelőszövetkezeti gyűjtés rumadagja is kitelne belőle.” Levelét zárva nyílt őszinteséggel és nem kis naivitással ismételt arra kérte Kaposvári Gyulát, mondaná el, hogy mire kell a pénz: először rumra, másodsor magnetofonszalagra, harmadszor a gépírónak, negyedszer pedig géppapírra.⁷ H. Bathó Edit, a Jász Múzeum 125 éves történetét elemző tanulmányában⁸ azt állapította meg, hogy Erdész három éves jászberényi működése alatt komoly gyűjtéseket (népdal, népmese, viselet, kismesterség) végzett a Jászság településein, s gyűjtőútjai révén sokféle néprajzi tárgyat hozott be a múzeumba. Közülük különösen a jász viselet és a népi kerámia egyes darabjai emelkednek ki.

A múzeum gyűjteményének gyarapítása céljából kiállítást rendezett a Jászságban dolgozó fazekasok munkáiból. A termékeiket bemutató fazekasok legjellegzetesebb cserépedényeikből egy-egy tárgyat a Jász Múzeumnak adományoztak. A fiatal muzeológus jelentős előrehaladást ért el a gyűjtemény nyilvántartási rendjének kialakításában, a fotóanyag és az adattár rendezésében is. A dokumentációs munka megkönnyítésére fotólaboratóriumot alakított ki. Már az ötvenes években is égető problémája volt a Jász Múzeumnak, hogy gyűjteményeit nem tudta megfelelően elhelyezni. Erdész javaslatára a város 1954 augusztusában ideiglenes megoldásként átadta gyűjteményraktár céljaira a Fazekas utca 19. sz. ház hátsó szobáit. Mellesleg ebben a házban biztosították számára is férőhelyet. Ő véglegesen a volt kerületi börtönt szerette volna gyűjteményraktárnak és egyéb más múzeumi célokra, pl.

⁶ Erdész Sándor visszaemlékezése az 1956-os forradalom jászberényi eseményeire. Kézirat. Jászberény 1991. (a továbbiakban Erdész 1991), 1.

⁷ Kaposvári Gyula: Beszélgetés Erdész Sándorral, a jászberényi múzeum egykori vezetőjével. Magyar Múzeumok 1996/3. (a továbbiakban Kaposvári 1996), 3o.

⁸ H. Bathó Edit: A Jász Múzeum 125 éve (a továbbiakban Bathó, 2001). A Jász Múzeum Évkönyve 1975-2000. Jászberény, 2001. 21-22.

lapidárium kialakítására megszerezni. Az épület kezelője, az Igazságügyi Minisztérium azonban nem volt hajlandó megválni az ingatlantól. A Jász Múzeum gyűjteményraktárai azóta is ideiglenes jellegűek.

Felújította azt az állandó kiállítást, amelyen a legfontosabb jász ereklyét, a Lehel kürtöt mutatták be. Az 1954 szeptemberében megrendezett Jász Hónap kiemelkedő eseményeként a kürtöt a kiállítással együtt egy napra Jászfényszaruba szállították és ott mutatták be. Az általa rendezett időszaki kiállítások közül feltétlenül említésre méltó a Képek a jász nép történetéből, valamint az 1952-ben Munkácsy-díjjal jutalmazott Edvi Illés Aladár⁹ festőművész jászberényi bemutatkozása.

A Jászberényi Krónika terve

Erdész fiatalos lendülettel kapcsolódott be a város közéletébe. Beválasztották az 1954. október 10-én megalakult Hazafias Népfront jászberényi városi bizottságának vezetőségébe. „Itt Jászberényben mindenféle társadalmi munkában részt vettem. 1955-ben a Hazafias Népfront városi titkára lettem, ezt a feladatot társadalmi munkában láttam el. Sok jó barátot szereztem”¹⁰ – emlékezett. Közreműködésével 1955. április 28-án Jászberény történelmi nevezetességeinek megismerése céljából Műemléki Bizottságot alakítottak. Az elvetett mag jó talajra hullott, hiszen ez a bizottság egészen a rendszerváltásig működött a városban. Elsőként Erdész Sándor vetette fel a Jászsági Népi Együttes megalakításának a gondolatát.¹¹ Azt is elhatározták, hogy 1956-tól elkezdik írni a város krónikáját. A Jász Múzeumban ma is megtalálható az a vaskos piros üres könyv, amelynek a borítólapjára azt írták: Krónika 1956. Ebbe kellett volna gyöngybetűvel bemásolni a város történetét és a napi eseményeket. „Arról volt szó – így Erdész -, hogy a krónikaírást, tehát a napi eseményeket 1956. január 1-jével kezdjük. De előtte be kellett volna írni Jászberény történetét, a régészeti emlékektől kezdve 1955 végéig három vagy négy fejezetben. Úgy tudom, hogy az első részt Blénessy János, a középkori részt Járomi József, 1848-tól kezdve pedig egy történelem szakos gimnáziumi tanár írta volna meg... Ebben a közös munkában a krónika szerkesztése volt a feladatom. A krónika-szerkesztő bizottság inkább baráti társaság volt, heten-nyolcan voltunk. A tagok különböző üzemekben, gyárakban dolgoztak. A legtöbb eseményről a mentelep egyik dolgozója adott hírt. A napi krónikát ideiglenesen egy vázlatfüzetbe írtam. Egy nagyalakú keményfedeles füzet volt. Ezt nem másoltam, illetve másolthattam a piros bőrkötésű könyvbe, mert nem tudhattam, hogy milyen terjedelműek lesznek

⁹ Kortárs Magyar Művészeti Lexikon 1. A-G. Bp. 1999. 514. Edvi Illés Aladár (1970-1958) a hazai akvarellfestészet egyik legjelentősebb alakja volt.

¹⁰ Erdész 1991, 1.

¹¹ Bathó 2001. 21.

a történeti dolgozatok ...a krónikának azt a részét, amit a forradalom napjaiban írtam, azt eldugtam a múzeum könyvtárában egy borítékban.”¹² (A forradalom napjaiban, füzetlapokra írt jegyzetek ma is a Jász Múzeum gyűjteményét képezik. A keményfedeles füzetbe írt napi krónikát a védelem Erdész népbírósági perében a vádlott ártatlanságának bizonyítékként használta fel.)

Az utam magától értetődően a forradalomhoz vezetett

Erdész Sándor akkori önmagáról ekképpen vallott: „27 éves, ambiciózus, pártönkívüli fiatalember voltam. Így az utam magától értetődően a forradalomhoz vezetett. De mit mondjak? Sokan tartottuk akkor a zászlót. Az igazsághoz tartozik az is, amit el kell mondanom, hogy szó sem volt arról Jászberényben, hogy megdöntsük a rendszert. A reformtörekvések viszont felszínre jöttek. Azt mondtuk, hogy szocialista demokráciát, vagy demokratikus szocializmust akarunk; mások, így Járomi József is a demokrácia mellett voksoltak. Később az utóbbiaknak adtam igazat, amikor a „szocialista” jelzők tiszteletét az ávósok – szó szerint értsd – kiverték belőlem. Tény az, hogy a forradalom első napjaiban sem Nagy Imre, sem más nem mondta azt, hogy például: szét kell osztani az állami vagyont, hogy vissza kell állítani a régi rendszert. Szabadon jöttek-mentek a kommunista vezetők, sőt néhányan a forradalom élére álltak; majd aztán november 4-e után ismét fordítottak egyet a köpönyegükön. Egy dolog biztos, hogy valamilyen egységes akarat azért volt: a hazaszeretet! De azt ne felejtjük el, hogy akkor itt voltak a megszálló szovjet csapatok, vagyis az oroszok, és ezt nem lehetett lenyelni. Szocializmus, demokrácia, kapitalizmus vagy akármilyen államforma, itt egyetlen fájó pont volt: a megszállás. Nem lehetett eltérni, elviselni azt, hogy itten idegen hatalom katonái és magyar bérencei legyenek az urak. Meglátásom szerint a forradalomnak az volt a fő oka. Magyarország önálló akart lenni.”¹³

A forradalmi tájékoztatás lelke

A fiatal múzeumigazgató jászberényi barátai közül a levéltáros képzésben részesülő, 1955 novemberétől a jászberényi könyvtár igazgatójaként tevékenykedő Járomi Józseffel még egyetemi évei alatt ismerkedett meg. „Már az egyetemi évek alatt összeverődtünk,” mondta. A forradalom napjaiban hol a főtéren, ahol mindig tömeg volt, hol a könyvtár helyiségeiben tanyáztak, hallgatták a különféle rádióadásokat, a híreket és az információkat megbeszéltek egymással. A könyvtár abban az időben még a Városháza épületének földszintjén, az utcai fronton működött. Erdész saját kezdeményezésére értesüléseiket rendszeresen beolvasta a városi

¹² Erdész 1991. 11-12.

¹³ Erdész 1991. 1-2.

tanács ugyancsak a földszinten elhelyezkedő stúdiójában található hangosító berendezésbe. A főtéren elhelyezett hangszórók segítségével rendszeresen tudták a lakosságot tájékoztatni a legfrissebb fejleményekről: „...akkor rengetegen voltak a főtéren, és éreztem, hogy figyelemmel hallgatnak”¹⁴. 1957-ben a tárgyalásra tanúként idézték Török Győzöt, azt a technikust, aki a városháza erősítő berendezéseit kezelte. „A tanúkat felsorakoztatták ellenünk (emlékezett Erdész). Egy ízben riadtam meg, amikor megláttam azt a fiatalembert, aki a városházán az erősítő berendezéseket kezelte, aki nekem segítségemre volt. Megkérdezték tőle, hogy ismeri-e Erdész Sándort? Azt mondja: Igen, ismerem, ő a múzeumigazgató. Tud-e arról, hogy ez az ember mikrofonba beszélt és úgy lázított? Azt mondta, hogy nem tud róla. De maga ott volt nap mint nap, tudnia kell róla! Igen, én ott voltam, de a múzeumigazgató nem. Tehát a múzeumigazgató nem beszélt a mikrofonba? Nem! – mondta határozottan. Nem is faggatták többet. Tehát ilyen emberek is voltak. Ez az ember hős volt! ... az én szememben hős volt. Mert ő, hogy így mondjam, a saját egzisztenciáját kockáztatta ezzel a tanúskodással. Mert ha ő akkor énellemem vall, akkor nem tudom, hogy mennyivel később kerültem volna ki a börtönből.”¹⁵

Erdész, mint vérbeli muzeológus a forradalom idején mindenféle sajtóterméket, plakátot és röpcédulát összegyűjtött, nem csak a pestieket, hanem a helyieket is. Ezeket a dokumentumokat már decemberben átadta Korek Józsefnek, aki azokat a Magyar Nemzeti Múzeum történeti gyűjteményében helyezte el, így nem váltak később bűnjellé.¹⁶ Járomi József, aki október 25-én érkezett vissza Budapestről Jászberénybe, két, az egyetemisták által kiadott rölapot is hozott magával. Az egyik a MEFESZ 14 pontját tartalmazta. „Amint ezeket olvastunk (írta Járomi), átjött a Jász Múzeumból Erdész Sándor múzeumvezető. Sokszorosítás végett elkérte a rölapokat. Ismerősöknek, és akik betértek a könyvtárba, azoknak adtunk a sokszorosított példányokból. A röpcédulák története ezzel nem fejeződött be, mert a forradalom leverése után számon kérték tőlünk tetteinket. Erdész Sándor, hogy valamit elvállaljon, mert megunta a gumibotozást, bevallotta a röpiratok sokszorosítását. Ez azt is jelentette, hogy egy dologgal több lett a rovásomon nekem is.”¹⁷

A Forradalmi Ifjúsági Szövetség megalakulása

Járomi úgy emlékezett, hogy a Szabad Európa Rádióban hallották a felhívást, amely azt tartalmazta, hogy a fiatalok vegyenek részt Magyarország függetlenségéért vívott harcban, és alakítsák meg a Szabadságharcos Forradalmi Ifjúsági

¹⁴ Erdész 1991. 2-3.

¹⁵ Erdész, 1991. 20-21.

¹⁶ Erdész 1991. 10.

¹⁷ Járomi József: Vihar a városban. A forradalom és a szabadságharc napjai Jászberényben 1956-ban (a továbbiakban Járomi, 1995). Jászberény, 1995. 65.

Szövetséget. „Fiatalok voltunk valamennyien, lelkesek, fogékonyak arra, hogy mi is tegyünk valamit ebben a nagy össznépi felbuzdulásban. Rögtön felvettem az elgondolásom, hogy meg kellene alakítani ezt a szervezetet. ... Erdész helyeselte a tervet és mindjárt kinyilvánította, hogy csatlakozik. Ezután már vele együtt beszélünk meg, hogy elképzeléseinket miként valósítjuk meg. ... Már a kezdet kezdetén leszögeztük, hogy a Forradalmi Ifjúság valamilyen módon fegyveresen is szolgálja népünket a függetlenségért való harcában.”¹⁸ Járomi és Erdész a Forradalmi Ifjúsági Szövetség alakuló ülését a városi könyvtárba október 29-én este hat órára hívta össze. Ezen szervező bizottságot választottak, amelynek Erdész lett az elnöke. Az alakuló ülést követően a szervező bizottság úgy határozott, hogy november 1-jén a Lehel Klubban ifjúsági nagygyűlést tart. Erről röplapot szövegeztek, melyet 500 példányban sokszorosítottak. A röplapokat diákok terjesztették a városban. A könyvtárban és a város kultúrházaiban hirdetményeken tájékoztattak a Forradalmi Ifjúsági Szövetség megalakulásáról.

A szervezet november 1-jei nagygyűlésén, amelyen Erdész Sándor elnökölt, a Lehel Szálló nagyterme megtelt hallgatósággal. Járomi tartotta a beszédet az ifjúsági szövetség célkitűzéseiről. „A legfőbb feladatunk Magyarország szabadságának és függetlenségének a kivívása és védelme, ha kell fegyverrel is” – hangsúlyozta Járomi. A gyűlésen a Forradalmi Tanács képviselője is felszólalt. Hasonló hangnemben többek között a következőket mondta: „A Forradalmi Ifjúság feladata, hogy a városban biztosítsa a rendet, elkerülve minden provokációt ... Nyújtson segítséget a Nemzetőrségnek ... Feladata továbbá, hogy a forradalom eddigi vívmányait megvédje ... Kiálljon a függetlenség és a szabadság ügye mellett ... A fővárosi ifjúság példája nyomán.” A gyűlésen egy ideig jelen volt és fel is szólalt Altordai Sándor,¹⁹ a Nemzetőrség városi parancsnoka. Katonaviselt embereket kért nemzetőri szolgálatra. A kért hús helyre legalább százan jelentkeztek. Altordai ezt követően négy karabélyt küldött azért, hogy ezután a könyvtár helyiségeit, mint a Forradalmi Ifjúsági Szövetség központját őrség biztosítsa. Megválasztották a véglegesnek

---

¹⁸ Járomi, 1995. 66-68.

¹⁹ Altordai Sándor (szül. 1909., Szeged), rendőrtiszt. 1943. augusztus 31-én a rendőrségtől baloldali magatartása miatt eltávolították, rendfokozatától megfosztották. 1946. november 29-én rehabilitálták, századosi rendfokozattal kinevezték a jászberényi kapitányságra büntetőbírónak. Később Szolnokra helyezték át a BM Szolnok megyei Főosztályára. 1950. augusztus 23-án állítólagos jobboldali nézetei miatt leszerelték. 1956-ban a TEFU jászberényi telepén dolgozott. Október 25-én a bevásztották a munkahelyén alakult öt tagú munkástanácsba. Október 26-án követelésére munkahelyén kiosztották a gyűlölt káderlapokat. Október 30-án a Jászberényi Járási, Városi, Nemzeti, Forradalmi Bizottság a nemzetőrség parancsnokává választotta. November 4-ről 5-ére virradó éjszaka az ÁVH letartóztatta, november 7-én átszállították Szolnokra, majd a szovjetek az Ungvári börtönbe vitték. A Budapesti Katonai Bíróság 1957. augusztus 31-én 3 évi börtönre ítélte. Az ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma Különtanácsa 1957. november 27-én jóváhagyta.

tekintett vezetőséget, amelynek elnöke Járomi József lett, Erdész Sándor pedig tanácsadó,²⁰ utóbbi saját szerepére másként emlékezett: „A szövetségben Jászberény ifjúsága gyülekezett, a lányok éppúgy, mint a fiúk. A szövetség október 31-én alakult meg, amikor a Lehel Szálló nagytermében gyűlést tartottunk. A szövetség lelke és irányítója Járomi József könyvtárigazgató volt. Az ifjúsági gyűlésen Járomi Józsefet titkárrá, engem elnökké választottak²¹.” Erdész naivitására jellemző volt, hogy „a diákokból egy munkaközösséget szervezett a könyvtárban a partizán harcmodor tanulmányozására. Felderítőket küldött a helyi szovjet alakulat tevékenységének megfigyelésére. Lányok parasztruhába öltözve, tejeskannával kezükben, magukat ily módon álcázva, a szovjet laktanya körül végeztek megfigyeléseket.” - írta az eseményekről szóló művében Járomi József.²²

November 2-án délután öt órakor a Lehel Klub nagytermében ismét ifjúsági gyűlés kezdődött, amelynek az volt a célja, hogy tájékoztassa a résztvevőket az ifjúság fegyveres kiképzéséről. Az eskütételre egy nappal később, november 3-án délután 2 órakor a Tornakertben került sor. November 2-áról 3-ára virradó éjszaka, amint azt Erdész november 5-én papírra vetette, „11 órakor nagy dübörgéssel néhány szovjet harckocsi haladt át a városon. A nemzetőrségnél azonnal riadó volt, a fiúk a háztetőkön foglalták el tüzelőállásukat. Egyik harckocsi megállt a városháza előtt,” majd nem sokkal később a szovjet laktanya irányába távozott.²³

November 3-án a Forradalmi Ifjúsági Szövetség tagjaiból fegyveres csoportokat alakítottak. Az eskütételre végül is nem a gimnázium tornakertjében került sor, mert azt csupán egy drótkerítés választotta el a közterületektől. A laktanyából 50 géppisztolyt, 200 karabélyt, a fegyverekhez 3 láda vegyes lőszer, ezen kívül 1 láda kézigránátot és 10 db kupakos lánggránátot szállítottak át az egykori Jászkun Kerület börtönének zárt udvarára déli 12 óra körül. A fegyvereket a fiatalok között szétosztották. Mivel be voltak zsírozva, meg kellett tisztítani őket. Járomi így emlékezett: „Délután 4 óráig kellett elkészülni a fegyvertisztítással, mert ekkorra tűztük ki az eskütételt. Az ifjúság felfegyverzésével egy harcra kész egységet szándékoztunk létrehozni. A katonás fegyelem és a meghatározott forradalmi szellem erősítése érdekében fontosnak tartottuk az eskütételt. Ahhoz, hogy a hatást növeljük, úgy kellett a körülményekhez képest előkészíteni, hogy az eskü ténye megfelelően hasson a fiatalok tudatára és elszánt tevékenységre mozgósítsa őket. ... a Jász Múzeumból egy 1848-as zászlót, Hoy Nándor által készített gipsz 1848-as magyar címert helyeztünk egy állványra. Előtte egy drapériával letakart asztalon egy 1848-ból származó puskát és egy kardot helyeztünk keresztbe, rajta az egykori Lehel huszárok

²⁰ Járomi, 1995. 69-71.

²¹ Erdész, 1991. 7.

²² Járomi, 1995. 96.

²³ Járomi, 1995. 99.

csákója. Ezen ereklyék két oldalára egy fiatal diáklány és egy diák fiú állt géppisztollyal a mellükön. ... úgy döntöttünk, hogy Istenre és a Kossuth címerre tesszük le az esküt.²⁴ Az eskütételhez a fiatalokat felsorakoztatták a város kerületeinek megfelelő szakaszokba osztva. Az eskütétel után a felfegyverzett fiatalok katonás rendben átvonultak a Városháza udvarára. A fegyvereket a múzeum egyik üres termében akarták elhelyezni, azonban Erdészt nem találták, így a könyvtár olvasótermében helyezték el azokat. A katonai kiképzés megkezdését november 4-én reggel 8 órára tűzték ki.²⁵

A Jász Múzeum értékeinek elrejtése

Ma már köztudott, hogy a hazánkból 1944-45-ben a németeket kiverő szovjet csapatok hadizsákmányként igen sok és jelentős műkincset koboztak el és szállítottak el a Szovjetunióba. A Jász Múzeum leltárában első tételként szereplő „Jászkürtöt” (Lehel kürtjét), a jászok féltett kincsét úgy gondolták megóvni a háborús veszedelmektől, hogy a harcok közeledtekor, 1944. október 8-án egy vasládában elásták, azt gondolva, hogy a front gyors áthaladása után rögtön felszínre hozzák. Erre azonban csak hónapok múltával, a fővárosi harcok elülte után kerülhetett sor. A kürt, miután sokáig állt vízben, megpuhult és megduzzadt. Attól lehetett tartani, hogy amint elkezd kiszáradni, lemezekre hullik szét. A Múzeumi Központ a kürt megmentését Baky Gyözőre,²⁶ a Magyar Nemzeti Múzeum főrestaurátorára bízta, aki csaknem egy évig tartó munkával azt sikerrel el is végezte. Ezután a kürt visszakerült a Jász Múzeumba.²⁷

1956. november 2-áról 3-ára virradó éjszaka, mint már említettük, szovjet tankok jelentek meg Jászberényben. A bizonytalan helyzet miatt Erdész igyekezett biztonságba helyezni a Jász Múzeum legfontosabb értékeit. „Nos, ilyen körülmények között a helyemben minden muzeológus hasonlóképpen cselekedett volna, vagyis a múzeum legértékesebb tárgyait el kellett rejtetni. Hát itt a Lehel-kürt volt az, amelynek az értéke felbecsülhetetlen. Akkor a nemzetőrségtől kértem segítséget. Jöttek vagy heten-nyolcan. De ezek már fel voltak fegyverkezve, géppisztoly volt náluk. Akkor a városháza hátsó udvarában ástunk egy gödröt, olyat, amelyikbe egy vasláda belefért. Azt hiszem, hogy valamilyen céhláda volt. Ebbe helyeztem becsomagolva

²⁴ Járomi, 1995. 100-102.

²⁵ Járomi, 1995. 1o2.

²⁶ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Bp. 2002. 35-36. Baky Gyöző (1902-1972), festőművész, restaurátor. 1924-től 1935-ig Párizsban élt, majd 1942-ig Tuniszban, a francia állam által fenntartott, s Észak-Afrika leggazdagabb régészeti anyagát őrző Musée Alaoui múzeumban restaurátor. Tuniszi tartózkodása alatt kitanulta a konzerválás és restaurálás csaknem minden ágát (freskó-, viaszfestmény-, mozaik-, üveg-, bronz-, ezüst-, csont-, aranyrestaurálás stb.). Hazatérésétől, 1942-től a Magyar Nemzeti Múzeum vezető restaurátora.

²⁷ Kaposvári 1996. 29.

a Lehel-kürtöt, más kisebb muzeális tárgyakkal együtt. Nagy mennyiségű terméskő volt ottan, építkezéshez előkészítve. A nemzetőrökkel aztán a köveket az elásott láda fölé raktuk. Na, azt nem lett volna könnyű onnan elrakosgatni²⁸ – emlékezett. Itt szeretném megjegyezni, hogy Járomi november 4-re tette a Lehel-kürt földbe rejtésének az időpontját.²⁹

A kürt mindössze 4-5 napig maradt a földbe rejtve. A kürtöt tartalmazó láda kiásásában a múzeumigazgatónak már csak a múzeum hivatalsegéde segített. Mint mondta: „Ez a munka egy teljes napig tartott, mert a kiásáshoz már segítség nem volt. ... a letartóztatásom után a Lehel-kürt elásása vádpont volt: „Tehát maga tudta azt, hogy itt harc lesz!” De hát akkor ez volt a legkisebb bűnöm, mert fegyveres ellenforradalom szervezésével, a szocialista államrend megdöntésére irányuló tevékenységgel, és mit tudom, hogy még mi mindennel vádoltak. Lényeg az, hogy a Lehel-kürt most is ott van a helyén, és szebb környezetben, mint volt annakidején³⁰.”

A megtorlás

Erdész Sándor, akit Járomi József az elmélet és nem a gyakorlat embereként jellemzett, végig kitartott a forradalom eszméi mellett. A szovjet hadsereg 1956. november 4-i támadása után egy ideig még bizakodott. A forradalom leverését követő hónapokról mondta: „Magától értetődik, hogy november 4-ével a forradalmi hangulat is elmúlt. De ez lassan következett be, nem egyből. Nem úgy ment, hogy azonnal összefogdosták azokat, akik benne voltak a forradalomban. November végéig, december elejéig még úgy éreztük, hogy nem veszett el minden, hiszen még nem dőlt el az, hogy ki kit győzött le, hogy kik azok, akik hatalomra kerültek. A legkülönbözőbb és legellentmondóbb hírek keringtek. ... December elején már lehetett hallani, hogy megtorlás várható. ... December 10-e körül felkeresett Korek József a minisztériumból. Eljött ide Jászberénybe és közölte, hogy: „Baj van körülötted és neked innen el kell tűnnöd!” Ők már az én tevékenységemről tudtak. De akkor azt is mondta: „Ha te elmész innen, akkor veled a kutya sem fog törődni, tehát ez el lesz felejtve!” Valóban volt ilyen hallgatólagos megegyezés, ezt is csak később tudtam meg, hogy a magyar ifjúsággal szemben megbocsátóak akartak lenni. Csakhogy (1957) februárra, az orosz ágyúk árnyékában már vérszemet kaptak.. Tehát Korek Józsefnek köszönhetem azt, hogy 1957. január 8-ával áthelyeztek Nyíregyházára, a Jósza András Múzeumba, ahol akkor Csallány Dezső volt az igazgató. ... Visszatérve Korek József látogatására, akkor átadtam neki 56-os gyűjteményemet. Ebben röplapok, plakátok, újságok voltak. Jó kis pakk volt!³¹” Itt

²⁸ Erdész, 1991. 7.

²⁹ Járomi, 1995.113.

³⁰ Erdész, 1991. 7-8.

³¹ Erdész, 1991. 10.

szeretnénk megjegyezni, hogy az 1956-os forradalmat követő időben a Múzeumi Főosztály sok esetben hatásos segítséget tudott nyújtani a vidéki múzeumok szakemberei ellen indított alaptalan vádaskodások esetében, és a forradalomban ténylegesen résztvevő muzeológusok egzisztenciális gondjainak megoldásában is.³²

Erdész Sándor tehát 1957 januárjában elköszönt Jászberénytől. Pedagógus felesége még maradt, mert a tanévet ott kellett befejeznie. Azonban február 15-én két nagykállói rendőr állított be hozzá Kállósemjénbe, ahol lakott, hogy tanúkihallgatás céljából menjen be velük Nagykállóba, a járási rendőrkapitányságra. Az ezután történetekre a „tanú” a következőképpen emlékezett vissza: A rendőrök „kerékpárral jöttek, Nagy Béla sógorom nekem is szerzett egyet.. Esett az eső. Leállítottak egy teherautót, felpakoltuk a kerékpárokat, felmáztunk mi is, így érkeztünk Nagykállóba, így kezdődött. Ott tartottak másnap estig. Értem jött két szolnoki ávos, de már rendőrruhában. Így kezdődött a rendőrség sajnálatos „ügye”, hogy csorba esett a mundér becsületén. Akkor 16-án este indultunk Nagykállóból személyvonattal, másnap reggelre értük Jászberénybe. Nem bilincseltek meg, mert megígértem, hogy nem szököm meg. Hová is mentem volna? A jászberényi rendőrségi fogdában voltam vagy 8-10 napig, vidéki fiatalokkal. Az egyik Jászapátiba való volt, gimnazista, egy dzsessz-zenész. Nem emlékezem arra, hogy mivel vádolták, mert jelentéktelen dolog volt. Volt egy jászfényzarusi 18–20 éves, magas szőke fiatalember, igazi jász legény, akinek fegyverrejtegetés volt a bűne. Ott a szerencsétlen embereket meztelenre vetkőztették és úgy verték addig, amíg bírták. Ez a fiú kibírta. Lehet, hogy a kérdéses pisztolyról az apja tudott, de ő nem. Magára vállalta, hogy az apja kimentésével a család egybe maradjon. Ezt a gyereket tiszteltem. Jászárokszállásról is volt velem egy fiatal, aki leverte az ötágú csillagot a községi tanács homlokzatáról. Ezt az apja helyett tette, mert az nem mert felmászni olyan magasra. De hát a tanácselnök nem jött be megmondani, hogy a csillaghullás az ő utasítására történt. Volt még abban a cellában egy jászberényi diák is, de már nem emlékszem arra, hogy miért, mert ez is nevenséges vád lehetett. Alacsony, dús sötétbarna hajú, jóbeszedű, jóképű srác volt. Amikor bevitték, a pufajkások megverték. Néhány hét után hazaküldték. Volt még ott egy óráslegény, már nem tudom, hogy melyik faluból, aki disszidált, de szerencsétlenségére hazakíváncozott. Svájcban egy órásnál dolgozott, jól keresett, jó néhány teli bőrönddel érkezett haza. Úgy emlékszem, hogy falujában nemzetőr volt.

Természetesen hamarosan megtudtam azt is, hogy kik vannak a szomszédos cellákban. Ott voltak a Forradalmi Bizottmány vezetői³³ egytől-egyig, és ott volt Járomi József, az Ifjúsági Szövetség titkára is. Tehát nem voltam egyedül.

³² Vö. Kaposvári, 1996. 32.

³³ Az október 31-én megválasztott Jászberényi Járási Városi Nemzeti Forradalmi Bizottság elnöke Potemkin Károly, elnökhelyettesei Torma Ferenc százados, Nagy Pál, Zalai Ernő és Imre Béla voltak.

A kihallgatások nap mint nap folytak. Hamar észrevettem, hogy konkrét tényeket nem tudnak. Azt akarták, hogy egymás ellen beszéljünk. Ez nem ment. Szerencsénkre az ávosok igen primitív gondolkodású emberek voltak, még a tényszerű, logikai összefüggéseket sem ismerték fel. Azt sem derítették ki, hogyan történt a felfegyverkezés. Én többször is elmondtam, elmondatták velem a jászberényi eseményeket, természetesen nem olyan lelkesedéssel, mint azt a krónika számára írtam, hanem jelentéktelen eseményekként, és főleg nevek említése nélkül. Azzal védekeztem, hogy nem vagyok jászberényi és itt senkit sem ismerek. Arra vigyáztam, hogy mindennap ugyanazt, szóról-szóra mondjam, hogy ne tudjanak belekötni. Csak azt vállaltam magamra, hogy a szövetség elnöke voltam, egy ifjúsági gyűlést a rend érdekében megnyitottam, elástam a Lehel-kürtöt, tehát olyasmiket vállaltam, amiről eleve tudtak.

... csak 8-10 napig voltunk a rendőrségi fogdában. Még február végén átköltöztettek bennünket a középkori Jász-Kun Nagykerület, vagyis a Hármaskerület volt székházának börtönébe. A székházról, illetve a Járási Bíróság épületének műemléki, történeti értékéről addig is tudtam, de a börtönét csak ekkor ismerhettem meg, de ekkor már alaposan. Az átköltözés, mármint a rendőrségi fogdából a jászok börtönébe sikeresen zajlott le. Hármásával vittek át bennünket. Hát valahogyan kifundáltuk azt, hogy Járomi Jóskát, engem és nem tudom ki volt a harmadik, de egyszerre vittek át bennünket a börtönbe. De ott nem cellák, hanem termek voltak, egyenként 20-25 fogoly számára. Sikerült az a tervünk, hogy Járomi Jóskával egy terembe kerüljünk. Lényeg az, hogy alkalmunk volt együttesen felkészülni a bírósági tárgyalásra, arra, hogy mit szabad és mit nem vállalni. Itt többen is voltunk azonos cipőben, mindenesetre Járomi Józsefhez, véleményéhez igazodtunk.

Eltelt az (első) éjszaka. Másnap reggel Szigeti Mihály ávos tiszt nagy dühvel rontott be a börtönbe, amiért együvé kerültünk. Járomi Józsefet átirányította a baloldali terembe. Szidott ugyan bennünket, de ezért büntetés nem nekünk, hanem az üresfejű beosztottjainak járt. Ha már a jász-kun börtönről van szó, hadd mondjam meg, hogy az nem nekünk, az 56-osoknak készült! Ugyanis Járomi Jóskával kapcsolatban maradhattam továbbra is. Ugyanis e két börtönteremnek közös kéménye volt, így a hang ott átment.³⁴

Erdész Sándort valamivel több, mint két hónapig tartották fogva Jászberényben. Ekkor még adtak a formáságokra. Egy hónap elteltével közölték velük, hogy vizsgálati fogságukat még egy hónappal meghosszabbítják. Később már ezt sem tették meg. „Március 15-én ... a szellőztető nyílásokon kinézve nem várt látvány tárult elénk, - mondta. A börtönudvaron ugyanis jászberényi fiatalokat sétáltattak az ávosok. Látásból néhányukat ismertem, valószínűleg az ifjúsági szövetség tagjai voltak. Hát Kádár János ezektől a gyerekektől félt? A társaim többet tudtak, mert ez a MUK

³⁴ Erdész, 1991. 12-14.

miatt (Márciusban Újra Kezdjük!) volt. Nem elégedtek meg azzal, hogy mi már rács mögött vagyunk. Néhány nap után a diákokat hazaengedték³⁵.”

Erdészt, Járomit és társaikat 1957 áprilisának utolsó napjaiban átszállították Szolnokra. Erre Járomi a következőképpen emlékezett: „Egy este már éppen lefeküdni akartunk, amikor hangos kiabálás, lövöldözés és motorzúgás zavart fel. Az udvarra kergettek minket és ott a pufajkások gumibotokkal kezdtek el ütlegelni, majd teherautókra tereltek fel. Itt egyeseket a platóra ültettek, másokat hasra fektettek. Köröskörül pufajkások voltak. Egyik kezükben a ránk irányított géppisztoly, a másik kezükben a gumibot volt. Vezetőjük Göblyös István, a begyűjtési hivatal vezetője volt. Tiszti ruhát viselt. Szolnokra vittek, a Ságvári utcai volt ÁVH börtönbe. (Ennek a börtönnek az építésekor az építésvezető Imre Béla volt.³⁶) Itt betereltek csoportonként egy fürdőszobába, ahol a pufajkások ütöttek-verték minket, ahol értek. Azután cellákba osztottak bennünket. ... Egy zárkában két deszkapriccs volt, amelyen hatan feküdtünk.³⁷” A Szolnokra történő átszállítás körülményei Erdész Sándorban is mély nyomokat hagytak: „bennünket a jászberényi pufajkások szállítottak a szolnoki ávos börtönbe. Volt közöttük egy fiatal pufajkás, 35 év után sem tudtam elfelejteni a nevét: Harmat Istvánnak hívták. Neki soha az életemben nem tudok megbocsátani. Jászberényi volt, 30 év körüli. Ez azzal szórakozott, hogy míg Szolnokra nem értünk, addig szünet nélkül verte gumibotot az állunkat, arcunkat. Hosszú volt az út, mert kerülő úton, Jászladányon vagy Jászkiséren át mentünk. Utána napokig enni sem tudtunk.” Fogva tartásuk szolnoki körülményeire így emlékezett: „azt nem lehet elmondani, hogy Szolnokon milyen szenvedésen mentünk át. Az élelem olyan kevés volt, hogy majd éhen haltunk. Pedig az ebédadagunkat kiutalták. Minden délben kaptunk egy kevés levest, reggel és este egy-egy szelet kenyeret. Azért emlékezetes

³⁵ Erdész, 1991. 14.

³⁶ Imre Béla 1927-ben született munkáscsaládból. 1956-ban a jászberényi járási tanács építésztechnikusa. Kezdetől a forradalom mellé állt. 1956. október 27-én, a jászberényi szovjet emlékmű ledöntésénél már vezető szerepet játszott, lelkesítette a tömeget. Tagja volt annak a küldöttségnek, amely a gimnáziumban követelte az ifjúság és a tanárok kivonulását a szabordöntéshez. Az emlékmű ledöntése után a tömeg vezetésével indult a járási pártbizottsághoz, ahol Árvai István, járási MDP titkár egyetértőleg felolvasta a Szolnok Megyei Forradalmi Tanács követeléseit. Október 28-án a Munkás-Paraszti és Katonai Forradalmi Tanács tagjává választották. Egyik szerzője volt annak a röpiratnak, amelyben a forradalmi tanács céljait és feladatait ismertették. Gyors észjárású, jó eszű ember volt, aki megfelelő kifejezési készséggel rendelkezett. Jászberényben mindenki következetes forradalmárnak tartotta. Határozott fellépésével a kezdeményezést magához tudta ragadni. Október 30-án ő volt az egyik jászberényi küldött, aki Dancsi Józseffel, a megyei forradalmi tanács elnökével tárgyalt. Az október 31-én megalakult Jászberényi Járási városi Nemzeti Forradalmi Bizottság alelnöke. November 4-én a szovjet csapatok a jászberényi városházán letartóztatták. November 6-án átadták a rendőrségnek, november 7-én Szolnokra, innen egy időre az ungvári börtönbe szállították. A Budapesti Katonai Bíróság 1957. augusztus 31-én 4 évi börtönre ítélte. Az ítéletet a Legfelsőbb Bíróság Katonai Kollégiuma Különtanácsa 6 évi börtönre súlyosbította.

³⁷ Járomi, 1995. 147-148.

számomra május 15-e, mert aznap kaptunk második fogásként galuskát is. A gyomrunk addigra már annyira összeszáradt, hogy csak nagy kínnal, egymást bízgatva tudtuk csak megenni. Testben és lélekben összetörték voltunk. A pokol május 1-jén volt. Este megjöttek az ávós tisztek tökrészezen és mindannyiunkat agyba-főbe, az eszméletlenségig vertek. Külön számuk volt a „talpra magyar”. „Mi így ünnepeljük május elsejét!” – mondták röhögve. Ezután sokáig vért vizeltünk. Ez az, ami összeszorítja az ember torkát. És most azt mondják a „vidám barakkosok”, hogy felejtjük el. Nem könnyű elfelejteni Kabai Mihályt, a szadista Bartha főhadnagyot, Rácz Árpádot, ezt a nagydarab jászberényi cigányembert, aztán a főtörzsőrmester urat, a nevére nem emlékszem, aztán az abonyi közlegényt, aki még az otlétünk alatt megkapta a jól kiérdemelt örvezetői rangot. Ebben maradt még, legalább is akkor volt még egy kis emberség. Ezt azért mondom, mert a május elsején félholtra vert embereknek megengedte, hogy ágyra feküdjenek, sőt vállalta azt is, hogy jelezni fogja, ha ellenőrzés jön. De a részeg tisztek aznap este már nem jöttek fel az első emeletről a másodikra.”³⁸

Szolnokon a vizsgálatot folytató pufajkások döntöttek arról, hogy a Jászberényből oda szállított „ellenforradalmárok” közül kiket adnak át a Szolnok Megyei Bíróságnak és kiket a Budapesti Katonai Bíróságnak. Csak utólag derült ki, hogy azok voltak a szerencsésebbek, akik Budapestre kerültek. „Úgy vitték bennünket, mint valamikor a gályarabokat; kiéhezve, meggyötörve, bilincsel és lánccal összekötözve. Amikor megérkeztünk a Fő utcára, és ott valahogy lekászálódunk, a járókelők messze elkerülték a helyet, kivéve néhány idősebb asszonyt, akik sírva néztek bennünket. Azok a mi anyáink voltak akkor.

Ott az első élményem az volt, hogy a földszinten sokáig kellett várakoznunk. Reggeltől estig ott voltunk. Délben viszont kaptunk ebédet, borsófőzeléket, ami maradt az emeletken. Úgy látszik nem volt kapós, mert sok maradt belőle, és így repetázni is lehetett. Ehettünk eleget, mindenesetre én kétszer is repetáztam. Derültek is rajtunk, szolnokiakon, de ezzel mit sem törődünk. Na aztán estére, ahányan voltunk, annyi körletbe kerültünk. Ott a katonai börtönben a társaimmal már nem találkozhattam, csak a tárgyaláson.

Visszaemlékezve azt kell mondanom – így Erdész -, hogy a katonai börtön már valamivel kulturáltabb volt az előzőekhez képest. A koszt ugyan gyenge volt, hízni tőle nem lehetett, de szűkösen elegendő volt. A másik dolog: itt verés nem volt.

A Fő utcán már 20-25-en voltunk egy teremben, de nem a földön, mert mindenkinek külön vaságya volt. Csak egy volt a baj, az, hogy rengeteg volt a poloska, hiába irtottuk. Majd valaki kitalálta, hogy szedjük szét a vaságycákat. Úgy is történt! Hát a poloskák nem a szalmazsákban voltak, hanem a sodrony és vaságy réseiben, a kapcsolódó pontoknál. A közös akció sikeres volt, a poloskáktól ezután nyugodtan alhattunk.

³⁸ Erdész, 1991. 15-16.

Mindannyian katonai gyakorlóruhában voltunk, természetesen rangfokozat nélkül. A megszokott katonás rend volt, ébresztő, sorakozó és a többi ...

Két-három hét múlt el, míg végre a katonai ügyész magához hívatott. Bemutatkozott, hogy ő Szöllősi őrnagy. Mondja, hogy: „Üljön le, Erdész úr!” Azt hiszem nem kell mondanom, hogy ez óriási változás volt a korábbi kihallgatásokhoz képest. Majd így folytatta: „Erdész úr, áttanulmányoztam az iratait. Amit maga csinált, azért most a fél Magyarországot le kellene ültetni. Még sem tudok magán segíteni, mert meg kell várnia a tárgyalást!” Megkérdeztem, hogy az mikorra várható, gondoltam, néhány héten belül. „Az nagyon soká lesz, két-három hónap múlva. De egyet tudok magának mondani, hogy az ítélet napján maga haza fog menni!” Akkor kérdezgetett arról, hogy miért voltam jelen mindenütt, ... ekkor talán segíteni akart azzal, hogy a krónikáiról tevékenységemet bizonyítani kell. Hát ilyen is volt. De engem a vádló ügyész vett védelmébe. ... június közepétől már mindent kibírtam volna a tárgyalásig. Nem tudom, hogy Szöllősi ügyész másokkal szemben milyen volt, de az ítéletek az Altordai ügyben nem voltak súlyosak akkor, amikor másutt az akasztás szokványos ítélet volt.”³⁹

A bírósági tárgyalás

„A tárgyalás 8 napig tartott, az ítéletet 1957. augusztus 31-én hirdették ki. Ezt az elsőrendű vádlottról „Altordai-ügyként emlegették”. Tízen voltunk, én voltam a kilencedik rendű vádlott. Mondom, a tárgyalás hosszú ideig tartott, de az ismert okok miatt félelem nem maradt bennem. Az ügyvéd azt tanácsolta, hogy csak akkor szóljak, ha kérdeznek, de akkor is csak röviden. De ezt nem tudtam mindenkor megállni.”⁴⁰

Erdészt tájékoztató tevékenysége miatt lázítással vádolták. „Egy másik vádpont volt még ellenem, - mondta, hogy felolvastam a 16 pontot a járási pártbizottság előtt. De ez a tárgyalásig fel se merült, hiszen Árvai István⁴¹ szónokolt ott, az emlékmű ledöntése után. A tanú egy köpcös, kövérkés, hat elemis elvtárs volt, aki ... elmondta, hogy a múzeumigazgató, vagyis én, milyen lázítást csaptam ott.. Az ügyvédem hadonászása ellenére ezt nem állhattam meg szó nélkül, és utána szót kértem. Az elnök bíró nem igen lehetett több 30 évesnél, magas, sovány, vékonyarcú ember volt, ha dühösen is, de megadta a szót. „Mit akar?” Tisztelt Tanácselnök úr, a tanútól csak azt szeretném megkérdezni, hogy ismer-e engem? Az engedély megvolt. „Nem, ezt az embert nem ismerem” – mondta az odaállított tanú. Nem is ismerhet engem, mert én sem láttam ez idáig magát soha. Ha ott lett volna, akkor tudnia kellene, hogy akkor és ott Árvai István szónokolt.” A tanácselnök bíró

³⁹ Erdész, 1991. 16-17.

⁴⁰ Erdész, 1991. 20.

⁴¹ Árvai István a jászberényi Járási MDP bizottság titkára volt, aki erőszakos tsz-szervezéseiről híresült el.

dühös lett, no nem a tanúra, hanem énrám, de a hazudozós tanút el kellett zavarnia. Mondom, ez az ember csak egy egyszerű pártkáder volt, azt tette, amit követeltek tőle. De a Szolnokon összeállított forgatókönyv a Fő utcán már nem vált be. ...

Mindannyian tudtuk, hogy Árvai István irányítja őket (ti. a vád tanút – SL), mint ahogyan a marionett játékok alakjait szokás. Lehet, hogy ez bevált Szolnokon, a másik jászberényi csoport tárgyalásán. A Fő utcán neki is meg kellett jelennie, személyesen. Hamarosan nyilvánvalóvá vált a Bíróságon, főleg az ügyészség előtt, hogy nemcsak hamis tanúzásra való felbujtást követett el, de ő az igazi hamis tanú. Az ügyvédek feltehették és fel is tették a kérdéseiket, de a társaim sem ültek ott némán. Egy olyan szánalmas figura lett belőle, akit senki sem szánt. Elöttem állt félméternyire, közvetlen mögöttem ültem az első sorban. Az arcát nem láttam. De azt nem lehet elmondani, hogyan tördelte az ujjait a háta mögött, hogyan hazudozott, ötlött-hatolt, dadogott ott a bíróság előtt. Biztos, hogy nem erre készült, nem ilyen volt a szereposztása Szolnokon. De akkor már nem járási párttitkár volt, feljebb buktatták, mert itt Jászberényben nem maradhatott. Foglalkozásaként ott azt mondta, hogy ő a szolnoki rádió igazgatója. Nem tudom, hogy ez igaz volt-e vagy sem, nem is érdekel, többet nem hallottam felőle.

De azért még valami mindig bennem van Árvai Istvánnal kapcsolatban. Tény az, hogy a forradalomban részt vett és nem is akárhogyan. Csakhát utána visszaváltozott a maga igazi farkasbőrébe. De akkor ezt ki tudhatta? Ezt azért mondom, mert a tárgyaláson volt még egy kínos ügy, ami ... tisztázandó lenne a jászberényi forradalom történetére is. Megítélni nem tudom, de el tudom mondani. ... Olyasmiről is szó esett a tárgyaláson, hogy Árvai elvtárs többedmagával „illegalitásba vonult”, és pincében rejtőzködtek. Hát ez nem igaz, mert Árvai éppen úgy járkálhatott és járkált is a városban, mint én. Viszont a tárgyaláson arról esett szó, hogy a pincében minden este elemezték a helyzetet. Ez ugyan lehet, az is, hogy pincében, de nem kényszerűségből. Nos, minden este együtt volt a pártbizottság, köztük Varga Ferenc⁴² is. De akkor ez természetes dolog volt, senkinek sem szűrt szemet. Nos, szegény Feri bácsi azt hitte, hogy az elvtársak erre hivatkozással kimentik a börtönből. Nem így történt. Hiába mondta, hogy minden este jelentést tett a helyzetről, még ezt sem ismerték el, mert szerintük Varga Ferenc elárulta a pártot, a népet. Valójában akkor még át akarták menteni magukat a demokráciába, ehhez kellett Varga Ferenc is. Na, ezt a kínos dolgot aztán utólag lehet így is, úgy is értékelni. Véleményem szerint Jászberényben elsősorban a járási pártbizottság árulta el a népet, ezzel együtt a forradalmat is. Varga Ferenc a forradalom mellett volt, majd velünk szenvedett a

⁴² Varga Ferenc (szül. 1913), honvéd őrnagy, Jászberény város forradalmi katonai parancsnoka volt. November 4-én a szovjet katonák a jászberényi tanácsházán letartóztatták. Az Altordai perben a katonai tanács nem találta bűnösnek. Azonban egy másik ellene indított perben a Budapesti Katonai Bíróság (BV 69o/1957) 2 évi börtönrre ítélte. Ebből 1 év 8 hónap és 18 napot le is töltött.

börtönben. Ő igaz meggyőződéssel, jóhiszeműen tájékoztatta a pártbizottsági tagtársait. Hogy kérte a segítségüket? Mindenki úgy védte magát, ahogyan tudta. De Varga Ferencet kihajították a szocialista hajóból, mert ugyancsak terhéssé vált számukra. Egyéni véleményem szerint Varga Ferenc századosnak pozitív szerepe volt; a sarat Árvaiék dobálták rá.”⁴³

Az ítélet

Erdész a bíróság előtt hangsúlyozta, hogy vallomását kényszerítő körülmények hatására tette meg: „A nyomozás során vallomásomat nem saját akaratomból tettem meg, hanem a nyomozó szervek kényszerítésére, ugyanis a nyomozás során bántalmazásban volt részem, mivel el akartam kerülni a további bántalmazásokat, olyan dolgokat is magamra vállaltam, amiket nem csináltam.”⁴⁴

„Természetesen nemcsak az ügyvédek, hanem a vádlottak is elmondhatták a védőbeszédeiket. El is mondtuk mindannyian, nagy kár, hogy magnószalag ezt nem örökítette meg. Hónapokon át készültem, természetesen papír, ceruza nélkül. A memorizálást is meg lehet tanulni, különösen akkor, ha az embert kényszerítik. Az utolsó szó jogán én eleitől végig elmondtam a jászberényi eseményeket, bár nem volt rövid, de nem szakítottak félbe. Azt bizonygattam, amiben sok igazság volt, hogy az októberi forradalom vezetésében ott volt a törvényes kormány Nagy Imre miniszterelnökkel, az MDP részéről Kádár János főtitkárral, és Jászberényben úgyszintén a forradalmat jórészt az MDP helyi vezérkara irányította. Nem ismertem el azt, hogy bűnös vagyok. Ezt egyikőnk se ismerte el, bár enyhítő körülménynek vették volna. A védőbeszédemnek csak az összefoglalását hadd idézzem: „Tisztelt Bíróság! Ami Jászberényben történt, az a törvényes magyar kormány és a Magyar Dolgozók Pártja irányításával, annak vezetésével történt. Ezért csatlakoztunk mi is a vezetőinkhez, akik egy demokratikus szocialista társadalom megteremtését tűzték ki célul. Ezért sem érzem magam bűnösnek, és kérem a felmentésemet!” Természetesen tudtam, hogy bocsánatkérés nem lesz, de ott elmondhattam Árvai István gyalázatos szereplését is. Altordai ügyvédje hozzám rohant, és azt mondta – nem is annyira nekem, mint másoknak – hogy a múzeumigazgató mindannyiunk nevében megtartotta a védőbeszédet.”⁴⁵

A tárgyaláson Erdész Sándor IX. rendű vádlottat 1 évi börtönre ítélték, de az ítéletet 3 évi próbaidőre felfüggesztették. Az első fokú ítélethozatalt követően azonnal szabadlábra helyezték. „Mindenkítől elbúcsúztam – emlékezett vissza -, és kijöttem egy agyonnyútt, szétvert civil ruhában, télikabáttal a karomon. Nézték is,

⁴³ Erdész, 1991. 21-23.

⁴⁴ Járomi, 1995. 149.

⁴⁵ Erdész, 1991. 24-25.

nem lehettem valamilyen bizalomgerjesztő látvány. Rettentő meleg volt. Gyalog mentem a Puskin utcára, ugyanis ott lakott Némethy Bandi bácsi, a volt csoportvezetőm, az atyai barátom. A család szeretettel fogadott, elláttak mindennel. Úgy emlékszem, hogy ott aludtam, csak a hajnali vonattal indultam el a Nyugatiból Nyíregyháza felé. ...Még aznap munkára jelentkeztem; Csallány Dezső⁴⁶ és Nyárády Mihály⁴⁷ örömmel fogadtak. Aztán dolgoztam tovább nyugdíjba vonulásomig.”⁴⁸

Erdész Sándor a nyíregyházi Jósa András Múzeumban 1974-ig etnográfus muzeológusként dolgozott, emellett kezelte a múzeum adattárát és tudományos könyvtárát is. 1974-ben a Sóstói Múzeumfalú vezetőjévé nevezték ki, amely 1979-ben már megnyílt a közönség számára is, és Erdész munkássága idején folyamatosan épült, bővült. Azonban Erdész Sándor tudományos munkásságának fő ívét a népmese, a népszokások és a népi hitvilág kutatása teszi ki.

A népmesék iránti érdeklődése pályája kezdetétől megnyilvánult. ⁴⁹ 1968-ban jelent meg hatalmas mesegyűjteménye, Ámi Lajos meséinek három kötete az Új Magyar Népköltési Gyűjtemény sorozatában, 1650 oldalon.⁵⁰ Erdész Sándor más nagy mesemondó egyéniségeket is felfedezett: Papp János juhászt⁵¹ és Tarczai Ádámot.⁵²

A magyar népi hitvilág kutatásának kiemelkedő eredménye Erdész Sándor 1984-ben megjelent könyve a kígyókultuszról, amely a magyar kígyóízstelet monografikus feldolgozása.⁵³ Másik nagy műve Az archaikus eposz kérdései című tanulmánya.⁵⁴

⁴⁶ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Bp. 2002. 149-150. Csallány Dezső (1903-1977), jogász, régész, 1954-től 1972-ig a nyíregyházi Jósa András Múzeum igazgatója.

⁴⁷ Magyar Múzeumi Arcképcsarnok. Bp. 2002. 660-661. Nyárády Mihály (1889-1980), etnográfus, helytörténész, 1951-1954 között a nyíregyházi Jósa András Múzeum igazgatója. Györfly István néprajztudós ösztönzésére kezdett néprajzi dolgozatokat írni. A Nyírségről és Rétközről felhalmozott ismeretanyaga szinte kimeríthetetlen volt.

⁴⁸ Erdész, 1991. 25.

⁴⁹ A néprajz központi folyóiratában, az Ethnographiában megjelent első tanulmánya nagy mesemondójáról, Ámi Lajos világképeről szólt. Az első tanulmányt sorra követték a népmesével kapcsolatos közlések: Az öreg festő. Eredeti népmesék Nyírvasváriból (1963), Egy szamosháti termelészövetkezet mesemondója (1963), A szabolcs-szatmári népmesekutatás (1964).

⁵⁰ Ámi Lajos 1886 október 2-án Vásárosnaményban született. Apja cigánykövács volt, anyja magyar parasztszaládból származott. A szamoszegyi termelészövetkezetben dolgozott. Írni-olvasni nem tudott. 262 népmesét ismert és mondott el Erdész Sándornak.

⁵¹ Papp János a Kállósemjénhez tartozó Újfalurét (Kisbaromlak) tanyán élt. 180 népmesét rögzítettek tőle 1143 gépelt oldalon.

⁵² A tirpák származású Tarczai révén szlovák mesék magyar változataival gazdagodott a mesekincs 1360 gépelt oldal terjedelemben.

⁵³ Erdész Sándor: Kígyókultusz a magyar néphagyományban. Debrecen, 1984. Erdész valamennyi folklórműfajra kiterjesztve végezte el kutatásait. Rámutatott arra, hogy a magyar kígyóízstelet három kígyótípushoz: a közönséges kígyóhoz, a fehér kígyóhoz és a sárkánykígyóhoz kapcsolódik.

⁵⁴ Erdész Sándor: Az archaikus eposz kérdései. Debrecen, 1986.

Ebben a folklór legnehezebb témakörét járta körül és mondta el gondolatait a népi eposz egykori meglétét illetően.⁵⁵ Ő írta az első összefoglaló munkát a Nyírség néprajzáról.⁵⁶ Közel száz kiemelkedő jelentőségű tanulmányt publikált, egyéb írásai jóval meghaladják a százat. Szabolcs-Szatmár-Bereg megye Tudományos Testületének alelnöke, s ebben a minőségében részt vesz az MTA Debreceni Akadémiai Bizottságának munkájában is.

Erdész Sándor mondta egyszer: „Mondanom sem kell, hogy az 56-os októberi események miatt sem a hadbíróság előtt, sem az elmúlt évtizedek során nem tisztázhattam magam. Majd egyszer leírom, hogy mi is történt körülöttem; nem valamiféle rahabilitáció iránti esdeklés miatt, hanem a valós tények rögzítése miatt, ... azért, hogy utódaimnak miattam ne kelljen hetedízíglén szégyenkezniük.”⁵⁷ Úgy véljük, Erdész Sándor félelmei alaptalanok. Életével és munkásságával csak tisztelet vívott ki. Nemcsak gyermekei és unokái, nemcsak a hazai muzeológus társadalom megbecsülésére szolgált rá. Élete, a forradalom jászberényi eseményeiben játszott szerepe alapján messzemenően méltónak bizonyult arra, hogy Jászberény lakói ne felejtsek el a nevét.

---

⁵⁵ Ujváry Zoltán: Erdész Sándor. Miscellanea III. Debrecen, 1999. 217-228. Erdész az archaikus eposz körébe a világteremtéssel, az isteni és totemisztikus ősök tetteivel foglalkozó mondákat, a népi eposz fogalmába a hagyományban élő, a nemzet létrejöttéről szóló mondai történeteket sorolta.

⁵⁶ Erdész Sándor: Nyírség. Budapest, 1974.

⁵⁷ Kaposvári Gy., 1996. 30.

Uferné Sárközi Ágnes

HÁZUNK OROSZ LAKÓI

Talán 52-ben lehetett, hogy házunk utcai, legnagyobb szobáit hajlékként át kellett engednünk orosz katonatiszti családoknak, akik a városunkban szolgáltak. Kevés lakáslehetőség volt ekkor errefelé, és azt a megoldást választották, hogy egyes magánházaknál sokszor az alsókonyhába költöztették a tulajdonost, és a nagyobb szobákban lakókat helyeztek el. Nem mintha mi magunk nem tudtuk volna használni házunk kisajátított szobáit, de a mi esetünkben csak az történt, hogy összébb kellett szorulnunk a nekünk maradt két és fél szoba, konyha és kamrában. Így aztán házunk volt nagy ebédlőjét és az egyik utcai szobát egy Boriszenkó nevű orosz család kapta meg. Ebben a szárnyban a háború alatt is beszállásolás volt; először német tiszték, majd később oroszok laktak benne.

A háború után rövid ideig a katonatiszt apa – Misa – egyedül lakott nálunk, aki a felesége és kislánya érkezését várta, mert ők még otthon voltak az anyaországban.

Egy nyár végi délutánon aztán megérkezett Vali – a feleség, – és Júracska, a kislánya. Valószínűleg a hosszú út fáradalmi miatt Valika csak úgy, nagy kényelmesen „elnyúlt” egy díványon a 6x6 méteres ebédlőnk egyik oldalában. Ugyanis az ajtók nyitva voltak, mert még enyhe idő járt, és nekünk – kíváncsiskodó gyerekeknek – be lehetett mennünk hozzájuk, hogy köszöntsük őket. Valika ott feküdt a díványon egyik karjára felkőnyökölvén, csábosan, fekete alsóneműben. Nekünk, 10 éves gyerekeknek nagyon mondénnak tűnt így, mert a családban a hölgyek ebben az időben nem ezt a színt viselték, illetve ebben a színben nem nagyon mutatkoztak előttünk. Fogsorában (az elülső fogai között) megvillant egy aranyfog, ami ugyancsak orosz jellegzetesség volt. Azóta sok más embernél láttam a fogsótlás ezen oroszosan megoldott verzióját. Valika állítólag kurszki volt, ezt később kérdezősködésünkre mondta el, hiszen az iskolában az ötödik osztálytól kezdve már oroszul tanultunk. Ez volt a szerencsénk, mert így, egyszerű tömondatokat alkotván kommunikálni tudtunk egymással. A „szpasziba, a dobri gyeny, a zdrásztvujtje és a doszvidanyija” ezután mindennaposak lettek a házunkban, később pedig mindannyian szótárzattunk: ők is és mi is. Mi más volt még a mi ismeretünk ekkor a nagy Szovjetunióról, a régi Orosz Birodalomról? Csak az, amit az iskolában földrajzból, történelemből tanultunk, illetve, amit egy kicsit a Jókai: „A kőszívű ember fiai” című könyvéből tudtunk meg; hogy vannak végtelen orosz sztyeppék, fagyos, kietlen, havas tájak, ahol akár éhes farkasokkal is lehetett találkozni. Iskolai ismereteink voltak még a dicsőséges szovjet hadsereg sorsáról, a forradalmár Leninről, az akkor még nem „diktátor”-nak nevezett Sztálin elvtársról is. Továbbá iskolán kívül hallottunk az elűzött és kivégzett Romanov cári családról, akiről az arisztokrata Maruszja néni mesélt.

Uferné Sárközi Ágnes

HÁZUNK OROSZ LAKÓI

Talán 52-ben lehetett, hogy házunk utcai, legnagyobb szobáit hajlékként át kellett engednünk orosz katonatiszti családoknak, akik a városunkban szolgáltak. Kevés lakáslehetőség volt ekkor errefelé, és azt a megoldást választották, hogy egyes magánházaknál sokszor az alsókonyhába költöztették a tulajdonost, és a nagyobb szobákban lakókat helyeztek el. Nem mintha mi magunk nem tudtuk volna használni házunk kisajátított szobáit, de a mi esetünkben csak az történt, hogy összébb kellett szorulnunk a nekünk maradt két és fél szoba, konyha és kamrában. Így aztán házunk volt nagy ebédlőjét és az egyik utcai szobát egy Boriszenkó nevű orosz család kapta meg. Ebben a szárnyban a háború alatt is beszállásolás volt; először német tiszték, majd később oroszok laktak benne.

A háború után rövid ideig a katonatiszt apa – Misa – egyedül lakott nálunk, aki a felesége és kislánya érkezését várta, mert ők még otthon voltak az anyaországban.

Egy nyár végi délutánon aztán megérkezett Vali – a feleség, – és Júracska, a kislánya. Valószínűleg a hosszú út fáradalmi miatt Valika csak úgy, nagy kényelmesen „elnyúlt” egy díványon a 6x6 méteres ebédlőnk egyik oldalában. Ugyanis az ajtók nyitva voltak, mert még enyhe idő járt, és nekünk – kíváncsiskodó gyerekeknek – be lehetett mennünk hozzájuk, hogy köszöntsük őket. Valika ott feküdt a díványon egyik karjára felkőnyökölvén, csábosan, fekete alsóneműben. Nekünk, 10 éves gyerekeknek nagyon mondénnak tűnt így, mert a családban a hölgyek ebben az időben nem ezt a színt viselték, illetve ebben a színben nem nagyon mutatkoztak előttünk. Fogorvában (az elülső fogai között) megvillant egy aranyfog, ami ugyancsak orosz jellegzetesség volt. Azóta sok más embernél láttam a fogszűrés ezen oroszosan megoldott verzióját. Valika állítólag kurszki volt, ezt később kérdezősködésünkre mondta el, hiszen az iskolában az ötödik osztálytól kezdve már oroszul tanultunk. Ez volt a szerencsénk, mert így, egyszerű tömönatokokat alkotván kommunikálni tudtunk egymással. A „szpasziba, a dobri gyeny, a zdrásztvujtje és a doszvidanyija” ezután mindennaposak lettek a házunkban, később pedig mindannyian szótárzattunk: ők is és mi is. Mi más volt még a mi ismeretünk ekkor a nagy Szovjetunióról, a régi Orosz Birodalomról? Csak az, amit az iskolában földrajzból, történelemből tanultunk, illetve, amit egy kicsit a Jókai: „A köszívű ember fiai” című könyvéből tudtunk meg; hogy vannak végtelen orosz sztyeppék, fagyos, kietlen, havas tájak, ahol akár éhes farkasokkal is lehetett találkozni. Iskolai ismereteink voltak még a dicsőséges szovjet hadsereg sorsáról, a forradalmár Leninről, az akkor még nem „diktátor”-nak nevezett Sztálin elvtársról is. Továbbá iskolán kívül hallottunk az elűzött és kivégzett Romanov cári családról, akiről az arisztokrata Maruszja néni mesélt.

Barátságosak voltak Misáék, és édesanyánk kedvessége is hozzájárult ahhoz, hogy feloldjon minden idegenkedést, mert néha küldött be nekik süteményt, ha süttött valamit. Előfordult, legtöbbször nyáron, ha mindannyian kinn voltunk az udvaron, hogy ugyancsak megkínálta őket abból, amit éppen magunk is fogyasztottunk. Lakhelyüket egyszerűen rendezték be; a szükséges heverők, szekrény, asztal, székek és egy kétlapos gázforraló alkotta tulajdonukat. A heverők felett pedig faliszőnyegek csüngtek; olyasfajta tipikusan oroszos, sokmintás kárpit, ami legtöbbször egy vadászjelenetet ábrázolt, és pedig egy erdőben álldogáló agancsos szarvast. A szoba egyik részén egy szépítkező asztalt rendezett be magának Vali, telis-tele erős illatú, orosz parfümös dobozokkal, üvegecskékkel, amit néha-néha magára is sprézett. Jöttükben-mentükben nagyon illatoztak mindketten. Abban az időben mi örültünk, ha már nem mosószappannal kellett mosakodnunk, hanem nekünk is volt egy-egy pipereszappanunk, amit névnapokra kapott a háziasszony. Például az a híres ó-levendula, amit akkor a jászberényi asszonyok nagy szorgalommal - praktikus ajándékként - adogattak egymásnak. Azonkívül parfümről is csak később hallottunk. Mi csak a frissítő hatású kölnivizet ismertük, amivel szokás szerint hűsvétkor a férfiak is locsolkodtak.

A nagyszobát - ami a régen az ebédlő volt - ahol valaha egy székekkel körülvett, kihúzható asztal állt... Nem is tudom, hogy ezt akkor Valikáék hogyan tudták befűteni? Abban azért biztos vagyok, hogy nekik sokkal könnyebb volt, mint nekünk lett volna, mert ők mindent a „szovjet depóból” kaptak. Vásárolni is főleg a szovjet magazinba jártak, ahol kimérve lehetett kapni a jó, zsíros, sűrű tejfölt, amit nagy előszeretettel használtak, és más, tipikusan oroszos ételalapanyagot. Úgy rémlik, hogy bukta-szerű, darált hússal töltött péksüteményeket és gusztusos nagy darab húsokat is árultak ott. Ha véletlenül magyarok „tévedtek be” ebbe az üzletbe, még őket is kiszolgálták. Többnyire a kimért tejföl vonzotta a vásárlókat.

Vali adott magára. Sokszor csinosan kiöltözött. A tisztai családok néha-néha találkoztak egymással. Ilyenkor egy nagyon magassarkú, lakk szandálba bújt, átlátszó nylon harisnyát húzott, és valami csinos ruhát öltött magára, s erősen kifestve, kiparfümözve libegett el férje-ura karjain. Ezeket a csinosabb dolgokat is egy különleges üzletben vásárolták. Úgy tudtuk akkor, hogy Bécsből származott az ilyesfajta áru, és csak az oroszok üzletében volt elérhető.

Előfordult, hogy Valika néha engem bízott meg gyermekei pesztrálásával, mert csak éjszaka jöttek haza. Ugyanis, itt, Jászberényben született meg a második kisfia, Szerjozsa, aki még egy bölcsőben fekvő kisbaba volt, és gyakran felsírt, ha nem az anyja karjaiban pihent. Főleg őt kellett csitítgatnom, ha fel-felébredt. A nagyobb fiúcska – Júrocška - már nem zavartatta magát és mélyen aludt. De előfordult az is, hogy áthozták hozzánk a gyerekeket egy nagy kandli szén kíséretében, hogy jól be tudjunk ez alatt az idő alatt fűteni. Ebben az időben „aranyat” ért egy kandli szén. Saját magunk gyakran csak vizes szénporból kevert masszával fűtöttünk.

Szerjozsa a jászberényi kórházban született a nagybátyám, Sárközy Ferenc nőgyógyász főorvos felügyelete alatt. Valika nagyon is hálás volt neki, és meghívta őt feleségétől egy maga készítette vacsorára. Feri bátyámék ezt köszönettel elfogadták. Egy tolmács is jelen volt ezen a vacsorán, mert nem nagyon tudtak volna egymással társalogni. A vacsora végére kiderült, hogy az illető viszont keveset értett magyarul. Így csupán a kölcsönös mosolygás, az oroszos, bőséges vendéglátás és kínálgatás közepette telt el ez az este. Természetesen ittak is egyet az újszülött egészségére. Ha valaki közelebről ismerte az orosz embereket, akkor megértéssel volt e gesztust iránt. Annak az orvosnak, aki segített rajtuk, annak a hazájukban is így hálálkodtak.

Misa - a férj - egy nagy, magas, daliás katonatiszt volt. Megjelenésével ugyancsak tekintélyt sugárzott, s nemcsak dohányszínű uniformisával és vállán fénylő csillagjaival. Mivel neki a laktanyában is volt feladata, gyakran egyedül hagyta otthon családját. Ha barátságosabb volt az idő, akkor ő is az udvaron volt a családdal. Ilyenkor alkalmunk akadt egy kis beszélgetésre. Jurácska pedig a fiútestvéreimmel is játszadozott. Egyszer megtörtént, hogy a nehéz kis játék-tankjával jól fejenvágta Gábor kisöcsémet, aki ettől elájult. „Gábor kaputt” – mondta aztán Júra, de szerencsére hamar magához tért a mi kis öcsikénk, és nem lett komolyabb baj. Később odaköltözött egy újabb tiszt család, nekik egy két évvel idősebb, szintén Júra nevű fiuk volt. Az újabb beköltözés miatt a folyosónk végét időközben befalazták és egy kis konyhát és speizet alakítottak ki. Ezt részben Valikáék használták az egyik utcai szobával együtt, a másikba pedig Zójáék jöttek nagy fiukkal. Zójáék valahonnan Közép-Dél Oroszországból jöhettek, amit fiuk, Júra kissé ázsiai vonásai és arcszíne meg is erősítettek. Zója pedig mintha szökített frizurát viselt volna. Mindenesetre egyáltalán nem hasonlított gyermekéhez.

Így aztán kölcsönösen bele-beleláltunk egymás életébe; megtudtuk, hogy éppen mit főznek, mit csinálnak. Látták, ha édesanyánk a nagy családnak lekvárt vagy paradicsomot főzött be, amiből ők is kaptak egy kis kóstolót. Előfordult, hogy Zója néni pedig bennünket *pelménivel* (húsos derejével) kínált meg, de ő is megpróbálta a lekvárfőzést. Mivel nem volt nagy lábasuk, így egy nagy mosdótálban rotyogtatta a főzetet, amiből végül is egy kis kóstolót adott. Látván, miben főtt a lekvár, bizony egy kicsit finnyásan fogadtuk el, de nem szerettük volna őket megsérteni.

Akkoriban a napi vízmennyiséget még a ház összes lakója a szembenálló kútról hordta, nemigen pancsolgathattott senki, sőt inkább jól be kellett osztania azt. Megtörtént, hogy Zója este a fiát csak egy kis macskamosdatásban részesítette. Televette száját vízzel, majd lába közé fogta Jurát, a vizet pedig saját kezére spriccelte és így mosta le az arcát. Valószínűleg azért, mert nem volt elég víz otthon és Jura is nagyon fáradt volt már ahhoz, hogy rendszeren megmosakodjon.

Misának volt puskája és engedélye, így megkértük hogy előregegyed, beteg macskánkat segítse át a túlvilágra. Ráállt, nem kellett neki kétszer mondanunk. Udvarunk

közepén célba vette a szegény állatot, és belelőtt. De a macska nem adta meg egykönnyen magát, csak a harmadik vagy negyedik lövésre múlt ki.

Végül is elfogadható idők voltak ezek, és érezni lehetett, hogy az embertelen háború után a békeség mindenkinek jól esett, úgy az oroszoknak, mint a magyarnak. Rájöttünk, hogy a korábban történt atrocitások – például a magyar nőknek félniök kellett az orosz katonáktól – a háború velejárói voltak. Az emberek az ötvenes években már nem ellenségként közeledtek egymáshoz, és meg akarták ismerni a másik életét.

Egyszer aztán mindkét család elköltözött tőlünk, mert máshová vezényelték őket. Egy ideig egy magyar család szállt meg engedély nélkül ugyanazokban a szobákban, de ez az állapot csak rövid ideig tartott. (Írtam erről a Jászsági Évkönyv 2003-as számában). Most elég annyit felidézni, hogy édesanyánk jobbnak látta, ha újabb orosz családot költöztetnek hozzánk.

A parancsnokság intézkedett, és egy fiatal orosz tiszt és felesége költözött be a szoba-konyhás lakrészbe. Ők gyerek nélküli, csendes család voltak. A hölgy – Nyinácska - nagyon kellemes benyomást gyakorolt ránk kedves, fiatal, szlávos szépségével. Talán Vlagyivosztokból származott, mert elmondta, hogy 12 napot kellett neki a transzszibériai expresszel utaznia. Ha csekély nyelvtudással próbáltam kérdegetni, válaszolatott ugyan, de ő maga alig-alig kezdeményezett társalgást. Mintha nagy honvágya lett volna. Egy este kijött az udvarra, és ott sirdogált egyedül. Ők voltak azok, akiket aztán itt értek a városbeli, 1956-os szomorú események. Férje azon tisztek közé tartozhatott, akiknek fel kellett lépniük a berényiek ellen. Úgy beszélték, hogy a katonatisztek feleségeit egy külön repülővel szállították haza a Szovjetunióba, sőt néhányan állították, hogy ez a repülőgép lezuhant.

Emlékeim szerint '56 előtt a városunkban járkáló orosz katonák kedvesek voltak az itt élő emberekhez. A kiskatonák néha ceruzákat vagy golyóstollakat osztogattak a gyerekeknek. Köztudott volt, hogy Sztárek Csaba, aki az 1956-ban elesett, jászberényi hősök egyike volt, korábban sokat „bratyizott” az orosz kiskatonákkal. A kijárási tilalom ellenére óvatlanul közeledett az egyik orosz tankhoz. A maga módján oroszul beszélt hozzájuk – mint néhány nappal azelőtt – és nem gondolta, hogy azok rá mernek löni. Akkor viszont háborús állapotok uralkodtak, s a parancs szerint löni kellett mindenkire: barátira, ellenségre egyaránt. Csaba aztán órákig haldoklott, és ott vérzett el néhány lépésre a tanktól. Senki sem mert segítségére sietni, pedig talán még meg lehetett volna menteni.

A nyolcvanas évek elején egyszer Vali és Misa Mátyásföldről eljött Jászberénybe és meglátogatta édesanyánkat. Egy dobozos orosz parfümöt hoztak ajándékba. Misa még mindig Budapest környékén szolgált, és a fiuk, Jura pedig Magyarországon tanult tovább. Ezután megszakadt a két család kapcsolata. Meglehet, hogy a „rendszerváltozás” után ők is visszaköltöztek a hazájukba.

Bencsik Ferenc

BIORITMUS-ÖRÖKNAPTÁR

Beszélgetés Laki Ida festőművésszel

2005. augusztus 25-én a Laki Ida Képtár 5 éves fennállása alkalmából Jászjákóhalma Önkormányzata, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria és a Jászvári Képzőművészetbarátok Egyesülete jubileumi ünnepséget rendezett. Ebből az alkalomból Laki Ida festőművésznő, Jászjákóhalma szülötte, megkapta a Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Önkormányzat Díszoklevelét, a megye művészeti életében való aktív részvételéért, festőművészeti életművéért.

– *Milyen előzményei voltak a jubileumi ünnepségnek?*

A Képtár 2000. augusztus 25-én nyílt meg, 12 évi huzavona után. Megnyitó beszédében Aradi Nóra művészettörténész méltatta a kiállítás képeit, mint a nemzeti kulturális örökség részét. 2001-ben – a Jászok Napján – Jászjákóhalma díszpolgára lettem. Még az év végén megjelent a TKM Kiskönyvtára sorozatban „Jászjákóhalma, Laki Ida Képtár” c. füzet, Fodor István Ferenc tanulmányával. A kiadvány a képtár anyagáról készült színes fotókkal gazdagon illusztrált.

A képtár anyagának nagyobb részét a „Bioritmus - öröknaptár” c. sorozat képei alkotják. Ezek a képek a látogatókban érdeklődést keltenek új mondanivalójukkal, s eredeti formavilágukkal. Az új stílushoz hozzátartozik a nyomtatott áramkörös (NYÁK)-lemez felhasználása is.

– *Melyik kép készült legelőször NYÁK-lemezzel?*

1978-ban festettem meg a „Háborúk és forradalmak kezdete Európában” c. képet. Ezt beküldtem a Művelődésügyi Minisztérium „kétmillió forintos” kiállítására, ahol megvásárolták. Ez egyben azt is jelentette, hogy elfogadták művészi és művészetpolitikai szempontból is. Ezután bátran nekiláthattam a sorozat festésének, mely a mai napig tart.

– *Hány ilyen kép készült idáig?*

A kisebb méretű képeket is beleszámítva közel 100 kép ebben a témában és stílusban.

– *Mikor és hol volt a „Bioritmus – öröknaptár” bemutató kiállítása?*

1979 őszén, az egri Rudnay Gyula-teremben, a Képcsarnok rendezésében. Itt a sorozat 8 képe szerepelt, a kiállított képeim között. A fogadtatás jó volt, s a modern festészetet kedvelők figyelmét is felém irányította.

A sorozat teljes bemutatása 1990 február-márciusában történt a Jász Múzeumban. A kiállítás 77 db képből állt. Innen továbbment a kiállítás Szolnokra, ahol a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központban került bemutatásra 1990 májusában. Komoly

Bencsik Ferenc

BIORITMUS-ÖRÖKNAPTÁR

Beszélgetés Laki Ida festőművésszel

2005. augusztus 25-én a Laki Ida Képtár 5 éves fennállása alkalmából Jászjákóhalma Önkormányzata, a Hamza Gyűjtemény és Jász Galéria és a Jászvári Képzőművészeti Társaság Egyesülete jubileumi ünnepséget rendezett. Ebből az alkalomból Laki Ida festőművésznő, Jászjákóhalma szülötte, megkapta a Jász–Nagykun–Szolnok Megyei Önkormányzat Díszoklevelét, a megye művészeti életében való aktív részvételéért, festőművészeti életművéért.

– *Milyen előzményei voltak a jubileumi ünnepségnek?*

A Képtár 2000. augusztus 25-én nyílt meg, 12 évi huzavona után. Megnyitó beszédében Aradi Nóra művészettörténész méltatta a kiállítás képeit, mint a nemzeti kulturális örökség részét. 2001-ben – a Jászok Napján – Jászjákóhalma díszpolgára lettem. Még az év végén megjelent a TKM Kiskönyvtára sorozatban „Jászjákóhalma, Laki Ida Képtár” c. füzet, Fodor István Ferenc tanulmányával. A kiadvány a képtár anyagáról készült színes fotókkal gazdagon illusztrált.

A képtár anyagának nagyobb részét a „Bioritmus - öröknaptár” c. sorozat képei alkotják. Ezek a képek a látogatókban érdeklődést keltenek új mondanivalójukkal, s eredeti formavilágukkal. Az új stílushoz hozzátartozik a nyomtatott áramkörös (NYÁK)-lemez felhasználása is.

– *Melyik kép készült legelőször NYÁK-lemezzel?*

1978-ban festettem meg a „Háborúk és forradalmak kezdete Európában” c. képet. Ezt beküldtem a Művelődésügyi Minisztérium „kétmillió forintos” kiállítására, ahol megvásárolták. Ez egyben azt is jelentette, hogy elfogadták művészi és művészetpolitikai szempontból is. Ezután bátran nekiláthattam a sorozat festésének, mely a mai napig tart.

– *Hány ilyen kép készült idáig?*

A kisebb méretű képeket is beleszámítva közel 100 kép ebben a témában és stílusban.

– *Mikor és hol volt a „Bioritmus – öröknaptár” bemutató kiállítása?*

1979 őszén, az egri Rudnay Gyula-teremben, a Képcsarnok rendezésében. Itt a sorozat 8 képe szerepelt, a kiállított képeim között. A fogadtatás jó volt, s a modern festészetet kedvelők figyelmét is felém irányította.

A sorozat teljes bemutatása 1990 február-márciusában történt a Jász Múzeumban. A kiállítás 77 db képből állt. Innen továbbment a kiállítás Szolnokra, ahol a Megyei Művelődési és Ifjúsági Központban került bemutatásra 1990 májusában. Komoly

Laki Ida

sikerként könyvelhettem el a Megyei Tanács és a Damjanich Múzeum vásárlásait a sorozat képeiből.

– A Jász Múzeumban az 1990-ben rendezett kiállításhoz olyan katalógus készült, melyből megismerhetjük a „Bioritmus - öröknaptár” elméletét is. Mit tudhatunk meg a napokról, félnapokról?

A hónapok minden harmadik napja – elsejétől kezdve – aktív (kritikus), azaz döntő, olykor sorsdöntő nap. Az ilyen napok mindig a hónapok azonos napjára esnek, tekintet nélkül arra, hogy a hónap 28, 29, 30 vagy 31 napos.

Ezek a napok a következők: 1., 4., 7., 10., 13., 16., 19., 22., 25., 28. és 31.

Kettős aktív napok: 31.-1. és febr. 28.–márc.1.

– Miben különbözik az aktív nap a hónapok többi napjától?

Legjobb kezdő nap társadalmi, vagy akár egyéni akció beindításához. Bizonyíték erre a háborúk, forradalmak kitörésének első napjai. Ezenkívül: békekötések, választások, államfők látogatásának kezdő- és záró napjai stb. Magánéletünk jelentős eseményei (születés, házasság, válás, haláleset stb.) gyakrabban történnek aktív napokon, mint egyéb típusú napokon.

Közismertebb időszámítások (naptárak) kezdő napjai kivétel nélkül aktív napok:

A világ teremtése a pravoszláv hagyomány szerint - i.e. 5509. szeptember 1.

A világ teremtése a zsidó bölcsek szerint – i.e. 3761. október 7.

Julianus-naptár (Julius Caesar reformja) – i.e. 46. január 1.

Jézus születése (első keresztény időszámítás) – i.sz. 00. december 25.

Mohamed futása Mekkából Medinába (arab időszámítás kezdete) – i.sz. 662. július 16.

Reformáció keletkezése (Luther 95 pontja) – i.sz. 1517. október. 31.

Francia forradalmi naptár kezdő napja – i.sz. 1792. szeptember 22..

– *Miben különbözik a Bioritmus-öröknaptár a fenti naptárrendszerektől?*

Más a rendeltetése, valójában állapot-naptár. Ez a naptár eszköz. Eszköz mindannyiunknak a stresszhelyzetek és következményeik elkerüléséhez. Eszköz lehet a politikában, hadvezetésben, történelemkutatásban, de még sportversenyek időpontjainak megválasztásában is.

– *Mit várhatunk a hónapok többi napjától, félnapjától?*

A félnapok (kb. 12 óra) típusa háromféle: nevezzük A, B, C napszakoknak. Az így keletkező 36 órás időszak után újra kezdődik a fenti sorrend 2 hónapon keresztül, a második 31 napos hónap 31-ig bezárólag. Mivel a félnapok valamivel rövidebbek, mint 12 óra (2 perccel), eltolódás jön létre. Az év folyamán a biológiai félnapok nem azonos időben kezdődnek. Az eltolódásokat év közben folyamatosan kiegyenlíti a 31. nap, s utána következő 1-jével újra kezdődik a fenti sorrend.

A-típusú napszakok jellemzői:

Semleges, ill. vegyes napszak. Mechanikus, vagy rutin feladatok elvégzésére alkalmas. Nem tudjuk a maximális teljesítményt adni sem fizikai, sem szellemi, sem alkotó munkában, sem a sportban.

B-típusú napszakok jellemzői:

Maximális teljesítmények elérésére alkalmas időszak mindenféle tevékenységünkben. Teljes figyelemre, koncentrálásra való készség, az idegrendszer, a fizikum szinte teljes zavartalansága. A betegek fájdalommentes időszaka ez. Az emberi kapcsolatokban is jobb a tűrőképesség. A B-s napok azonban amilyen jól kezdődnek, olyan rosszul végződhetnek. Az ilyen napok második felében a változás hirtelen, észrevehetően történik, és bekövetkezik a C-s napszak. Jellemző erre a napszakra a nagy érzelmi feszültség, s más hangulati szélsőség, pl. sírógörcs, vagy nevetőgörcs is előfordulhat.

C-típusú napszakok jellemzői:

Az idegrendszer és agyműködés zavartsága jellemzi, még egészséges embereknél is. Feledékenység, tévedés, tévesztés, s miatta kisebb-nagyobb kár, kellemetlenség, baleset, karambol ebben az időszakban a leggyakoribb. Arányérzékünk is rosszabb: el- és leesés, tárgyak elejtése, leverése. Nagy érzelmi feszültség, az összes következménye: szóváltás, veszekedés, verekedés. A szokásosnál mindenki nyugtalanabb, ingerlékenyebb („cikizhetőbb”, innen a C-s elnevezés). Ha C-s napszak aktív (kritikus) napra esik, a fenti hatás még fokozottabb. A betegek fájdalomérzete ilyenkor a

legnagyobb. Súlyos betegeknél a halál állapota gyakran be is következik. Élesebb szerszámainkkal (kés, tű, olló stb.) meg is sebesíthetjük magunkat.

– *Hogyan csoportosíthatók a napok?*

Minden nap karakterét, minőségét, a kezdő (délelőtti) félnap határozza meg, s szerint A, B, C-s napoknak nevezhetjük, első félnapja szerint. Ez a típusú félnap legközelebb 24 óra múlva, másnap délután jelenik meg: „amilyen a mai délelőtt, olyan lesz a holnap délután is!”

– *Az évek is besorolhatóak az A, B, C-s-típusú kategóriákba?*

Az évszázadok 12 éves időszakokra tagolódnak. Az első 12 év, az előző század záró évével kezdődik, pl. 1900, 2000 stb. Minden 12 éves időszak 3x4 éves ciklusra osztódik. Ezek az évciklusok háromfélék, így besorolhatóak az A, B, C típusú kategóriába.

B - típusú (háborús) évciklusok jellemzői:

A 12 éves időszakok kezdő 4 éves ciklusa (00-03), s egyben a századok záró évciklusa is (96-99). A B-ciklusok évei háborúk kezdésére alkalmas évek. A XX. században mindkét világháború (1914, 1939) ilyen évciklusban kezdődött el. Ugyanígy az előző évszázadokban: Honfoglalás (896), tatárjárás kezdete (1237, Kijev), 100 éves háború (1338), mohácsi vész (1526) stb.

A nagyhatalmak többnyire B-s típusú évciklusokban kezdenek háborút. Az egyéb típusú évciklusokban kezdett háborúk ritkán hoznak változást.

A századok B - típusú évciklusai: 00-03, 12-15, 24-27, 36-39, 48-51, 60-63, 72-75, 84-87, 96-99.

Kettős B-típusú évciklus: 96-99 után 00-03. Ez a 8 év nagyobb méretű hadi vállalkozásra, pl. honfoglalásra is való.

C - típusú évciklusok jellemzői:

Forradalmak kitörésére alkalmas évek. Európai nagy forradalmak ideje: 1618. cseh rendek felkelése, 1640. angol polgári forradalom, 1789. nagy francia forradalom, 1917-1919 a nagy októberi (novemberi) és más forradalmak (orosz, német, magyar).

A századok C-típusú évciklusai: 04-07, 16-19, 28-31, 40-43, 52-55, 64-67, 76-79, 88-91.

Békeidőben – elhalálozási statisztikák szerint – a C-típusú évciklusokban legmagasabb a hirtelen halálestek száma: baleset, öngyilkosság, agy- és szívbénulás, szívinfarktus stb.

A-típusú (békés) évciklusok:

Ezek az évek nem alkalmasak sem háborúk, sem forradalmak elkezdésére. Az ilyenkor kirobbant háborúk, forradalmak ritkán életképesek. Ez az időszak (ciklus), igazában békekötésre, belső rendcsinálásra, felkészülésre alkalmas. Ekkor gyakori a megtorlás: ellenforradalmak, pogromok.

Békeidőkben az A-típusú évciklusokban legkevesebb a hirtelen elhalálozások száma.

A századok A - típusú évciklusai: 08-11, 20-23, 32-35, 44-47, 56-59, 68-71, 80-83, 92-95.

– *Tud-e arról, hogy ezt a témát (bioritmus) már más is feldolgozta volna?*

A bioritmusról több könyv is megjelent (magyar szerzőktől is). Ilyen, minden időre és időszakokra érvényes bioritmus naptárról nem tudok.

– *Használt-e, használ-e más festőművész alkotásaihoz NYÁK-lemezt?*

Nem tudok róla, hogy bárki – kollázként, vagy alapozásként – integrált áramkörös lemezt egy az egyben felhasznált volna. A NYÁK-lemez ábráját azonban néhány festőművész, grafikusművész alkalmazta. Régebbi képeken nem szerepel ilyen motívum, mivel ez a technika kb. 50 éve létezik. De ismét divatos - mint a trecentóban - hogy számokat, betűket, sőt szövegeket beleszőnek a kép motívumai közé. Ebben a sorozatban én is éltem ezzel a jó, régi szokással. Sok képen szerepelnek számok, hogy a mondanivaló érthetőbb legyen, pl. „Sorsdöntő vereségek augusztusban”, „A hónapok aktív napjai”, „Szülőfalum jó napjai”, „Európa és Magyarország sorsdöntő éve 1100 év alatt”, „Jeles nap”, „Kulcskereső világnap” stb. Szöveget is találhatunk a „Június, a magyar királyok hava” c. képen.

– *Mennyi tapasztalat és milyen ismeretek alapján jött létre mindannyiunk állapot-naptára, a „Bioritmus - öröknaptár”?*

Erre nem tudok röviden válaszolni. Régi vágyam, hogy megírjam életem és a „Bioritmus-öröknaptár” regényét. A leendő könyv „nyersanyaga” együtt van: naplójegyzeteim 1974-től, jegyzetek olvasmányaimról és persze statisztikai adatok is.

– *A munkához kívánok sok-sok erőt és egészséget!*

Kiss Henriett:

DARÁZS ÁRPÁD REPERTOÁRJA A COLUMBIA FILHARMONIKUS ZENEKAR ÉLÉN

Darázs Árpád, a világhírű karnagy és karmester 1922-ben született Jászberényben. 1956-ban az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, és ott is hunyt el 1986-ban.

A Jászsági Évkönyvben 2004 és 2005 után harmadik alkalommal jelenik meg írás a kiváló muzsikusról. A mostani cikk a Dél-Karolinában eltöltött időszakhoz (1966-1986) kapcsolódik. Ekkoriban a Dél-Karolina Egyetemen tanított Darázs Árpád, de egyetemi oktatómunkája mellett több helyi zenei együttes munkáját is irányította. Így rendszeresen vezényelte a Columbia Filharmonikus Zenekart is. Ez az írás a filharmonikus zenekar élén vezényelt hangversenyek műsorát mutatja be.¹

A zenekar 1963. április 29-én adta első hangversenyét Columbia Music Festival Orchestra néven. A bemutatkozás olyan sikeres volt, hogy az együttes alapítói elhatározták a folytatást. A zenekar első karmestere Arthur M. Fraser, a Dél-Karolina Egyetem Zenei Tanszékének vezetője lett. A következő években a zenekar egyre több koncertet adott Columbiában és környékén. Az ötödik hangversenyévadban a zenekar neve Columbia Filharmonikus Zenekarra változott. 1971-től - Arthur Fraser távozása után - egy évig vendégkarmesterek vezényelték a zenekart. Darázs Árpád 1972-ben került a zenekar élére. Munkáját John Bauer segítette másodkarmesterként. Ez alatt az időszak alatt kibővítették a zenekar hangversenysorozatát: Richland és Lexington megyékben ifjúsági hangversenysorozatot indítottak el, valamint több koncertet adtak a környéken. Megalapították a Columbia Ifjúsági Zenekart és az Ifjúsági Vonós Együttest. Nyolc sikeres hangversenyévad után Darázs Árpád úgy döntött, hogy megválna a zeneigazgatói posztjától, és visszatér fő állásához a Dél-Karolina Egyetemen. Az 1980-81-es évadban John Bauer látta el a zeneigazgatói teendőket. 1982-ben Einar W. Anderson lett a zenekar zeneigazgatója. Anderson irányításával az együttes az állam egyik legfontosabb hivatásos zenekarává vált. A Columbia Filharmonikus Zenekar és a Dél-Karolina Kamarazenekar egyesülésével létrejött a Dél-Karolina Filharmónia. A régi-új együttest 1993-tól Nicholas Smith vezeti.²

---

¹ Köszönöm John Bauer hegedűművésznak, a Dél-Karolina Egyetem professzorának, hogy rendelkezésemre bocsátotta a Columbia Filharmonikus Zenekar hangversenyeinek műsorát, és ezáltal lehetővé tette számomra ennek a cikknek a megírását.

² <http://www.scphilharmonic.com/about.html>

Kiss Henriett:

DARÁZS ÁRPÁD REPERTOÁRJA A COLUMBIA FILHARMONIKUS ZENEKAR ÉLÉN

Darázs Árpád, a világhírű karnagy és karmester 1922-ben született Jászberényben. 1956-ban az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le, és ott is hunyt el 1986-ban.

A Jászsági Évkönyvben 2004 és 2005 után harmadik alkalommal jelenik meg írás a kiváló muzsikusról. A mostani cikk a Dél-Karolinában eltöltött időszakhoz (1966-1986) kapcsolódik. Ekkoriban a Dél-Karolina Egyetemen tanított Darázs Árpád, de egyetemi oktatómunkája mellett több helyi zenei együttes munkáját is irányította. Így rendszeresen vezényelte a Columbia Filharmonikus Zenekart is. Ez az írás a filharmonikus zenekar élén vezényelt hangversenyek műsorát mutatja be.¹

A zenekar 1963. április 29-én adta első hangversenyét Columbia Music Festival Orchestra néven. A bemutatkozás olyan sikeres volt, hogy az együttes alapítói elhatározták a folytatást. A zenekar első karmestere Arthur M. Fraser, a Dél-Karolina Egyetem Zenei Tanszékének vezetője lett. A következő években a zenekar egyre több koncertet adott Columbiában és környékén. Az ötödik hangversenyévadban a zenekar neve Columbia Filharmonikus Zenekarra változott. 1971-től - Arthur Fraser távozása után - egy évig vendégkarmesterek vezényelték a zenekart. Darázs Árpád 1972-ben került a zenekar élére. Munkáját John Bauer segítette másodkarmesterként. Ez alatt az időszak alatt kibővítették a zenekar hangversenysorozatát: Richland és Lexington megyékben ifjúsági hangversenysorozatot indítottak el, valamint több koncertet adtak a környéken. Megalapították a Columbia Ifjúsági Zenekart és az Ifjúsági Vonós Együttest. Nyolc sikeres hangversenyévad után Darázs Árpád úgy döntött, hogy megválna a zeneigazgatói posztjától, és visszatér fő állásához a Dél-Karolina Egyetemen. Az 1980-81-es évadban John Bauer látta el a zeneigazgatói teendőket. 1982-ben Einar W. Anderson lett a zenekar zeneigazgatója. Anderson irányításával az együttes az állam egyik legfontosabb hivatásos zenekarává vált. A Columbia Filharmonikus Zenekar és a Dél-Karolina Kamarazenekar egyesülésével létrejött a Dél-Karolina Filharmónia. A régi-új együttest 1993-tól Nicholas Smith vezeti.²

---

¹ Köszönöm John Bauer hegedűművésznak, a Dél-Karolina Egyetem professzorának, hogy rendelkezésemre bocsátotta a Columbia Filharmonikus Zenekar hangversenyeinek műsorát, és ezáltal lehetővé tette számomra ennek a cikknek a megírását.

² <http://www.scphilharmonic.com/about.html>

A Darázs Árpád által Columbiában dirigált hangversenyek ³

1969. március 8.

Kodály Zoltán: Budavári Te Deum

1970. február 24.

Bernstein⁴, Leonard: Chichester Psalms *Közreműködött: Jody Creed (szoprán), University of South Carolina Concert Choir (karigazgató: Darázs Árpád) Vezényelt: Arthur Fraser* ⁵

1970. december 5.

Beethoven, Ludwig van: 9., d-moll szimfónia, op. 125. *Közreműködött: Lanny Palmer (szoprán), Evelyn McGarrity (mezzoszoprán), Jerry Helton (tenor), Adib Fazah (basszus), Columbia Choral Society (karigazgató: G. Darr), Morris College Choir (karigazgató: J. Norris), USC Concert and Oratorio Choirs (karigazgató: Darázs Árpád); vezényelt: Arthur Fraser* ⁶

1972. április 15.

Kodály Zoltán: Psalmus Hungaricus. *Közreműködött: USC Concert and Oratorio Choirs, Drehor High School Girls Chorus, Airport High School Girls Chorus, Harry Cardwell (tenor)*

1972. október 10.

Beethoven, Ludwig van: 5., c-moll szimfónia, op. 67

Csajkovszkij, Pjotr Iljics: 1812

Mozart, Wolfgang Amadeus: Egy kis éji zene, KV. 525

Richardson, Darell⁷: Elegy in Memory of Arthur Fraser

Weber, Carl Maria von: A bűvös vadász (nyitány)

³ A John Bauer professzor úr által megküldött anyag a zeneszerzők alfabetikus sorrendjében közli a hangversenyek műsorát, nem pedig a hangversenyeken elhangzott zeneművek sorrendjében. Ezért ebben a cikkben is - a hangversenyek kronológiai besorolásán túl - alfabetikus sorrendben közlöm a műsorszámokat.

⁴ Leonard Bernstein és Darázs Árpád személyesen is ismerték egymást. John Bauer professzor úr így emlékezik: „Amikor Árpád a doktorátusán dolgozott a Columbia Egyetemen, aközben a farmingdale-i Szent Kilián Fiúkórusát is vezényelte. A fiúk tanításában a Kodály-módszert alkalmazta. Nagyon híressé vált ezzel, mivel a fiúk bonyolult kottákat is könnyedén olvastak lapról. Ennek a hírnévnek köszönhetően vehettek részt a Lincoln Center megnyitó ünnepségének előadásán. Gustav Mahler Ezrek szimfóniájának előadásán énekeltek Leonard Bernstein vezényletével.” Kiss Henriett: Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban. In: Jászsági Évkönyv 2005, 23-24.

⁵ A közreadott műsorból kitévük, hogy ezen a hangversenyen nem Darázs Árpád, hanem Arthur Fraser vezényelte a zenekart. Ezen a hangversenyen Darázs Árpád, mint karigazgató az egyetemi kórusával működött közre. Az ilyen jellegű hangversenyek a teljesség igényével szerepelnek ebben a felsorolásban.

⁶ Ld. Az 5. lábjegyzetet

⁷ Darell Richardson műve a zenekar elhunyt karmesterének, Arthur Frasernek az emlékére íródott. John Bauer professzor úrtól tudom, hogy Darell Richardson columbiai fogorvos volt. Emellett harsonán játszott és zenét szerzett.

1972. november 21.

Lamb, John: Saxophone Concerto (ösbemutató). *Közreműködött: Sigmund Rascher (szaxofon)*

Mendelssohn-Bartholdy, Felix: Szentivánéji álom (nyitány)

Rossini, Gioachino: A sevillei borbély (nyitány)

Schubert, Franz: 7., h-moll („Befejezetlen”) szimfónia

Vaughn Williams, Ralph: Serenade to Music. *Közreműködött: Lanny Palmer (szoprán), Evelyn McGarrity (mezzoszoprán), Harry Cardwell (tenor), Donald Gray (bariton), Richland Singers (karigazgató: A. Raley), USC Concert Choir*

1973. február 20.

Berlioz, Hector: Faust elkárhozása

Berlioz, Hector: Rákóczi-induló

Bernstein, Leonard: Candide (nyitány)

Piston, Walter⁸: The Incredible Flutist

1973. április 3.

Bizet, George: Carmen (Virágária). *Közreműködött: Jerry Helton (tenor)*

Haydn, Joseph: D-dúr („Londoni”) szimfónia, no. 104

Offenbach, Jacques: Orfeusz az alvilágban (nyitány)

Puccini, Giacomo: Bohémélet (Donde lieta usci). *Közreműködött: Roberta Cobos (szoprán)*

Smetana, Bedrich: Hazám (Moldva)

Verdi, Giuseppe: Aida (II. felvonás finale)

Verdi, Giuseppe: Otello (Quando Narravi). *Közreműködött: Roberta Cobos (szoprán), Jerry Helton (tenor)*

Verdi, Giuseppe: Rigoletto (La donna e mobile). *Közreműködött: Jerry Helton (tenor)*

Verdi, Giuseppe: Traviata (Parigi, o cara, noi lasceremo). *Közreműködött: Roberta Cobos (szoprán), Jerry Helton (tenor)*

1973. október 9.

Kodály Zoltán: Hány János (Intermezzo)

Mozart, Wolfgang Amadeus: C-dúr („Jupiter”) szimfónia, KV. 551

---

⁸ Piston, Walter (1894-1976): amerikai zeneszerző és tanár. 1926 és 1960 között a Harvard Egyetemen tanított. Több jelentős zeneelmélet tankönyvet írt. Serge Koussevitzky, a Bostoni Szimfonikus Zenekar élén 11 művét mutatta be 1927 és 1971 között. Piston zeneszerzőként számos kiténtetésben és elismerésben részesült. Elsősorban zenekari műveket komponált. Bruce Archibald: Piston, Walter. In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Limited, London, 1980. Vol. 14, 777-779.

1973. november 13.

Glinka, Mihail: Ruszlán és Ludmilla (nyitány)

Honegger, Arthur: Karácsonyi kantáta. *Közreműködött: USC Concert Choir, Airport High School Choir, Donald Gray (bariton)*

Saint-Saens, Camille: h-moll hegedűverseny. *Közreműködött: Linda Goldstein (hegedű)*

Vaughn Williams, Ralph: Magnificat. *Közreműködött: Evelyn McGarrity (mezzoszoprán), USC Women's Choir*

1974. március 26.

Delibes, Léo: Lakmé (Bell Song). *Közreműködött: Gianna Rolandi (szoprán)*

Dvorak, Antonín: 9., e-moll („Újvilág”) szimfónia

Gounod, Charles: Faust (Katonakórus). *Közreműködött: USC Choir*

Sosztakovics, Dmitrij: Ünnepi nyitány

Verdi, Giuseppe: Aida (O patria mia mia piu ti rivedro). *Közreműködött: Sarah Reese (szoprán)*

Verdi, Giuseppe: Rigoletto (Parmi veder le lagrime) *Közreműködött: Steven Haas (tenor), (Quartet) Közreműködött: Gianna Rolandi (szoprán), Sarah Reese (mezzoszoprán), Steven Haas (tenor), Donald Gray (bariton)*

Verdi, Giuseppe: A trubadúr (Miserere). *Közreműködött: Sarah Reese (szoprán), Steven Haas (tenor), Férfikórus*

Wagner, Richard: Lohengrin (a III. felvonás előjátéka)

1974. április 20.

Csajkovszkij, Pjotr Iljics: Vonósszerenád

Strauss, Johann: Terefere-polka

1974. október 22.

Kodály Zoltán: Galántai táncok

Liszt Ferenc: Les Préludes

Mozart, Wolfgang Amadeus: Esz-dúr szimfónia, KV. 543

1975. február 4.

Beethoven, Ludwig van: 6., F-dúr („Pasztorál”) szimfónia, op. 68

Bellini, Vincenzo: A puritánok (Qui la voce sua soave). *Közreműködött: Marisa Galvany (szoprán)*

Donizetti, Gaetano: Anna Bolena (nyitány)

Donizetti, Gaetano: Anna Bolena (Al dolce guidami castel natio). *Közreműködött: Marisa Galvany (szoprán)*

Mascagni, Pietro: Parasztbecsület (Intermezzo)

Verdi, Giuseppe: Macbeth (Una macchia e qui tuttora). *Közreműködött: Maisa Galvany (szoprán)*

1975. szeptember 30.

Csajkovszkij, Pjotr Iljics: Olasz capriccio

Haydn, Joseph: D-dúr („Óra”) szimfónia, no. 101

Mozart, Wolfgang Amadeus: A-dúr zongoraverseny, KV. 488. *Közreműködött: Elizabeth Buccheri (zongora)*

Wagner, Richard: A nürnbergi mesterdalnokok (nyitány)

1976. február 14.

Beethoven, Ludwig van: 9., d-moll szimfónia (Finale)

Grofé, Ferde⁹: Grand Canyon szvit

1976. március 16.

Gillis, Don¹⁰: Capitol I, York

Grieg, Edvard: a-moll zongoraverseny. *Közreműködött: Joy Andre Hayner (zongora)*

Kodály Zoltán: Marosszéki táncok

Mayuzumi, Toshiro¹¹: Xilofonverseny. *Közreműködött: Jack Bircher (xilofon)*

Mozart, Wolfgang Amadeus: g-moll szimfónia, KV. 550

1976. szeptember 28.

Brahms, Johannes: Kettősverseny. *Közreműködött: John Bauer¹² (hegedű), Lucienne Groote (gordonka)*

⁹ Grofé, Ferde (1892-1972): amerikai zeneszerző. 1919 és 1924 között Paul Whiteman jazz zenekarának készített átíratokat, valamint zongorázott a zenekarban. A szakmában a legsikeresebb átdolgozóknak tartották. Gershwin Kék rapszódiajának hangszerelését is ő készítette el az 1924-es Whiteman-féle bemutatóra. 1924-ben önállóan folytatta a karrierjét. Legfontosabb művének a Grand Canyon szvitet tartják, amit Artur Toscanini mutatott be. Több kritikus szerint ez az egyik legfontosabb amerikai zeneszerző által komponált mű. David Even: Grofé, Ferde. In: American composers today. A Biographical and Critical Guide. Compiled and edited by David Even. The H.W. Wilson Company, New York, 1949. 110-111

¹⁰ Gillis, Don (1912-1978): amerikai zeneszerző. 1944-től az NBC állomás szerkesztője volt New Yorkban. Egyidejűleg zenét szerzett, vezényelt és rádiójátékokat írt. 1972-től a Dél-Karolina Egyetemen oktatott. Gyakorlatilag minden műfajban és kortárs zenei stílusban alkotott, de különösen 1968 után a média számára komponált. 1978-ban Columbiában, Dél-Karolina fővárosában hunyt el. W. Thomas Marocco: Gillis, Don. In: The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Limited, London, 1980. Vol. 7, 382.

¹¹ Mayuzumi Toshiró (1929-1997): japán zeneszerző. 1951-ben fejezte be zeneszerzés tanulmányait a Tokiói Szépművészeti és Zeneművészeti Egyetemen. Eleinte későromantikus stílusban komponált, majd jazz ritmusokkal, illetve indiai és bali zenékkal kísérletezett. 1951-ben kezdődött nemzetközi karrierje. 1951- 52- ben Párizsban, a Conservatoire-ban folytatott tanulmányokat. Itt Messiaen, Boulez zenéje és a konkrét zene hatott rá. Japánba visszatérve megalkototta a Hármak Csoportját. Új elképzelésekkel és technikákkal kísérletezett. Ő honosította meg szinte az összes, II. világháború utáni új európai irányzatot Japánban. Masakata Kanazawa: Mayuzumi, Toshiró. In: The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Limited, London, 1980. Vol. 11, 862-863.

¹² John Bauer professzor úr, hegedűművész ezen a hangversenyen szólólistaként is közreműködött.

Haydn, Joseph: G-dúr („Katona”) szimfónia, no. 100
 Mozart, Wolfgang Amadeus: C-dúr Andante, KV. 315. *Közreműködött: Joann Gunter (fúvola)*

Rossini, Gioachino: Olasz nő Algírban (nyitány)

1977. február 22.

Bizet, Georges: Carmen (szvit)

Gould, Morton¹³: American Salute

Gounod, Charles: Faust (Salut!). *Közreműködött: Gene Ferguson (tenor)*

Puccini, Giacomo: Turandot (Nessun dorma). *Közreműködött: Gene Ferguson (tenor)*

Verdi, Giuseppe: Aida (Celeste Aida). *Közreműködött: Gene Ferguson (tenor)*

Wagner, Richard: Lohengrin (A III. felvonás előjátéka)

Wagner, Richard: A nürnbergi mesterdalnokok (Versenydal). *Közreműködött: Gene Ferguson (tenor)*

1977. február 24.

Beethoven, Ludwig van: Egmont-nyitány

Sosztakovics, Dmitrij: 9. szimfónia

Verdi, Giuseppe: Aida (Celeste Aida). *Közreműködött: Gene Ferguson (tenor)*

Verdi, Giuseppe: Rigoletto (La donna e mobile). *Közreműködött: Gene Ferguson (tenor)*

1977. április 29.

Csajkovszkij, Pjotr Iljics: b-moll zongoraverseny, I. tétel. *Közreműködött: Randall Hawkins (zongora)*

Csajkovszkij, Pjotr Iljics: 5., e-moll szimfónia

Liszt Ferenc: 2. Magyar rapszódia

Mozart, Wolfgang Amadeus: Così fan tutte (nyitány)

1977. október 4.

Bach, Johann Sebastian: 4., G-dúr Brandenburgi verseny, BWV 1049. *Közreműködött: John Bauer (hegedű), Joann Gunten és Connie Gray (fúvola)*

Mendelssohn-Bartholdy, Felix: 5., d-moll („Reformáció”) szimfónia

Rossini, Giachino: A tolvaj szarka (nyitány)

---

¹³ Gould, Morton (1913-1996): amerikai zeneszerző és karmester. Könnyűzenei hangvételű műveket komponált. Művei amerikai témájúak. Az American Salute című műve, amely a When Jonny Comes Marching Home kezdetű dal zenekari feldolgozása, az 1960-as évek végének egyik leggyakrabban előadott kortárs műve volt Amerikában. Ronald Byrnside: Gould, Morton. In: The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Limited, London, 1980. Vol. 7, 580.

1977. november 8.

Beethoven, Ludwig van: 4., G-dúr zongoraverseny, op. 58, I. tétel. *Közreműködött: Lydia Gatling (zongora)*

Kodály Zoltán: Hány János (szvit)

1979. február 19.

Beethoven, Ludwig van: Török induló az Athén romjai c. kísérezzenéből, op. 113

Brahms, Johannes: Akadémiai ünnepi nyitány

Lehár Ferenc: A víg özvegy (Keringő). *Közreműködött: Roberta Peters (szoprán)*

Lehár Ferenc: Judit (Meine Lippen, so Kussen, so heiss). *Közreműködött: Roberta Peters (szoprán)*

Mozart, Wolfgang Amadeus: Figaro házassága (Voi, che sapete che cosa e amor, ill. Deh vieni non tandar, o gioia bella). *Közreműködött: Roberta Peters (szoprán)*

Strauss, Johann: A denevér (Két részlet) *Közreműködött: Roberta Peters (szoprán)*

Strauss, Johann: A denevér (nyitány)

Strauss, Johann: Kék Duna-keringő

Strauss, Johann: Terefere-polka

1979. április 23.

Orff, Carl: Carmina burana. *Közreműködött: Lanny Palmer (szoprán), Walter Cuttino (tenor), Richard Conant (basszus), Columbia Choral Society (karigazgató: G. Darr), USC Choir*

1979. október 8.

Barber, Samuel: School for Scandal (nyitány)

Gershwin, George: Egy amerikai Párizsban

Hanson, Howard¹⁴: 2. („Romantikus”) szimfónia

1980. február 18.

Brahms, Johannes: 1., d-moll zongoraverseny. *Közreműködött: Raymond Dudley (zongora)*

---

¹⁴ Hanson, Howard (1896-1981): svéd származású amerikai zeneszerző, tanár és karmester. 1921-ben a California Forest Play of 1920 című művével elnyerte az Amerikai Római Díjat (American Prix de Rome). Az első amerikai díjnyertes volt, aki római tanulmányokat folytathatott. 1924-től 1964-ig az Eastman School igazgatója volt. Az intézmény Amerika egyik legkiválóbb konzervatóriumává vált az irányításával. Számos országos pedagógiai szervezetnek volt a tagja. Karmesterként is jelentős sikereket ért el: Serge Koussevitzky meghívására többször vezényelte a Bostoni Szimfonikus Zenekart. Ruth T. Watanabe: Hanson, Howard. In: The New Grove Dictionary of Music and Musicians. Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Limited, London, 1980. Vol. 8, 153-154.

Farkas Ferenc: Furfangos diákok

Krieger, Edino¹⁵: Estro Armonico

1980. április 28.

Brahms, Johannes: Alt-rapszódia. *Közreműködött: Evelyn McGarrity (mezzoszoprán), USC Male Chorus*

Gillis, Don: Short Overture to an Unwritten Opera

Glazunov, Alekszandr: a-moll hegedűverseny. *Közreműködött: Reed Smith (hegedű)*

Goldmark Károly: Tavasszal

Kodály Zoltán: Budavári Te Deum. *Közreműködött: USC Concert Choir*

1982. május 3.

Haydn, Joseph: Az évszakok. *Közreműködött: Laury Christie (szoprán), Bill Stuart (tenor), Donald Gray (bariton), USC Concert Choir*

Kodály Zoltán: Psalmus Hungaricus. *Közreműködött: USC Concert Choir and Chorus, Gene Ferguson (tenor)*

1984. április 3.

Mozart, Wolfgang Amadeus: Requiem, KV. 626. *Közreműködött: Victoria Garrett (szoprán), Elizabeth Langley (mezzoszoprán), Philip Jenkins (tenor), Warren Campbell (basszus), Columbia Choral Society (karigazgató: G. Darr), First Presbyterian Church Choir (karigazgató: Darázs Árpád), Virginia Wingard Methodist Choir (karigazgató: R. Conant) Vezényelt: E. Anderson¹⁶*

1985. november 12.

Brahms, Johannes: Alt-rapszódia. *Közreműködött: Virginia Dupuy (alt), Palmettói Mesterdalnokok (karigazgató: Darázs Árpád), vezényelt: E. Anderson¹⁷*

A repertoár elemzése

Darázs Árpád 1969 és 1985 között 27 hangversenyen vezényelte a zenekart Columbiában. Az 1969-től 1972-ig tartó időszakban - vendégkarmesterként - évente egy alkalommal lépett fel az együttesel. 1972 és 1980 között ő volt a zenekar zeneigazgatója. Évente átlagosan három koncertet dirigált a dél-karolinai fővárosban, de akadt olyan kivételes év is (1977), amikor öt hangversenyen állt a karmesteri

¹⁵ Krieger, Edino (1928-): brazil zeneszerző, karmester és zenekritikus. 1948-49-ben zeneszerzést és hangszerelést tanult Coplandnál és Menninnél a Julliard Schoolban. Braziliába visszatérve zenekritikusként, hangversenyszervezőként és karmesterként dolgozott. Zenejében a későromantikus, impresszionista stílust ötvözi a brazil popzenére jellemző elemekkel. Gerard Béahue: Krieger, Edino. In: *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. Edited by Stanley Sadie. Macmillan Publishers Limited, London, 1980. Vol. 10, 266.

¹⁶ Ezen a hangversenyen E. Anderson vezényelte a zenekart. Darázs Árpád a kórusával működött közre a koncerten.

¹⁷ Ld. az előző lábjegyzetet.

pulpituson. 1980-ban lemondott a zeneigazgatói állásról, de a zenekarral való kapcsolata nem szakadt meg: a halála előtti évig, 1985-ig, ha nem is minden évben, de rendszeresen egy-egy hangversenyen dirigálta az együttest, illetve karigazgatóként valamelyik kórusával működött közre a Filharmonikusok estjein.

A hangversenyeken általában 2-3-4 mű hangzott el. Ha nagyszabású művet adtak elő, előfordult, hogy csak az az egy mű csendült fel az adott hangversenyen. Ha a műsor több rövidebb műből, műrészletből (például operaáriák) állt, akkor akár 9-re is megnőtt az előadott tételek száma.

A repertoár a barokk korszaktól a XX. századig terjed. A barokk korszakot mindösszesen Bach IV. Brandenburgi versenye képviseli. Ha zenetörténeti korszakokban gondolkodunk, akkor azt mondhatjuk, hogy a bécsi klasszika, a romantika és a XX. század zenéje jelenik meg szignifikánsan a hangversenyek műsoraiban. A bécsi klasszika korából a három nagy zeneszerző, Haydn, Mozart és Beethoven jelentősebb műveit tűzte műsorra Darázs. A következő korszakból, a romantika korából az addig is jelentős zenei nemzetek, illetve az akkoriban zenei jelentőségre szert tevő nemzetek kiemelkedő komponistáinak híressé vált alkotásait játszották a Filharmonikusok a magyar karmester vezényletével. A romantikus zeneművek mellett nagy számban szólaltak meg XX. századi művek is a zenekar hangversenyein. Elsősorban amerikai zeneszerzők műveit vezényelte Darázs.¹⁸ Ezek az amerikai zeneszerzők nem igazán ismertek Magyarországon, ezért lábjegyzetekben röviden összefoglaltam az életrajzukat. A választott új haza mellett a szülőföldet sem felejtette el a neves karmester: Kodály Zoltán nagyszabású műveit (*Psalmus Hungaricus*, *Budavári Te Deum* stb.) többször is előadta. Elmondhatjuk, hogy a zenekar élén, az egész repertoárt tekintve, Kodály Zoltán műveit vezényelte szinte a legtöbbször. Érdekes, hogy Bartók Béla műveit nem adta elő zenekarával Columbiában. Különlegesnek tűnik egy brazil (Edino Krieger), valamint egy japán szerző (Mayuzumi Toshiro) egy-egy művének műsorra tűzése.

Az elemzés végén ejtsünk néhány szót a repertoárban szereplő magyar zeneszerzőkről külön is. Amint az előzőekből kiderült, a mester és példakép Kodály Zoltán műveit sokszor hallhatta hiteles tolmácsolásban az amerikai közönség. 1974. október 22-én Liszt Ferenc *Les Preludes* című szimfonikus költeménye csendült fel Columbiában. Nem tudom, hogy tudatosan választotta-e Darázs Árpád ezt a művet a hangversenyre, vagy véletlenül került a mű az aznapi koncert műsorára, de tény: október 22. Liszt Ferenc születésnapja. Goldmark Károly, Lehár Ferenc és Farkas Ferenc műveivel is megismerkedhetett a dél-karolinai közönség Darázs Árpádnak köszönhetően. Bár a komponista francia volt, műve mégis magyar vonatkozású: Berlioz *Rákóczi-indulója* előadásának is tapsolhatott az amerikai közönség.

¹⁸ Nem véletlen, hogy nagy számban szerepeltek amerikai zeneszerzők művei a Darázs Árpád vezényelte Filharmonikusok hangversenyein. John Bauer professzor úr így emlékezik: "Árpád patriótává vált itt, az Egyesült Államokban. Mindig hálás volt azokért a lehetőségekért, amelyeket ettől az országtól kapott. Sok hazafias hangversenyt is adott." Kiss Henriett: *Darázs Árpád az Amerikai Egyesült Államokban*. In: *Jászsági Évkönyv 2005*. 23.

Utasi Hajnalka

KÖLTÉSZET BARÁTI KÖRBE

A Jászsági Baráti Kör legfontosabb célkitűzése: a magyar nyelv és az irodalom ápolása. Munkánk során központi szereppel bír országunk, hagyományaink bemutatása a művészet minden létező területén. Fontos, hogy híres szülőteinkre illő módon emlékezzünk, és tehetségüket ünnepeljük! Természetesen a tradíciók ápolása mellett merjünk újat is alkotni! (De lényeges, hogy az „újdonságokban” megőrizzük hagyományainkat és gyökereinket!) A feladat nehéz, óriási kihívás minden művésznek, hiszen elődeink már „felírták magukat Magyarország és a világ művészeinek képzeletbeli palettájára”. (Varga László MINSZ-elnök szavait idézve: „a művész feladata következetesnek maradni önmagához, munkásságához, és tanulni, tanulni, tanulni!”) Napjainkra szükségessé vált a kultúra, a művészet iránti igény „újrahonosítása” érdekes programokkal. Köreink délutáni felolvasásokat tartanak a tagság alkotásaiból, és ismert írókat, költőket látnak vendégül hagyományos irodalmi esteken. Elképzeléseink között szerepel, hogy a város- és falunapok minden évben visszatérő rendezvényein állandó programmal mutatkozzanak be Köreink, ezzel is színesítve a helységek irodalmi életét. További feladatunk irodalmunk, költészetünk kincseinek nemzetközi szinten történő bemutatása. Úgy érezzük, hogy az egész ország feladata, de különösen politikusaink, művészeink összefogása szükséges ahhoz, hogy gyönyörű nyelvünk, és nagy múlttal rendelkező irodalmunk, kultúránk megoszthassuk a világgal, hiszen van mire büszkének lennünk! Történelmünk és művészeink egyéni alkotásmódja különböztet meg bennünket más nemzetektől, és számomra ettől magyar a magyar.

Baráti Körünk 2003 decemberében alakult, először négy taggal, majd folyamatosan növekedett, változott a létszám. Jelenleg nyolc taggal szervezzük programjainkat, összejöveteleinket. Körünknek a Déryné Művelődési Központ biztosít „otthont” a Kossuth úti Civil Házban. Ezúton is köszönjük, hogy összejöveteleinket szép kulturált környezetben tarthatjuk!

2004-ben Balassi Bálint-émlékév alkalmából felolvasó estet szerveztünk, amely Jászberényben a Hamza Múzeumban, a Déryné Művelődési Központ Déryné szobájában, és a jászapáti könyvtárban került bemutatásra. A vendégeket halk reneszánsz muzsikával fogadtuk. Ezt követően a tagság Balassi Bálintról írt versekkel emlékezett a reneszánsz líra híres alakjára, míg szavalóink a dalnok verseiből adtak ízelítőt. Örömmre szolgált, hogy a Jászkürt, városunk lapja, méltató cikket közölt a műsorról.

2005-ben József Attilát köszöntöttük „Majd emlékezni jó lesz” című verses

Utasi Hajnalka

KÖLTÉSZET BARÁTI KÖRBE

A Jászsági Baráti Kör legfontosabb célkitűzése: a magyar nyelv és az irodalom ápolása. Munkánk során központi szereppel bír országunk, hagyományaink bemutatása a művészet minden létező területén. Fontos, hogy híres szülőteinkre illő módon emlékezzünk, és tehetségüket ünnepeljük! Természetesen a tradíciók ápolása mellett merjünk újat is alkotni! (De lényeges, hogy az „újdonságokban” megőrizzük hagyományainkat és gyökereinket!) A feladat nehéz, óriási kihívás minden művésznek, hiszen elődeink már „felírták magukat Magyarország és a világ művészeinek képzeletbeli palettájára”. (Varga László MINSZ-elnök szavait idézve: „a művész feladata következetesnek maradni önmagához, munkásságához, és tanulni, tanulni, tanulni!”) Napjainkra szükségessé vált a kultúra, a művészet iránti igény „újrahonosítása” érdekes programokkal. Köreink délutáni felolvasásokat tartanak a tagság alkotásaiból, és ismert írókat, költőket látnak vendégül hagyományos irodalmi esteken. Elképzeléseink között szerepel, hogy a város- és falunapok minden évben visszatérő rendezvényein állandó programmal mutatkozzanak be Köreink, ezzel is színesítve a helységek irodalmi életét. További feladatunk irodalmunk, költészetünk kincseinek nemzetközi szinten történő bemutatása. Úgy érezzük, hogy az egész ország feladata, de különösen politikusaink, művészeink összefogása szükséges ahhoz, hogy gyönyörű nyelvünk, és nagy múlttal rendelkező irodalmunk, kultúránk megoszthassuk a világgal, hiszen van mire büszkének lennünk! Történelmünk és művészeink egyéni alkotásmódja különböztet meg bennünket más nemzetektől, és számomra ettől magyar a magyar.

Baráti Körünk 2003 decemberében alakult, először négy taggal, majd folyamatosan növekedett, változott a létszám. Jelenleg nyolc taggal szervezzük programjainkat, összejöveteleinket. Körünknek a Déryné Művelődési Központ biztosít „otthont” a Kossuth úti Civil Házban. Ezúton is köszönjük, hogy összejöveteleinket szép kulturált környezetben tarthatjuk!

2004-ben Balassi Bálint-émlékév alkalmából felolvasó estet szerveztünk, amely Jászberényben a Hamza Múzeumban, a Déryné Művelődési Központ Déryné szobájában, és a jászapáti könyvtárban került bemutatásra. A vendégeket halk reneszánsz muzsikával fogadtuk. Ezt követően a tagság Balassi Bálintról írt versekkel emlékezett a reneszánsz líra híres alakjára, míg szavalóink a dalnok verseiből adtak ízelítőt. Örömmre szolgált, hogy a Jászkürt, városunk lapja, méltató cikket közölt a műsorról.

2005-ben József Attilát köszöntöttük „Majd emlékezni jó lesz” című verses

estünkkel. Műsorunkkal Jászberényben a Déryné Művelődési Központ Déryné szobájában, a Civil Házban, a Római Katolikus Szeretetotthon csodálatos ebédlőjében mutatkoztunk be, majd ismét szívesen fogadott bennünket a jászapáti könyvtár. A Kör tagjai saját, József Attila ihlette verseikkel emlékeztek, míg a szavalók a „költőóriás” verseivel ünnepeltek. A műsort József Attila Altatója zárta. A Kör valamennyi tagja egy versszakkal köszöntötte a költőt, miközben egy égő gyertyát adtunk kézről-kézre. A gyertya az Altató és a műsor végével kialudt. Városunk lapja, a Jászkiért, és a jászapátiak lapja megemlékezett estünkről, üdvözölte kezdeményezésünket.

Ez év (2006-ban) telén Déryné Széppataki Rózát hivatott ünnepelni verses műsorunk. A tagság újfent saját szerzeményekkel éneklie meg Déryné, a szavalók pedig a vándorszínész életről elevenítenek fel verseket. A felkészülést, az előkészületeket már megkezdttük, folynak a próbák, szépen alakul a hangulatos műsor. Nemcsak verssel, prózával, hanem dallal is köszöntjük a primadonnát.

Befejezésül a Baráti Kör állandó tagjairól dióhéjban: Dékány Józsefné számos dobogós elismeréssel jutalmazott, nívó-díjas szavaló. Berki Ferencné pingáló és költő, verseit publikálja. Elisabeth Ottenberger erdélyi származású, jelenleg Nürnbergben élő több kötetes költő, író. Molnár-Illés Gábor több költészeti díj tulajdonosa. Verseit irodalmi lapok közlik. A költészet mellett az ének, a népdal is fontos szerepet játszik mindennapjaiban, a jászapáti népdalkör tagja. Szabari Pál költő, családja kutató. Szikszai Ilka költő, író, többszörös díjazott. Önálló verseskötete 2005-ben jelent meg, Lélekrezdülés címmel. Netkötete az Irodalmi Rádió gondozásában az idén jelenik meg Tornyomban címmel. Antológiákban is publikál. Szikszai János számos dobogós elismeréssel jutalmazott, nívó-díjas szavaló. Utasi Hajnalka költő, író, többszörös díjazott. 2004-ben jelent meg Pillanatnyi Hangulat fény-árnyék-árnyalat címmel önálló verseskötete. Antológiákban is publikál. Az Irodalmi Rádió gondozásában 2005-2006-ban jelent meg Szentjánosbogár című netkötete.

Csősz László
lcsosz@yahoo.com

A JÁSZSÁGI ZSIDÓSÁG A VÉSZKORSZAKBAN*

1944. június 30-ának délutánján marhavagonokból és személykocsikból álló szerelvény indult el a jászberényi vasútállomásra. Úti célja a szolnoki pályaudvar, majd a monori téglagyárban kialakított ideiglenes gyűjtőtábor volt. A vonaton 494 ember, jelentős részben nők, idősek és gyermekek: a megelőző közel egy évszázadban Jászberényt és környékét otthonának mondó zsidó közösség tagjai. Tíz nappal később többségük már nem élt, más jászsági sorstársaikkal együtt Auschwitz-Birkenau gázkamráiban gyilkolták meg őket. Tanulmányomban ennek a tragédiának a részleteit világítom meg, levéltári alap kutatásaimra, a korabeli sajtó és a túlélőkkel készült interjúk anyagára támaszkodva.

A zsidók más magyar vidékekhez viszonyítva későn, a 19. század derekán jelentek meg állandó lakosként a Jászságban. Gyors kulturális alkalmazkodásuk és társadalmi beilleszkedésük nyomán csekély lélekszámuk ellenére fontos szerepük volt a régió gazdasági és kulturális életének, építészeti arculatának formálásában. A Jászság modern kori történelme, különös tekintettel a szabadságharctól a második világháború végéig tartó korszakra, behatóbban nem ismerhető meg az erre a sajátos társadalmi csoportra vonatkozó alapos vizsgálódások nélkül.

Bevándorlásukról és történetük első néhány évtizedéről meglehetősen sok információnk van. Ez elsősorban Kálmán Ödön jászberényi főrabbi (1911-1921) érdeme, aki máig a legalaposabb levéltári kutatások nyomán írta meg hitközségtörténeti monográfiáját. A képet Szabó Adolf zsidó tanító és két világháború közötti helytörténetírók írásai, adatai egészítették ki.¹ A modern kori publikációk jelentős részben ezekre a forrásmunkákra támaszkodtak.² Az irodalomban kevesebb hangsúly esik az első világháború utáni korszakra, a közösségek német megszállás utáni sorsáról, elpusztításáról pedig csak elszórt adatok, leírások jelentek meg.

A jászberényi zsidó Vész-korszakról³ a levéltári források mellett egyedülálló méretű és mélységű *oral history* kollekción, tehát a túlélőkkel készült életút-interjúkból,

* A tanulmányhoz kapcsolódó kutatómunkát a J.& O. Winter Fund és az Országos Tudományos Kutatási Alap T 043604 számú pályázata támogatta.

¹ Kálmán 1916, Szabó 1904, utóbbiak közül a legfontosabbak: Blénessy 1940a, Blénessy 1940b, Fodor 1942.

² A legrészletesebb újabb összefoglalás Berényi Marianna pontos munkája, aki a feldolgozások mellett sajtóidézeteket, anyakönyvi adatokat és néhány szóbeli forrást is felhasznált. Berényi 2001.

³ A nemzetközileg elterjedt *Holocaust* (újabb helyesírási szabályzatunk szerint *holokauszt*) kifejezés mellett a magyar *Vész-korszak* és a héber *Soá* (katasztrófa, veszedelem) szavak is használatosak az 1941–1944 közötti zsidóellenes náci népiirtás megjelölésére.

Csősz László
lcsosz@yahoo.com

A JÁSZSÁGI ZSIDÓSÁG A VÉSZKORSZAKBAN*

1944. június 30-ának délutánján marhavagonokból és személykocsikból álló szerelvény indult el a jászberényi vasútállomásra. Úti célja a szolnoki pályaudvar, majd a monori téglagyárban kialakított ideiglenes gyűjtőtábor volt. A vonaton 494 ember, jelentős részben nők, idősek és gyermekek: a megelőző közel egy évszázadban Jászberényt és környékét otthonának mondó zsidó közösség tagjai. Tíz nappal később többségük már nem élt, más jászsági sorstársaikkal együtt Auschwitz-Birkenau gázkamráiban gyilkolták meg őket. Tanulmányomban ennek a tragédiának a részleteit világítom meg, levéltári alap kutatásaimra, a korabeli sajtó és a túlélőkkel készült interjúk anyagára támaszkodva.

A zsidók más magyar vidékekhez viszonyítva későn, a 19. század derekán jelentek meg állandó lakosként a Jászságban. Gyors kulturális alkalmazkodásuk és társadalmi beilleszkedésük nyomán csekély lélekszámuk ellenére fontos szerepük volt a régió gazdasági és kulturális életének, építészeti arculatának formálásában. A Jászság modern kori történelme, különös tekintettel a szabadságharctól a második világháború végéig tartó korszakra, behatóbban nem ismerhető meg az erre a sajátos társadalmi csoportra vonatkozó alapos vizsgálódások nélkül.

Bevándorlásukról és történetük első néhány évtizedéről meglehetősen sok információnk van. Ez elsősorban Kálmán Ödön jászberényi főrabbi (1911-1921) érdeme, aki máig a legalaposabb levéltári kutatások nyomán írta meg hitközségtörténeti monográfiáját. A képet Szabó Adolf zsidó tanító és két világháború közötti helytörténetírók írásai, adatai egészítették ki.¹ A modern kori publikációk jelentős részben ezekre a forrásmunkákra támaszkodtak.² Az irodalomban kevesebb hangsúly esik az első világháború utáni korszakra, a közösségek német megszállás utáni sorsáról, elpusztításáról pedig csak elszórt adatok, leírások jelentek meg.

A jászberényi zsidó Vész-korszakról³ a levéltári források mellett egyedülálló méretű és mélységű *oral history* kollekció, tehát a túlélőkkel készült életút-interjúkból,

* A tanulmányhoz kapcsolódó kutatómunkát a J.& O. Winter Fund és az Országos Tudományos Kutatási Alap T 043604 számú pályázata támogatta.

¹ Kálmán 1916, Szabó 1904, utóbbiak közül a legfontosabbak: Blénessy 1940a, Blénessy 1940b, Fodor 1942.

² A legrészletesebb újabb összefoglalás Berényi Marianna pontos munkája, aki a feldolgozások mellett sajtóidézeteket, anyakönyvi adatokat és néhány szóbeli forrást is felhasznált. Berényi 2001.

³ A nemzetközileg elterjedt *Holocaust* (újabb helyesírási szabályzatunk szerint *holokauszt*) kifejezés mellett a magyar *Vész-korszak* és a héber *Soá* (katasztrófa, veszedelem) szavak is használatosak az 1941–1944 közötti zsidóellenes náci népiirtás megjelölésére.

családi fotókból, személyes dokumentumokból, tárgyakból álló hatalmas gyűjtemény áll rendelkezésünkre. Ennek létrehozása a holokauszt-túlélők gyermekeként Jászberényben született, ma stockholmi lakos Kertész Tamás nevéhez fűződik. Az anyag alapján középiskolai oktatóprogram is készült, amely a világhálón érhető el, egyelőre csak svéd nyelven.⁴ Ugyanő a jászberényi zsidók holokauszt alatti és háború utáni sorsáról sajátos mikrotörténelmi, családja által megélt perspektívából adott pillanatképeivel is meggyőző erejű rövid összefoglalást.⁵ Az interjúalanyok közül két személy visszaemlékezése nyomtatásban is megjelent.⁶

Hat évvel ezelőtt szintén a *Jászsági Évkönyv* lapjain tettem kísérletet a jászberényi zsidóság két világháború közötti társadalomtörténetének elemzésére, különös tekintettel az antiszemita törvénykezésre és annak hatására. Erre tekintettel az alábbiakban mellőzöm az 1944-es tragédia előzményének tekinthető zsidóellenes politika, a korábbi konfliktusok, a jászsági zsidók utolsó éveinek bemutatását.⁷

Az első világháború előtt több mint ezerfős jászberényi zsidó közösség lélekszáma az utolsó népszámlálás idején (1941) már alig haladta meg a hatszáz főt (612, az összlakosság 1.97 %-a), beleértve a keresztény vallású, de a fajvédelmi törvény szerint zsidónak tekintett polgárokat is. A Jászság többi településén összesen 820 ember számított zsidónak (0.92 %).⁸ Ez a szám Magyarország háborúba lépése után növekvő mértékben csökkent. Az addig is negatív demográfiai mérleget – az éves halálozások és születések különbsége Jászberényben például 5-10 körül volt – tovább rontották a gazdasági korlátozások miatt munkalehetőségüktől, létalapjuktól megfosztott, és – elsősorban Budapestre – elköltöző fiatalok. 1942-ben a képzeletbeli veszteséglistán feltűntek a munkaszolgálat első áldozatai, akiknek száma két év múlva már több tucatnyira rúgott. Az 1944-es tragédia küszöbén a jászsági zsidóság már csak közel 1200 főt számlált.⁹

Emlékeztetőül: a korabeli Magyarországon zsidónak tekintettek mindenkit, aki zsidó származású volt, azaz legalább két nagyszülője izraelitaként született, illetve származásra való tekintet nélkül az izraelita felekezethez tartozókat. Több más, a jászsági történet szempontjából kevésbé fontos kategória – így a hadirokkantak, háborús hősök – mellett 1944-ben a megkülönböztető jelzés alól mentesültek azok a keresztény vallású zsidók, akiknek házastársa nem zsidó volt (az ún. árja-párják). Ilyen alapon többen akadtak a Jászságban is, akiknek elvben nem kellett csillagot viselniük és gettóba vonulniuk. Ez azonban nem jelentette azt, hogy az üldözetéstől

⁴ Csósz-Höjeberg-Kertész 2000. <http://www.sub.su.se/forint/forint.htm>

⁵ Kertész 2001.

⁶ Bálint 2001, Müller 1993.

⁷ Csósz 2000.

⁸ *A zsidó népesség száma településenként*, 170-173.

⁹ *Adattár I.*

teljes egészében megmenekültek, arról nem is beszélve, hogy át kellett élniük családtagjaik kálváriáját.¹⁰

Mint arra korábbi tanulmányomban utaltam, az 1944-es év elején az egzisztenciát és magánéletet súlyosan érintő megszorítások, a háborús veszteségek és a megélhetési nehézségek ellenére valamelyes enyhülés regisztrálható a helyi zsidóság közérzetében. Az 1938-1942 között sorozatban megszületett antiszemita törvények és rendelkezések hullámát nem követték újabbak. Abban is sokan és joggal reménykedhettek, hogy a háborúnak hamarosan vége, és már csak egy rövid nehéz időszakot kell átvészelnüik.¹¹ Emigrációra, a szülőföld elhagyására csak kevesen gondoltak.¹²

Hazatérő munkaszolgálatosok, menekültek, katonaként szolgáló ismerősök, rokonok révén széles körben terjedtek az információk arról, hogyan bánnak a nácik és szövetségeseik az uralmuk alatt élő zsidósággal. A német bábállam Szlovák Köztársaságban végrehajtott tömeges deportálásokról (1942) például a Homonnán élő Berger Margit tájékoztatta családját. Müller Márta az ottani egyetemen tanító férjével éjjel menekült el 1941-ben Zágrárból a letartóztatások elől. Egy túlélő emlékezete szerint ekkortájt egy lengyel és szlovák menekültekből álló zsidó színtársulat is vendégeskedett Jászberényben, akik szintén igyekeztek felhívni a figyelmet a fenyegető veszélyre, kevés sikerrel.¹³

Magyarországon Kállay Miklós kormányának korlátozottan zsidóellenes, tehát a fizikai üldözést, megjelölést, kitelepítést határozottan elutasító politikája miatt a zsidók 1944 márciusáig relatív biztonságban éltek. A jászságiak többsége is meg volt győződve arról, hogy az ő hazájukban nem történhetnek a keleti területeken lezajlottakhoz hasonló szörnyűségek.

Megszállás, megjelölés, kifosztás, 1944. március-április

1944. március 15-én még megtartották a forradalom tiszteletére rendezett ünnepséget a jászberényi zsinagógában, ahová szokás szerint meghívót kapott a város vezetése is. Az izraelita nőegylet – keresztényekkel karitatív ügyekben szorosan együttműködő – vezetői hasonlóképpen hivatalosak voltak a kulturális népgondozó bizottság és a szociális segélyezéssel foglalkozó munkaközösség március huszadikán a városházán tartott, együttes ülésére. Első ízben fordult elő, hogy hiányoztak

¹⁰ Az 1944-ben kiadott zsidóellenes rendeletek fogalmazói annak meghatározásában, hogy ki tekinthető zsidónak, a fajvédelmi törvény vagy harmadik zsidótörvény (1941. évi XV. tc.) 9. §-át tekintették irányadónak.

¹¹ Csósz 2000, 45-46.

¹² A kevés megvalósult terv egyike volt a Bálint családé, akik lányukat 1939-ben az Egyesült Államokba menekítették. Lásd: Bálint 2000.

¹³ Kertész Gyűjtemény (a továbbiakban *KGY*), Müller 1993. Hálával tartozom Therese Müllernek, hogy elkészítette számomra memoárja magyar fordítását.

Az 1890-ben épült jászberényi zsinagóga

az „optimista hangvételű”, nagy érdeklődés mellett megtartott összejövetelről. Az ok ismert: egy nappal korábban a *Wehrmacht* megszállta Magyarországot.¹⁴

Az államfő, Horthy Miklós német nyomásra hozzájárult a Kállay-kabinet eltávolításához, és a németekkel mindenben együttműködő *quisling*-kormányt nevezett ki, Sztójay Döme volt berlini követ, közismert nácibarát politikus vezetésével, amelynek első dolgai közé tartozott, hogy hozzákezdjen a zsidókérdés „végső megoldásához”. Március végétől kezdve nap mint nap újabb zsidóellenes rendelkezések születtek, amelyek közül a legfontosabbak a zsidóság megjelölését célzó, az utazást és az információáramlást korlátozó, valamint a vagyon bejelentését, elkobzását előíró kormányrendeletek voltak.¹⁵

Április 5-e reggelén a város több mint ötszáz polgára sárga csillaggal megbélyegezve jelent meg az utcán, ha egyáltalán kimerészkedett odáig. Egy visszaemlékezésre támaszkodó újságcikk szerint „Akkorra már óriási szakadék volt zsidó és nem zsidó között. Fokozatosan alakult ki ez a helyzet, és mintha mindkét tábor lassan ... beletanult volna szerepébe. Az egyik szégyellte megalázó szerepét, a másik büntudattal kerülte egykori ismerőseit”.¹⁶ A rendelet betartását a rendőrség rendszeresen ellenőrizte. Aki a megkülönböztető jel nélkül merészkedett az utcára, tizenöt nap elzárással büntették. A jelet nem megfelelően viselő zsidók, köztük Jász Béla ügyvéd, a hitközség volt elnöke, 500 és 1500 pengő közötti összegeket fizettek.¹⁷

Április 16-án jelent meg az ingó és ingatlan vagyon bejelentését két hetes határidővel előíró rendelet. Személyes holmik, tárgyak szűk körét leszámítva az üldözöttek minden java az állam fennhatósága alá került. Ezzel összefüggésben elrendelték a zsidó üzletek, műhelyek, egyéb vállalkozások bezárását, megszüntetését. Jászberényben negyven zsidó kereskedést zártak be, így az Apponyi téren sorakozó üzletek többsége április 22-én reggel már lehúzott redőnnyel fogadta a vásárlókat. A helyi Kereskedelmi Egyesület tagjainak több mint negyven százalékát kizárta: a létszám 380-ról 220-ra csökkent.¹⁸ Ugyanez történt számos más foglalkozási ágban, így az ügyvédekénél is: a Jászságban 37 irodából tizenhatot zártak be.¹⁹

A „közellátás és a termelés folytonosságát” elsősorban a bezárára ítélt üzletek és vállalatok készleteinek és berendezéseinek nem zsidó cégek részére történő átadásával óhajtották biztosítani. Ezt a központi rendelet szerint szeptember 30-ig kellett

¹⁴ Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, Jászberény város polgármesteri iratai (a továbbiakban: JNSzML, Jászberény pm. ir.) 326/1946.

¹⁵ Az 1240/1944, 1270/1944, 1300/1944. és az 1600/1944. M.E. sz. rendeletekről van szó. Szövegüket lásd: *Vádirat 1.* 53-54, 127-131, 170-181.

¹⁶ Lukácsi 1994, 1.

¹⁷ *Jász Hírlap*, 1944. május 13. 1.

¹⁸ *Jász Hírlap*, 1944. május 5. 1. Az üzletek zárolásáról szóló rendeletet lásd: *Vádirat 1.* 204-206.

¹⁹ A megyei ügyvédi kamara több mint felét (161/81) alkották zsidó származásúak. *Szolnok és vidéke*, 1944. április 22. 3.

K. Juliska Kalocsán, 1946 körül

volna végrehajtani. Sok helyütt azonban, Jászberényhez hasonlóan, a határnapig meg sem kezdődött a munka.²⁰ A kormányzat által propagált elvek és célok ellenére a zsidók radikális eltávolítása a gazdaság és a közellátás vérkeringéséből súlyos krízishelyzetet idézett elő csaknem minden szférában.²¹

„A szüleim kezdik elhelyezni az értékesebb holmijaikat ismerősöknél, amíg jobb idők jönnek. Fontos személyes iratokat ... egy nagy bádogdobozba ... a veranda kövezete alá ..., az ékszereket kis dobozkában a fáskamrába ásnak el...” – olvasható egy visszaemlékezésben.²² Országszerte sokan próbálkoztak ilyesmivel, sokszor keresztényekre bízva javaikat, pedig a kockázat nem volt csekély. A „nemzeti vagyion” megóvása érdekében a rendőrség szigorú utasításokat kapott a rendeletek végrehajtásának ellenőrzésére. 400–1000 pengő közötti büntetéssel sújtották azokat, akik kisebb árucikkeket, vagyontárgyakat nem jelentettek be, illetve el akarták ajánlani. A keresztény „büntárs” jóval kisebb összeget, 50 pengőt tartozott fizetni. Egy üzlettulajdonost 1000 pengőre büntettek, mert április 22-én még kinyitotta üzletét.²³

Nagyobb mennyiség esetén keményebb volt a retorzió: özvegy Kun Edéné kereskedő például kertjében családi ezüstöket és étkészleteket ázott el, ezért az 5000 pengős büntetés mellett internálását is elrendelték. Ugyanekkor letartóztatták Brünauer Endrét is, mindketten a sárvári internálótáborba, majd onnan Auschwitzba kerültek.²⁴ Jászárokszálláson a Weiszmann-ház kútjában találtak elrejtett órákat és ékszereket, a tulajdonosra rekordösszegű pénzbüntetés (8000 P) mellett hasonló sorsot jelentő fogházbüntetést szabtak ki.²⁵

Gettósítás, 1944. május

Az 1944. április 28-án kiadott ún. gettórendelet értelmében a zsidónak minősített lakosokat országszerte elkülönített lakónegyedekbe költöztették. Jász-Nagykun-Szolnok vármegye alispánja, Alexander Imre már a rendelet kézhezvételének napján, május 1-jén rendkívüli értekezletet hívott össze az összeköltöztetés ügyében. Ezt megelőzőleg a járások főszolgabírói május 6. és 8. között jegyzői értekezleteket tartottak a tízezernél nagyobb lélekszámú nagyközségek gettóinak kijelöléséről, a városok polgármesterei pedig a rendőrséggel karöltve készítették el a gettóterveket. Az értekezletre május 10-én került sor a szolnoki vármegyeházán. Itt az alispán a kormányzati irányelveket követve arra helyezte a hangsúlyt, hogy a nem zsidó

²⁰ JNSzML, Jászberény pm. ir. 15.250/1944.

²¹ Erről részletesebben lásd: Csósz 2002.

²² Müller 1993.

²³ *Jász Hírlap*, 1944. április 29. 3.

²⁴ Budapest Főváros Levéltára, Népbírói iratok (a továbbiakban: BFL Nb.), 1900/1945.

²⁵ *Jászvidék*, 1944. június 3. 3.

lakosságot lehetőség szerint minél kevésbé háborgassák, tehát a gettó kevés költözöködéssel legyen kialakítható. Még aznap kiadott gettórendeletének végrehajtására mindössze ötnapos határidőt adott.²⁶

A férőhelyek tervezésénél (2m²/fő) és a rendszabályok megalkotásakor az országos összehasonlításban is szigorú irányelvek szerint létrehozott nagyváradi gettót tekintették mintának. A döntéshozók hangsúlyozták, hogy a zsidók nem kerülhetnek jobb körülmények közé, mint azok a keresztény magyar bombakárosultak, akik miattuk – tehát az antiszemita érvelés szerint a nyilvánvalóan zsidó érdekeket szolgáló angolszász „légi terroristák” támadásai következtében – kerültek súlyos helyzetbe.

A Jászszágból feltehetőleg öten utaztak el erre az értekezletre: Jászberényből Péntes Sándor polgármester, Czigány Mihály városi II. aljegyző, vitéz Vass János rendőrkapitány és Muhoray Károly, a Jászszági Felső járás főszolgabírója, Jászapátiból pedig Ernyey Lajos alsó járásbeli főszolgabíró. A jászberényi küldöttség Szolnokon két gettótervet is beterjesztett: a katonai barakkokat, illetve a Rákóczi út, Oszlop utca, Kőkép utca és Kossuth Lajos utca határolta házcsoportot a vasútállomás közelében. Itt szinte kizárólag nem zsidó, háztáji gazdasággal is rendelkező családok éltek, több mint százán. Az alispán a honvédség, illetve a nem zsidó lakosok érdekeire hivatkozva mindkettőt elutasította és inkább a belvárosi gettó létrehozását támogatta.²⁷

Az elkülönített lakónegyed Jászberény belvárosában a Horthy Miklós (ma Dózsa György) út, a Zoltán, Zirzen Janka, Mázsa (ma Mészáros Lázár), Kaszinó (ma Táncsics Mihály) és a Bercsényi utcák által határolt két lakótömbben jött létre, valamint magában foglalta a zsinagógát és a hitközségi épületeket a Bercsényi utca túloldalán. Ezen a területen összesen négy keresztény család lakott. Ide tömörítették a Jászszági felső járás hat kisebb községének zsidóságát is, összesen 49 főt Alattyán, Jánoshida, Jászfelsőszentgyörgy, Jászjókóhalma, Jásztelek és Pusztamonostor községekből.²⁸

A beköltöztetést öt, két tagból – egy rendőr és egy tisztviselő – álló bizottság végezte, a munka a sajtó értesülése szerint „tervszerűen, csendben és rendben folyt”, és május 18-án az utasításoknak megfelelően befejezték. Nem vették szigorúan azt a központi rendeletet, hogy a zsidók poggyásza nem haladhatja meg az ötven kilogrammot. Sokan bútoraikat is magukkal vitték, bár a szűk férőhely ennek gátát vetett: minden helyiségben 4-8 ember szorongott, a mosókonyhákban, egyéb mellékhelyiségekben is laktak.²⁹

Nagy riadalmat okozott, de mint utóbb kiderült, sokak számára az életet jelentette a Honvédelmi Minisztérium akciója, amelynek során országsszerte számos zsidó

²⁶ JNSzML, Kisújszállás pm. ir. 4566/1944. Az eredeti kormányrendelet (1610/1944. M.E.) szövegét lásd: *Vádirat 1.* 244-250.

²⁷ *Jász Hírlap*, 1944. május 13. 1.

²⁸ *Ibid.* és JNSzML, Jászberény pm. ir. 6768/1946. (A jászberényi gettó iratai).

²⁹ *Jász Hírlap*, 1944. május 20. 1.

férfit, köztük a korhatár (18-50 év) felett és alatt lévőket is behívtak munkaszolgálatra. Jászberénybe és környékére a gettóba költöztetés közepette, május 15-én érkeztek meg a behívók.³⁰

A Jászság közigazgatásának irányítói a kormányzóhoz és a korábbi kabinethez hű, a radikális zsidóellenes politikát elutasító vezetők közé tartoztak. A forrásokból úgy tűnik, a zsidóság felső rétege az utolsó negyedszázad antiszemita kurzusa, a növekvő feszültségek ellenére még mindig jó, vagy legalábbis korrektnek nevezhető személyes kapcsolatokat tartott fenn a keresztény középosztállyal és vezetőkkel. Ezt üzleti összefonódások, családi és baráti szálak is erősítették. Jászberény polgármesterének például néhai felesége zsidó volt, így sok ismerőse, kollégája mellett volt anyósát is gettóba kellett vitetnie.³¹

Az erkölcsi dilemmák jeleként kezdetben nem foganatosított szigorú rendszabályokat a jászberényi gettóban, halogatta annak körülkerítését is. Az elkülönítés nem volt szigorú, szabadon járhattak ki a városba, a nem zsidó, vagy kivételezett rokonok, ismerősök is látogathatták a gettót. A felső járás első embere, Muhoray Károly főszolgabíró szintén ellenezte a gettózást, és igyekezett valamelyest késleltetni, enyhíteni a folyamatot. Valószínűleg nekik is szólt a jászberényi *Ugar* antiszemita cikke: „Az operáló kést soha nem vezeti a gyűlölet, a járványos beteget elzárják. Ez a gondolat szülte a zsidótörvényt. Ez irányítja a végrehajtást. Nagyon beteg és fertőzött az a társadalom, vagy az a népréteg, méginkább az a vezetőférfi, aki szabotálja ezt a törvényt!”³²

Az átmeneti helyzet nem tartott sokáig. Május 22-én a zsidóellenes kampányt irányító belügyi kormányzat, feltehetőleg vitéz Endre László államtitkár személyes közbenjárására vizsgálatot indított a vonakodó jászberényi vezetők ellen. Azonnal áthelyezték a polgármesterrel együttműködő Vass János rendőrtanácsost, helyét Tóth Lajos – a másik hírhedt zsidófaló belügyi államtitkár, Baky László sógora – foglalta el. Tóth Máramarosziget rendőrkapitányaként röviddel azelőtt közreműködött a Tisza-menti kisváros³³ tizenkétezer fős gettójának létrehozásában. Ugyanekkor az idős városi főjegyző, Muhoray Zoltán azonnali nyugdíjazását kérte. Kollégája, Czigány Mihály aljegyző, akit a polgármester a zsidó ügyek előadójává nevezett ki, egy hónap betegszabadságot kért, nagyon valószínűen szintén azért, hogy a hálátlan feladattól megszabaduljon. Helyére Ceglédről Bálint Sándort nevezték ki aljegyzőnek, aki új állomáshelyén lelkesen, határozottan látott munkához.

³⁰ Ibid. A lap adata szerint összesen száz férfit hívtak be, ezzel a létszám 527-re csökkent. Valójában a végleges gettólétszám ötszáz fő alatt volt.

³¹ A helyi közigazgatás tevékenységére lásd: JNSzML, Népbírósi (Nb.), Népjegyzőségi (Népü.) és Igazoló bizottsági iratok, 1945-1948. (különösen: Nb. 1209/ 1948, Nb. 1243/ 1948, Nb. 1365/ 1948. és Nb. 238/ 1945.)

³² *Ugar*, 1944. május 15. 3.

³³ Ma Sighetu-Marmăției, Románia.

A május 26-ára összehívott városi közgyűlésen döntöttek mindkét kérelemről. Tisztviselőtársai május 31-én a városházán búcsúztatták el Muhoray főjegyzőt. Pénzes polgármester a posztján maradt, mozgásteret azonban minimálisra szűkült. A zsidókkal kapcsolatos intézkedések Bálint Sándor kezébe kerültek, felettese csak utólag szignálta a kiadott rendeleteket. Az aljegyző később, 1944 októberében a nyilas kormányzatot is kiszolgálta, annak néhány napos jázsági regnálása alatt. Tóth Lajos rendőrtanácsos május 24-én vette át az őrszemélyzet parancsnokságát. Ekkor tartotta az első szemlét a gettóban és – Czigány aljegyző tanúvallomása szerint – „ez nem gettó, hanem szanatórium” felkiáltással konstataálta az ott uralkodó állapotokat.

A két új tisztviselő igyekezett pontosan megfelelni a központi előírásoknak, ennek megfelelően azonnal intézkedtek az addig halogatott rendelkezések végrehajtásáról. A rendőrpapancsnokot a budapesti főkapitányság, az előljároságot a kollaboráns belügyminisztérium szigorúan ellenőrizte. Új rendszabályokat fogalmaztak, a határozatot a polgármesterrel aláírták, és május 25-én kihirdették.³⁴

Ez elsőként a gettó körülkerítéséről rendelkezett: az utcák bejáratánál két méter magas palánkot kellett emelni, minden ajtót és kaput beszedkázttak, a kifelé néző ablakokat bemeszelték. Közlekedni csak a Zirzen Janka és a Zoltán utca sarkánál épített, illetve a zsinagóga bejáratánál lévő két kapun át lehetett, heti négy alkalommal, kezdetben reggel nyolctól, majd délelőtt 10 és 12 óra között. Később csak délután 1 és 3 óra között hagyhatták el a gettót. Végül a kijárást csak egy tizenöt fős bevásárló bizottság számára engedélyezték. A fokozatos korlátozások meghozatalakor arra hivatkoztak, hogy a zsidók a piacokon áruhiányt hoznak létre, illetve felerik az árakat. Ebben egyébként volt igazság, hiszen az állandó vevőkörük egy részét elvesztő árusok a gettóhoz is kijártak, illetve hihetőleg emelték áraikat abban a hiszemben, hogy a kényszerhelyzetben lévő zsidók így is vásárolnak tőlük.³⁵

A kapcsolattartást is szigorúan ellenőrizték: a látogatásokat korlátozták és külön belépési engedélyhez kötötték, a gettólakók a hatóságokkal csak a zsidó tanácson keresztül érintkezhettek. Az országszerte elterjedt gyakorlatnak megfelelően a hitközség vezetősége, Lengyel Imre elnök, Braun Károly alelnök és Vámos Adolf töltötték be a tanács szerepét. Röviddel a gettó létrehozása után ők is munkaszolgálatos behívót kaptak. Ezután a zsidó tanács vezetését a hitközség fiatal rabbija, Reich Béla (1933-1944) vette át, a tagok Gergely Adolf nyugalmazott gimnáziumi tanár és Müller László kereskedő voltak.³⁶

A rendőrlegénység engedékenységének, korrupciónak, személyes kapcsolatoknak köszönhetően azonban ezután is volt lehetőség, ha korlátozottan is, a posta,

³⁴ JNSzML, Jászberény pm. ir. 6768/1946.

³⁵ Ibid., valamint JNSzML, Nb. 1209/ 1948. és 238/ 1945.

³⁶ JNSzML, Jászberény pm. ir. 6768/1946.

sőt személyek ki- és bejutására. Embermentéssel országszerte csak kivételképpen próbálkoztak. Jászberényben keresztény rokonoknak sikerült a Bercsényi utca 6. számú gettóház ablakán kicsempészni a három éves K. Juliskát.³⁷ Egy másik édesanyának is felajánlották ezt, ő azonban nem merete vállalni, hogy elszakad gyermekétől.

A szigorítások dacára a berényi gettóban az országos átlagnál elviselhetőbb körülmények uralkodtak, volt vezetékes víz és az ételmisszerellátás is megfelelő volt. A visszaemlékezések szerint több helyi polgár, köztük a volt polgármester, Friedvalszky Ferenc adományokkal és információkkal támogatta a zsidókat, majd tájékoztatták őket elhurcolásuk tervezett időpontjáról is. Barátok, rokonok, tanítványok, amíg lehetett, bejártak a gettóba, később lopva igyekeztek üzeneteket, híreket közvetíteni. Berger Endre kereskedő például volt alkalmazottjával tartotta a kapcsolatot, levelet csempészett Budapestre testvére (Pál) megmentése érdekében. Csomagok is érkeztek, hiába ostorozta a *Jász Hírlap* az ételmet ily módon „pazarló” „hazaárulókat”.³⁸

A munkaszolgálatos rokonok, keresztény ismerősök által közvetített információk nyomán tudtak arról is, hogy az országban tömeges deportálások folynak, a zsidókat marhavagonokban, mindenüktől megfosztva hurcolják ismeretlen cél felé. Általános megdöbbenést okozott Gere Aladár halála: a köztisztviselőként álló orvos, a vármegye egyik legelőkelőbb zsidó családjának tagja gyógyszerekkel megmérgezte, majd beszállítása után az Erzsébet kórház kórtermében felakasztotta magát.³⁹ Félelmei és szorongásai ellenére a többség még mindig reménykedett és minden erejével a helyzet átvészelésére törekedett.

A vezetők hosszabb itt-tartózkodásra rendezkedtek be, erre utal, hogy „Zsidó Tanács Jászberény” felirattal körbélyegzőt is készítetttek. Az iparosok, alkalmazottak ragaszkodtak a gettón kívüli munkahelyükhöz, és amíg lehetett, kijártak oda. A zsidótörvények miatt ekkor már a fiatalok többsége fizikai munkát végzett, iparossegédként, tanoncként, napszámosként dolgozott. Sok szakember munkáját nem nélkülözheték a helyi cégek és intézmények. A gyerekeknek a gettóban iskolát, foglalkozásokat igyekeztek szervezni, a vallási élet sem szűnt meg: az istentiszteletek megtartását kedd és péntek esténként fél héttől fél nyolcig, illetve ünnepnapokon engedélyezték.⁴⁰

Az orvosi teendőket Holló Kálmán és Stark Emil látták el. Három fogorvos is volt a gettóban, de a városi vezetés nem engedélyezte, hogy műszereiket is magukkal hozhassák. A tisztiorvos hetente tartott ellenőrzéseket, június első hetében tifusz elleni védőoltást rendeltek el, amelyet Holló Kálmán adott be sorstársainak. A tanács feladata lett volna a fertőző betegek elkülönítése és a gettó tisztán tartása.

³⁷ Nagypja Kalocsán élő „árja” rokonainál élte túl a háborút, ahol a háziasszony elkötelezetten jobboldali érzelműként volt közismert, ezért a kis jövevény nem keltett gyanút. *KGY*. Lásd a fotót a 95. oldalon.

³⁸ *Jász Hírlap*, 1944. június 3. 2. és *KGY*.

³⁹ *Nemzeti Jövők*, 1944. május 19. 3.

⁴⁰ Erre és a továbbiakra lásd: JNSzML, Jászberény pm. ir. 6768/1946. és a *KGY* interjúit.

Erre a nagy zsúfoltság miatt nem volt lehetőség, a szemét kihordása sem volt megfelelően megoldva. A szülés előtt állókat nem engedték kórházba, ezért két asszony is a gettóban szülte meg gyermekét.

Az elkülönített lakónegyedben a központi előírások szerint zsidó rendőrség működött, akik fehér, R betűs karszalaggal ellátva éjjel-nappal őrszolgálatot tartottak a kapuknál. A kijárást szigorúan kellett felügyelniük, a kilépőknek névjegyüket az őrségnél le kellett adniuk. A városi rendőrkapitányság emberei kívülről őrizték a gettót.

A városi gettó létrehozásával egy időben történt meg a jászberényi székhelyű *Jászvári felső járás* nagyobb községeiben élő zsidóság tömörítése, a Jászárokszálláson létrehozott gettóba. A műveltet Muhoray Károly főszolgabíró irányította, aki, mint említettük, szintén ellenezte a zsidóellenes kampányt. Május 22. után ő sem vállalta a további késlekedést, és intézkedett arról, hogy a Jászárokszálláson élő 127 zsidót a község központjában, az Arany János utcában és környékén hat lakóházba – a Schwartz testvérek és Rosenthal Béla, valamint négy nem zsidó polgárháza – költöztessék be. Május 23-án ideszállították Jászfényszaru (58 fő) és Jászdózsza (27 fő) zsidóként megbélyegzett lakóit is. Őket a község külterületén a pénzügyőri laktanya, a volt ún. külső fogadó épületében zsúfolták össze. Másnap a főszolgabíró a községi vezetőkkel és a csendőrszolgabíróval együtt megtekintette a gettókat és intézkedett a rendszabályokról. A korábbi szabadabb kijárást itt is korlátozták, csak reggel 8 és 10 között, illetve a hetivásár alkalmával lehetett bevásárolni. Egyebekben az ellenőrzés nem volt nagyon szigorú, és nem korlátozták az ingóságok bevitelét sem. A higiénés viszonyok túrhetőek voltak, és a legtöbb megyei településtől eltérően itt valóban létrehozták a május 10-ei alispáni rendeletben előírt gettókorházat is. A belterületi gettó parancsnoka Katona Gyula orvos, hitközségi elnök, a külterületi gettóé Fränkl Lőrinc jászfényszarui bádogosmester volt.⁴¹

A *jászvári alsó járás* főszolgabírója, Ernyey Lajos a nagyobb települések jegyzőivel folytatott megbeszélést követően jelölte ki a gettókat Jászapatiban és Jászladányban. A járási székhely zsidóságát május 12-én költöztették össze a központhoz közeli Dósa utcában (1607-1620. sz.) a zsinagóga, a kántorlakás, az izraelita elemi iskola és a Tabáni Olvasókör épületében, valamint a környező hét nem zsidó lakóházban. A másnap Jászkisérről gyalogmenetben és szekereken érkezett 43 főnyi zsidóságot ugyanitt helyezték el. A helyi vezetők (Teleki Sándor nyomdatulajdonos és társai) - a budapesti zsidó tanácshoz küldött május 19-ei jelentése szerint - a szűkös férőhely miatt nem engedélyezték nekik bútorok bevitelét, így a gettólakók egy része a földre terített szalmán aludt. Ugyanitt a rossz bánásmódra

---

⁴¹ JNSzML, Sz. Nb. és Népi. ir.; *Jász Ujság*, 1944. június 8.; *Jászvidék*, 1944. május 20. 3.

is panaszkodtak.⁴² Három nagylétszámú és szegény család élleme néhány nap alatt elfogyott, ellátásukról pedig nem gondoskodtak.⁴³

Jászladány gettóját eredetileg a főszolgabíró javaslatára a község szélén, a IV. kerületi Sotú utcában (1–29. sz.) jelölték ki. Az előljáróság kérvénye alapján ezt hat nappal később az alispán megváltoztatta, és a központban a Kossuth Lajos utca 84–85. számú, nagyrészt zsidók által birtokolt épülettömböt nyilvánították gettóvá. Így az 51 helybeli zsidó többsége lakásában maradhatott, de néhány nap múlva meg kellett hogy osszák a férőhelyet Jászsalszentgyörgy (72 fő) és Tizasüly (16 fő) községekből beszállított sorstársaikkal.⁴⁴ A zsidó tanács feladatkörét a két háztömb felügyelői, Garami Mihály hadirokkant kereskedő és Kohn Jenő látták el. A község vezetői itt a körülményekhez képest emberségesen bántak a gettólakókkal.⁴⁵

A helyi társadalom reakciói

Említettük, hogy sokan igyekeztek javaikat nem zsidók közreműködésével menteni. A segítők motivációi a szintiszta emberbaráti gesztustól a nyerészkedésig sokfélék és vegyesek lehettek, az azonban kétségtelen, a rejtegető, együttműködő „árja” is pénzbüntetést, komolyabb ügyekben bántalmazást, szabadságvesztést kockáztatott. A vagyonmentési kísérletek száma azonban az erélyes felszólítások ellenére sem csökkent. Június 15-étől kellett például beszo­lgáltatni a zsidók kerékpárjait, a rendelet kihirdetésével egyidőben ugrásszerűen megnövekedett a kerékpárlopások száma.⁴⁶

A viszonyok ugyanakkor alkalmat adtak sokak számára a személyes bosszúvágy kielésére is. Nem lehetett jelentéktelen a megalapozatlan feljelentések száma. Erre utal a rendőrkapitányság felhívása, amelyben arra intették a lakosságot, hogy „a névtelen levelek írásától tartózkodjék s szüntesse be azt a kellőleg el nem íté­lhető magatartást, hogy bosszúból semmivel sem igazolható névtelen levelet írjon pusztán csak azért, hogy haragosának kellemetlen órákat szerezzen.”⁴⁷

Emellett felszólították a polgárokat, hogy jelentsenek minden vagyon- vagy embermentési kísérletet, illetve a rendeleteket megszegő zsidókat, hiszen ez a „közös­ség minden tagjának nemzete és faja iránti kötelessége.”⁴⁸ A közvetlenül Endre

⁴² JNSzML, Jászsági alsó járás főszolgabírói iratok (a továbbiakban J. alsó járás fősz. ir.) 1944, 75-76. doboz (d.); Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár (MZSML), H. 6/1; *Jász Ujság*, 1944. május-június.

⁴³ Ez ügyben a járszapáti előljáróság az alispáni hivatalhoz fordult, ahonnan az a válasz érkezett, hogy élelmezésükről a hitközség gondoskodjon. JnSzML, J. alsó járás fősz. ir. 229/1944.

⁴⁴ A hatodik alsó jársbeli faluban, Jászszentandráson csak egyetlen zsidó élt, őt egy feljelentés nyomán internálták, majd deportálták, ahonnan nem tért haza. J. alsó járás fősz. ir. 1931/1944.

⁴⁵ JNSzML, J. alsó járás fősz. ir. 2443/1944. és Sz. Nb. ir.

⁴⁶ *Jász Hírlap*, 1944. június 17. 3.

⁴⁷ *Jász Hírlap*, 1944. június 3. 3.

⁴⁸ *Jász Hírlap*, 1944. június 3. 3.

Reich Béla rabbi és a Bat Mitzva* szertartás résztvevői, 1940

László belügyi államtitkárhoz, a zsidóellenes kampány egyik fő ágenséhez intézett feljelentő levelek között is találkozunk jászsági levélíróval: vitéz M. L. István csillagot nem viselő polgártársait jelentette fel.⁴⁹

A gettó létrehozása után a megürült zsidó lakások leltározása és hasznosítása jelentett feladatot a közigazgatás számára. A sajtó tájékoztatása szerint nem volt a fővárosihoz hasonló „örült túligénylés”, hiszen mindössze kétszeres túljelentkezés volt: a 152 ingatlanra háromszázan, azaz a jászberényi illetőségű nem zsidó családfők 5-6 %-a adott be ilyen irányú kérelmet a polgármesteri hivatalban. Közöttük sok volt a megalapozatlan igénylés, luxusingény.⁵⁰

A kiosztásnál a szociális szempont másodlagos volt, a társadalmi pozíció, állami és egyéni érdekek többet nyomtak a latban. Szép, tágas zsidó lakást foglalhatott el például Tóth Lajos rendőrkapitány, de más hivatalnokok, a honvédség és rendvédelem tisztjei is jó eséllyel pályázhattak. Ezután következhetnek csak a frontharcosok családjai, és a valóban rászorulóok: hadirokkantak, bombakárosultak, sokgyermekes,

* a bérnyújtáshoz hasonlítható zsidó szertartás

⁴⁹ MZSML, 65. d. 1095. 9.

⁵⁰ *Jász Hírlap*, 1944. július 29. 1. A lakások, üzlethelyiségek és egyéb javak iránti kérelmek egy része fennmaradt, lásd: JNSZML, Jászberény pm. ir., 672-676. d.

szegény családok. Politikai szempontok is érvényesültek: a Nyilaskeresztes Párt jászberényi szervezete már április 23-án párthelyiségért folyamodott. Országgyűlési képviselőjük támogató állásfoglalásában azzal érvelt, hogy „a hasonló tárgyú kérelmeket országszerte kedvezően intézik el”. Június 15-én, Bálint aljegyző érvelését idézve, a „tekintélyes” taglétszámú, a „nemzet jobb jövőjét szolgáló” párt meg is kapta a helyiséget.⁵¹

A zsidó lakások mellett az üzletek, egyéb cégek, valamint az ingóságok is izgalomban tartották a közvélemény nem jelentéktelen részét. A sajtó és a rendőrségi felhívások nem győzték hangsúlyozni: minden zsidó holmi az államé, azt gondosan leltárba veszik, felhasználásáról később döntenek, és osztogatásról szó sincs. Ennek ellenére zsidó ingókkal kapcsolatban is sok kérvény érkezett a polgármesteri hivatalba. Egyetlen üzlet, Braun Ferenc vaskereskedése továbbfolytatását engedélyezték csak, volt alkalmazottjának irányítása alatt. Május 2-án kezdett el újra árulni, a boltnál tumultuózus jelenetek játszódtak le, mert azt hitték, kedvezményes kiárulás van. A tömeg szétesztatásához karhatalmat kellett kivezényelni.⁵²

Az államilag irányított rablás végeredménye sokakat nem elégített ki, és még jóval a tulajdonosok deportálása után is beszédtema volt a zsidó vagyon sorsa. Jászberényben „a gettólakások leltározása csalódást okozott azoknak, kik azt remélték, hogy ott sok elrejtett s be nem jelentett értéket fognak találni” – írta a helyi sajtó. „Az egész gettóban alig találtak valami értékes dolgot.” Pénzt egyáltalán nem, arany és ezüst tárgyakat is alig, mindössze hét értéktelen női bundát, „noha köztudomású, hogy az eltávozottaknak (*sic!*) sok, nagyon értékes bundájuk volt”.⁵³ Sokan fogtak ekkor „ásatásokba”, kevés eredménnyel. Egy túlélő szerint a gettóban minden kertet felástak a kincsvadászok, ekkor találták meg egy elásott dobozban családi fényképeit és bélyeggyűjteményét. Utóbbit pénzzé tették, az előbbieket azonban mint szétszórt, értéktelen holmit hazatérve megtalálta, így kerülhettek azok végül a Kertész Gyűjteménybe. 1945 után, sőt még az 1960-as években is előfordult, hogy Jászberényben befalazott, elásott zsidó vagyontárgyakat találtak.⁵⁴

A segítőkészség és bátor kockázatvállalás – természetesen és elsősorban rokonok, volt alkalmazottak, barátok részéről – megnyilvánuló példái mellett az ellenséges magatartás, feljelentés, káröröm is regisztrálható. A hangulatkeltést a sajtó is támogatta. A központi lapoktól leküldött – például a *Zsidóság faji eredete* című – írások előírászerű közlése mellett a helyi szerzők is lelkesen, önként írtak antiszemita cikkeket.

⁵¹ JNSzML, Jászberény pm. ir. 7031/1944. és BFL Nb. 1243/1948.

⁵² JNSzML, Sz. Nb. ir. 120/1946.

⁵³ *Jász Hírlap*, 1944. szeptember 9. 1.

⁵⁴ JNSzML, Kárpótlási Akták 456/1993.

Kiskun József – minden bizonnyal álnév – például ünnepelte, hogy „Moloch⁵⁵ szolgálói külön városrészbbe kerítették” és a „keresztény erkölcsökre alapozott életrend előtt ledőlt az akadály. A tiszta útra nem vet árnyékot az idegen faj lelki dzsungelének árnyéka. Indulhatunk teljes gőzzel a magunk útján...”⁵⁶ „Nem vagyunk barbárok...”, írta R. J. két héttel a zsidók deportálása után, „de nem sajnálkozhatunk rajtuk”.⁵⁷

Több megyei lap szerzői is kikeltek a nem kellően lelkes, a zsidók sorsán sajnálkozó közvélemény ellen. A keresztény könyörületességre hivatkozóknak így üzent a jászárokszallási F. Gy.: „*Le kell sujtani s múltjék ki az élet*, mely nekünk legtöbb keserűséget okozott! Miért a zsidóság? Nem azért mert megszületett, nem a születés ténye, hanem egymás óvatos nevelése arra, amik lettek, az akarás furfangossága s az akarat végrehajtásának alattomosága teszi őket *egyenként és összességben bűnösökké*.”⁵⁸ Kérdés, hogy a kegyetlen ítéletet mondó szerző valóban a maroknyi helyi zsidó meggyilkolását óhajtotta-e, illetve mennyiben sejtette, hogy az „ítéletet” hamarosan végrehajtják. Mindenesetre a megfogalmazás – és az elhurcoltak javai iránt megindult hajsza – gyengítik a végrehajtók és szemlélők azon közismert érvét, amely szerint úgy hitték, a zsidókat munkára viszik.

Az idézett megnyilvánulások ellenére a jászági sajtó hangnemét, illetve a zsidóellenes uszítás helyi mértékét összességében és országos viszonylatban enyhének, visszafogottnak tekinthetjük. A jászapáti *Jász Ujság* – jászági laptársaitól és az akkor működő magyar sajtó túlnyomó többségétől eltérően – tartózkodott az antiszemita kommentároktól.

„Volt, ahová lepecsételt marhakocsikban utaztak...” Gyűjtőtábor és deportálás, 1944. június

A jászberényi gettó foglyait június 30-án a monori gyűjtőtáborba szállították. A túlélők emlékezete szerint a gettót ezt megelőzően személyesen ellenőrizte a jászberényi illetőségű, ekkor már az SS egyenruháját viselő Zöldi Márton, az 1942. januári délvidéki tömeggyilkosságokért elítélt csendőr százados.⁵⁹ A kiürítés hírére két házaspár öngyilkosságot követett el. Hajnalban – egyes adatok szerint reggel fél kilenckor – idegen, máshonnan ide vezényelt csendőrök közreműködésével a Rákóczi úton végigterelve a Tanítóképző Intézet épületébe vitték őket, ahol az előadótermekben megalázó motozást szenvedtek el. Többeket meg is kínoztak az elrejtett vagyon után nyomozó csendőrök.

⁵⁵ Emberáldozatot is követelő, félelmetes istenség az ókori keleti mitológiában.

⁵⁶ *Jász Hírlap*, 1944. június 3. 2.

⁵⁷ *Jász Hírlap*, 1944. július 15.

⁵⁸ *Jászvidék*, 1944. május 6. 1. Kiemelés tőlem, Cs.L.

⁵⁹ KGY, JNSZML, Nb. ír.

Délután a jászberényi csendőrszárny jelentése szerint 494 embert szállítottak innen Szolnokon át Monorra, a téglagyárban létesített gyűjtőtáborba. Egyes visszaemlékezők szerint a berényi állomásról induló szerelvény még személykocsikból állt, mások szerint tehervagonokról volt szó, amelyeket a menetrendszerű személyvonathoz csatoltak. Egy kivételzett, keresztény családtag azt állította, ő is elutazott a többiekkel Szolnokra, ott még a közelükben volt egy darabig, de az őrt álló csendőrök elzavarták.⁶⁰

Monoron több tanúvallomás szerint névjegyzéket készítettek a zsidókról, és a gyűjtőtábor parancsnoksága négy-öt embert, köztük Klein Aladárt mentességük ellenőrzése után, igazoló iratokkal ellátva visszaküldött lakóhelyére. Ők később is zaklatásoknak, rendőri felügyeletnek voltak kitéve, többeket internáltak is.⁶¹ A népszerű ügyvédet, Németh Ferencet például egy jászberényi pékműhelyben segédként rejtgették a megszállás utolsó hónapjaiban.^{61/b}

Röviddel a gyűjtőtáborbaállítás előtt megérkeztek Jászberénybe a Jászság másik három gettójába zárt emberek. Nem világos, mikor és hogy, a jászberényiekkel együtt vitték-e el őket. A jászságiakon kívül Monoron koncentrálták a Budapeستől délre és keletre fekvő települések, többek között Pestszenterzsébet és Kispest városok, valamint a nagykátai járás zsidóságát is, összesen közel nyolcezer embert.⁶²

A tábort, sok más gyűjtőközponthoz hasonlóan, a helyi végrehajtók sokkal kevesebb ember befogadására tervezték. Az első csoportokat még a téglagyár szárítóiban helyezték el, de a később érkezőknek, köztük a jászságiaknak csak a szabad ég alatt jutott hely, a gyár területén lévő agyaggödrökben. Több mint egy hétig tartózkodtak itt. Az esős időben nem tudtak fedél alá húzódni, aludniuk is a sáros talajon kellett. Megfelelő latrinák és vízellátás nem volt, kórháznak egy falba vájt pincészerű üreget jelöltek ki. A helyi előljáróság és szociális intézmények szállítottak ugyan élelmet a táborba, naponta egyszer levest is osztottak, de ebből csak keveseknek jutott. Az otthonról hozott készleteket igyekeztek beosztani, néhányan főzni is próbáltak hevenyészett tűzhelyeken. Egy túlélő szerint egyes monori lakosok az elszállításukor vizet adtak nekik.

A tábor parancsnoka egy SS-tiszt volt, feltehetőleg főhadnagyi (*Obersturmführer*) rangban, őt azonban csak néhány fős osztag kísérte, az őrszolgálatot túlnyomórészt magyar csendőrök látták el. Éjszakánként az üldözöttek gyakran hallottak riasztó lövéseket, sokan úgy hitték, menekülőket lőnek le. Utóbbi nem bizonyított, az azonban tény, hogy az embertelen körülmények között naponta többen meghaltak, illetve voltak, akik önkézzükkel vetettek véget életüknek. A többi magyarországi gyűjtőtá-

⁶⁰ Magyar Országos Levéltár, K-150. XXI. 31.955/1944. és KGY. Akárcsak a „zsidótlantás” egyéb költségeit, az (egy útra szóló) vonatjegy árát is a zsidó vagyonból fedezték.

⁶¹ KGY, utóbbira példaként lásd: J. alsó járás fős. ir. 3630/1944.

^{61/b} Gyurkó 1995, 260.

⁶² A továbbiakra lásd: MZSML, Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság jegyzőkönyvei, 478, 1337, 2248, 2991, 3241, 3410, 3436, 3458 és 3591 sz.

borhoz hasonlóan itt is napirenden volt az elrejtett vagyontárgyakkal kapcsolatos „puhatolás”, amelynek során sokakat, – korra és nemre való tekintet nélkül – kínvallatásnak vetettek alá a budapesti csendőrnnyomozók. Az őrszemélyzet egyes tagjai is gyakran bántalmazták az őrizetükre bízott embereket.

A monori tábor foglyait három transzportba osztva, július 6-8. között deportálták. Ezt megelőzően a Kasztner-féle mentőakció részeként egyeseket Budapestre szállítottak. Nem tudunk arról, hogy jázsági zsidók lettek volna a szerencsések között. Szintén kimaradtak a jázságiak abból az akcióból, amelynek köszönhetően tizenötezer alföldi deportált a haláltábor helyett Bécs környékére került, mezőgazdasági és más munkára. Néhány jászberényi zsidó család más megyei városokba elszármazott tagja így menekült meg.⁶³

A vagonírozás előtt a csendőrök nem csak megmaradt pénzüket és értékeiket vették el, de személyes irataiktól, tárgyaiktól, fényképeiktől is megfosztották az üldözötteket. Csak egy ruhát, egy kabátot és egy váltás fehérneműt hagytak meg. Az út a megsemmisítő táborba több napig tartott, minimális víz és élelem ellátással. „A vagonok színültig lesznek emberekkel. Nyolcvan személy, négy ló helyén. Mindenki a csomagján ül, háttal egymásnak. A vagon úgy tele van, hogy alig lehet megmozdulni.” A szükségletek elvégzésére egyetlen vödör szolgált: „egy takaró mögé bújnak el, sokszor egy kabát mögé. Azután elküldik az edényt az ablak felé, a falak mentén. Ott a rabbi vállalta el – sokak tiltakozása ellenére – hogy kidobja a tartalmát az ablakon át, a drótok között.”⁶⁴

Július 7-én illetve 9-én futottak be a szerelvények a határállomásra, Kassára, ahol a csendőrök átadták a németeknek a szállítmányokat, előtte azonban még értéktárgyáért utoljára átkutatták és bántalmazták foglyaikat. Feltehetőleg július 10-én vagy 11-én érkezett a jászberényieket is szállító szerelvény (esetleg szerelvények) Auschwitz II. (Birkenau) lágerébe. A megsemmisítő táborban a jázsági transzport legidősebb tagja, a kilencvenhat esztendő Kohn Fülöpné percekkel a megérkezés után meghalt: a vagonokból kihajtott emberek eltaposták. Társai többsége csak néhány órával élte túl, őket azonnal a gázkamrába küldték. Kevesebben voltak, akiket munkára alkalmasnak ítélték, és a szelekciónál a jobb oldalra kerültek.

A kényszermunkára kiválasztott nők többek között az alsó-sziléziai Peterswaldau és Parschnitz, a felső-ausztriai Lenzing hadiüzemeiben dolgoztak, repülőgépgyárban, textilüzemekben, romeltakarításon. Voltak jázságiak abban az 1700 magyar nőből álló kontingensben is, akik kegyetlen munkakörülmények között Frankfurt-am-Main

⁶³ A kolozsvári újságíró, Kasztner Rezső és más magyar cionista vezetők a náciakkal emberletekért folytatott alkudozása eredményeként egy közel 1700 fős csoportot hatalmas anyagi áldozatok árán a semleges Svájcba juttattak. Az utóbbi akció hasonló egyezkedés, illetve voltaképpen a birodalom munkaerő-szükséglete révén valósult meg. Az akcióról részletesebben lásd: Braham 1997, 1042-1058.

⁶⁴ Müller 1993.

repülőterét építették.⁶⁵ A későbbi kiürítések során Ravensbrückbe, Günskirchenbe, Bergen-Belsenbe hurcolták őket, sokan a kimerültség, éhezés és fertőzések következtében ezekben a táborokban haltak meg, akadt, aki már a felszabadulás után.

A munkaszolgálatra vitt fiatal és középkorú férfiak közül sokan szintén megírták a birodalom lágereit. A nyugati határszélen erődítési munkálatoknál dolgoztatták őket, innen gyalogmenetben az ausztriai Mauthausenbe, majd Günskirchenbe hajtották. Néhányan munkaszolgálatosként fogságba esve szovjet és román fogolytáborokban, kórházakban töltöttek el hónapokat, olykor éveket. A birkenauai rámpán munkára szelektált idősebbek és kamasz fiúk többnyire Buchenwaldba és altáboraiába kerültek, ahol gyárakban, vegyi üzemekben, építkezéseken dolgoztak. Volt, akit végül szintén Günskirchenbe vittek, mások a csehországi Theresienstadt lágerében éltek meg a felszabadulást.

Veszteségek, emlékezés

A jászági holokauszt koncentrációs táborokban és munkaszolgálatban elpusztított áldozatainak számát több mint nyolcszáz főre becsülhetjük, tehát nagyjából minden harmadik helyi zsidó élte túl az üldöztetést. Jászberényben a Szent Imre herceg úti temetőben álló mártíremlékművön 491 helyi és 46, a környező öt faluból való áldozat neve szerepel. Jászapatiban az alsó járásbeli áldozatok emléktáblájára 180 nevet véstek. A jászárokszállási és jászfényszaru zsinagógában megörökített névsorok esetében pontos adatot nem tudunk, ezen a két helyen 120 körül lehetett a halottak száma.⁶⁶

A holokauszt után öt évvel mintegy kétszáz lelket számláltak a jászági hitközségek (Jászberény 140, Jászapáti 25, Jászárokszállás 20, Jászfényszaru 14), míg a többi településen már csak szórványokban éltek zsidók.⁶⁷ Az életben maradt fiatalok zöme elköltözött, kivándorolt, ezzel végleg megpecsételődött a közösségek jövője. Jászberényben a szervezett vallási élet az 1960-as évek második felében szűnt meg, a zsinagógát is akkoriban (1968) bontották le. A menthető műszaki állapotú épület helyére jellegtelen „szocreál” kockaházat emeltek, városi könyvtár céljára (1970). Utóbbit 2005-ben helyi kezdeményezésre lebontották, és a motívumaiban – szimbolikus visszafogadási gesztusként – az egykori zsinagógára utaló új épülettel helyettesítették. Jászapatiban még áll az egykori imaház, de a jelek szerint megőrzésére kevés a remény.

---

⁶⁵ Sorsukat *Die Rollbahn* (A kifutópálya) címmel dokumentumfilm is megörökítette.

⁶⁶ Az emlékművekre olykor más településekről deportált rokonok neve is felkerült, előfordultak tévedések is, így adataik nem pontosak, de a 10 %-os hibahatárt nem lépik túl.

⁶⁷ *Zsidó Világkongresszus magyarországi tagozata statisztikai osztályának közleményei*. 13-14. sz. 1949. május.

Ismereteink szerint az avatás idején már csak egy-két túlélő, néhány leszármazott maradt az egykor virágzó közösségekből. Emléküket az egykor általuk lakott házak, temetők és emlékművek, Jászberényben emléktábla őrzi. Az emlékezet egyéb építőköveit, materiális és szellemi jellegűeket egyaránt, a Kertész Gyűjtemény, valamint az abból készülő honlap és internetes archívum igyekszik összegyűjteni.

IRODALOM

Adattár, I.

Magyarországi zsidó hitközségek 1944. április. A Magyar Zsidók Központi Tanácsának összeírása a német hatóságok rendelkezése nyomán. I. rész: Adattár. Közvetteszi: Schweitzer József, sajtó alá rend.: Frojimovics Kinga. Bp., MTA Judaisztikai Kutatócsoport, 1994.

Bálint 2001

Bálint Pál: *Családi történet.* Bp., Ex Libris, 2001.

Berényi 2001

Berényi Marianna: A zsidóság Jászberényben. In: *A Jász Múzeum Évkönyve 1975–2000.* Szerk.: H. Bathó Edit–Kiss Erika. Jászberény, Jász Múzeumért Alapítvány, 2001. 237–260.

Blénessy 1940a

Blénessy János: *Jászberény életrajza a kiegyezés utáni évtizedekben.* Jászberény, Pesti Nyomda, 1940.

Blénessy 1940b

Blénessy János: *Jászberény természeti viszonyai és élete.* Jászberény, Pesti Nyomda, é.n. [1940].

Braham 1997

Randolph L. Braham: *A népiértés politikája. A Holocaust Magyarországon. I–II. 2.,* bőv. és átd. kiadás. Bp., Belvárosi, 1997.

Csőszi 2000

Csőszi László: Antiszemita törvények árnyékában. A jászberényi zsidóság a két világháború között. In: *Jászsági Évkönyv, 2000.* Szerk.: Pethő László. 27–46.

Csőszi–Höjebérg–Kertész 2000

Csőszi László–Per Höjebérg–Tomas Kertész: *Extremnationalismen – Nazismen – Förintelsen. Läromedel för gymnasiet. [Ultranacionalizmus – náciizmus – holokauszt. Oktatási segédanyag középiskolák számára]* Stockholm, Stockholms universitet, 2000. In: <http://www.sub.su.se/forint/forint.htm>

Csósz 2002

Csósz László: „Örségváltás? Az 1944-es deportálások közvetlen gazdasági–társadalmi hatásai.” In *Küzdelem az igazságért. Tanulmányok Randolph L. Braham 80. születésnapjára*. Szerk.: Karsai László–Molnár Judit. Bp., MAZSIHISZ, 2002. 75–98.

Fodor 1942

Fodor Ferenc: *A Jászság életrajza*. Bp., Szent István Társulat, 1942.

Gyurkó 1995

Gyurkó Miklósné: Egy igazi lokálpatrióta – Németh Ferenc Pál emlékezete. In: *Jászsági Évkönyv*, 1995. Szerk.: Pethő László. 253-262.

Kálmán 1916

Kálmán Ödön: *A zsidók letelepülése a Jászságban*. Bp., Mult és Jövő, 1916.

Kertész 2001

Kertész Tamás: Itzig nem mész Auschwitzig. Adatok a jászberényi Holocaust történetéhez. In: *Jászsági Évkönyv*, 2001. Szerk.: Pethő László. 200-206.

Lukácsi 1994

Lukácsi Pál: Minden emberi méltóságtól megfosztva. In: *Jászkürt*, 1994. április 23. 1-2.

Müller 1993

Therese Müller: *Fran Auschwitz till Günskirchen* [Auschwitztól Günskirchenig] Stockholm, Bonnier, 1993.

Szabó 1904

Szabó Adolf: *Adalékok a jászberényi zsidó hitközségi élet és a jászberényi zsidó iskolaügy kialakulásának történetéhez. 1850-1889*. kézirat, Jászberény, Jász Múzeum Adattára, 01.

Vádirat 1.

Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. 1. (1944. március 19. - 1944. május 15. A német megszállástól a deportálás megkezdéséig) Szerk.: Benoschofsky Ilona–Karsai Elek. Bp., MIOK, 1958.

A zsidó népesség száma településenként

A zsidó népesség száma településenként (1840–1941). Bp., KSH, 1993.

Illés Anita

JÁSZAPÁTI DEMOGRÁFIAI ADATAI 1882-BEN

Dolgozatomban Jászapáti város születési és halotti anyakönyvi kivonatainak vizsgálata alapján a város történeti demográfiai jellemzőit kívánom bemutatni. Az 1882-es születési és halotti anyakönyvi kivonatokat helyeztem a kutatás középpontjába, a teljesség és a megalapozott következtetések kedvéért egy teljes évet vizsgáltam meg munkám során.

A település rövid történetét, a város lakosságának eredetét, népesedési adatait, a település vallását, hiterkölcsi életét és a gyermek születésével kapcsolatos szokások bemutatását követően térek rá a dolgozatomban vizsgált 1882-es esztendő demográfiai vizsgálatára, a születési anyakönyvek alapján.

A város lakosságának eredete, népesedési adatai

Az úgynevezett „tösgyökeres” jászok, az idő sokféle viszontagsága miatt a XI. századra lassanként kipusztultak. A lakosság 1698-ban alig érte el a kétszázat, egész évben csak 13 gyermeket kereszteltek. 1699-ben - a rohamos bevándorlás folytán - 1000 fő körül volt a lélekszám.

1. sz. tábla A lakosság lélekszámának alakulása¹

Évek	Lélekszám (fő)
1720.	2000
1730.	2400
1740.	1900
1753.	2949
1766.	3628
1792.	4390
1829.	8135
1840.	8794
1860.	9752
1890.	10398

¹ Vándorfy János: Jász-Apáthi város egyházának multja és jelene. Eger, Érseki Lyceum Könyvnyomdája. 1895. 151. (a továbbiakban: Vándorffy, 1895.)

Illés Anita

JÁSZAPÁTI DEMOGRÁFIAI ADATAI 1882-BEN

Dolgozatomban Jászapáti város születési és halotti anyakönyvi kivonatainak vizsgálata alapján a város történeti demográfiai jellemzőit kívánom bemutatni. Az 1882-es születési és halotti anyakönyvi kivonatokat helyeztem a kutatás középpontjába, a teljesség és a megalapozott következtetések kedvéért egy teljes évet vizsgáltam meg munkám során.

A település rövid történetét, a város lakosságának eredetét, népesedési adatait, a település vallását, hiterkölcsi életét és a gyermek születésével kapcsolatos szokások bemutatását követően térek rá a dolgozatomban vizsgált 1882-es esztendő demográfiai vizsgálatára, a születési anyakönyvek alapján.

A város lakosságának eredete, népesedési adatai

Az úgynevezett „tösgyökeres” jászok, az idő sokféle viszontagsága miatt a XI. századra lassanként kipusztultak. A lakosság 1698-ban alig érte el a kétszázat, egész évben csak 13 gyermeket kereszteltek. 1699-ben - a rohamos bevándorlás folytán - 1000 fő körül volt a lélekszám.

1. sz. tábla A lakosság lélekszámának alakulása¹

Évek	Lélekszám (fő)
1720.	2000
1730.	2400
1740.	1900
1753.	2949
1766.	3628
1792.	4390
1829.	8135
1840.	8794
1860.	9752
1890.	10398

¹ Vándorfy János: Jász-Apáthi város egyházának multja és jelene. Eger, Érseki Lyceum Könyvnyomdája. 1895. 151. (a továbbiakban: Vándorffy, 1895.)

Az adatok alapján megállapíthatjuk, hogy a XVIII. század elejétől a XIX. század végéig fokozatosan növekedett a város lakossága. Megtorpanást 1730 és 1740 között figyelhetünk meg, melynek oka a pusztító pestisjárványban keresendő.

A XIX. század második felétől (1863-tól) Apáti folyamatosan telepíti be Kocsér pusztáját, amely hit- és közigazgatási községgé alakult. Kocsért, Apáti, mint lakatlan pusztát a redemptiókor kapta örökös tulajdonául. A községnek 1890-ben 2980 lakosa volt, amelynek 92 százaléka Apátiról származott. A kitelepülés mellett a kolerajárvány is tizedelte a lakosságot: 1831-ben 200 főt, 1855. jún. 2-től aug. 30-ig 265-t, 1873. júl. 4-től szept. 15-ig 150-et. Majd a toroklob szedte áldozatait, 1883 és 1893 között 360 gyermek halt meg e szörnyű betegségben (1884. 110, 1892-93. 130 áldozat). A dolgozatomban feldolgozott adatok is mutatják, hogy a „népbetegségek” pusztító hatásainak köszönhetően sok gyermek meg sem élhette a felnőttkort. A szülők ennek következtében több gyermeket vállaltak.

A település vallása

A lakosság túlnyomó többsége, csekély kivétellel, római katolikus. Korábban egy-két Kálvin és Luther követő is volt a városban, de ezek áttértek, vagy elköltöztek, így 1753-ban egyetlen más vallású sem volt Apátin. 1792-ben kálvinista 4, görög nem egyesült 10, 1829-ben helvét hitvallású 2, ágostai 2, görög nem egyesült 9, 1852-ben görög nem egyesült 12, 1871-ben görög katolikus 1, az 1890-es népszámlálás szerint pedig 4 görög katolikus, 3 ágostai, 30 református, 2 unitárius.

A zsidók részére a város csak 1848 után nyílt meg, számuk az 1890-es népszámláláskor 162 fő volt. A zsidóság csekély számának oka, hogy Apátiban nem találtak kedvező feltételeket, hiszen az itt lakóknak nem volt szükségük kereskedőkre, volt közöttük elég.²

Hiterkölcsei élet

Vándorffy János így jellemezte a kor apáti emberét: „*Dologban, különösen nyáron az apáthii ember még most is szorgalmas, sőt sok talán jobban is szorgoskodik, mint kellene, - értem ez alatt: hogy talán a földi gondjaik miatt lelki ügyeiket is elhanyagolják... Nem tudom, mily számban látogatták a múltban Isten házát, de ha a jásznép hagyományos vallási buzgóságára gondolok, az istentisztelet hallgatása s a szentségekhez való járulás, ma már sok kívánnivalót tár fel a lelkipásztor előtt.*”³

Az esküvő, keresztelés, temetés, ünnepek vallási szokásait természetesen megtartották a település lakói. A dolgozat központi témájával, a születésekkel kapcsolatban

² Vándorffy, 1895 153-155.

³ Vándorffy, 1895. 160.

szeretném ismertetni a legfontosabb szokásokat, melyek a vallási élethez is kapcsolódtak. Az esküvőt és lakodalmat követően, ha egy év múlva a gyermekáldás is bekövetkezett, a családok megnyugodhattak, hogy a fiatalok összeillőknek, életrevalóknak bizonyultak. De ha a fiatalasszony gyakran járt haza panaszkodni kisírt szemekkel, abba is beletörődtek, mondván, hogy „*hét tél, hét nyár majd megválasztja őket*”. Nem volt divat a válás, mint manapság, s nemcsak a vallási törvények miatt, hanem a családi becsület sem tűrte meg az elvált asszonyt. Ha adódott nézeteltérés a családi életben, mert „*kanál sincs csördülés nélkül*”, azt igyekeztek házon belül elintézni.

Az újszülöttet pár napon belül, de legkésőbb egy hét múlva megkeresztelték. A keresztszülőknek meghívott koma vagy komaasszony leginkább a családból, a közeli rokonságból vagy fiatalkori cimborákból került ki. A keresztszülő a bába kíséretében karján vitte a gyermeket a templomba, és tartotta keresztvíz alá. A babakelengyét, a „*korozsmát*” a keresztszülők ajándékozták, amelynek fő dísze a gazdagon díszített, hímzett keresztelő paplan volt, a fiúknak halványkék, a lányoknak rózsaszínben készült. A keresztelőt lakoma követte, amikor megállapították, hogy a szülők közül „*kire ütött*” a gyermek.

Az általam vizsgált anyakönyvi kivonatok is tükrözik a kor kedvelt keresztneveit. A fiúknál például: *József, Ferenc, Pál, János, István, György, Kálmán, Mihály, Gábor, András, Miklós, Lajos, Zsigmond* voltak a legkedveltebb nevek. A lányoknál népszerűek voltak: *Erzsébet, Borbála, Jusztina, Eleonóra, Rozália, Terézia, Mária, Piroska, Veronika, Franciska, Julianna, Margit, Petronella, Gizella*. A névadásnál a szülők alkalmazták azt a szokást, hogy az elsőszülött fiú az édesapja, az elsőszülött lány pedig az édesanyja keresztnevét örökli. De gyakran a keresztszülők neveit kapták meg a gyermekek.

A gyermekeket megtanították imádkozásra, rendszeresen jártak templomba. Nyolctizenéves korban sor került a bérmlásra. A bérmaszülők már távolabbi rokonok voltak, vagy jómódú ismerősök. Ilyenkor a bérmaszülő adta az ebédet és a bérma ajándékot: imakönyvet, ékszer, jószágot, vagy pénzt.⁴

---

⁴ Rusvay, 2003. 240.

1882-es esztendő születési és halotti anyakönyveinek vizsgálata

A vizsgálatban különböző szempontok alapján dolgoztam fel az adatokat. Az első táblázatban az összes születés és az összes halálozás számát vizsgáltam meg.

2. táblázat: Összes születések és halálozások száma 1882-ben⁵

1882.	Születések száma (fő)	Halálozások száma (fő)
január	39	30
február	31	23
március	41	25
április	34	31
május	21	17
június	16	16
július	24	30
augusztus	25	36
szeptember	34	32
október	41	34
november	33	37
december	41	34
Összesen	380	345

A feldolgozott adatok alapján megállapíthatjuk, hogy 1882-ben Jászapátin 380 gyermek született, és 345 fő halt meg. A természetes népszaporulat tehát a vizsgált esztendőben 35 fő volt. Átlagosan 32 újszülött látta meg havonta a napvilágot, ehhez képest a legtöbben negyvenegyen, legkevesebben pedig tizenhatan születtek. Átlagosan 29 fő halt meg egy hónapban, a halálozás tekintetében legkevesebben tizenhatan, legtöbben pedig harmincheten veszítették életüket.

A következő táblázat a születés és a keresztelés között eltelt időt tartalmazza. Azokat vettem figyelembe, akiknél ténylegesen volt keresztlő.

⁵ 1882-es születési és halotti anyakönyvi kivonatok Jászapátin. Jászapáti Város Plébánia – továbbiakban: Plébániai iratok

3. táblázat: Születés és keresztelés között eltelt idő⁶

1882.	Születések száma	Keresztelés száma	0 nap	1 nap	2 nap	3 nap
január	39	38	9	24	5	–
február	31	31	7	22	1	1
március	41	41	7	25	8	1
április	34	33	11	18	3	1
május	21	21	4	12	5	–
június	16	16	4	11	1	–
július	24	23	7	15	–	1
augusztus	25	25	6	18	1	–
szeptember	34	33	1	24	6	2
október	41	41	6	32	3	–
november	33	33	9	23	1	–
december	41	41	8	29	2	2
Összesen	380	376	79	253	36	8

Az újszülöttet a hagyományok szerint a születést követően pár napon belül, de legkésőbb egy héten belül megkeresztelték. 1882-ben az összes született gyermek 98 százalékát megkeresztelték. Akiket nem kereszteltek meg, ők sajnos halva születtek. A vizsgált évben a születés és a keresztelés között eltelt idő nem haladta meg a három napot. Az újszülöttek 67 százalékát keresztelték meg a születést követő napon. A csecsemők 21 százaléka még a születés napján részesülhetett a szentelt vízből. Még kevesebb azoknak az aránya, akiket két nappal (13 százalék), illetve három nappal (2 százalék) a születésük után kereszteltek meg. A XIX. században a különböző betegségek megakadályozták, hogy a gyermekek felnövekedjenek, ezért, hogy minél előbb részesüljenek a keresztségben, néhány napon belül megkeresztelték. A szülők félték gyermekeik korai halálától, s egy esetleges tragédia esetén szerették volna, ha keresztelve kerül szegényke a túlvilágra.

⁶ Plébániai iratok

4. táblázat: A születések időny szerinti megoszlása⁷

1882.	Születések száma
január	39
február	31
március	41
április	34
május	21
június	16
július	24
augusztus	25
szeptember	34
október	41
november	33
december	41
Összesen	380

A negyedik táblázat megmutatja, hogy az év mely részében, hónapjaiban születtek a legtöbben és a legkevesebben. A vizsgált adatokból kiderül, hogy a gyermekek 33 százaléka márciusban, októberben, decemberben, 10 százaléka januárban született. A csecsemők 8-9 százaléka született februárban, áprilisban, szeptemberben és novemberben, A születettek közül legkevesebben (4%) júniusban látták meg a napvilágot. Megfigyelhető az adatokból, hogy a legkevesebb gyermek májustól szeptemberig született. Ennek okát kereshetjük abban, hogy nyárra az időmunkák miatt esetleg a házaspárok nem terveztek gyermeket, hiszen minden dolgos kézre (nők munkájára is) szükség volt a ház körül.

5. táblázat: A születések és halálozások nemek szerinti megoszlása⁸

Év 1882	Összesen (fő)	Fiú	Lány
Születés	380	196	184
Halálozás	345	167	178

⁷ Plébániai iratok

⁸ Plébániai iratok

Az újszülöttek 52 százaléka volt fiú, s 48 százaléka pedig lány. Megállapíthatjuk tehát, hogy a nemek aránya az 1882-ben születettek körében majdnem kiegyenlített volt. Nem csak a születések tekintetében volt kiegyenlített a nemek aránya, hanem a halálozások arányában is. Az elhalálozottak 48 százaléka volt férfi, 52 százaléka pedig nő.

6. táblázat: A szülők társadalmi helyzetének megoszlása⁹

Foglalkozások	Az egyes foglalkozást végzők száma (fő)
iparos	47
napszámos	21
dohányos	14
földműves	228
földtelen	3
molnár	1
ügyvéd	2
aljegyző	1
cseléd	29
pásztor	1
béres	5
kereskedő	1
kerékgyártó	1
hordós	1
cigány	11
férjezetlen cigánynő	7
hajadon	7
Összesen	380

Az adatokból első pillantásra megállapítható, hogy a született gyermekek több mint felének (60 százalékanak) a szülei földműveléssel foglalkoztak. A szülők 12 százaléka az iparosok, 7 százaléka a cselédek, 5 százaléka a napszámosok, 4 százaléka a dohányosok köréből került ki. A szülők 7 százalékaról nem derül ki, hogy milyen foglalkozást űztek, ezek társadalmi állása: cigány, férjezetlen cigánynő, illetve hajadon leány. Megállapíthatjuk, hogy elsősorban a fizikai munkát végzők voltak többségben, a szellemi munkát végzők (ügyvéd, aljegyző) aránya alig egy százalék.

⁹ Plébániai iratok

7. táblázat: Újszülöttek megoszlása törvényesség szerint¹⁰

Év	Összesen	Törvényes	Törvénytelen
1882.	380	364	16

A gyermekek 96 százaléka törvényes gyermekként jött világra, azaz házasságon belül születettek, s csak 4 százalékuk született házasságon kívül. Akkor még nagyon vigyáztak az emberek az erkölcsösségre, nem nézték jó szemmel, ha egy lány „megesett”, megvetették, s „kibeszelte a falu szája”. Az erkölcsös, vallásos életmóddal magyarázható a kevés törvénytelen gyermek száma. A cigány lakosság körében általánosabb volt a törvénytelen gyermekek születése.

8. táblázat: Újszülöttek megoszlása születési sorrend szerint¹¹

Év	Összesen	Elsőszülött
1882.	380	57

1882-ben az újszülöttek 15 százaléka volt elsőszülött gyermek, 75 százalékuk már gyermeces családba született, másod-, harmad-, negyed-, ötöd- stb. szülöttként. A korszakban ritka volt az egygyermekes családok száma, a szülők több gyermeket vállaltak, egyrészt, mert magas volt a csecsemőhalandóság, másrészt pedig a ház körüli és mezőgazdasági munkák sok szorgos kezét igényeltek.

9. táblázat: Születések megoszlása életképesség szerint¹²

Év	Összesen	Élve születettek	Halva születettek
1882.	380	376	4

Az adatok alapján jól látható, hogy 1882-ben 380 születésből csupán 4 gyermek született halva, ez az összes születésnek egy százaléka. A gyermekek közül azonban nagyon sokan nem élték meg a következő évet, illetve a felnőttkort.

¹⁰ Plébániai iratok

¹¹ Plébániai iratok

¹² Plébániai iratok

10. táblázat: Többes születés aránya¹³

Év	Összesen	Kettes ikrek	Hármas ikrek	Négyes ikrek
1882.	380	5	–	–

1882-ben a születések egy százaléka volt ikerszülés, kettes ikreknél nagyobb számú ikrek a vizsgált évben nem látták meg a napvilágot. Az ikrek születése különösen nagy meglepetésnek számított a családokban, hiszen akkor még nem voltak különböző ultrahangos vizsgálatok, amelyek kimutathatták volna, hogy több gyermek születése várható, így a szülők fel sem készülhettek a „dupla áldásra”.

Utószó

A vizsgálódás során feltárultak előttem az 1882-es esztendő születéseinek és halálzásainak demográfiai jellemzői, amelyek több mint 100 év távlatából a jelenre vetítve igen sok változást mutatnak. Azóta megváltozott minden, a szokások, vallási-, hitekölcsei élet, társadalmi berendezkedés, a családok szerepe és még folytathatnám a sort.

A vizsgálat során kellemes érzés volt megtapasztalni, hogy az adatok családcentrikusságot tükröztek, a család összetartó erejét és fontosságát sugallták. Különösen feltűnő ez napjainkban, amikor a családok széthullásának vagyunk szemtanúi, amikor megrendült a házasság és család intézményébe vetett bizalom. Pedig a család a szeretet, a biztonság, a megértés, a közösségi élet, az összetartás, a bizalom, a kölcsönös segítség jelképeként kellene, hogy álljon előttünk.

---

¹³ Plébániai iratok

Sebők Balázs

A TÖRTÉNÉSZ ÉLMÉNYEI

Interjú J. Nagy László professzorral

Ön Jászárokszálláson született. Meddig élt a településen?

Az az igazság, hogy nem sokáig éltem Árokszálláson, tulajdonképpen csak 18 éves koromig, amíg el nem kerültem Szegedre, az egyetemre. 1945-ben születtem Jászárokszálláson, és itt végeztem el az általános iskolát is, 1959-ben. Ezután Jászapátira mentem tanulni a Mészáros Lőrinc Gimnáziumba. Itt a 2. évtől kollégista voltam, az első évben viszont még naponta ingáztam. 1963-ban érettségiztem francia nyelvi osztályban, és még ebben az évben felvételt nyertem a József Attila Tudományegyetemre, Szegedre. Szegeden történelem – francia szakon tanultam. Érdekesség, hogy az évfolyamban egyedül én voltam ilyen szakos hallgató. 1968-ban sikeresen államvizgáztam.

Hogyan emlékszik vissza az Árokszálláson eltöltött gyermekkorára?

A gyermekkorommal kapcsolatban igen kellemes élményeim vannak, jó baráti köröm volt a településen. Noha ez az időszak az 1950-es évekre esik – amely egy igen nehéz időszak volt Magyarországon – mint gyerekek nem sokat éreztünk a nehézségekből, a rendszer nem rontotta meg a gyerekkorunkat.

Milyen volt a családi háttere, mi volt a szülei foglalkozása?

Egyszerű, mondhatni szegény családból származom. A szülők agrárproletárok voltak, akik ugyan az 1945-ös földosztás során kaptak 4-5 katasztrális hold földet, ám apám hamarosan tsz-tag lett. Anyám háztartásbeliként dolgozott, a háború előtt cseléd volt. Eredendően sok földnélküli volt Árokszálláson, csak a redemptus családoknak volt földtulajdona. A földosztás idején nem mindenkinek jutott elegendő mennyiségű föld, sokan pl. Tolna megyében kaptak földet, és oda is költöztek a földnélküli jászok közül. Egyébiránt hárman voltunk testvérek. A bátyám, aki még ma is él, géplakatosként dolgozott, nővérem pedig az érettségi megszerzése után különböző boltokban volt eladó.

Hol, Árokszállás melyik részén volt a szülőháza? Megvan-e még a ház?

A Pethes Imre utcában laktunk egy egyszerű házban. Az utca 1-es számú házában született 1864-ben a neves színész, Pethes Imre, az utca róla kapta a nevét. A miénk a 4-es számú ház volt. Még megvan, bár átalakítva és már nem a mi tulajdonunkban, hiszen a szülők már régen elhunytak.

Mondjon még valamit alapfokú és középfokú tanulmányairól! Milyenek voltak az osztálytársak, mik voltak a kedvenc tantárgyai?

Kedvenc tárgyaim a történelem és a francia voltak. A francia nyelv tanulása egy

Sebők Balázs

A TÖRTÉNÉSZ ÉLMÉNYEI

Interjú J. Nagy László professzorral

Ön Jászárokszálláson született. Meddig élt a településen?

Az az igazság, hogy nem sokáig éltem Árokszálláson, tulajdonképpen csak 18 éves koromig, amíg el nem kerültem Szegedre, az egyetemre. 1945-ben születtem Jászárokszálláson, és itt végeztem el az általános iskolát is, 1959-ben. Ezután Jászapátira mentem tanulni a Mészáros Lőrinc Gimnáziumba. Itt a 2. évtől kollégista voltam, az első évben viszont még naponta ingáztam. 1963-ban érettségiztem francia nyelvi osztályban, és még ebben az évben felvételt nyertem a József Attila Tudományegyetemre, Szegedre. Szegeden történelem – francia szakon tanultam. Érdekes, hogy az évfolyamban egyedül én voltam ilyen szakos hallgató. 1968-ban sikeresen államvizgáztam.

Hogyan emlékszik vissza az Árokszálláson eltöltött gyermekkorára?

A gyermekkorommal kapcsolatban igen kellemes élményeim vannak, jó baráti köröm volt a településen. Noha ez az időszak az 1950-es évekre esik – amely egy igen nehéz időszak volt Magyarországon – mint gyerekek nem sokat éreztünk a nehézségekből, a rendszer nem rontotta meg a gyerekkorunkat.

Milyen volt a családi háttere, mi volt a szülei foglalkozása?

Egyszerű, mondhatni szegény családból származom. A szülők agrárproletárok voltak, akik ugyan az 1945-ös földosztás során kaptak 4-5 katasztrális hold földet, ám apám hamarosan tsz-tag lett. Anyám háztartásbeliként dolgozott, a háború előtt cseléd volt. Eredendően sok földnélküli volt Árokszálláson, csak a redemptus családoknak volt földtulajdona. A földosztás idején nem mindenkinek jutott elegendő mennyiségű föld, sokan pl. Tolna megyében kaptak földet, és oda is költöztek a földnélküli jászok közül. Egyébiránt hárman voltunk testvérek. A bátyám, aki még ma is él, géplakatosként dolgozott, nővérem pedig az érettségi megszerzése után különböző boltokban volt eladó.

Hol, Árokszállás melyik részén volt a szülőháza? Megvan-e még a ház?

A Pethes Imre utcában laktunk egy egyszerű házban. Az utca 1-es számú házában született 1864-ben a neves színész, Pethes Imre, az utca róla kapta a nevét. A miénk a 4-es számú ház volt. Még megvan, bár átalakítva és már nem a mi tulajdonunkban, hiszen a szülők már régen elhunytak.

Mondjon még valamit alapfokú és középfokú tanulmányairól! Milyenek voltak az osztálytársak, mik voltak a kedvenc tantárgyai?

Kedvenc tárgyaim a történelem és a francia voltak. A francia nyelv tanulása egy

J. Nagy László professzor

véletlennek volt köszönhető, hiszen a gimnáziumban eredetileg a német és a latin nyelveket lehetett választani. Ám éppen azon a nyáron, amikor én is odakerültem, érkezett a gimnáziumba egy francia szakos tanár, akit Békéssy Gábornak hívtak. A választhatóak közül így a francia tanulása mellett döntöttem. Más tantárgyak közül még a matematikát, az orosz nyelvet és a földrajzot tudnám kiemelni, amelyeket nagyon szerettem. Jó barátaim voltak a gimnáziumban Urbán László, aki orvos lett, Nüber Zoltán és Berki Imre, aki kiváló rajzoló volt. Egyébként évekig a Szolnok Megyei Néplap főszerkesztőjeként dolgozott. Velük mára már alig van kapcsolatom.

Őn a továbbtanulás miatt került el Jászárokszállásról. Miért éppen Szegedet választotta?

Alapvetően három választási lehetőségem volt: Budapest, Debrecen és Szeged. Budapestre semmi kedvem nem volt menni, maradt tehát a két vidéki város, amelyek közül inkább Szegedet választottam.

Van-e még valamiféle kapcsolata Árokszállással, az árokszállási emberekkel?

Nem nagyon van már kapcsolatom a szülővárossal, de évenként 2-3 alkalommal meglátogatom az ott élő bátyámat. Tagja vagyok Budapesten a Jászok Egyesületének, ott többen is vagyunk, akik Árokszállásról származtunk el. A város könyvtárának szoktam küldeni egy-egy kötetet a megjelenő könyveimből.

Régi álma volt, hogy történész lesz? Hogyan került szorosabb kapcsolatba a történelemmel?

Már gyermekkorom óta érdekelt a történelem, a múlttal való foglalkozás. Fiatalon sok könyvet olvastam, pl. Európán kívüli országokról. De nemcsak ez a térség érdekelt, hanem Magyarország történelme is. Annak idején, még gimnáziumi éveim során tartottam referátumot pl. a Jászságról és a redemptióról is. Mindig is az érdekelt elsősorban, hogy mi történik a világban és miért történnek ezek a dolgok? Mi a hátterük? Gimnazista koromban pl. az algériai háború keltette fel nagyon az érdeklődésemet. Akkoriban ezzel voltak tele az újságok. Természetesen felvetődött bennem a kérdés: miért ez a szörnyű és hosszú háború?

Történészként fő kutatási területe a Mediterráneum története. Mi orientálta éppen ennek a régiónak a kutatására?

Először is az algériai események hatására kezdtem el foglalkozni a térséggel: amint az előbbieken is mondtam, nagyon érdekelt, hogy miért van ott ez a konfliktus, amelybe végül belebukott egy egész politikai rendszer Franciaországban (a IV. Köztársaság 1958-ban). Az algériai háború a legnagyobb hatású gyarmati háború volt mind a mai napig. A franciák országuk egy megyéjévé szerették volna változtatni Algériát, ehelyett azonban egy független állam született, ahol 1991-ben az erőteljesen republikánus szemléletű hadsereg akadályozott meg egy iszlám fordulatot. Az iszlám hatása ellenére Algériában mind a mai napig él a francia nyelv, kétnyelvűségről beszélhetünk az országban, bár az ország vezetői - érthetően - az arabot szeretnék első számú nyelvvé tenni. Ezt azonban eddig – többszöri próbálkozás ellenére - nem sikerült elérni. Kutatási területem a hidegháború időszakának nemzeti kérdése, a nacionalizmus hatása a térségben. Később ehhez kapcsolódóan foglalkoztam Európa és az Európai Unió arab országokkal kapcsolatos politikájával is.

Ha jól tudom, Őn a Wittman Tibor-féle történész-iskolából került ki. Beszéljen pár szót Wittman Tiborról és a személyes kapcsolatukról!

Wittman Tibor egyetemes történelemmel foglalkozó történész volt, aki elsősorban Németalföld és Latin-Amerika történelmét kutatta. Érdeemes megjegyezni, hogy korábban a Jászberényi Tanítóképző Főiskolán is tanított. Történelem szakdolgozato-

mat még nem nála írtam, hanem a francia tanszék akkori vezetőjénél. Témám egy XVII. századi francia tollforgató Magyarországról szóló leírásai voltak. A későbbiekben Wittman Tibor javasolt egy témát: ez pedig Haiti történelme volt. Haiti történelmével Wittman csak futólag foglalkozott, és a téma érdekessége miatt ajánlotta nekem. Haitin lényegében ugyanaz játszódott le, ugyanazok voltak a problémák, mint Algériában, csak jó 100 évvel korábban. Mindkét országban komoly gondot jelentett a jövevény európai kisebbség rasszista gondolkodása, akik semmiféle kompromisszumra nem voltak hajlandók a helyi lakossággal. Végül mind Haitin, mind Algériában szabadságharcba torkollott a konfliktus, aminek az egyik következménye volt, hogy az európaiaknak el kellett hagyni a területet. Algériából például 1 millió európainak kellett távoznia a függetlenségi harc végeztével. Wittman Tibor egyébként igazi „európai” volt már abban az időben is: ez igaz emberileg és abból a szempontból is, hogy igen jó nyugat-európai kapcsolatokkal is rendelkezett. Az egyetemen élvezetes, szípkázó előadásokat tartott, bár jegyzetelni igen nehéz volt nála, hiszen előadás közben is járt az agya, gondolkodott, és újabb összefüggésekre jött rá.

A közvetlen kutatási területéhez tartozó országokba milyen gyakran jár? Van-e meghatározó, életre szóló élménye ezen országokkal kapcsolatban?

Fő kutatási területemet elsősorban az ún. Maghreb-országok alkotják, úgymint Marokkó, Algéria és Tunézia. Ezek közül a legsűrűbben Tunéziába járok, évente legalább egy alkalommal. A Tuniszi Egyetemen nagyon jók a kapcsolataink, szerződésünk is van velük. Algériával az iszlám-fordulat óta már gyengébbek a kapcsolatok. Marokkóban legutóbb 2005 novemberében jártam, az ország függetlenségének 50. évfordulója kapcsán rendezett tudományos konferencián. Itt emlékrmet is kaptam, amelyet az uralkodó, VI. Mohamed király adományozott a konferencia külföldi résztvevőinek. Ekkor találkozhattam a marokkói függetlenségi hadsereg vezetőjével, és például Gamal Nasszer korábbi egyiptomi vezető személyes tanácsadójával is. Hasonló évfordulós konferencián jártam 2002-ben Algériában is, ahol a függetlenség 40. évfordulóját ünnepelték: a konferenciát Bumedien köztársasági elnök nyitotta meg. Itt szintén elnöki emlékéremmel tüntettek ki.

Ha meghatározó élményre kíváncsi, akkor el szeretném mesélni egy algériai utamat 1989-ből, amikor 2 hónapra utaztam ki a levéltárba dolgozni: ez éppen az iszlám legnagyobb ünnepe, a ramadán időszakára esett. Óriási élmény volt ezt élőben látni, egészen más, mint amikor csak olvas róla az ember. Az iszlám országokban ramadán idején napkelte után napnyugtáig bizonyos dolgok – evés, ivás, szexuális élet stb. – tiltottak. Hihetetlen volt látni, amint napközben a 3 milliós, mindig nyüzsgő nagyváros, Algír teljesen kiürül, de az emberek már szinte készülnek a naplementére, amikor a rádióban is hivatalosan bejelentik, hogy lement a nap. Ekkor egy csapásra, egy perc alatt megtelik az előtte teljesen üres város, és egészen hajnalig él, nyüzsgő Algír. Amikor viszont a napfelkeltét jelenti be a rádió, ismét kihal. Megkérdeztem

egy idős embert, hogyan bírják ezt a megterhelést? Azt válaszolta, hogy az emberek 2-3 hét után teljesen kimerülnek fizikálisan is, ekkor már alig bírják az ünneppel járó megpróbáltatásokat.

Egy másik meghatározó élményemre is Algériából emlékszem, 1975-ben történt ez. Akkoriban (1973-1977 között) a Lyoni Egyetem magyar lektora voltam, és átutaztam Algériába is. Biskra közelében, a sivatag mentén fekvő Sidi Oqba településen is megfordultam. Amikor megkérdezték, honnan jöttem - és kiderült hogy Magyarországról - mindenkinek rögtön az „Aranycsapat” jutott eszébe, és elkezdtek sorolni még a csapat összeállítását is. Szintén itt történt, hogy eltévedtem a sikátoros utcákban, és katonai laktanyák környékére keveredtem. Kis idő múlva meg is jelent két tiszt a katonai elhárítástól, akik arról érdeklődtek, hogy ki vagyok, honnan jöttem, és mit keresek a katonai objektumok környékén. Hiába állítottam, hogy eltévedt magyar turista vagyok: mint gyanús európai személyt bevitték kihallgatásra, ahol kiderült, hogy fényképezőgéppel nem készítettem fotókat. Amikor elvették az útlevelemet és meglátták, hogy azon a „Magyar Népköztársaság” felirat áll, meglepetten és barátságosan felkiáltottak: „Algéria is népköztársaság!”. Ezután már szinte baráti elbeszélgetésre került sor. A két ország között akkoriban igen jók voltak a kapcsolatok, és ez nagyon sokat számított ebben a szituációban. És még valamit Sidi Oqbához: Bartók Béla 1911-ben a környéken tanulmányozta a magyar népzene keleti gyökereit.

A Mediterráneumon belül csak a Maghreb-országokkal foglalkozik, vagy a Közel-Kelettel kapcsolatban is vannak kutatásai?

Elsősorban a Maghreb-országokkal foglalkozom, de a Közel-Keletről, így például az izraeli-palesztin viszonyról is hosszú ideje tartok előadásokat. Legutóbb 2006 márciusában, „Az iszlám a modern világban” címmel beszéltem a témáról a Mindentudás Egyeteme szegedi előadássorozatának keretében. Mindenképpen le kell szögezнем, hogy az észak-afrikai és a közel-keleti arabok viselkedése igen eltérő. Történelmi okokból (az európai expanzió következtében) az észak-afrikai arabok hűvösebbek és zárkózottabbak, míg a közel-keletiek közvetlenebbek, életvidámabbak, rendkívüli vitalitás jellemzi őket. Az algériaiak pl. nehezen akarják feledni, hogy őket franciává akarták tenni, be akarták olvasztani Franciaországba. A közel-keleti államokban jóval kevesebbszer fordultam meg: egyszer voltam Szíriában és Libanonban.

Jelenleg milyen kutatást végez? Tervezi-e valamilyen nagyobb lélegzetvételű munka kiadását a közeli jövőben?

Az idén jelet meg egy kötetem „Magyarország és az arab térség. Kapcsolatok, vélemények, álláspontok 1947-1975” címmel. Ebben főleg a diplomáciai kapcsolatokról, a háborúkról és a politikáról van szó. Ez tankönyv is lesz. A sok külföldi meghívás miatt az újabb kötetek kiadása halasztást szenvedhet, de a következő munkámban az algériai háború (1954–1962) eseményeit szeretném összefoglalni.

2-3 éven belül tervezem elkészíteni a Wittman Tibor emlékének íródo, Haitiról szóló könyvet is.

Lát-e esélyt egy tartósabb közel-keleti béke kialakulására a közeljövőben?

A közel-keleti térségben alapvetően két megoldás lehetséges: az egyik a béke, a másik pedig az, hogy az egyik nép kiirtja a másikat – ami lehetetlen. Meggyőződésem, hogy ez a konfliktus már nem csak két nép viszályáról, hanem nagyhatalmi érdekekről is szól. A nagyhatalmi érdekellentét korábban a szovjet-amerikai szembenállásban jelentkezett, ma már másról van szó. Manapság az USA nem akarja belátni, hogy örökké ő sem lesz hiperhatalom, így az állandó erőből való politizálásán változtatnia kellene. Az a véleményem, hogy amennyiben a palesztinok visszakapnák a megszállt területeket, akkor lehetséges lenne a béke, és létrejöhetne az önálló palesztin állam. Palesztin államra mindenképpen szükség van, de elképzelhető, hogy ez újabb problémát is fog okozni a térségben, tágabban az iszlám civilizációjú országokban: ameddig ugyanis létezik a palesztin probléma megoldatlansága, addig a politikusok mindig „takarózhatnak” vele, elodázhadják a szociális és politikai problémáik megoldását. Amennyiben a palesztin probléma megoldódna, meg is szűnne, mint hivatkozási alap. Összességében elmondható, hogy a kérdés rendkívül összetett és bonyolult, de megoldható, és van is remény erre – ez természetesen csak nagyhatalmi támogatással lehetséges. Az izraeli történetészek egy része is azon az állásponton van, hogy országuknak immár „normálissá” kellene válnia, hiszen nem tartható az az állapot, hogy egy országnak nincs szinte semmiféle kapcsolata a környező államokkal. Mindkét fél oldalán létezik egy 10-20%-os szélsőséges kisebbség, akiket minél hamarabb le kellene szerelni, hiszen szerintem a többség mindkét oldalon a békét akarja.

Milyen tisztségeket tölt be jelenleg a Szegedi Tudományegyetemen és az egyetemen kívül?

Az egyetemen belül az Újkori Egyetemes Történeti és Mediterrán Tanulmányok Tanszék, és a Történettudományi Doktori Iskola vezetője vagyok. Ezenkívül vezetőségi tag vagyok a Mediterrán Történetészek Nemzetközi Társaságában, valamint külső tag a párizsi De Gaulle Alapítvány tudományos kuratóriumában. A Magyar Tudományos Akadémián a Nemzetközi Kapcsolatok Bizottsága alelnöki pozícióját töltöm be.

A Jászság az Észak-Alföldi Régió része, ám egyben Budapest vonzáskörzete. Ennek fényében hogyan látja a Jászság helyzetét, jövőjét?

Véleményem szerint a Jászság inkább a Központi Régió szerves része lenne, az Észak-Alföldi Régió mesterségesnek látszik. A Jászságot fejlődőképes területnek látom, és - amikor Árokszálláson járok - külön örülök, hogy a városban újabb vállalatok tudják megvetni a lábukat. Egy dolgot nem értek csak: miért nem lehet az utakat megcsinálni hosszú idő óta? Gondoljunk csak a Jászberényt Árokszállással összekötő útra. Ezt egyszerűen nem értem.

Mióta tud a Jászsági Évkönyv létezéséről?

Tulajdonképpen a megjelenésétől kezdve tudom, hogy létezik ilyen kiadvány, hiszen mindig keresem a Jászságról, a jászokról szóló kiadványokat, és ha valami ilyet látok, azt azonnal megveszem, gyűjtöm és olvasom is őket. Láttam már az Évkönyv internetes honlapját is. A hasonló regionális kiadványokkal inkább az az általános probléma, hogy nehéz őket megtalálni, nehéz a nyomukra bukkanni – ez nem a Jászsági Évkönyv kritikája, hanem általános jelenség.

Beszéljen néhány szót a családjáról!

Feleségem a Dunántúlról származik, és tanár. Két gyermekem van: Judit és Zoltán. Judit közgazdász lett, egy cseh internetes áruház marketingese, Zoltán pedig fizikus: ő Franciaországban végezte el az egyetemet, és ott is doktorált. Jelenleg Portugáliában dolgozik. A történelem iránt ugyan mindketten érdeklődtek, de egyikük sem olyan mélységben, hogy történész legyen. Más beállítottságúak voltak mindketten.

Mi a kedvenc szabadidős elfoglaltsága?

Szabadidőből sajnos nem túl sok van, a külföldi szakirodalmat is alig tudom követni. Amikor van időm, szívesem úszom. Érdeemes megjegyezni, hogy úszni még Árokszállason tanultam meg, még hozzá a településen átfolyó Gyöngyös-patakban. Ennek akkoriban még tiszta volt a vize, a vízhozama viszont nem elegendő az úszáshoz. A környékbeli gyerekekkel ezért kisebb gátat építettünk a patakon, hogy valamelyest felduzzassuk a vizét. Volt is ebből botrány, amikor a szomszéd faluban nem tudtak locsolni a gátunk miatt. Szeretem még a szépirodalmat, bár erre igen kevés időm jut. Az irodalmi Nobel-díjasokat azért mindig elolvasom. Elsősorban nem is a történelmi regényeket szeretem olvasni, sokkal inkább az olyan műveket, amelyekben valamiképpen visszatükröződik az adott kor: ilyenek pl. Balzac művei. Kedvelem még a western-filmeket és a mozifilmeket is.

Tervezi-e, hogy valaha visszatér szülőhelyére, vagy már végleg Szegedhez költődik?

Már úgy néz ki, itt fogok maradni Szegeden. Bár, hogy öregkoromban mi lesz, azt még nem tudom. Végül is nincs kizárva, hogy esetleg egyszer visszatérek Árokszállásra, de amíg dolgozom, biztosan nem.

Őrzi-e még valamilyen formában jász identitását, vagy már inkább szegedinek érzi magát?

Természetesen őrzöm jász identitásomat, ezt nem fogom feladni, és nem is akarom levetkőzni. A kiejtésemem, a hanghordozásom a kollégák még ma is megérik jászsági mivoltomat. Időnként még a tipikus „e” is előfordul a beszédemben. És még valami: nevem előtt a megkülönböztető „J” betű tudatos választás: Jászárokszállásra és a Jászságra utal.

Az 1956-os népfelkelés 50. évfordulója az idei év. Hogyan élte meg 1956-ot?

1956-ban 11 éves voltam, és még Árokszálláson éltem a szüleimmel. Amire gyerekként emlékszem, az a városháza előtti szovjet emlékmű ledöntése volt. Éppen arra jártam, amikor traktorral próbálták lehúzni a talapzatáról. Jól emlékszem, amint a

traktorosnak valaki odakiáltotta: „Csak aztán majd ne hogy neked kelljen újra felállítanod!” Azokban a napokban két szovjet tank is bejött a településre: ezekre mi gyerekek felmászhattunk, és - miután a tárat levették róluk – a fegyvereiket is odaadták a katonák megnézni. Volt otthon egy néprádiónk, amelynek adásában a háttérből lehetett hallani a lövéseket. Amikor október 23-án este apám hazajött, a következőket mondta: „Pesten kitört a forradalom.” Körülbelül ennyi emlékem maradt az 1956-os eseményekkel kapcsolatban, a mi településünkön azért olyan nagy dolgok nem történtek.

Hogyan értékeli az 1956-os eseményeket egyetemes történeti összefüggésben?

Véleményem szerint a Nyugatnak ez a felkelés nem jött jól, túlságosan korai volt még – ha a Nyugat szemüvegén keresztül vizsgáljuk a történéseket. Mellesleg a nagyhatalmak körében akkor az volt az általánosan elfogadott nézet, hogy a másik befolyási övezetének eseményeibe nem szólnak bele. Így történt ez 1956-ban Magyarországgal kapcsolatban is. Jellemző, hogy idősebb George Bush még a rendszerváltozás időszakában is azt üzent a kelet-európai blokk országainak: „Azt javasolom maguknak, ne hergeljék az oroszokat”. 1956 jelentősége abban ragadható meg, hogy elsőként megmutatta: a kommunizmust erőszakkal ültették a kelet-európai népek nyakába. Meggyőződésem, hogy Sztálin annak idején elsősorban nem ideológiai okokból cselekedte a kommunizmus elterjesztését. Inkább egy biztonsági zónát akart felállítani a Szovjetunió nyugati határainál, „biztonságos” államokat akart itt tudni, s ezért a bábjaik tette ezeknek az országoknak az élére. Térségünk a korabeli nemzetközi kontextusban másodrendű, nem fő stratégiai terület volt.

Milyen további tervei vannak még?

Pár könyvet azért még szeretnék megírni. Fő tervem egy monográfia megjelentetése lenne a „Mediterráneum története 1904-1993” címmel. Ez az antant francia-angol szövetség megalakulásától a palesztin-izraeli megegyezésig tekintené át az egész térség eseményeit. A politika, a gazdaság, a társadalom és a külkapcsolatok történetét foglalná össze, reményeim szerint.

Alan Szlanov

AZ ALÁNOK HADMŰVÉSZETE¹

Az I–III. évszázad emlékei

Időszámításunk kezdetén az *alán* törzsek életmódja Lukianosz (125. körül született) leírásának felelt meg: «Nálunk pedig állandóan háborúk dúlnak: vagy mi törünk rá másokra, vagy támadóink ellen védekezünk, vagy a legelők miatt csapunk össze, vagy a zsákmány fölött esünk egymásnak». A nomád életmód (a «nomád» itt nagyon viszonylagos, amennyiben Kr. u. az I–II. évszázadban az *alánok*nak már városaik voltak) határozta meg valójában ebben az időszakban az *alán* stratégia fő elveit. A katonai akciók alapvető formái a szomszédos országok elleni rablótámadások voltak, amelyek célja a fosztogatás volt. A 72. esztendő hasonló vállalkozásáról tudósít Josephus Flavius: «az *alánok* nagyszámú csapattal megrohanták a gyanútlan médeket, és teljesen kifosztották a népes országot, amelyben rengeteg a hasznos háziállat, és senki sem mert szembeszállni velük. Pakoros, az ország királya rémülten menekült a pusztaságba». Tehát az *alánok* stratégiai koncepciója az ellenség váratlan meglepése: ne tudjon sereget gyűjteni, hevesen lerohanni az egész országot, feldúlni azt, és maximálisan kihasználva az időt gazdag zsákmánnyal térni vissza. Abban az esetben, ha a megtámadott országnak sikerült hadsereget gyűjtenie, egy döntő ütközetre kerülhetett sor, amely következtében «az *alánok* még inkább feldühödtek, kirabolták az országot, a foglyok és más zsákmány sokaságával tértek haza». Egyébként, ha az *alánok* nem is voltak képesek kifosztani egy országot, amint ezt Dio Cassius is bizonyítja, akkor «megajándékozva ...visszatértek a saját földjükre».

A rabló hadjáratot rendszerint a felderítő információk gondos összegyűjtése előzte meg a támadás objektumáról, mégpedig: eléggé gazdag-e az ország, hogy miatta hadjáratot indítsanak, és mennyi harcosra van feltétlenül szükség ehhez a vállalkozáshoz. Ebben a vonatkozásban figyelemre méltó a Nart eposznak az a története, amikor Urizmag, a fogoly nart azt kéri, hogy küldjenek érte váltságdíjat: «százszor

¹ Az eredeti tanulmány az Alánia-Észak-Oszét Köztársaság fővárosában, Vlajyikavkázban évente hatszor megjelenő Darjal című orosz nyelvű irodalmi, művészeti és társadalompolitikai folyóiratban látott napvilágot két folytatásban. A szöveg első részét (Voennoe iskusstvo alan I-III vv. n.e.) a folyóirat 2000/5. száma, a második részt (Voennoe iskusstvo alan IV–XV. vv.) a 2002/3. szám közölte. A fordítás a <http://www.darial-online.ru> alatt olvasható elektronikus változat alapján készült.

A Kaukázusban élő oszéték a jászok legközelebbi vérrokonai. Mind az oszéték, mind a jászok az alánokat tekinthetik közvetlen elődeiknek. Az 1991 óta folyamatosan megjelenő Darjal c. folyóirat ezért rendszeresen közöl az oszéték és a jászok közös elődeiről, az alánokról, szármatakról/szauromatakról és a szkítákról szóló történelmi tanulmányokat.

Alan Szlanov

AZ ALÁNOK HADMŰVÉSZETE¹

Az I–III. évszázad emlékei

Időszámításunk kezdetén az *alán* törzsek életmódja Lukianosz (125. körül született) leírásának felelt meg: «Nálunk pedig állandóan háborúk dúlnak: vagy mi törünk rá másokra, vagy támadóink ellen védekezünk, vagy a legelők miatt csapunk össze, vagy a zsákmány fölött esünk egymásnak». A nomád életmód (a «nomád» itt nagyon viszonylagos, amennyiben Kr. u. az I–II. évszázadban az *alánok*nak már városaik voltak) határozta meg valójában ebben az időszakban az *alán* stratégia fő elveit. A katonai akciók alapvető formái a szomszédos országok elleni rablótámadások voltak, amelyek célja a fosztogatás volt. A 72. esztendő hasonló vállalkozásáról tudósít Josephus Flavius: «az *alánok* nagyszámú csappal megrohanták a gyanútlan médeket, és teljesen kifosztották a népes országot, amelyben rengeteg a hasznos háziállat, és senki sem mert szembeszállni velük. Pakoros, az ország királya rémülten menekült a pusztaságba». Tehát az *alánok* stratégiai koncepciója az ellenség váratlan meglepése: ne tudjon sereget gyűjteni, hevesen lerohanni az egész országát, feldúlni azt, és maximálisan kihasználva az időt gazdag zsákmánnyal térni vissza. Abban az esetben, ha a megtámadott országnak sikerült hadsereget gyűjtenie, egy döntő ütközetre kerülhetett sor, amely következtében «az *alánok* még inkább feldühödtek, kirabolták az országot, a foglyok és más zsákmány sokaságával tértek haza». Egyébként, ha az *alánok* nem is voltak képesek kifosztani egy országot, amint ezt Dio Cassius is bizonyítja, akkor «megajándékozva ...visszatértek a saját földjükre».

A rabló hadjáratot rendszerint a felderítő információk gondos összegyűjtése előzte meg a támadás objektumáról, mégpedig: eléggé gazdag-e az ország, hogy miatta hadjáratot indítsanak, és mennyi harcosra van feltétlenül szükség ehhez a vállalkozáshoz. Ebben a vonatkozásban figyelemre méltó a Nart eposznak az a története, amikor Urizmag, a fogoly nart azt kéri, hogy küldjenek érte váltságdíjat: «százszor

¹ Az eredeti tanulmány az Alánia-Észak-Oszét Köztársaság fővárosában, Vlajyikavkázban évente hatszor megjelenő Darjal című orosz nyelvű irodalmi, művészeti és társadalompolitikai folyóiratban látott napvilágot két folytatásban. A szöveg első részét (Voennoe iskusstvo alan I-III vv. n.e.) a folyóirat 2000/5. száma, a második részt (Voennoe iskusstvo alan IV–XV. vv.) a 2002/3. szám közölte. A fordítás a <http://www.darial-online.ru> alatt olvasható elektronikus változat alapján készült.

A Kaukázusban élő oszéték a jászok legközelebbi vérrokonai. Mind az oszéték, mind a jászok az alánokat tekinthetik közvetlen elődeiknek. Az 1991 óta folyamatosan megjelenő Darjal c. folyóirat ezért rendszeresen közöl az oszéték és a jászok közös elődeiről, az alánokról, szármatakról/szauromatakról és a szkítákról szóló történelmi tanulmányokat.

száz egyszarvú bikát, százszor száz kétszarvút, százszor száz háromszarvút, százszor száz négyszarvút, százszor száz ötszarvút», képletesen fejezve ki, hogyan lehet a fekete-tengeri városba vezető utat megtalálni, ahol be van börtönözve. A nartok megfejtették, hogy az öreg nart még ki nem rabolt városra talált, és haszon szerzésére hívja őket, az általa megadott mértékekben pedig a katonák fajtáira és számára vonatkozó információkat közöl. «Egyszarvú bikáknak a gyalogos csapatot nevezi, kétszarvú bikáknak a lovas csapatokat, háromszarvú bikáknak a kopjás csapatokat, négyszarvú bikáknak a vértés csapatokat, ötszarvúaknak pedig azokat, akik tetőtől talpig fel vannak fegyverkezve». Az eposzban más bizonyítékok is akadnak a hírszerzésre vonatkozóan. Így, amikor Burtag titokban elküldi az emberét Borhoz azzal a céllal, hogy derítse ki, hol található annak a vértjén a sebezhető hely.

Annak következtében, hogy az *alán* hadsereg alapvető tömege a lovasság volt, szigorúan meghatározta a lehetőségeit, mert legelőre volt szükség a lovak és a háziállatok számára (a hadjáratokban gyakran egész törzsek hatalmas szekérkaravánokkal vettek részt). Télen az *alánok* a lovak számára elégtelen takarmány miatt effektíve nem voltak képesek hadjáratot vezetni, saját földjeiket elhagyni, hosszasan nem tartózkodhattak egy helyen.

Az *alánok* taktikáját az adott időszakaszban a fentebb említett stratégiai koncepciók határozták meg. A taktika – a harc vezetéséhez szükséges módszerek és eszközök számbavétele. Általános modelljeit (amint azt a kutatók megállapították, az *alánok* mindig ék alakban rohamoztak) nem lehetséges felállítani, mert minden konkrét eset három tényező együtthatásának függvénye volt, nevezetesen: a támadók szándékai és lehetőségei, a védekezők lehetőségei és szándékai, mindkét részről a külső adottságok felhasználása (a hely domborzata, megvilágítottsága, időjárása stb.). A taktikai mesteriség az ellenség előnyeinek semlegesítését, gyengeségeinek saját előnyére való fordítását, a külső adottságok maximális kihasználását, a saját lehetőségek teljes mértékű megvalósítását foglalta magában.

Amennyiben minden ütközet néhány szakaszt tartalmazott (egymás erejének felmérése; a harc kezdete; tetőpontja és befejezése, kibontakozás a harcból) a komplex taktikai megoldás szempontjából mindegyiket külön-külön célszerű vizsgálnunk.

Amint fentebb már megjegyeztük, az ellenfél felmérése az *alánok* távollétében történt, kémek közreműködése igénybevételeivel, az összecsapás pedig váratlan támadással kezdődött. Ha az ellenség mégis fel tudott készülni a harcra, a seregek felálltak egymás ellenében (gyakran egy folyó szemben lévő partjain, hogy lehetlenné tegyék a váratlan rohamot), és elkezdtek tanulmányozni a vetélytársat. Erre a célra szolgáltak a legerősebb harcosok közötti párviadatok - sőt, amint az antik szerzők (Strabón) és a grúz évkönyvek is tanúsítják - a hadvezérek között is: «Az ovszok királya, Bazuk párviadalra való kihívással elküldte hozzá (Szumbathoz, Arménia királyához – A. Sz.) a hírnökét». A párviadalban való győzelem vagy a vereség erős erkölcsi hatással volt az egész seregre.

1. Íját ajzó harcos

Bevezetésül, az ellenség megtevesztésére a saját sereg létszámára vonatkozóan Polienosz és Julius Frontinus a következő katonai furfangot említi: «Atej *szkíta* király, amikor az erőfölényben lévő triballokkal kellett megütköznie, megparancsolta az asszonyoknak és a gyerekeknek és az egész kísérető szolgálatos tömegnek, hogy tereljék az ellenség hátába a szamarak és a bikák nyájait, és hordjanak elől felemelt kopjákat. Azután elterjesztette a hírt, hogy a távolabbi *szkítáktól* erősítés érkezett hozzá. Ezzel az álhírel visszavonulásra készítette az ellenségét».

Kr. u. az első évszázadban az *alánoknál* folytatódik a *szkíta* könnyű fegyverzetű lovasság taktikájának alkalmazása. Ambrosius (333–397) írja le Arméniába történt inváziójukat a 72. esztendőben, megjegyzi «kedvelt szokásuk volt a távolból való csatázás és a megfutamodásra való képesség». Az ilyen mozgékony és manőverezésre képes lovasság hirtelen rohamozta meg az ellenséget, és a sikertelenség esetén gyorsan visszavonult. A frontális hadrend volt rá jellemző, amikor a rohamozó lovasok az ellenséget nyílzáppal borították el, és igyekeztek annak sorait még a kézitusába való átmenet előtt – amelyet igyekeztek elkerülni – szétzilálni. Az elit részük pedig rendszerint a sereg közepében lovas ökölként tömörülve igyekezett feltétlenül döntő csapást mérni az ellenségre.

Az *alánok* csataikat leggyakrabban a mozgékony és manőverezni képes lovasságuk váratlanul heves rohamával kezdték. Az ellenséget lőtávolságra megközelítve, nyílzáppal borították el, mert az íj volt a tömeges fegyverük. Hasonlóképpen vélekedtek, mint az antik taktikák: «zürzavart kelteni az ellenség soraiban, amely sok embert és lovat elvesztett» és ezért nem tudott komoly ellenállást tanúsítani vagy végigharcolni a csatát. Azután a kopjások csapása következett, amely véglegesen összezavarta az ellenség sorait. Ezt követte a kézitusa, amelyet az *alánok* hosszú, szűrő kardjaiknak köszönhetően a lovaikról le sem szállva vívtak. Egyébként Tacitus szerint (55–117.) a nyilazás nem mindig kezdte a rohamot: «Ők (a *szarmaták* – A. Sz.) mindnyájan felcsigázták egymást, nem nyílzáppal kezdték a csatát, hanem erős előrenyomulással előzték meg az ellenséget és bocsátkoztak kézitusába; ... a

szarmaták félretéve íjait, amelyeket a nagy távolság miatt nem tudtak ilyen közlről használni, kopjájkkal és kardjaikkal vetették rá magukat az ellenségre (a pártusokra – A. Sz.)».

A hadvezérek a sereg közepén foglaltak helyet, és amint Ksenofontosz írja, «íly módon a legnagyobb biztonságban voltak, ha mindkét oldalról a saját seregük vette őket körül, és a parancs kiadásáról a sereg fele idő alatt értesült».

A közelharcban nem tudott az egész sereg részt venni. A rövid karddal és tőrrel felfegyverzett harcosok kénytelenek voltak mintegy második lépcsőt képezni, amely a csapást mérő arisztokratikus csapat nyomában haladt. Közülük azok, akik csak íjjal és nyilakkal voltak felfegyverezve, a kézitusában általában használhatatlanok voltak. Ők fedezékben maradhattak,

az első nyomásban részt véve igyekeztek az ellenség sorait szétzilálni, nem avatkoztak a közelharcba, igyekezték bekerítő és átkaroló manővereket végrehajtani, az ellenséget üldözni stb. Azonban a komolyabb ellenség – a rómaiak, a pártusok stb. – átkarolásához ez a taktika kevésbé volt hatásos. Így Strabón arról ír, hogy a «*roxolánok* harcias népek tartják magukat, azonban egy rendezett és jól felfegyverzett falanxszal szemben minden seregük gyenge, túlságosan könnyű fegyverzetű. Így a roxolánok, akik 50 ezren voltak nem tudták helytállni Diophantosnak, Mithridatés hadvezérének 6000 csatasorba rendezett emberével szemben, a seregük nagyobb része odaveszett».

Az ilyen ellenséggel szembeni harc új taktikai fogásokat és fegyverzetet követelt. Ezek megalkotása az Észak-Kaukázusban az *alánokhoz* fűződik, akik az újításaik következtében - amint Ammianus Marcellinus írta - «állandó győzelmeikkel lassacskán leigázzák a szomszédos népeket, és a saját nevük alatt egy néppé olvasztják őket». A reformok az I. évszázadban – az ellenséget zárt hadrendben és meghatározott taktikai céllal (áttörés, ritkábban átkarolás) megrohmozó specializált nehézlóvasság – a katafraktáriusok felállítását eredményezték. A katafraktáriusokra

2. Alán harcosok a I-IV. évszázadban
(rekonstrukció)

a speciális fegyverzet és hadviselési mód volt a jellemző. Korábban a nehézfegyverzetű lovasok tömeget tudtak alkotni, de az összehangolt csatarendben való ténykedésre nem voltak kiképezve, és a roham után szétszóródtak. Ezek a harcosok rettenetes erőt képviseltek a kézitusában, önmagukban azonban sebezhetőek voltak, sikeresen csak kötelékekben tudtak ténykedni.

A katafraktáriusok fegyverzetének sajátosságai meghatározták az általuk alkalmazott hadrendet és a taktikai formákat. Az ellenséget mindig szorosan zárt csatarendben rohamozták meg, amelyben a legkedvezőbbben hasznosíthatták a fegyverzetüket, és minimálisra csökkenthették a fogyatékoságaikat: a korlátozott mozgékonyt, és az ezzel járó gyenge manőverező képességet. A katafraktárius csapatot pikákkal volt felszerelve, dárdákkal és nyilakkal kevésbé volt sebezhető, elegendő védelme volt a kopják és a kardok ellen, rettenetes erőt képviselt. Önmagukban az egyes katafraktáriusok eléggé könnyen sebezhetőkké váltak, különösen, ha letaszították őket a lóról, amiről Tacitus (55–115.) is ír.

A konkrét feladattól és az ellenfél tulajdonságaitól függően a katafrakták különböző alakzatokat alkalmaztak. A lovasoknak elegendően nagy tömege és az ellenség mély felépítése esetén - ha egyetlen megsemmisítő csapással kívánták azzal végezni a sík terepen - a falanx felépítését részesítették előnyben. A lovas falanx a gyalogsághoz volt hasonló, taktikai egységnek szánták, és csak a kopjás támadás előtt állt össze. Fogyatékosága a gyalogsághoz hasonlóan az volt, hogy a hátsó vonalak lovasai képtelenek voltak nyomást gyakorolni az elsőkre. Ha ezt a megkísérelték volna, akkor a lovak sűrű tömege, rakoncátlankodása, irányíthatatlansága szétzilálta volna a hadrendet.

Noha az *alán* lovassági falanxról nem maradt fenn leírás (csak Szamoszatai Lukianosz a II. évszázadban említi a *szkíta* falanxot), feltételezhetjük, hogy ugyanaz volt a felépítése, mint a jóval későbbi bizáncinak is. Az utóbbi négy sorból állt. A bizánciak nem tartották szükségesnek mélyebben tagolni a lovasságot, mert a lovakkal lehetetlen volt nyomást gyakorolni az első vonalra.

A falanxok első vonalait és a szélső sorokat azok a katafraktáriusok alkották, akiknek a lovai teljesen vagy mellvérttel voltak védve. A kötelékben a harcosok kopjával és hosszú karddal fejtették ki tevékenységüket. Nem tudjuk, hogy volt-e pajzsuk, de ha volt is, nem lehetett nagy a kényelem miatt. A következő katafraktárius sor lovai már nem voltak vérttel fedettek, mert itt már nem volt szükséges. Maguk a harcosok páncélt hordtak, és hosszú kopjával, a kontosszal voltak felfegyverezve. Ezt a fegyverfajtát az antik szerzők az I. évszázad 2. felében említik; tipikus *szarmata-alán* fegyver, amely nagy méreteivel tűnik ki, a lovasnak mindkét kezével meg kellett ragadnia a harcban. Flavius Arrianus az ilyen lovasokat fő támadó fegyverük alapján – «kontoszoknak» – kontoforoszoknak nevezi. Azonban mindent összevetve a kontosz (pika) használatának a legelterjedtebb módja ugyanaz volt, mint a paltoszé a párthus katafraktáriusoknál: amennyiben a kopja nagy hossza és súlya megnehe-

zította a lovas cselekvését, egy szíjjal a ló testéhez rögzítették. V. V. Taratorin úgy véli, hogy a párhuzosok a paltosz felerősítési módját a *szarmata-alánoktól* kölcsönözték.

A kopja rögzítésének köszönhető, hogy a lovas a közelharc esetén sem kockáztatta annak elhagyását. Ha az ellenségnek sikerült elkerülnie a katafraktáriusok első vonalát, a kontoforosz egyszerűen leteszi a kopját és előrántja a közelharc fegyverét, azután pedig újra kontosszal harcol. Alig hihető, hogy ilyen kopjakkal felfegyverezett első sor – tekintettel a korlátozottságára - találatokat ért el. A lovasnak, aki közvetlenül ütközik össze az ellenséggel, nélkülözhetetlen a cselekvés szabadsága, a ló fejének tetszőleges oldalán történő döfése a kopjával, mert a kontosszal csak előre lehetett szűrni. A második sor lovasai ezt a fegyvert hatékonyabban tudták használni; hosszúsága (4,5–5 m.) megengedte hogy az első vonallal egy időben lépjenek be a kézitúsába. Pajzsuk nem volt, ugyanis a kopja használata rendkívül nehéz volt. A másik két vonal könnyű fegyverzetű lovasokból állt, akiket szükség esetén a szétszóró harcban alkalmaztak. Azáltal, hogy minden lovas (a katafraktáriusok kivételével) íjjal volt felszerelve, a nehézlovasság sikertelen rohama esetén szétszóródva tudta ezt a fegyverét használni.

A lovasság hasonló felosztását láthatjuk Flavius Arrianusnál: «a kopjasok – azok, akik az ellenséghez közeledve kopjakkal harcolnak, vagy pikákkal (kontaszokkal) vetik magukat a harcba, mint az *alánok* vagy a *szauromaták*; az íjászok és a dárdavetők – azok, akik dobófegyvert használnak távolra, hasonlóképpen az örményekhez és azokhoz a párhuzosokhoz, akiknek nincsenek pikásaik».

Az elesettek pótlása az adott lovassági alakzatban nem úgy zajlott, mint a gyalogságnál - mögötte álló előre lép -, hanem a sorok zárásával. Abban az esetben, ha a ló vagy a lovasa elpusztult, a lovasok menet közben jobbról és balról is közelebb léptettek egymáshoz, pótolva a hiányt.

A katafraktáriusok egyik legkedveltebb felállása az ék volt, amely nem követelt nagy tömeget, mint a falanx. Az a vita, amely Arrianus «Taktika» című munkája egyik részlete nyomán keletkezett – «Az ék alakú csatarendet, amint hallható, leginkább a *szkiták* és a trákok használják, akik a *szkitáktól* vették azt át...» – a mi munkánk szempontjából nem fontos. Attól függetlenül, hogy ebben a megállapításban a *szkiták* név alatt az *alánokra* is gondolunk-e vagy nem, az ék alakban történő roham az *alánok* katafraktáriusaihoz is teljes mértékben hozzá tartozott. Ammianus Marcellinus nem sokkal később azt írja, hogy az *alánok* hadművészete a hunok harci taktikájára emlékeztet, akik «ék alakú tömegben bocsátkoznak a harcba». Az ék alak *alánok* általi alkalmazásáról írt Szamosztaei Lukianosz (sz. 125. k.), aki arra emlékeztet, hogy a csata idején «két részre vágta szét a *szkiták* seregét». Ez a szerző gyönyörűen leírta egy hasonló roham előnyeit: «Amikor megláttuk, hogy közelednek, elsőnek a lovasságot küldtük ellenük. Hosszas és macacs küzdelem után seregünk meghátrált immár, falanxunkat áttörték, és végül két részre szakadt a

szkíta had. Egyik fele megfutamodott, de nem szenvedett nyíltan vereséget, menekülése inkább visszavonulásnak látszott. Ezért még az *alánok* sem nagyon mertek a nyomunkba eredni. A másik felét, és éppen a kisebbiket, bekerítették az *alánok* s a makhlüéiek, és mindenfelől sűrű nyíl- és lándzsazáport küldve rájuk leöldösték őket. Így aztán erősen szorongatott helyzetükben a mieink közül azok, akiket körülkerítettek, már sokan megkezdték elhagyni a fegyvereiket». Az ék volt a megfelelő az átszeldelt terepen történő roham számára, és abban az esetben is, amikor az ellenség arcvonala hosszúra nyúlt. Amint Arrianus (II. évszázad) is rámutatott: «a kihegyezett arcvonallal lehetővé teszi az ellenfél hadrendjének áttörését». A nehézsúlyosság csatarendje nem a hosszadalmas kézitására szolgált. Az ellenség hadrendjének áttörése és szétszórása volt a feladata. A sikertelen roham esetén a lovasok haladéktalanul visszavonultak és ismét csatarendbe álltak. Az ék alakú hadrendi építkezés egyszerűbb is volt, amennyiben a nagy ütközetben - amely céljából egy-egy alkalommal néhány *alán* törzs is egyesült - közülük mindenki külön alegységként harcolhatott a római hadvezetés elvei szerint. Az ék haladó jellege (nem okvetlenül az egyenlő oldalú háromszögű forma) abban rejlett, hogy a harcban nem volt a frontvonalon gyenge pontja, mint a falanxnak. Az ék soraiban csak páros vagy csak páratlan számú harcosok voltak; például az első sorban hat harcos, a másodikban nyolc, a harmadikban tíz, a negyedikben tizenkettő stb., de leginkább a hadvezér elképzelése szerinti számban. Azután ez a szám ismétlődött minden újabb vonalban a hadrend egész mélységében.

A különbség abban rejlett, hogy a falanxban a második sorban lévő harcos a sarokban kettőt fedezett, ellenkező esetben a három előtte állót is, az ékben pedig állandó volt az összekötöttség legalább két-három ember között. A katonák elhelyezkedésének a sémája ugyanolyan, mint a falanx esetében: a széleken helyezkednek el a katafraktáriusok, mögöttük a kopjások következnek, a középpontot pedig a könnyű fegyverzetű íjászok foglalják el. Amennyiben a katafraktáriusoknak szintén voltak íjaink mellékfegyver gyanánt, a rohamot nyílzápor előzte meg. Ez volt a leghatékonyabb a körülvelt ellenség ellen, akit egyszerűen lenyilaztak, nem bocsátkoztak közelharcba vele.

A taktikai feladattól függően harc közben a hadrendet képesek voltak változtatni, amint erről Tacitusnak (55–117.) az egyesült *szarmata-ibér-albán* seregnek a pártusokkal való 35. évi csatája leírásából is értesülhetünk. A *szarmaták* nem értek el a sikert az első támadásukkal, még néhányszor önálló csapatokkal folytatták a rohamozást, azután zárt csatarendben, amíg győzelmet nem arattak. Ez, amint A. M. Hazanov elfogulatlanul megállapítja, a szarmata hadművészet első jelentős lépése volt, amennyiben a roham most nem sűrű lávaként vagy összpontosított lovas ökölként zajlott, hanem önálló erős csapatokkal, amelyeknek koordinálták a tevékenységét.

Arrianus (137. év) az *alán* katafraktáriusok hadművészetéről szintén megjegyzi: «sorjában rohamoznak, hol visszavonulnak, hol támadnak». Másik művében, «Az

alánok elleni csatarendben) áttekinti az *alán* rohamok lehetséges változatait. Alapvető taktikai fogásnak a katafraktáriusoknak a hadrend áttörése céljából a középpont ellen indított heves rohamát tartja. Az átkarolás és a roham elterelő mozdulatának látszott az egyik vagy mindkét szárnyon (a roham irányát ívben való kanyarodással a falanxok oldalában változtatva) a hadsereg hátbatámadása. Az ehhez hasonló eljárás volt leginkább hatékony az ellenség elnyúló arcvonala esetén, amikor a középpontban összpontosított gyalogság nem tudott segítséget nyújtani a szárnyaknak. Azok, hogy be ne kerítsék őket, széthúzódtak, és ezzel gyengítették az arcvonalat – ebben a pillanatban «elsöpörve az ellenség szárnyait» -, behatoltak az ellenség gyalogságába. A sikertelen roham után az *alánok* vissza tudtak vonulni, és képesek voltak vissza is fordulni. Arrianus véleménye szerint az ütközet menetében a legdöntőbb pillanat következett be, mivel rendelkeztek azzal a képességgel, hogy a visszavonulásukat gyorsan győzelemre fordítsák. Ez a manőver már a *szkítáknál* ismert, a «színlelt megfutamodás» nevet kapta: amikor az ellenség gyalogsága a sorait megbontva az *alán* lovasság üldözésébe kezd, az utóbbi pedig sebesen felfejlődteit lovait, «átveszi a kezdeményezést, újabb rohamot indít» és rázúdul a gyakorlatilag már védetlen gyalogságra, amely minden szervezetségét elveszítette az üldözés közben. (Sz. M. Perevalov bizonygatja, hogy Arrianusnál nincs utalás a «színlelt megfutamodás» manőverére, holott véleményünk szerint itt éppen erről van szó). V. Sz. Bahrah felhívja a figyelmet az *alánok* általi visszavonulással kapcsolatos másik taktikára is, amikor az ellenséges szárny előtt szétbontakozva a heves visszavonulás manőverével élnek. Amíg az ellenség gyalogsága a visszavonuló *alánok* megtámadására összpontosít, azok lovassága váratlanul felfejlődik és csapást mér a szárnyakon. A színlelt megfutamodás taktikája (valóban egy individuális harcmódról van szó, ezért helyenként Horatius taktikaként is emlegetik) a Nart eposzban is ismeretes. Sőt a visszavonuló *alánok* komoly veszélyt is jelentettek, ugyanis a források gyakran megemlítik a lóhátról történő hátrafelé nyilazó képességüket is. Titus Livius is megemlíti az *alán* lovasok között «a lovas lövészeket, s közöttük olyanokat, akik megfordítva lovukat hátrafelé lovagolva még inkább képes eltalálni az ellenséget, úgyhogy senki sem képes előlük elrejtőzni».

Igen érdekes Polienus leírása a kommandó módszeréről, azaz elit katonai egységek váratlan pontszerű rajtaütéseiről az ellenség vezetési központja ellen. Amaga, a *szarmaták* királyának, Medoszakknak a felesége meg akarta büntetni a *szkíták* engedetlen királyát: «kiválasztott 120 embert, testben és lélekben a legerősebbeket, mindegyik alá három lovat adott, egyetlen nap alatt 1200 stadion távolságot nyargalva velük, váratlanul megjelent a király udvarában és a kapunál álló őrséget lekaszabolta. A *szkíták* összezavarodtak a váratlan látogatástól, és azt hitték, hogy a támadók nem annyian vannak, mint amennyit láttak közülük, hanem jóval többen. Amaga pedig a csapatával berontott a palotába, megölte a királyt a rokonaival és a barátaival együtt».

A védekező taktikát csak kilátástalan helyzetben alkalmazták, amikor a közelharc elkerülése lehetetlen volt. Ez általában akkor történt, amikor az *alán* hadsereg kötelékében gyalogság is volt, vagy a hadsereg gazdag zsákmánnyal volt megterhelve. Védelemben az *alán* hadrend taktikai mélységgel bírt, hogy legyen ellenálló képessége, és a szárnyak elleni támadással, majd az azt követő körülzárással pedig lehetősége jobban kifárasztani az ellenséget. A ellenség erejének megtörésére, ellenállásának felszámolására kihasználták a környező terep sajátosságait is.

Klasszikus példaként a rómaiak ellen Abritta mellett ('Forum Semponia') 251-ben vívott ütközet szolgálhat. Stratégiaileg bekerítve az *alánok* béketárgyalást kezdtek, felajánlották minden zsákmányuk visszaadását, ha zavartalanul visszavonulhatnak, de elutasítást kaptak. Akkor védekező harcra rendezkedtek be, felhasználva hozzá a mocsaras terepet. A hadrend három vonalból állott. A főerők a harmadik vonalban helyezkedtek el, a mocsár mögött, amelyen keresztül látszólag rejtett átjárókat építettek ki az első és a második vonal visszavonulására. A rómaiak falanxot képeztek, úgy tartották, hogy az ellenséget egyetlen hatalmas támadással elsöprik. Az első vonalat állásaiból kivette a második vonalat rohamozták meg, ami szintén sikerrel végződött számukra, de alaposan kifárasztotta a legionáriusokat. A római történész, Zosimus így írja le a további eseményeket: «Amikor ezt is (azaz a második vonal) legyűrték, akkor a mocsár közelében megjelentek néhányan a harmadik vonalból. És itt Decius (római császár – A. Sz.) Gallus tanácsára - hatoljanak át a mocsáron, nem ismerve a terepet - meggondolatlanul támadást vezetett, és egész seregével belegabalyodott az ingoványba. A barbárok dobófegyvereitől minden irányból támadva, az egész kíséretével együtt elpusztult». Ily módon a védelem első két vonala kifárasztotta és meggyengítette a rómaiakat, magával húzta őket a mocsárhoz, ahol a főerő harmadik vonala ellentámadásba ment át a rómaiakkal szemben, és végrehajtotta a bekerítésüket.

Sőt az *alánoknak* bekerítve is sikerült megszerezni a győzelmet, amint erről Zosimus beszél, egy 256. évi eseményt ismertetve. Sok harcost veszítve és római sereggel körülvéve a szkíták mégis megfutamították az ellenség gyalogságát, és csak «az idejében megjelenő lovasság (római – A. Sz.) csökkentette az elszenvedett vereség súlyosságát».

Különös figyelmet szenteltek az *alánok* a hadsereg biztonságára a menetek és a pihenők idején, mert ezek közben éppen úgy, mint a harcok idején nagy veszélyeknek lehettek kitéve. Ennek ismeretében az *alánok* maguk is gyakran alkalmazták az ellenséges hadsereg menet közben való megtámadását. Ez történt 250-ben Beroánál is, a római légiók pihenőre rendezkedtek be a fárasztó menet után, amikor a Kniva vezetésével váratlanul rohamozó *alánoktól* menekülésre kényszerültek.

Maguk az *alánok*, amikor pihenőre rendezkedtek be, tábori erődítményt létesítettek a nomád életmódjuk tartozékaiból, «a fakéreggel fedett hajlított tetejű» szekerekből. A pihenő alatt, amint erről Ammianus Marcellinus is beszél, «kört formálnak (az

alánok – A. Sz.) a szekerekből». A hasonló típusú védelmi létesítmény sok népnél széles elterjedtségnek örvendett, a felépítése is jól ismert volt. Néha sánctot emeltek, amelyre körben szekérsort raktak, ezeknek a kerekeit összekötötték egymással, a talajhoz erősítették, és a kerékagyig földdel temették be úgy, hogy a kerekekből csak a felső félkör volt látható. A táborból való kitörés számára megbízhatóan őrizhető kijáratot hagytak. Hasonló védelmi eszköz használata az *alánoknál* a jóval későbbi korokban is fennmaradt, amikor már eltűntek a szekerek. Így a *Nart* eposzban is megemlítik, hogy

3. Lakótorony

egy régi *nart* hadjárat idején a pihenőn az «arbok körberakták magukat a támadás elleni védelem céljából». Általában hasonló erődítési berendezéseket gyorsan lehetett készíteni, és az ellenség váratlan támadása esetén közvetlenül működtetni. Feltételezhető, hogy az ilyen erőd még mozoghatott is, ahogyan ez a 267. év eseményei kapcsán Iulius Capitolinus közleményéből is kitetszik, amikor a «szkíták a szekerekből készítették erődöt, megpróbálták a Hesszak hegyen át elmenekülni».

Az erődítmények megszállásának technikája szintén a kornak megfelelő színvonalú volt. Már nem érték be a korábbi módszerekkel, amikor a városi lakosság behúzódtott a szilárd erődítési építményekbe, a nomádok pedig kirabolva a mezővárost nyugodtan távoztak, sőt meg sem próbálkoztak a város ostromával. Ehhez hasonlók a portyázások során fordultak elő, a nagy hadjáratokat általában az ellenséges erődítmények körülzárása és ostroma kísérte. Ezekhez forrásaink szerint az *alánok* ostromgépeket és faltörő kosokat használtak, összezsukható ostromlétrákat, kerekeken gördülő ostrombástyákat. Deksippos (III. évszázad) így írja le ezeket az ostromeszközöket: «négyyszögletűre hasított gerendákból álló gépek, házikókhöz hasonlók, felülről bõrrel behúzva, hogy (az ostromlók) a fentről dobott mindenféle

lövédéktől védve legyenek. A városkapuhoz közeledve kereken és emelőkön mozog, előtte pajzsok vannak». A falakon való rések nyitására hosszú, gerenda alakú faltörő kosokat használtak «megvasalva, hogy az ütéseknel a fa le ne hasadjon». A falakra való feljutáshoz ostromlétrákat alkalmaztak, «amelyek közül egyesek egyenes póznákból voltak összeállítva, mások pedig kerekeken mozogtak és mindkét oldalra hajlottak. Ezek az utóbbiak a falakhoz közeledve kötéllel voltak nyithatók, amelyek a létrák tetejéhez voltak erősítve a kiegyenesítés és a falhoz támasztás céljából». Ugyanerre a célra szolgáltak a kerekeken mozgó fabástyák is, amelyek «egyforma magasak voltak a fallal», «hogy ahhoz közeledve fapadlót dobjanak át róluk, és azonos magasságban átjárót építsenek». Egyeseket közülük «előlről vastag vaslemezekkel burkoltak, a nagy térséget gerendákkal fedték le, másokat bőrrökkel és más éghetetlen anyagokkal vontak be.»

A kitépelt, gyökeres fából készült faltörő kos a Nart eposzban is szerepel. Az ostrom alkalmával használt katapultákat a Nart eposz is megemlíti a nartok Giz erődje elleni hadjáratával kapcsolatosan, amikor ennek a dobószerkezetnek a segítségével döntötték le az erőd falait. Másképpen szólva: egy hatalmas íjról és nyílról beszél, amelyekkel Batraz az ostromlók oldaláról lövöldöz (egy későbbi ének ágyút említ). Az ostromkor sikertelen roham esetén, Deksippos szerint, a városfallal párhuzamosan egy magas sáncot emeltek, «hogy az ellenséggel egy magasságban állva tudjanak harcolni». A sáncot favázra építették, miközben néha lemészárolták «a felesleges málhás állatokat, és azokat a foglyokat, akik betegek vagy öregek voltak», és a hulláikat a töltésbe dobálták. Ezek harmadnapra felpuffadtak, a töltés magassága pedig emelkedett.

A hun korszak (IV–VI. sz.)

A nagy népvándorlás jelentős változást hozott az *alánok* stratégiai felfogásában. A gyors, váratlan megrohanás helyett, amikor a támadó megelégszik a felületes zsákmánnyal, elterjednek a nagyméretű hadjáratok, amelyekben a zsákmányszerzés lassan és módszeresen folyik. Természetesen, a hasonló vállalkozások jelentős katonai erőt követeltek, jóval többet, mint amennyit az alán törzsek önmagukban képviseltek, ezért elkezdődik a más népekkel közös hadjáratok széles elterjedt gyakorlata. A véget nem érő csatázások, a törekeny szövetségek, amelyekben a fegyvertársak az egyik nap vállvetve küzdöttek, másnap pedig már halálos ellenségeként verekedtek egymással, lendületes szárnyalások és megsemmisítő bukások – íme annak az atmoszférának a valósága, amelybe az *alánok* belecseppentek. Ebben a periódusban lehetetlen bármiféle stratégiáról beszélnünk, csak egyetlen elv létezett: bármi áron túlélni ezt a «mindenki mindenki elleni háborút». Így vélekedett Paulus Orosius (V. sz.) «a barbárok közötti gyakori viszálykodásról, amikor a gótok két nemzetsége, azután pedig az *alánok* és a hunok sorjában fosztogatták egymást,

mindenféle öldöklést folytatva». Ily módon az alánok esetében a stratégiai koncepció hiányát a taktikai formák sokfélesége magyarázza, amelyek miatt nem lehetett jellemző alán taktikáról beszélni, amennyiben ennek az időszaknak az általunk ismert csatáit a szövetséges hadseregek vívták. Az utóbbiak felépítése rendszerint a rokon törzsek ismertető jegyei alapján történt, amiért a szövetségesek közül mindegyik a hadseregét jellemző sajátosságok szerinti speciális taktikai feladatot látott el. Így történt például a Hadrianapolisi alatti csatában is (378. év), ahol az alán és a keleti gót lovasság szétzilálta a rómaiak sorait, a nyugati gótok pedig lekaszabolták a római gyalogságot.

A IV–VI. században az alapvető változás az *alánoknál* a nehézlovasság, a katafraktáriusok eltűnése volt. Ezt az idézte elő, hogy az *alánok* korábbi ellenfelei a gyalogosok voltak, a nagy népvándorlás kezdetén a könnyűlovassággal kellett felvenniük a harcot. Ezekkel szemben a katafraktáriusok kopjás rohama nem volt képes eldönteni a harc kimenetelét. Hiszen nyíllal és dárdával még a nehézfegyverzetű lovas is sebezhető volt, a sereg szervezése pedig nem tette lehetővé a roham pillanata előtti védelmét. Rövidebben szólva a sztyeppei lovasság harcmódja túlságosan manőverező volt a tömött sorokban történő kopjás roham megvalósításához: az ellenség egyszerűen kitért előle és elárasztotta a katafraktáriusokat a nyilaival, amelyek hatékony fegyvernek bizonyultak.

A katafraktáriusok és a pikások eltűnése vezetett ahhoz, hogy az *alánok* már nem tudtak egy időben két vonallal is tevékenykedni a közelharcban, mert már nem birtokoltak olyan hatékony támadóeszközt, mint a 4–4,5 m hosszú pika. A harcot ettől kezdve csak a nehézlovasság első sora vívta, a többiek szükség esetén nyújtottak nekik segítséget. Az ilyen hadrend vezetett oda, hogy az *alánok* segítség nélkül maradtak a bizánci falanx előtt, amellyel csatázniuk kellett az iráni–bizánci háborúban (VI–VII. sz.). Az új *alán* taktika szemléletes illusztrációjával a perzsák és az *alánok* egyesített hadseregének a bizánciakkal és a lázokkal szemben a Hipposz folyónál az 550. évben elszenvedett veresége szolgálhat. A bizánci falanxot nem tudván az állásából kivetni, a perzsák és az *alánok* elkezdték őket nyilazni, remélve, hogy «a nyilzápor hatására nagyon könnyű lesz az ellenséget megfutatítaniuk». Azonban jóval «kevesebb nyilat lőttek ki, mint az ellenségeik», és «azok többsége (a nyilak – A. Sz.) pedig a pajzsokra hullott és lepattant róluk». Emiatt az *alánok* és a perzsák vereséget szenvedtek.

Ebben az ütközetben az *alánok* a fedezékbe húzódó hadseregnek az ellenséggel való szembeszállási módját nagyon szűk helyen alkalmazták, amikor egyetlen ember egész hadsereget képes feltartóztatni: «az egyik *alán*, aki kiemelkedő bátorsággal és testi erővel rendelkezett, s rendkívül ügyesen bánt mindkét kezével az íjjal, a táborba vezető átjáró legszűkebb helyére állt, és reménytelenül leküzdhetetlen akadállynak tűnt a támadók számára. De Joann, Foma fia nagyon közel kerülve hozzá, váratlanul felöklelte a kopjájával, és ily módon a rómaiak és a lázok elfoglalták a tábor».

Ebben az időszakban az *alán* csapatok vezérei rendszerint a sereg első soraiban küzdöttek, amely gyakran az *alánok* vereségéhez vezetett, amennyiben a parancsnokot elpusztították, és ez hasonló felállásban eléggé sűrűn előfordult, ezután a sereg megfutamadott. Movszesz Khorenaci (V. sz.) így írja le a az örmények és az *alánok* között Bagarsapat mellett lezajlott ütközetet: «Ilyen helyzetben az ellenség (az *alánok* – A. Sz.) kénytelen volt a saját seregét homlokalakzatban felállítani a harchoz. A lándzsások parancsnokaként valamiféle óriás (J. Sz. Gaglojti szerint – Anariszk) lépett elő, teljes fegyverzetben, egészen vastag nemezzel borítva, a harc közben csodálatos bátorságot tanúsítva». Végül az egyik örmény vezérnek sikerült «a lova hátáról letaszítani a szörnyű óriást. Ez menekülésre kényszerítette az ellenséget, az örmény hadaknak pedig bátorságot adott a győzelemhez».

A küzdelem megnyitása mindenekelőtt hatalmas nyílzáppal kezdődött, amikor az *alánok* «záporosként rázúdították a nyilaikat» az ellenfelükre. Ami az *alánok* taktikáját illeti, Ammianus Marcellinus (330. k. sz.) közli, hogy a hunokéra emlékeztet, amelyről így ír: «olykor fenyegető, vad kiáltással ék formájú csatarendben támadnak. Igen könnyen mozognak, olykor váratlanul és szándékosan minden irányban szétszóródnak, és kaotikus tömegnek tetszenek, széles térségben osztogatják a halált; gyorsaságuk miatt lehetetlen őket figyelemmel kísérni, amint betörnek egy-egy országba, vagy az ellenséges tábort fosztogatják. Emiatt a legkitűnőbb harcosoknak kell tekinteni őket, ahogyan távolról hajtódárdával bánnak, ... a közelharcban pedig merészen vagdalkoznak a karddal, elhajolnak a törszúrástól, vagy erőse szőtt lasszót dobnak az ellenségére».

Igen értékes információt kapunk Pseudo-Maurikiostól (VI. sz.), aki leírta a sztyeppei népek taktikai módszereit, «*szkíta*» és «*alán*» változatra osztva azokat. «A *szkíta* gyakorlat, amikor a hadrendben a tagmák nincsenek felosztva - mint ez korábban jellemző volt - kurzorokra (nyilazó és dárdahajító harcosokra – A. Sz.) és defenzorokra (tömör harci kötelékben levő katonák). (A lovasok egyik alakzata könnyen át tudott fejlődni a másikba, a harcmódot kellett csak megváltoztatni – A. Sz.). A hadrendjüket egyvonalassá kellett átformálni, és nem három részre, hanem csak kettőre felosztani, közben mindkét szárny oldalra kanyarodással igyekezett az ellenséget bekeríteni, és ha elegendő teret nyert hozzá, egy időben kölcsönösen egyik a másik felé mozogva, a jobb szárny jobbról, a balszárny balról, együttesen kört képezve zárta be az ellenséget».

Az «*alánok* szokása az, hogy a hadrendjüket egyetlen vonalba rendezik, a mérákat úgy osztják fel kurzorokra és defenzorokra, hogy az egymás közötti távolságuk 3–400 lépésnyi legyen; támadáskor a kurzorok hevesen előretörtek, ezután visszafordultak, akár azért, hogy bizonyos idő elteltével a defenzorokkal egyesülve az ellenségnél sokkal nagyobb létszámban folytassák ismét a küzdelmet, akár azért, hogy egy idő után visszavonulva a szárnyakon a mérák rendelkezésre álljanak, ha a szárny a helyén marad».

Pseudo-Maurikios szerint mindegyik tagma 200–400 lovasból álló csapat. Egy-egy mérába mintegy 2–3 ezer embert voltak képesek egyesíteni. Egy tagma 2 bandonra (vagy bandonokra) oszlott fel, amely egyenként 100–200 lovasból állott. Ez volt az a minimális egység, amely önállóan képes volt harcolni. Egy bandon tömör rendben 4–10 vonalból állt össze, a legelső vagy mindkét első sor nehézfégyverzetű katafraktáriusokból, a többi pedig könnyű- vagy közepes fégyverzetű lovasokból állott.

V. V. Taratorin a lovasság taktikájának tanulmányozásával foglalkozván megjegyezte, hogy a Hadrend «szkíta» sajátossága (Pseudo-Maurikios alapján) abban rejlett, hogy nem ismerte a «centrum» fogalmát. A bandonok mindkét szárnyon (vagy a merik) meghatározott, eléggé nagy távolságra állottak egymástól. A küzdelmet megindítva a parancsnokok nem küldték előre a könnyűlovasságot az ellenség nyilazására, hanem kézitusában minden erővel egyszerűen rohamozták. Ennél elengedhetetlen volt, hogy a szárnyak – a bal és a jobb – átöleljék az ellenség falanxát, minél teljesebben, azután pedig mintegy vezényszóra, mindkét oldalról «harapófogóba» szorítsák és bekerítsék azt. Ennek a gyengéje az a veszély volt, hogy az ellenség a maga részéről gyors támadásba tud átmenni a centrumban, és ki tud jutni a szárnyakon mindkét méra hátába.

Az «alán» hadrend egyszerűbb volt. Amint V.V. Taratorin rámutat, a bandonok egyetlen vonalba sorakoztak fel (nem feltétlenül egyenesbe). A közöttük levő távolság általában egy bandon szélessége volt. A könnyűlovasság csapatonként, a kurzorok pedig a hátsó sorokból, a csapatok közötti térközbe lovagolva rohamozták a szétszórt ellenséget, a dobófégyvereiket és az íjkat használva hozzá. Azután hátra tudtak vonulni a saját defenzoraikhoz, akik ez alatt az idő alatt sűrű sorokban álltak, és a fedezet szerepét töltötték be. Ezután vagy a korábbi helyükön maradtak, vagy a saját bandonjaik szárnyain fejlődtek fel, vagy együttesen a merák szárnyain tömörültek. Ez a mozzanat újra és újra ismétlődhetett, amíg csak a parancsnok nem tartotta szükségesnek az ellenség zárt rendben való megrohamozását.

Az *alánok* lehetőség szerint az ellenség csapatainak a külön-külön történő megsemmisítésére törekedtek, mint az Ammianus Marcellinus közléséből látható: «Ellenük (a szarmatáknak – A. Sz.) két légiót indítottak el, a pannóniai és a moesiait – elegendő nagy haderőt... A ravasz *szarmaták* ugyanis nem várták meg a forma szerinti csatára hívó jelzést, először a moesiait légiót támadták meg, és amíg a katonák megzavarodva késedelmesen a fégyvereik után kapkodtak, sokukat megölték. A sikertől elbizakodva és léleken felvidulva szakították át a pannóniai légió harc-vonalát, és szétzúzva a csapat erőit, megismételt csapásukkal majdnem az egészet megsemmisítették. Csak néhányan tudtak futással megmenekülni a haláltól».

A színlelt megfutamodás taktikája is folytatódott, például Észak-Itáliában a Római birodalom szolgálatában álló *alánok* esetében a nyugati-gótokkal szemben.

Az iráni–bizánci háborúk a VI–VII. században a Kaukázusban magashegységi

körülmények között folytak. Ezen körülmények között a stratégiai fontosságú erődítmények rendszerének szélesen elterjedt erősítése és építése vezetett *Alániában* az *alán* seregekben a gyalogság számának és jelentőségének a növekedéséhez. Ha még a IV. évszázad kezdetén Ammianus Marcellinus azt írhatta, hogy az *alánoknál* «a fiatalok azonban, akik kora gyermekkoruktól fogva hozzászoktak a lovagláshoz, szégyennek tartják a gyaloglást» ugyanakkor az V. század eseményeit megőrkítő grúz krónikás arról ír, hogy az oszétek (*alánok* – A. Sz.) a csatához «a sziklás hegyek ormait foglalták el», ami arról tanúskodik, hogy gyalogosan kívántak harcolni. Kifejlődött a kis csapatokkal, szétszórt alakzatban, a hegyekben vívott harc taktikája.

Ebben az időszakban újítás volt a kelepce állításának szélesen elterjedt gyakorlata. Még Ammianus Marcellinusnál említés esik arról, hogy a *szarmaták* «lovai nagyobb részben heréltek, hogy a kancák láttára ne vaduljanak meg, a lesben nyugodtak maradjanak, ne árulják el a lovasukat hangoskodó nyerítésükkel». A kelepce állításával kapcsolatban említésre méltó az az eset, amelyet Zószimosz írt le (V–VI. sz. eleje), amikor Valens császár (364–378) a *szkíták* ellen hozzá keletről érkező szaracénokat küldött. Az utóbbiak kis csoporttal Konstantinápolyból érkeztek, és «a csapatuktól lemaradt szkíták lándzsával megtámadva naponta sokuknak a fejét hozták el hozzá». A szkíták a gyors lovaikat és a pontosan találó lándzsáikat látván kitervelték, hogy túljárnak a szaracénok eszén. Egy alacsonyan fekvő területen csapdát állítottak, elhatározták, hogy hárman támadnak egy szaracénra. De ez a próbálkozás nem sikerült, mert a szaracénoknak, lovaik gyorsaságának és értelmességének köszönhetően, sikerült megszöknüik nagyszámú támadóik elől, megtámadták az elmaradókat, és megölték őket a lándzsáikkal.

A hegyes terepen zajló hadműveletek lehetőséget biztosítottak az *alánok* számára a törbe család művészete új minőségi szintre való emelésére. A terep domborzata széles perspektívát nyitott a manővernek az ellenség szemei elől való elrejtésére, a különálló kis csapatokkal való műveletekre, s ami ennél különösen fontos volt, elrejtteni a saját erők nagyobb részét az ellenséggel szemben, a kisebb rész felfejlődésére. Hasonló taktikát ír le Maurikios, amikor a *szkíták* (*alánok* – A. Sz.) egy jól szervezett tudatos vállalkozásba fogtak, aminek eredményeként az üldöző ellenség váratlanul kettős csapást szenvedett: hátulról azoktól a csapatoktól, akik lesben álltak, szemben pedig az ellentámadásba lendülő seregtől. Ilyen, az ellenség hátában váratlan csapást jelentő csapdaállítási formáról emlékeznek meg a *nart* eposzban is. Ott az ellenség fő erejének különálló csoportokra való megosztásáról van szó, hogy azután elszigetelten végezzenek velük.

Ami a tábort erősítést érinti, Ammianus Marcellinus tanúsága szerint folytatódik az úgynevezett álcázott hadműveleti terület felhasználása. Paulinus Pellaeus (IV–V. sz.) –elbeszélve Vaszatának, az *alán*–gót sereg által ostromlott makedóniai városnak a 412. évi ostromát, amikor az *alánok* átálltak az ostromoltakhoz – írja: «Bámulatra méltó a város látványa, a falak, amelyeket mindenfelől hatalmas fegyvertelen tömeg

vesz körül mindkét nemből, kívülről elhelyezkedve; odasimulva a falainkhoz a barbár tömeg kocsik sorával és fegyverrel erősítette meg magát». Egyébként Ammianus Marcellinus tanúsága szerint a *szarmaták* «nem voltak eléggé jártasak a háború ezen területén», azaz az ostromban. Ez azonban nem akadályozta őket a katonai sikereikben. Így, Zószimosz (V–VI. kezdete) közlése szerint «azt lehet mondani, hogy minden erődítés nélküli várost elfoglaltak, de a falakkal megerősítettek többségét is bevették».

Az *alán* hadsereg menet közbeni mozgását Lyoni Constantinus (480.) az Armoricába való betörésről szóló elbeszélése alapján tudjuk elképzelni. A hadsereg magvát Zotar (Goar) király csapata képezte, ugyanebben az időben a többi *alán* «felfegyverzett lovas az utakon szóródott szét». Innen következtetést vonhatunk le a menet felderítéséről, és az egyetlen központból irányított kis létszámú, mozgékony csapatokkal való operációkról.

Az *alánok* ostromhoz való viszonyulása még az előző korszakból maradt meg. Egyrészt folytatódott az úgynevezett beszivárgás módszere, a megerősített pontok melletti elhaladás, amint ez a 409. esztendőben is történt, amikor Hispániába törtek be. Nem vállalkozva semmiféle fegyveres ellenállás szervezésére a hódítókkal szemben, a helyi lakosok a megerősített városokba és településekbe zárkóztak be, a lovas *alánok* pedig meg sem próbálkoztak az erődítmények ostromával, két esztendő alatt pedig szabadon pusztíthatták a környéket. Egy másik esetben az *alánok* hosszan tartó ostromot tudtak szervezni, hasonló ahhoz, amilyen Vaszata városé volt az V. sz. kezdetén. Hippona Regia városnak az *alán-vandál* seregek általi ostroma egészen tizennégy hónapon keresztül tartott (430–431.), és siker koronázta. Az általános ostrom esetén faltörő kosokat, ostromlétrákat, gyújtónyilakat, aláaknázást és «teknősbékákat» használtak.

Különösen jellemző Naissza, illír város *szkíták* általi ostroma, amelyről Panioni Priszkosz Rétor (V. sz.) tudósít: «A barbárok... hadigépeket vittek a falak alá, elsősorban kerekeken fekvő gerendákat, amelyeket így könnyebb volt mozgatni; a rajtuk álló emberek a mellvédeken lévő védőket nyilazták, miközben a széleken állók a lábukkal lökdösték a kerekeket, oda tolva a gépet, ahová kellett, ahonnan a célzáshoz vágott ablakok fedezékéből löni lehetett; abból a célból, hogy a gerendákon állók veszélytelenül harcolhassanak, ezeket a gépeket fűzfavesszőből font sövényvel, bőrökkel és irhakkal borították... Miután ily módon nagyszámú ostromeszközt készítettek a város ellen, a lándzsák és nyilak tömegétől a védők kénytelenek voltak engedni és visszahúzódní a mellvédeken, elkezdték odavontatni az úgynevezett faltörő kosokat.» Ez szintén nagy alkotmány: egy gerenda, amely az összehajló keresztgerendákon függ hegyes véggel és borítással, felépítése pedig a harcosok védelmére a fent említett módon történik. Az emberek pedig a szükséges ütés céljából a hátsó végénél a köteleknél fogva a fallal ellentétes irányban hátrahúzzák, azután pedig elengedik, aminek következtében az erős ütéstől a fal minden eltalált része

megsemmisül... Az ostromlók létrákat is vittek oda: hogy azután a várost bevegyék. Egyes helyeken a falak le voltak rombolva a faltörő kosokkal, más helyeken meg a mellvédeken állók kénytelenek voltak visszahúzódní a gépek sokaságától. A barbárok a faltörő kosok által lerombolt falakon keresztül bejutottak a városba, a létrákon pedig, amelyeket a még ép falakhoz támasztottak úgyszintén. Azokat a városokat, amelyek fából készült erődítéssel rendelkeztek felégetéssel ostromolták, ahogyan 322-ben (amiről Zószimosz tudósított) a sauromaták Rauszimosz királyukkal az élen. Ők «úgy számították, hogy minden nehézség nélkül foglalják el a várost, ha felgyújtják a falak fából készült részét, ezért hozzáfogtak a gyűjtögetáshoz és a falakon állók lövöldözéséhez».

A kaukázusi háborúk időszaka

Alánia hadművészete ebben az időszakban nem tarthat számot különösebb érdeklődésre. Az állami hatalom fejlődése (mint a többi régióban is) katonai konfliktusokkal járt együtt, de az *alánok* katonai lehetőségei ebben az időszakban erősen megcsappantak. Ez feltétlenül a professzionális harcosok átrétegződéséhez kötődött, amely monopolizálta a «katonai üzletre» való jogot.

Az *alán* államiság katonai politikája kezdettől fogva nem követett hódító célokat, mert a területek megszerzéséért túlságosan drágán kellett fizetni, mind a szó valódi értelmében, mind emberéletben, az eredmény pedig csak a védelmi kiadások megnövekedése lehetett, amelyet *Alánia* gyenge államisága nem engedhetett meg magának. Ebben a helyzetben rugalmasan lavírozó politika folyt a befolyásos államok között, amely következtében az *alánok* állandóan az egyik fél szövetségeseként léptek fel (gyakran egyszerre mindkét) egy nagyobb konfliktus esetén a Kaukázusban. Ennek az volt az oka, hogy a kis állam függetlensége általában igen drága volt, mert a semleges országot az egymással hadilábon álló mindkét hatalom büntetlenül fosztogathatta. Az *alán* védelmi koncepció a határok mentén a stratégiaileg fontos irányokban egy hatékony erődítés létrehozásán alapult, amelynek hivatása az ellenség feltartóztatása volt a főerők odaérkezéséig. A hegyes vidéken való védekező hadműveletek alapvetően kedveztek a katonai vezetés számára, ahol a domborzati sajátosságok és a tapasztalat a hegylakó *alánok* számára fölényt jelentettek. Az *alán* védelmi stratégiai koncepció működésére példaképpen az arab sereg Buga hadvezér vezetése alatt történt invázióját lehet idézni. Foma Arcuni örmény szerző így ír erről a IX–X. században: «A hegyről leereszkedve (az észak-kaukázusi törzsek – A. Sz.) elfoglalták a hegy lábát, csatára készülődtek. Bezárkóztak az őrségek erődjéibe és elzárták a hegyszorosok átjáróit, amelyek a megerősített országukba vezettek».

Ami a lovasságot illeti, akkor a hadsereg fő erejét képezte. Még a VII. évszázad kezdetén Sevillai Izidor megállapította, hogy az *alánok* gyalogosan harcképtelenek. Az *alán* hadseregek ebben az időszakban a *magyarokéhoz* való hasonlóságából

kiindulva a taktikájuk azonosságáról beszélhetünk. Fő fegyverük az íj volt, akcióik kiemelkedő jellemzője pedig a mozgékonyosságuk. A *magyarok* nem voltak képesek egy jól szervezett nehézyalogsággal és nehézlóvassággal csatára kiállni és szembeszegülni, ezért mindig elkerülték a közelharcot. Mozgékonyosságukat és az íjjaikat kihasználva bekerítették az ellenséget, távolról mértek rá csapást, amíg az ellenség sorai meg nem bomlottak, azután támadtak, rendszerint hátulról, az izolált csoportokra, igyekeztek azokkal egyenként végezni. A *magyarok* rendszerint nem fejezték be a rohamot, megfordították a lovaikat és nyílzáport zúdítottak az ellenségükre. A források megemlítik, hogy soha sem szálltak le a lovaikról és nem csatáztak gyalog. A távoli portyázásaikban inkább kisebb csoportokban szerettek tevékenykedni, elkerülték a túlerőt.

A Bizánccal történő szoros kapcsolatok hatására az *alánoknál* ebben az időben azzal az elterjedt technikával találkozunk, hogy szilárd hadrendben az esetek többségében vezetés csapást törekedtek az ellenségre mérni. Hadrendjük az alábbi öt elemből állt:

1. a centrum első sora;
2. a centrum második sora;
3. a tartalék (a hátvéd), rendszerint két csoportból áll, bármelyik szárny mögött elhelyezve;
4. a szárnyakat biztosító csapatok, amelyek harci feladata szintén a védelem és az ellenség bekerítése;
5. a távoli védelem és fedezet csapatai, amelyek harci feladata szintén a védelem és az ellenség bekerítése. (Azaz előőrs, centrum, jobb és bal szárnyak, utóvéd.) Amennyiben az *alán* gyalogság kisebbségben volt, csak a centrum második vonalában, vagy kiegészítő tartalékként hátul a két lovassági vonal mögött volt elhelyezve.

Fontos a fő taktikai doktrína változásáról is szólnunk: ha korábban az ellenség seregének a kettészélésére történt egy hadmozdulat, szétszórni azt és külön-külön megsemmisíteni, akkor most az *alánok* mindkét fegyvernem koordinált együttműködésével igyekeznek bekeríteni azokat (a gyalogságot a lovasság segédcsapataként használva).

Tovább fejlődött a cselvetés művészete, különösen a szűk hegyszorosokban és az átjáró utakon. Sapuh Bagratuni (IX. sz.) írja az arabok *Alániába* való betöréséről: «át akart (Ahmad hadvezér, bagdadi kalifa – A. Sz.) vonulni a kapun, és átkelne vele hetvenezer harcos is. Az *alánok* ezt megtudván, hadat gyűjtöttek, elreteszelték a szoroson keresztül vezető utat, feltartóztatva őket a szűk helyen, hozzákezdték könyörtelenül mészárolni azokat. Az ütközet szörnyű csapásaként Ahmad és Mszlim perzsa hadvezérek leestek a lovaikról. A Kaukázuson mintegy kétszáz emberrel átkelve, menekülve futottak Derbentig. Így a tacsik (arab – A. Sz.) seregek megsemmisültek az *alán* hadak által, és a tacsikok megszájgyenülten tértek vissza». Ezzel

kapcsolatban meg rá kell mutatnunk az *alánoknak* arra a törekvésére, hogy a betolakodó arabokkal a határ menti zónában ütközzenek meg, ahol egy sor előnnyel bírtak. Egy hasonló hadjáratról tudósítanak a grúz krónikák is. Buga hadvezér, bagdadi kalifa 851. esztendőben a Kaukázusba történő inváziójáról van szó: «A *hegylakók* egészen megörültek és feláldozták a túszaikat, az Isten segített nekik: vastag hótakaró esett. A *hegylakók* elreteszelték a szaracénok útját. Az Úr győzelmet adott nekik: nagyszámú szaracén elesett, sok lovuk attól múlt ki, hogy álmosító-megmérgező növényt evett».

Érdeklődésünkre tarthat számot a IX–X. században élt örmény szerző, Foma Arcruni írása Buga arab hadvezér és a *canarok* seregei közötti pozíciós ütközetről (valószínűleg az egyik *alán* törzsről esik szó, amennyiben a *canarok* az örmény források szerint a *Darjal-kapu* környékére lokalizálhatók): «A *canarokkal* harcba kezdve (az arab csapatok Buga parancsnoksága alatt – A. Sz.) körbevették a hegyalját, s mintegy a vihartól üldözött egymásra toluló hullámokban törtek felfelé... A szétvert *canár* királyi csapatok visszatértek a táborukba, és visszatértek a táborukba a hegylakók is... Később elhatározták, hogy ismét elkezdik az ütközetet; sáncot emeltek, erődítéseket, amelyekben letelepedtek. Kilenc napot töltöttek ott, az arabok tizenkilencszer léptek velük csatába és szenvedtek vereséget, a *canár* királyi csapatok megsemmisítették és megfélemték őket. Nevetségessé válva, megszegyenülve, meggyalázva és megverten tértek haza».

A VII–IX. évszázadot tartják az *alánoknál* annak az időszaknak, amikor a legszélesebb fejlődését érte el a földi erődítmények készítése, valószínűleg ehhez tartoznak a veremcsapdák is, amelyek a Nart eposzból annyira ismeretesek. A csapda mély verem volt, felülről gyepvel borítva, amelybe akár egy lovas is belepottyanhatott; a belesöt pedig fentről megkövezték és földdel szórták be. A földből készült mezei erődítésnek egy másik formáját említi az eposz: ezek speciális sáncok – az elrejtőzés számára, gödörrel, amely a ló és lovasa számára van kiásva. Az eposz alapján ezek cselvetésre szolgáltak a sztyeppén, ahol nem volt lehetséges a hely sajátosságait az elrejtőzködéshez felhasználni az ellenségén való hirtelen rajtaütéshez. Megemlítik azokat a sáncokat is, amelyeket az erődítmények megszállásakor használtak, amikor a támadók ezek fedezékéből lőtték az ellenfelet.

Alánia virágkora (X–XII. sz.)

Ez a korszak a nagyobb katonai konfliktusok nélküli stabil külpolitikai körülményekkel jellemezhető. Az *alán* hadseregek a közös hadjáratokban egyenjogú szövetségeseikként (leggyakrabban a grúzok által) voltak meghíva. Az utóbbiak struktúráját jól írják le a XII. századi grúz történészek; amikor Basili közli, hogy «a határ mentiek, ha elfoglalásra való létesítményt vagy erődöt találtak, vagy amelyet a türkmének megközelítettek, vagy lerombolható várost, vagy feldúlható országot, jelentették,

és ő (Tamara királynő – A. Sz.) megszemlélte a létesítményt és tanulmányozta. Ha megérte, hogy sereget toborozzon, megparancsolta Zaharijnak és Ivánnak (a hadügyminisztereknek – A. Sz.), és azok összegyűjtötték a hadsereget, maga Dávid király (David-Szoszlan – A. Sz.) pedig elindult az élükön, és sehonnan sem tért vissza győzelem nélkül». A kisebb hadjáratok, amelyek célja a szomszédos ország kifosztása volt, (ami a feudalizmus korszakában minden állam funkciójaként jelentkezett) a határ menti területek uralkodói vezetésével zajlottak. Következésképpen a stratégia terén az *alánok* (úgymond) önállóságot kaptak, amennyiben a katonai csapatokat nekik kellett vezetniük, már nem alkalmazkodtak az erősebb szövetséges stratégiájához.

Az adott időszak taktikájának jellemzője a gyalogság presztízisének megnövekedése volt. Sőt, a professzionális katonák körében is az terjed, hogy a zsoldosok elkezdik becsülni a gyalogos párviadalt, amint ez Nikifor Vrienios (976–1087) elbeszéléséből is tükröződik: az *alán* katona «zsoldban», Arabat, «meghívta Haszharisz nevű (szintén *alán* – A. Sz.) bajtársát, Alekszej Komnin vazallusát, hogy vele együtt szálljon le a lóról és kopjával mérjenek csapatát az ellenségre».

De azért a döntő lovassági kopjás csapás jelentősége továbbra is megmaradt, amit a grúz krónikák szintén megőriztek: «Amikor Dávid (David-Szoszlan – A. Sz.) és a serege meggyőződött az ellenség elhatározásának a szilárdságáról, akkor fegyvert kértek és lóra ültek, a kezükbe kopját fogtak. Már az első támadásukkal mint a mennydörgés rontottak rájuk, és mértek rájuk csapat».

Az *alán* fegyverzetnek a további könnyítése ebben az időszakban azzal a következménnyel járt, hogy az európai keresztes lovagok nehézsúlyosságával megütközve az *alánok* erőtlenségét mutakoztak. 1108-ban az Epiroszi ütközetben (Kelet-Albánia) a lovasság Roszmiik vezérlete alatt, a bizánci hadsereg állományában a Tarenti Boemundus lovag ellen harcolva, a kereszteseket rohamozta, de nem tudott ártani nekik sem a nyilaival sem a kézitusában. Hasonlóképpen végződtek a későbbi összeütközések is a keresztesekkel, ahogyan ez a Filippoliszi csatában 1189-ben történt, amikor az *alán* csapatot szétverték.

Ami a hadrendet illeti, a XI–XII. századi grúz krónikák, amelyek nem álltak a rendelkezésünkre, de amelyekre hivatkozva Z. Csicsinadze közli, hogy az *oszétek* – *alánok* «... kitűnő katonák, mesterien bánnak a fegyverekkel, egységesek a harcban, segítenek egymásnak, jól tudják az erőiket csoportosítani a küzdelem idejére, amit az araboktól tanultak el». Ily módon az *alán* hadrend ebben az időszakban hasonló az írásos forrásokból jól ismert arabhoz: az ellenség közelében az arab előőrs lovassága harcba kezdett fokozatosan hátrálva a saját főerői felé; ezalatt csatasorba állt a nehézsúlyosság, fél térdre ereszkedett, pajzsokkal védte magát az ellenség nyilai és dárdái ellen, hosszú kopjáikat a földbe szúrták és a közeledő ellenség felé irányították; az íjászok elhelyezkedtek a nehézsúlyosság mögött, amelynek feje fölött szórták a nyilait a közeledő ellenségre. Az arabok hadrendje arcvonalában

és mélységében is tagolt volt. Mindegyik vonal öt serengből épült fel. Ezeknek allegorikus elnevezésük volt: az első – «a kutyacsaholás reggelének» nevezték – lovasok szétszórt alakzata volt; a második – «a segítség napja» és a harmadik – «a megrendülés estje» – a főerőt képezte, lovasokból álló oszlopok vagy gyalogos falanxok, sakk táblaszerűen felállítva; a negyedik vonalban – közös tartalékként – a kíséret válogatott csapatai, amelyek a főzászlót őrizték. A közös tartalék csak végszükség esetén lépett harcba. Hátról és a szárnyakról a hadrendjük sebezhető volt, de magas rendű manőverező képességük biztosította az erők megfelelő átcsoportosítását. A harcot az első vonal kezdte, amely igyekezett szétzilálni és tönkretenni az ellenség erejét. Azután a második vonal támogatta őt. A főerők előnyben részesítették a védelmi harcot, amely során a könnyűlovasságra és a gyalogságra támaszkodtak. Rendszerint igyekeztek bekeríteni az ellenfél hadrendjének a szárnyait. Amikor az utóbbi megtört általános támadásba mentek át, azután a teljes megsemmisítésig üldözték (a lovassággal) azt. Folytatódott az előző korszak úgynevezett bizánci felépítésű hadrendjének a megőrzése, amely egészen a XVIII. századig széles elterjedtségnek örvendett Grúziában és Oroszországban. A hadrend «előhadból» állt, amelyet a «főserég» követett, a szélek pedig «jobb kézről» (vagy «jobb-szárnyból») és «bal kézről» (vagy «balszárnyból») épültek fel.

Folytatódott az olyan fogásoknak a hagyománya is, amelyek jellemzőek voltak a sztyepei népek számára, mint a harc nyílzáppal történő megkezdése, vagy a székérvárak építése. Anna Komnéné így ír ezekről: «A *szkiták* (adott esetben feltételezhetően a pecsenegerokről van szó – A. Sz.) szintén csatarendbe álltak – hiszen született művészei a harcnak és a hadrendbe állásnak – csapdát készítettek, a taktika minden szabályainak megfelelően «rendezték» soraikat, mintegy bástyákkal kerítették be fedett szekerekkel a seregüket, azután pedig osztagonként az uralkodó ellen vonultak és elkezdték távolról nyilazni a harcosainkat».

Az *alánok* törvetéséről emlékezik Konstantin Porphyrogenetos (919–959.), aki közli, hogy *Alánia* ekszuzsiokrátora (uralkodója) a kazárokkal való feszült helyzetben csapdát állított nekik az úton és megtámadta őket. Az éjszaka sötétjében történő támadások elterjedtségéről tanúskodnak Nizami Gandzsavi (1141–1209) azerbajdzsani költő «Iszkandar-náme» c. eposzának sorai: «az *alánok* és arkok éjjeli támadásaitól, mint a tomboló vihartól az egész ország megsemmisült».

A mongol időszak (XIII–XV. sz.)

Ezt a periódust az Észak-Kaukázusban a mongol-tatár horda uralma jellemzi, amely az *alán* hadművészetre is hatást gyakorolt. A legjelentősebb változást a stratégia szenvedte el. 1222-ben a Szubedej-bagatur és Dzebe-Nojon által vezetett mongol expedíciós seregtestekkel való első összecsapások idején az *alánok* még az előző időszak stratégiai koncepcióját használták, mégpedig: szövetségeseiknek (kipcsa-

koknak) és saját erőiknek egy határ menti megerősített ponton egy döntő ütközethez való összevonásával nem engedni be az ellenséget az ország fontos területére. Ez azonban a mongolokkal szemben hatástalannak bizonyult, akik ügyesen kihasználták a szövetségesek közötti ellentéteket, sikerült elérniük az *alán-kipcsak* szövetség széthullását, és egyenként megsemmisíteni a volt fegyvertársakat. Valószínű, hogy ehhez a vereséghez a központi hatalom *Alániában* való hanyatlása és a feudális szétdaraboltság is hozzájárult, amelyet 1235-ben Julianus katolikus szerzetes ír le.

A hasonló belpolitikai körülmények eredményezték, hogy 1235-ben az összmongol kurultajban «határozat született arról, hogy a győzedelmes kardot az orosz és az ási vezérek feje ellen kell fordítani». *Alánia* már nem volt képes komolyabb ellenállást szervezni. *Alániának* az 1238 őszi kezdődő tatár-mongol meghódítását megkönnyítette, hogy minden *alán* hercegség csak a saját haderejével tudott védekezni. Az 1238 szeptemberétől 1239 szeptemberéig tartó hadjárat során a mongolok ragyogóan alkalmazták kedvenc stratégiájukat: dezorganizálták a védelmet, csapást mértek az ország létfontosságú központjára, megsemmisítették a hatalom szerveit és a legerősebb katonai egységeket. A hódítók főerői *Alánia* fővárosának, Magasznak a megszállására indultak, amely elestével véglegesen eldőlt a háború kimenetele a mongolok javára.

A mongolok 1238–1239-es hadjárata eredményeképpen *Alánia* síksági területe teljes alárendeltségbe került. Az itteni partizánharc kísérletei nem jártak sikerrel. Rasid-ad-Din és Dzsudzszani olyan kipszak Bacsman és az ási Kacsir-ukule emírek csapatáról beszél, amelyek a «kardtól» megmenekültek és a földönfutók csoportjaiból álltak össze. «Minden oldalról felbukkanhatott, ha valamit meg akart szerezni, a garázdálkodása napról-napra növekedett. Állandó tartózkodási helye nem volt, és ezért a mongol sereg nem tudta elfogni, elrejtőzött az Itil erdeiben». A lovasok mellett csak 200 hajóból és 20 ezer emberből álló speciális megtorló csapat bevetésével tudták az ellenállókat szétverni, és a vezéreiket kivégezni.

A hódítók elleni ellenállás központjává a hegyek váltak, ahová *Alánia* szabadságszerető lakossága összegyűlt. 1246-ban Plano Carpini a mongoloknak olyan bátran ellenálló országot mutatott «az eddig meg nem hódolt» országok sorában, mint «Nagy-India, az *alánok* bizonyos vidéke, a kínaiak némely vidéke, Mangia, a szaksziniak...». A hegyek a mongolok számára megközelíthetetlen természetes erődökké váltak, ahol a lovasságuk minden előnyét elvesztette, rendszerint nem is kockáztatták meg a hegyekbe való felmerészkedést. Amint 1235-ben Guillaume de Rubrouck írta: «Az *alánok* a hegyek között még mindig ellenállnak, ezért Szartach (Batu fia – A. Sz.) minden tíz emberéből kettőnek a völgytorok őrizetére kellett jönnie, nehogy amazok a hegyekből kijöve megdézsmálják állataikat a síkságon». Innen kínálkozik az *alánok* számára a spontán partizánháború alkalmazásának a módszere, amelyet F. H. Gutnov mint abrekizmust (abrek – kaukázusi partizán a XIX. sz. elején – K.J.B.) tárgyal, az ellenállásnak azt a formáját, amikor a harcoló úgy áll bosszút az ellenségen,

hogy nincs elegendő ereje annak a megsemmisítésére. Ilyen gyorsan mozgó csapatok ténykedését írta le Rubrouck: «Ugyanis orosz, magyar és *alán* rabszolgáik, akik szép számmal élnek közöttük, összeállnak húszan vagy harmincan; éj idején megszöknek, íjat és tegezt is viselve, s aki csak útjukba akad a sötétben, azt megölik. Nappal elrejtőznek,...».

Az aranyhordásoknak a Hulagidákkal való csaknem száz éves háborúja időszakában *Alánia* területe megfeszített háborújuk arénájává vált, amelyben az *alánok* egyik része az előző, a másik része pedig a másik oldalt támogatta. 1395-ben Tamerlan hadjáratot kezdett az Észak-Kaukázusba, ahol a Terek partján április 15-én közötté és az Arany Horda kánja, Toktamis között - akinek az oldalán az *alánok* is csatáztak - döntő ütközet zajlott le. Az Arany Horda hadserege megsemmisítő vereséget szenvedett, amely végül uralmuk megalapozójává vált az Észak-Kaukázusban. A kiszolgáltatott kaukázusi népek (elsősorban a grúzok és az *alánok*) koalíciót szerveztek Kartli királya, VII. György vezetésével a hódítók visszaverésére, de 1396-ban a döntő ütközetben nem jártak szerencsével. Ezután, amint a grúz krónikák tudósítanak róla: «A grúzok és szövetségeseik a hegyekben és a megerősített várakban találtak menedékre». 1400-ban megkezdődött az *Alániába* való benyomulás. A hódítók feltartóztatására a Darjal-szorosban vállalkoztak, az erre legalkalmasabb helyen, « (Tamerlán – A. Sz.) hadserege nagy veszteséget szenvedett a hegylakók váratlanul megjelenő osztagaitól» és kénytelen volt visszakozni. Tamerlán hadserege bekerítésre vonult a Derbenti-kapun keresztül és a síkságról zúdult az *alánokra*. A mongol hódítás első korszakában az *alánok* a «mindenki egyedül magáért» elvhez igyekeztek ragaszkodni, megbújva a megközelíthetetlen magashegyi váraikban és erődítményeikben. Tamerlán azonban, eltérően a mongoloktól, hadserege kötelékében úgynevezett «hegyi gyalogságot» is tartott, és ostrommal vette be ezeket az erődítményeket, egyiket a másik után. A sziklaváraknak az egyik gyenge pontja az volt, hogy az aktív ostrom során könnyen maguknak a védőiknek váltak kelepcéjévé, ezért gyakorlatilag nagyon rövid időn belül megsemmisítették *Alánia* fegyverforgató lakosságát és eltörölték az államiság maradványait.

A taktikáról szólván meg kell említenünk, hogy ennek az időszaknak a forrásai tudósítanak az *alán* seregek védelmi tevékenységéről, amit ennek a korszaknak a valóságos helyzete is tükröz: néhány évszázadig kénytelenek voltak a megszállók ellen szüntelenül harcot folytatni. Ezzel a katonai szervezettel kapcsolatban olyan változásokat kellett elszenvedni, mint a fegyveres erők létszámának ugrásszerű megnövekedése, amely magába foglalta a fegyverforgató lakosságot, és a gyalogság, mint fő fegyvernem szerepének az emelkedését. Már az *alánoknak* a mongolokkal való első összecsapása is figyelemre méltó 1222-ben, amelyiket például azonosan ír le Ibn-al-Aszir (1160–1318) és Rasid-ad-Din (1247–1318). Ibn-al-Aszirnak egy kevésbé ismert fordításában kissé másképpen hangzik: a mongolok bőkezűen megajándékozták az *alánok* szövetségeseit, «miután a kipszakok elhagyták az

alánok városát a tatárok rájuk támadtak, sokat megöltek közülük... » Az ütközet nem nyílt helyen való összetűzésként, hanem egy városra támaszkodó védelmi harcként folyik. Nem az erődítmény ostromáról van szó, hanem az *alán* hadsereggel való összecsapásról, amelynek falai alatt az felsorakozott. Hasonló taktikát alkalmaztak, amikor a védők saját erejükben bízván, aktív védelmet kívántak folytatni. Kudarc esetén visszavonultak az erődítménybe, amiről a «Zsamtaagmcereli» c. összeállítás névtelen szerzője tudósít, aki a XIV. sz. kezdetének eseményeit beszéli el: «... Beka (grúz herceg – A. Sz.) nagy hadsereggel érkezett, Bagatar pedig (*alán* hadvezér – A. Sz.) kijövén az erődből találkozott Beka előhadával, elkeseredett küzdelem keletkezett. Az ütközet elején Bagatar elmenekült az ütközetből, és bezárkózott az erődítménybe. Megérkezett Beka, és elfoglalta az erődítményt».

A mongol korszakban az *alánok* a városok védelmének „művészetében” érik el legnagyobb sikereiket. Amint a történelemírók is megjegyzik: a tatárok–mongolok által meghódított összes kelet-európai város közül csupán Kievet és az *alán* Magaszt említik a kínai krónikák. Abulfelda (1273–1331) (megjegyezve, hogy a «az *alánok* fő erődítménye egyike a világ legjobban megerősített helyeinek»), írta, hogy a mongolok «az *alánok* falai alatt erős ellenállással találkoztak, csak ravaszsággal és hosszas ostrom után tudtak oda behatolni». Planoi Carpini 1246-ban közölte, hogy «mostanában szálltak meg, mintegy tizenkét év múlva az *alán* földön egy hegyet, amely bátran ellenállt, sok tatár és főrend lelte a halálát alatta».

A mongolok hatására ment vége az ostrom művészetének tökéletesedése, amely lehetővé tette az *alánoknak*, hogy a XIII. század végén néhány évtizedig megszállva tartsák Grúzia erődítményeinek egyikét, Gori várát. A «Zsamtaagmcereli» XIV. századi grúz krónika névtelen összeállítója így írja le ezt az eseményt: «... az *oszetek* elkezdtek kárt okozni, öldökölni, fosztogatni és pusztítani kezdték Kartlit, elpusztították Gorit és elfoglalták azt. Akkor minden grúz a kartli erisztava fia, Bega köré gyülekezett – Amada is megérkezett Gorihoz a hegyekből. Rövid csatározások kezdődtek. Sok *oszetet* és grúzt öltek meg a városban. Amikor nehezzé vált a helyzet az *oszetek* számára, a várból kötélben leengedtek egy embert és elküldték a Muhraniban lévő tatárokhoz, hogy segítsenek békét kötni velük». Csak V. Fényes György királysága alatt (1314–1346) sikerül a grúzoknak visszatérniük Goriba.

Ebben az időszakban az ostromhoz való fő fegyver az íj volt. Az ostrom előtt intenzív lövöldözés hatására az egyik ellenség úgy elgyengült, hogy már nem volt képes a kézitusára. Ebben a vonatkozásban figyelemre méltó «Az erisztavák emlékezete» (XV. sz. eleje) c. mű egyik részlete, amely a kszani erisztava, Virsel hadjárataról szól a Mnaj-ból való *alánok*–*oszetek* ellen: «... délben felvonultunk a mnajiak erődje ellen. És kegyetlen ütközet zajlott, mert ezek az emberek ügyes harcosok voltak, bátrak és vitézek, és talpig vértben. Mint a szapora eső, olyan sűrűn nyilaztunk, a kövek jégesőként kopogtak, és megszámlálhatatlan mennyiségű volt a legördülő kő is. Az országuk sok vezetőjét és vitézét megöltük: Szingut,

Paredzsant, Amszadszant, Bagatart és még sok mást... Akkor betörtük a kapukat, foglyul ejtettük az összes harcolót, és elvezettek az erisztavához».

Alánia hegyei között a XIV–XV. században, a lakótorony rendszer létrehozása után az állat- és fogolyszerzés céljából indított hadjáratokat, az inváziók többségét, valamint a belviszályok harcait a kis létszámú csapatok hirtelen csapásai, a parasztek összefogdosására szolgáló, váratlan rajtaütések jellemezték. Ha a váratlan támadás nem hozta meg a szükséges eredményt, a katonai osztag az adott csekély létszámú helyőrséggel rendelkező kicsi település, sőt a katonai erővel rendelkező hasonló erősségek láncolatának a feladására kényszerülhetett, amint ez a folklór alkotásaiból is ismert. De a nagyobb lakótoronyok, amelyek változatos és erős védelmi berendezéssel, valamint jelentős létszámú fegyverképes lakossággal rendelkeztek, váratlan megtámadása és elfoglalása bonyolult volt. Ugyanakkor, a lakótoronyok bevetelét komolyan korlátozták az egyedül álló bástyák fő ostrommódjai: a bástyák fölőgetése, vagy a sarokkövek kiütése segítségével való «ledöntés» (a sarkok aláásása).

Ami a nyílt terepen való harcot jelenti (éppúgy, mint a szomszédos Grúziában) folytatódott az előző időszak hadrendjének megőrzése, a sereg három részes felépítése: a főerők, élükön a királlyal a középpontban helyezkednek el, a szárnyakon a vazallusok csapatai foglalnak helyet etnikai jelvényeik szerint elhelyezkedve, amint azt a késő-középkori «Hösköltevény Alguzról» c. műben leírták. Az *oszet* néprajzi anyagok is tanúsítják, hogy a harcot az ifjúság kezdte, azonban a csatában való fő szerepe, amint a Nart eposz is megerősíti, a visszahúzódo ellenség üldözése volt. A nart ifjúságnak az ellenség visszaverése céljából történt harcrendi felépítéséről is a Nart eposz emlékezik meg.

A néprajzi anyagok jól írják le a hadjáratok harcrendjét, amely az életkor szerinti elven alapult. A 6–10 harcost számláló csapat két sorból épült fel, egymás mögött, ahol a vezető háta mögötti első sor csökkenő életkor szerint helyezkedett el. Tőle balra pedig a fegyverhordozókkal kezdve, akik a vezér bal keze felől az első sorban foglaltak helyet – a vele egykorúak. A harcrendi felépítés ilyen elve lehetőséget adott arra, hogy egyenlően osszák szét a hadoszlopban a tapasztalt és a fiatal harcosokat. A hátvédben középkorú harcosok voltak, eléggé tapasztaltak, az ifjúság pedig eloszlott az oszlopban, és tőlük jobbra segéderőként szolgált az idősebb harcosok számára a harcrendben. A nagyobb létszámú oszlop másképpen épült fel, mert minden tagja számára szükséges volt, hogy hallható legyen a vezér hangja, ami csak kompakt sorok esetén lehetséges. «A tizenegy embernél nagyobb csoport egyesével, hármassal, négyessel, az agdau figyelembe vételével állt össze. Ezeknek a csoportoknak a belsejében minden sorban kellett hogy legyen idős és fiatal». Ily módon a felépítés fő eszméje az olyan harcrend elérése volt, amelyben a haránt irányú sornak megvolt az első idős, második idős katonája és a fegyverhordozója. A hadvezér mögött a harcosok minden sora megegyezett ezzel a felállással, az első szinten idősebb harcosokat tartalmazott, azután jött az idősebbek második sora, ha a harc három vagy több sorból állt, akkor a vezér mögött a parancsnoki sor

helyezkedett el. Minden konkrét esetben, amikor az oszlop valamilyen ok miatt szétesett, akkor azok közülük, akik nem széledtek szét egészen, megőrizték a hierarchiát és az irányíthatóságukat.

Ebben az időszakban elterjedten működtek a partizánharc olyan formái, mint a mozgékony, az állandó tartózkodási hellyel nem rendelkező csapatok rajtaütései (Bacsman és Kacsir-ukule csapata), az ellenség seregére irányuló váratlan éjjeli támadások, a terrorcselekmények, a keskeny szorosokban való csapdaállítás.

A harc megkezdése ebben az időben nem változott, amint ezt az etnográfiai anyagok alapján megítélhetjük, sűrű nyilazással kezdődött, amely után a lovasság rohama következett: «a hegyi lovasság... megdühödve vetette magát az ellenségre, minden harcos jobbujában kivont karddal, balujában a ló kantárszárát tartva, fogai között a tör markolatát szorongatva ... jellegzetes kurjongatással kísérve».

A hegyes helyeken folyó harc során előnyben részesítették a gyalogságot, amint ez a grúz krónikákban is olvasható, amelyek a XIII. évszázad végének eseményeit írják meg: «Nagyrészt a tatárok pusztultak, úgyhogy a mtiulok (Hegylakók) nagy kárt okoztak nekik, mert gyorslábúak voltak és a lovas nem tudott velük megvívni. Ezért azok a gyalogosok harcoltak a tatárokkal, akiket Iván Sansa fia és az oszétek támogattak, akik Goriban állomásoztak».

Az ellenséges sereg centrumának az ellene intézett ék alakú rohammal való szétszórási módja az *oszét* néprajzban őrződött meg. Az ék a legtapasztaltabb harcosokból formálódott, élükön a csapat vezére állt. Rendszerint ebben a csoportban volt a zászló is. Ennek a csoportnak az elnevezései között a taktikai szerepére utaló megfogalmazás is van – «a harc kettéosztója». Ez a csoport (vezetőjével az élen) hajtotta végre az ellenség centrumának legyőzését és szétválasztását, ami után az ifjúságra bízta a harc befejezését.

Nagyon érdekes taktikai fogás volt a bekerítésből való kitörés, amelyet az *oszét* etnográfiaiak is megörökítettek számunkra. A bekerítésbe esett lovasok körben galoppba bocsátották a lovaikat, és ritkították az ellenség sorait (a körfűrész elve alapján). Néha az ilyen kör belsejében egy másikat is képeztek, amelyben a forgás ellentétes irányú volt. Ennek a célja az volt, hogy külső sor által egyelje az ellenséget. A hasonló manőver számára a lovakat már csikókorukban elkezdtek trenírozni (Az információkat G. B. Kanteevtől kaptuk, Bád falu, 1997. év). Közel azonos taktikát használtak a mongolok is «tánc» néven, ezért nem kizárt a valószínűsége, hogy az *alánok* tőlük vették át ezt a módszert. Sigismund Gerberstein (XVI. sz.) így ír erről: «Amikor (a mongoloknak – A. Sz.) nyílt terepen kellett csatázniuk, az ellenség pedig nyíllövésnyi távolságra állt tőlük, akkor nem sorban léptek be az ütközetbe, hanem behajlították a sereget, kört képeztek, hogy minél biztosabban és kényelmesebben tudják nyilazni az ellenséget. Eközben a (körbe) belépők és a távozók csodálatos rendet tartottak». Érdekes megjegyezni, hogy az *oszét* mesékben az ellenség rejtett megközelítésének kúszással való módja is létezik.

IRODALOM

1. ARRIAN. Taktika protiv alanov.//Bahrah B. Sz. Alany na Zapade. M., 1993.
2. VANEEV Z. N. Istoričeskie izvestiâ ob alanah-osah.// Izbrannye raboty po istorii osetinskogo naroda. Chinvali, 1989
3. GAJ K. Izvestiâ drevnih grečeskih i rimskih pisatelej o Kavkaze. Cs. 1// SzMOMPK. Tiflis, vyp. IV, 1884.
4. LATISEV V. V. Izvestiâ drevnih pisatelej o Skifii i Kavkaze.//VDI, 1947, ?1–4; 1948, ?1–4; 1949, ?1–4, 1950, ?4.
5. LATISEV V. V. Izvestiâ drevnih pisatelej o Skifii i Kavkaze. T. 1–2, SzPb., 1992–1993.
6. MROVELI L. Žizn' kartlijskih carej./Per. G.B. Culaâ. M., 1979.
7. Narty Kaddžyta. B 5t. T.1, Ordžonikidze, 1989.
8. Narty. Osetinskij geroičeskij epos. V 3t., M., 1989–91.
9. Skazaniâ o nartah. Osetinskij epos. M., 1978.
10. BAHRAH B. Sz. Alany na Zapade. M., 1993.
11. DJUPJUN P. E., DJUPJUN T.H. Vsemirnaâ istoriâ vojn. V 4t. T.1, SzPb–L., 1997.
12. Istorîâ vojn. sost. Golovkova H. H., Egorov A. A., Podol'nikov V. P., Rostovna-Donu, M., 1997.
13. KUZNECOV V. A. Očerki istorii alan, Vladikavkaz, 1992.
14. PEREVALOV Sz. M. Voennoe delo u alanov II. v. n. e. (po traktatam Flavii Arriana "Dispoziciâ protiv alanov" i „Taktika”).// Istoriko-arheologičrdkij al'manah, vyp. 3, Armavir. M., 1997.
15. RAZIN E. A. Istorîâ voennogo iskusstva. V 3t., M., 1994.
16. TARAS A. E. Boeva mašina. Mn., 1997.
17. TARATORIN V. V. Istorîâ boevogo fehtovaniâ. Mn., 1998.
18. TUALLAGOV A. A. Vliânje sarmato-alan na voennoe delo v gorodah Severnogo Pričernomor'â. Vladikavkaz, 1993.
19. HAZANOV A. M. Očerki voennogo dela sarmatov. M., 1971.
20. Adygi, balkarcy i karačaevcy v izvestiâh evropejskih avtorov./Sos., vved. i kom. V. K. Gardanova. Nal'čik: El'brus, 1974. –636 s.
21. Armânskie istočniki ob alanah. / Sost, R. A. Gabrielân. Vyp. 1-3. AN ASSR. Centr nauč. informac. po obšestv. naukam. Erevan, 1985. ser. 1 ?3 (45). Vyp. 1.–1985.–64s.; ser. 2 ?4 (46). Vyp.2.–1985.–56s.; ser. 3. ?4 (50). Vyp.3.–1985.–47s.
22. BAHRAH Bernard C. Alany na Zapade. M.: ARD, 1993.–191s.
23. VANEEV Z. H. Istoričeskie izvestiâ ob alanah-osah. // Izbrannye raboty po istorii osetinskogo naroda. Chinvali: Iriston, 1989. C. 6–12.
24. VINOGRADOV V. B., Čahnev D. Ju. Nekotorye tradicii voennogo iskusstva vajnahov v srednevekov'e.//SE, 1984, ?1. S.98–110.

25. GAGLOJTI Ju. S. Alany i voprosy etnogeneza osetin. Tbilisi: Mecniereba, 1966.–256s.
26. GRICKOV V. V. Rusy i Kavkaz. // Alany i Kavkaz. Alanica II. Vladikavkaz–Chinval: Ir, 1992. C.98–127.
27. GUTNOV F. H. Srednevekovaâ Osetiâ. Vladikavkaz. Ir, 1993.–229s.
28. DŽANAŠVILI M. Izvestiâ gruzinskih letopisej i istorikov o Severnom Kavkaze i Rossii. Opisanie osetin Dzurdzuketii, Didoetii, Tušetii, Alanii i Džidžiketii// SMOMPK. Byp. 22, 1897. Otdel 1. S.1–90.
29. DJUPJUN P. E., DJUPJUN T.H. Vsemirnaâ istoriâ vojn. V 4 t. SPb.–M.: Poligon-AST, 1997.T.1–938s.
30. IVANČIK A. I. Voiny-psy. Mužskie sojuzy i skifskie vtorženiâ v Perednjuju Aziju. // SE, 1985, ?5.
31. Istoriâ boevih iskusstv /Pod. ped. G. K. Pančenko V. 4 t. M.: Olimp, 1996.–T. I.–480s.; 1996–T. II.–464s., 1997.–T.III.–512s.; 1997.–T.IV.–512s.
32. Istoriâ vojn. / Sost. Golovkova N. N. T.1), Egorov A. A. (t. 2); Podol'nikov V. P. (t. 3). Rostov-na Donu–Moskva: Feniks, 1997. T.1.–736s.; ?2.–704s.; T.3.–672s.
33. Istoriâ Osetii v dokumentah i materialah (s drevnih vremen do konca XVII. v. v.). /Sost. G. D. Togošvili, I. N. Chovrevob. T.1. Stalinir: Gosizdat, 1962.–365s.
34. KAMINSKIJ V. N. Voennoe delo alan Severnogo Kavkaza. // Drevnosti Kubani i Černomor'â. Krasnodar: Skifskaa galereâ, 1993. S. 90–114.
35. KARPINI Plano. – Džovanni del' Plano Karpini. Istoriâ mongolov; Gil'om de Rubruk. Putešestvie v vostočnye strany, Kniga Marko Polo. M.: Mysl', 1997.–461s.
36. KOMNINA Anna. Aleksiađa. / Vstup. st., per., Kommentarij Â. N. Ljubarskogo. M.: Nauka, 1965.–688s.
37. KONSTANTIN Bagrânorodnyj. Ob upravlenii imperiej. / Per.– G. G. Litavrina. M.: Nauka, 1991.–496s.
38. KUZNECOV V. A. Očerki istorii alan. 2-oe izdanie. Vladikavkaz: Ir, 1992.–392s.
39. LATISEV V. V. Izvestiâ drevnih pisatelej o Skifii i Kavkaze. // VDI, 1947, ?1–4; 1948, ?1–4; 1949, ?1–4; 1950, ?4.
40. Materialy po istoriji Azerbajdzana iz Tarih-al-Kamil' (Polnogo svoda istočnikov) Ibn-al-Asira. / Per. P. Žuze. Baku, 1940.
41. MERING F. Očerki po istorii vojny i voennogo iskusstva. M.: Gos. voennoe idbo narkomata oborony SSSR, 1938.–544s.
42. MROVELI Leonti. Žizn' kartijskih carej. / Perevod G. V. Culaja. M.: Nauka, 1979.–104s.
43. Narty Kaddžyta. V 5 t. T. 1. – Ordžonikidze, “IR”, 1989.–496s.
44. Narty. Osetinskij geroičeskij epos. M.: Glavnaâ red. Vost. literatury. 1990. ?I.–432?., ?II.–1989.–494?., ?III.–1991.–176s.

45. Osetinskie narodnye skazki. / Sost. Bâzyrov A. H. Chinvali: Iriston, 1971.–314s.
46. Pamâtnik eristavov. / Perevod issledovanie i primečaniâ S. S. Kakabadze. Tbilisi: Mecniereba, 1979.–56s.
47. PROKOPIJ iz Kecarii. Vojna s gotami. / Per. S. P. Kondrat'eva, M.: AN SSSR. Institut istorii, 1950.–513s.
48. Poema ob Alguze. M. Mysl', 1993.–240s.
49. PROZITELEV G. N. Kavkazkoe oružie (oružie kavkazskih gorcev). Stavropol'. 1916.–48s.
50. RAZIN E. A. Istoriâ voennogo iskusstva. V 3t. M.: Poligon, 1994. T.1.–560s., T.2.–653s., T.3.–723s.
51. SANAKOEV M. P. Nekotorye voprosy istočnikovedeniâ istorii osetinskogo naroda. Chinvali: Iryston, 1979.–128s.
52. Skazaniâ o nartah. Osetinskij epos. M.: Sovetskaâ Rossiâ, 1978.–512s.
53. TARATORIN V. V. Konnica na vojne (istoriâ kavalerii s drevnejših vremen do epohi napoleonovskih vojn). Mn.: Harvest, 1999.–432s.
54. TARATORIN V. V. Istoriâ boevogo fehtovaniâ. Mn.: Harvest, 1998.–384s.
55. TOTOŠVILI G. D. Soslan-David. Vladikavkaz: IR, 1990.–144s.
56. TIZENGAUZEN V. G. Sbornik materialov, odnosâvšihsâ k istorii Zolotoj Ordy. T. I. SPb., 1884.? T. II., M.-L.: AN SSSR. 1941.–308s.
57. HOREJSKIJ Moisej. Istoriâ Armenii Moiseâ Horenskogo. / Per. N. O. Emina. M.: Tip. Katkova i. Ko, 1893.–392s.
58. Hrestomatiâ po istorii osetinskogo naroda. / Sostavitel' M. P. 40. Sanakoev. T. 1. Chinval: Iryston, 1993.–416s.
59. ČOČIEV A. R. Narty-Arii i Arijskaâ ideologiâ. T.1. M.: Akapis, 1996.–264s.
60. ČIČINADZE Z. Istoriâ Osetii po gruzinskim istočnikam. 2-oe izdanie. Chinval, 1993.–147s.

Fordította: Kovács J. Béla

Hajdú László

A JÁSZSÁGI TÖBBCÉLŰ TÁRSULÁS MŰKÖDÉSÉNEK KEZDETI TAPASZTALATAIRÓL

A Társulás megalakulásának előzményei, folyamata

A 2002 tavaszán hivatalába lépő kormány programja a magyar közigazgatás átfogó reformjának igényét fogalmazta meg. A 2198/2003. (IX.1.) Korm. rendeletben a közigazgatás korszerűsítésének prioritásaként fogalmazta meg:

- minden állampolgár számára legyenek elérhetők a minőségi szolgáltatások,
- mérséklődjenek az indokolatlan társadalmi és területi egyenlőtlenségek,
- a társadalmi erőforrások fejlesztése segítsen megalapozni európai uniós versenyképességünket,
- legyenek meg az uniós források maximális kihasználásának feltételei,
- a szolgáltatások színvonala gazdasági szempontok érvényesítésével lényegesen többlet ráfordítás nélkül javuljon.

Ezen prioritásokat figyelembe véve a kormány közigazgatási korszerűsítési programjának meghatározó eleme lett a területfejlesztés modernizációja, és ezen belül a települési önkormányzatok új együttműködési formájának, ún. többcélú kistérségi társulásoknak létrehozása és a működés jogi kereteinek kialakítása.

A jászsági kistérségben a már létező együttműködések és főképpen az önkormányzatok által képviseltetett szervezetek hamar rájöttek, hogy az egyre bővülő feladatokat a jelenlegi együttműködések a mai formában nem képesek ellátni. Talán szerencsés embernek tarthatom magam, hogy e nem kis feladatok megoldásának részese lehettem, és lehetek. A Jászsági Területfejlesztési Önkormányzati Társuláson belül – melynek mind a 18 település tagja – kezdtük el vizsgálni, hogy a területfejlesztési modernizáció milyen új kihívásokat tartogat számunkra. Igyekeztünk figyelemmel kísérni és véleményezni a megjelenő törvénytervezeteket, kormányrendeleteket.

A társulás a többcélú társulásokról szóló törvénytervezethez több módosító javaslatot juttatott el a Megyei Területfejlesztési Tanácshoz is.

A törvények és rendeletek figyelemmel kíséréseivel párhuzamosan 2004 márciusában tárgyalt konkrétan a JTÖT először a többcélú társulás megalakításának lehetőségéről ill. vélt szükségszerűségéről.

Igen sok volt a bizonytalanság (a mai napig is sok minden tisztázatlan) mind a törvényekben, mind az önkormányzatok részéről. Megjelent a Belügyminisztérium pályázati kiírása a többcélú társulások 2004. évi ösztönző támogatására, melynek célja:

Hajdú László

A JÁSZSÁGI TÖBBCÉLÚ TÁRSULÁS MŰKÖDÉSÉNEK KEZDETI TAPASZTALATAIRÓL

A Társulás megalakulásának előzményei, folyamata

A 2002 tavaszán hivatalába lépő kormány programja a magyar közigazgatás átfogó reformjának igényét fogalmazta meg. A 2198/2003. (IX.1.) Korm. rendeletben a közigazgatás korszerűsítésének prioritásaként fogalmazta meg:

- minden állampolgár számára legyenek elérhetők a minőségi szolgáltatások,
- mérséklődjenek az indokolatlan társadalmi és területi egyenlőtlenségek,
- a társadalmi erőforrások fejlesztése segítsen megalapozni európai uniós versenyképességünket,
- legyenek meg az uniós források maximális kihasználásának feltételei,
- a szolgáltatások színvonala gazdasági szempontok érvényesítésével lényegesen többlet ráfordítás nélkül javuljon.

Ezen prioritásokat figyelembe véve a kormány közigazgatási korszerűsítési programjának meghatározó eleme lett a területfejlesztés modernizációja, és ezen belül a települési önkormányzatok új együttműködési formájának, ún. többcélú kistérségi társulásoknak létrehozása és a működés jogi kereteinek kialakítása.

A jászsági kistérségben a már létező együttműködések és főképpen az önkormányzatok által képviseltetett szervezetek hamar rájöttek, hogy az egyre bővülő feladatokat a jelenlegi együttműködések a mai formában nem képesek ellátni. Talán szerencsés embernek tarthatom magam, hogy e nem kis feladatok megoldásának részese lehettem, és lehetek. A Jászsági Területfejlesztési Önkormányzati Társuláson belül – melynek mind a 18 település tagja – kezdtük el vizsgálni, hogy a területfejlesztési modernizáció milyen új kihívásokat tartogat számunkra. Igyekeztünk figyelemmel kísérni és véleményezni a megjelenő törvénytervezeteket, kormányrendeleteket.

A társulás a többcélú társulásokról szóló törvénytervezethez több módosító javaslatot juttatott el a Megyei Területfejlesztési Tanácshoz is.

A törvények és rendeletek figyelemmel kíséréseivel párhuzamosan 2004 márciusában tárgyalt konkrétan a JTÖT először a többcélú társulás megalakításának lehetőségéről ill. vélt szükségszerűségéről.

Igen sok volt a bizonytalanság (a mai napig is sok minden tisztázatlan) mind a törvényekben, mind az önkormányzatok részéről. Megjelent a Belügyminisztérium pályázati kiírása a többcélú társulások 2004. évi ösztönző támogatására, melynek célja:

- a társulások létrehozásának ösztönzése,
- a kistérségi szinten ellátható önkormányzati, közszolgáltatási feladatok szakmailag magasabb színvonalú, hatékonyabb szervezésének elősegítése,
- a kistérségi közigazgatási ügyintézők korszerűsítése,
- a kistérségi területfejlesztési projektek megvalósításának elősegítése volt.

A beadási határidőt az első 4 célra 2004. június 30-ban határozták meg. Mivel a járszág nem tudott június 30-ig többcélú társulást alakítani, így ettől a forráslehetőségtől sajnos elestünk.

Az 5. célra 2004. július 31-e volt a határidő. Ekkor azok a kistérségek is pályázhattak, ahol nem alakult többcélú társulás, de a területfejlesztési társulás hajlandó volt a társulási megállapodást e kiírásnak megfelelően megváltoztatni. Sajnos ettől a forrástól is búcsút vettünk, mivel egy település döntéshozója csak többcélú társulást kívánt létrehozni, a meglévő megállapodást nem kívánta változtatni. A változtatáshoz azonban teljes konszenzusra lett volna szükség.

Ekkor viszont különböző érdekellentétek miatt a többcélú társulás megalakítása még nem volt elérhető. Igyekeztünk az újabb, 2004. szeptember 30-i határidőt betartani, ill. betartatni a településekkel. A törvény szerint ugyanis azok a többcélú társulások lesznek jogosultak a 2005. évi normatív támogatásra, akik 2004. szeptember 30-ig a társulási megállapodást aláírják.

A társulási megállapodás tervezetet többször tárgyalták a 18 település polgármesterei és önkormányzatai, míg 2004. szeptember 20-án 17 járszági település vezetője a testületük felhatalmazásával kézjegyükkel ellátta. A 18 település érdekét összehangolni, közös céljait megtalálni nem könnyű feladat. A társulás vezetése azonban nem adta fel, még júniusban 3 kistérségi szakemberekből álló előkészítő munkacsoportot alakítottunk és kértünk fel, hogy a saját szakterületükön vizsgálják meg: milyen reális együttműködési lehetőségeket látnak kistérségi szinten.

E három szakterület:

- oktatás,
- egészségügyi alapellátás,
- szociális és gyermekjóléti alapellátás.

E szakmai csoportok munkájukkal igazolták, hogy a leendő többcélú társulás társulási megállapodásban ugyan a törvény jóval több feladat felvállalását engedi, de a feladatok sokrétűsége és bonyolultsága miatt be kell tartani a fokozatosság elvét. Sokkal több mindenre lenne ugyan igény, de ezeket egyszerre intézményi, társulásos formában elindítani nem tudjuk, mivel ennek feltételei egyszerűen jelenleg nem adóttak.

Így 17 település immár írásban rögzítette, hogy meg kívánja alapítani a Társulást. Egy település képviselő-testülete érezte úgy, hogy a társulási megállapodásban rögzítettek túl szigorúak és részletesek, illetve a „Társuláshoz történő csatlakozáshoz több információt kíván szerezni.” (194/2004. (VIII.18.) sz. képviselő-testületi határozat)

A testület a módosító javaslatait továbbította a térségfejlesztési irodához.

Az ezután következő időszakban több egyeztetés történt a járszági polgármesterekkel, míg végül 2004. november 3-ára a járszági kistérség minden településének képviselő-testülete elfogadta a Társulás társulási megállapodását és alapító okiratát. Így megalakult a Társulás és kértük a nyilvántartásba vételét a Magyar Államkincstár Területi Igazgatóságánál (korábban TÁKISZ, majd TÁH)

A Kistérségi Fejlesztési Tanács szerepe

A Kistérségi Fejlesztési Tanács önálló jogi személyiséggel rendelkező általános feladatkörű szervként működik. A jogalkotók a területfejlesztési feladatok összehangolására, a kistérségi területfejlesztési koncepció elfogadására, közös területfejlesztési programok kialakítására kívánták létrehozni. A területfejlesztési törvény részletesen taglalja a tanács jogait és kötelességeit.

A kistérségi fejlesztési tanács munkájában a tanács tagjai, az önkormányzatokat képviselő polgármesterek szavazati joggal vesznek részt. Tanácskozási joggal rendelkező tagok (a törvényből néhány kiemelve): a gazdasági kamarák képviselői, a Megyei Területfejlesztési Tanács képviselője, a társadalmi szervezetek által delegált képviselő, a Megyei Közigazgatási Hivatal képviselője, a Magyar Államkincstár Területi Igazgatóságának képviselője. Természetesen meghívottként a tanács bárkit felkérhet az ülésen való részvételre.

Mint az a törvényből kiderül, a Kistérségi Fejlesztési Tanács egyértelműen a területfejlesztéssel kapcsolatos teendőket vállalja, ill. vállalhatja fel.

Azokban a kistérségekben viszont, ahol a kistérség valamennyi települési önkormányzatának részvételével külön jogszabályban meghatározott többcélú kistérségi társulás működik, a Kistérségi Fejlesztési Tanács feladatait a többcélú kistérségi társulás láthatja el, természetesen a Területfejlesztési törvényben meghatározott feladat- és hatáskör, és eljárási szabályok értelemszerű alkalmazásával. /1996. évi XXI. tv. módosításáról szóló 2004. évi LXXV. Tv. 10/6 §. (1) /.

A Területfejlesztési törvény 10/6 §. (1) bekezdése alapján a járszági kistérségben a Területfejlesztési Tanács feladatait a Társulás látja el.

Megemlítem azonban ennek rövid történetét:

A járszági kistérség polgármesterei először 17 település képviseletében írták alá 2004. szeptember 20-án a többcélú társulás alapítására vonatkozó társulási megállapodást. Egy járszági település képviselő-testülete nem fogadta el a társulási megállapodásban leírtakat, így nem szerepelt a törvénynek megfelelően valamennyi (18) kistérségi település a megállapodásban.

Ebben az esetben a törvénynek megfelelően a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Közigazgatási Hivatal kiírta 2004. november 8-ra a Kistérségi Fejlesztési Tanács alakuló ülését. Időközben azonban a 18. település képviselő-testülete is úgy hatá-

rozott, hogy szeretne teljes jogú tagja lenni a többcélú társulásnak. A 17 járszági település képviselő-testületei ezt elfogadták, és kiegészítették ennek megfelelően a társulási megállapodás tartalmát. 2004. november 3-án így teljes létszámmal újra egységes lett a járszági kistérség.

A Társulás e napi ülésén határozatot hozott a Kistérségi Fejlesztési Tanács feladatainak ellátásáról az 1996. évi XXI. tv. módosításáról szóló 2004. évi LXXV. Tv. 10/G §-ában foglaltaknak megfelelően.

Mivel a Megyei Közigazgatási Hivatal ezt elfogadta, így nem külön szervként működik a Járszágbán a Kistérségi Fejlesztési Tanács. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a többcélú társulás társulási ülésén a területfejlesztésről szóló napirendi pontoknál a kistérségi fejlesztési tanácsokra vonatkozó törvény alapján kell az ülést folytatni.

A kistérségi együttműködés lehetőségei és korlátai

Egyik legérzékenyebb feladatot emelem ki példaként: ez pedig az általános iskolai oktatás. Tudjuk, egy település megtartó erejének egyik legerősebb pontja a megfelelő szintű oktatás biztosítása. A járszágbán is ugyanígy van ez. A gyermekek száma csökken.

Az iskolák fenntartása egyre drágább, a szülők a minőségi oktatást, a választási lehetőségek széles spektrumát igénylik. Az önkormányzatok különböző szintű kiegészítést biztosítanak általános iskoláik működtetéséhez.

A következő két táblázatban az önkormányzatok által biztosított kiegészítés (%-os) aránya, valamint a tanulói létszám szerint állítottam sorrendbe a járszági településeket.

1. tábla Általános iskolák önkormányzati kltsv-i támogatás szerint

Település	Összes kiadás	Önkorm. kiegészítés	Önkorm. kiegészítés aránya %	Tanulói létszám	Tanuló csoportok száma	Pedagógus/nem pedagógus
1. Jászkóhalma	49 005 133		?	195	8	15 / 3,5
2. Jászfényszaru	156 188 000	13 435 000	8,6	570	25	50 / 10
3. Jászapáti	292 181 000	37 696 500	12,9	965	52	81 / 24
4. Jászkisér	184 755 000	26 210 000	14,2	663	29	46 / 12
5. Jászivány	8 826 000	1 358 000	15,4	28	2	2 / 0
6. Jásztelek	56 590 000	10 688 000	18,9	149	8	15 / 3 5
7. Alattyán	54 941 000	11 207 000	20,4	165	9	15 / 5
8. Jászberény	527 378 000	113 975 000	21,6	1 676	75	139 / 42
9. Jászboldogháza	54 836 527	12 428 047	22,7	167	8	14 / 4
10. Jászszentandrás	70 623 000	16 287 000	23,1	191	9	16 / 5

1. tábla folytatása

Település	Összes kiadás	Önkorm. kiegészítés	Önkorm. kiegészítés aránya %	Tanulói létszám	Tanuló csoportok száma	Pedagógus/nem pedagógus
11. Jászdózsa	61 314 000	16 170 000	26,4	179	8	16 / 4
12. Jászládány	140 842 000	39 518 140	28,1	405	21	35 / 10
13. Jánoshida	105 285 000	31 849 200	30,3	253	12	26 / 6
14. J.alsósztyörgy	142 318 000	45 433 360	31,9	340	16	39 / 7
15. Pusztamonostor	50 171 120	17 150 620	34,2	115	8	14 / 5
16. Jászárokszállás	228 751 000	86 007 000	37,6	705	29	55 / 16
17. Jászágó	26 983 000	11 124 656	41,2	64	5	8 / 1
18. J.felsősztyörgy	66 433 000	31 775 300	47,8	129	8	14 / 3

Forrás: Jászsági önkormányzatoktól bekért adatok alapján

2. táblázat

Tanulói létszám szerint

Település	Összes kiadás	Önkorm. kiegészítés	Önkorm. kiegészítés aránya %	Tanulói létszám	Tanuló csoportok száma	Pedagógus/nem pedagógus
1. Jászivány	8 826 000	1 358 000	15,4	28	2	2 / 0
2. Jászágó	26 983 000	11 124 656	41,2	64	5	8 / 1
3. Pusztamonostor	50 171 120	17 150 620	34,2	115	8	14 / 5
4. J.felsősztyörgy	66 433 000	31 775 300	47,8	129	8	14 / 3
5. Jásztelek	56 690 000	10 688 000	18,9	149	8	15 / 3,5
6. Alattyán	54 941 000	11 207 000	20,4	165	9	15 / 5
7. Jászboldogháza	54 836 527	12 428 047	22,7	167	8	14 / 4
8. Jászdózsa	61 314 000	16 170 000	26,4	179	8	16 / 4
9. Jászszentandrás	70 623 000	16 287 000	23,1	191	9	16 / 5
10. Jászájkóhalma	49 005 133	?	?	195	8	15 / 3,5
11. Jánoshida	105 285 000	31 849 200	30,3	253	12	26 / 6
12. J.alsósztyörgy	142 318 000	45 433 360	31,9	340	16	39 / 7
13. Jászládány	140 842 000	39 518 140	28,1	405	21	35 / 10
14. Jászfényszaru	156 188 000	13 435 000	8,6	570	25	50 / 10
15. Jászkisér	184 755 000	26 210 000	14,2	663	29	46 / 12
16. Jászárokszállás	228 751 000	86 007 000	37,6	705	29	55 / 16
17. Jászapáti	292 181 000	37 696 500	12,9	965	52	81 / 24
18. Jászberény	527 378 000	113 975 000	21,6	1 676	75	139 / 42

Forrás: Jászsági önkormányzatoktól bekért adatok alapján

A két prioritási pont mentén történő összehasonlítás különböző összefüggéseket tár fel. Egyértelműen megállapítható, hogy a kis lélekszámú és kis tanulói létszámú települések erőn felül járulnak hozzá az iskolájuk működtetéséhez. Jászfelsőszentgyörgy, Jászágó, Pusztamonostor, Jászdózsa. Jásziványról megjegyzem, hogy nem működtetnek felső tagozatot, sőt az alsót is összevontan oktatják. Innen a felső tagozatos diákok a közeli városba, Jászapátiba járnak be naponta.

Ezeknél a településeknél reméljük előrelépést fog jelenteni a társulásos formában történő iskolai oktatás ellátása. Itt lehetőség lesz a gyerekek bejárását elősegítő iskolabusz hálózat megszervezésére, de ugyanúgy a szakszolgálatok megszervezésére is, mint pl. – gyógypedagógiai tanácsadás, fejlesztő felkészítés, logopédiai ellátás, gyógytestnevelés stb. A gazdasági szintű döntések előtt minden esetben meg kell vizsgálni és figyelembe kell venni a helyi viszonyokat és érdekeket. Pl. iskolabusz működtetése a kistérség útviszonyait figyelembe véve nem biztos, hogy gazdaságos.

A társulás által felvállalt közigazgatási, közszolgáltatási feladatok mind-mind külön szakmák, melyek szakembereket igényelnek. Elengedhetetlen a kistérségben a megfelelő szakemberek bevonása. Ezért is alakítottunk a három felvállalt szakterületre szakmai munkabizottságokat. E bizottságokat a kistérség településein dolgozó elismert szakemberek alkotják.

Célunk, hogy a társulási tanács tagjainak olyan információval szolgáljanak, melyek hosszú távra biztosítják a kistérség érdekeit szolgáló jó döntések meghozatalát.

Mint minden új megoldás bevezetése előtt, a kistérségi közigazgatási rendszert érintő új módszerek és intézmények életre hívása előtt is modellkísérletet végeztek országosan 6 mintatárságban. A kísérletek a miskolci, bajai, makói, marcali, tabi és zalaegerszegi kistérségekben 2003. végén indultak.

Mielőtt bármilyen messzemenő következtetést tennénk a jászsági kistérségre, illetve a jászságban működő önkormányzati együttműködésekre vonatkozóan, össze kell hasonlítani a jászság jellemzőit a modellezett kistérségekkel. Országban belül a 168 kistérség igen sokban különbözik egymástól. A földrajzi elhelyezkedés, település szerkezet, infrastruktúra, a gazdasági mutatók, az ott lakó népesség száma, képzettsége, korosztálya stb. Dolgozatomban a jászsági kistérséget igyekeztem minden oldalról bemutatni, pont azért, hogy amikor a fejlődés lehetőségéről szó esik, figyelembe lehessen venni ezeket az előnyöket és hátrányokat egyaránt. A modellezett kistérségek közül a jászsági kistérség talán a makói kistérséghez hasonlítható legjobban.

Néhány lényeges adat felvázolva:

	Makói kistérség	Jászsági kistérség
Települések száma	17	18
Városok száma	1	4
Lakosok száma	50.676 fő	88.437 fő
Legkisebb település lakossága	459 fő (Kövegy)	429 fő (Jászivány)
Legnagyobb település lakossága	25.832 fő (Makó)	27.771 fő (Jászberény)

Ha teljes körűen szeretnénk átlátni a kistérségi feladatellátás rendszerét, alapos vizsgálódás szükséges. Nem a két kistérséget kívánom összehasonlítani, hiszen részletességeiben véve már nagy a különbség. Ellenben megjegyzem, hogy a makói kistérség tapasztalataiból tanulhatunk a Társulás munkájának szervezésénél.

A makói kistérség együttműködési szintjei és formái több szinten alakultak a rendszerváltozás óta, ugyanúgy, mint a Jászságban, mind önkormányzati, mind területfejlesztési szinten. Több intézményi társulást külön feladatokra, ellátásokra, szolgáltatásokra hoztak létre az egyes települési önkormányzatok.

A Társulás céljai és feladatai

A Társulás megalakításakor figyelembe vettük az érvényes törvényi szabályozásokat, a helyi igényeket és lehetőségeket egyaránt.

A társulás céljait és feladatait a 2004. november 3-án elfogadott és aláírt Társulási Megállapodás, valamint a Szervezeti és Működési szabályzat tartalmazza.

A Társulás az alábbiakban határozta meg céljait:

1./ A települések társadalmi, gazdasági felemelkedése, a kistérségi és településközi együttműködés elősegítése. A térségi együttműködés előmozdítása, a települések fejlesztésének kölcsönös érdekeltségén alapuló koordinálása.

2./ A városok és községek, illetve a fejlett és elmaradott térségek és települések közötti – az életkörülményekben, a gazdasági, a kulturális és az infrastrukturális feltételekben megnyilvánuló – jelentős különbségek mérséklése, és a további válságterületek kialakulásának megakadályozása a társadalmi esélyegyenlőségek biztosítása érdekében.

3./ A piacgazdaság kiépítésének elősegítése, a fenntartó fejlődés feltételeinek megteremtése, az innováció térbeli elterjesztésének elősegítése, a társadalmi, gazdasági és környezeti céloknak megfelelő térbeli szerkezet kialakítása.

4./ A társulás szervezeti keretet biztosít a települési önkormányzatok kapcsolat-és együttműködési formáinak.

5./ Az önkormányzati feladat- és közszolgáltatási rendszer közös, illetve térségi rendszerének kialakítása, szervezése, összehangolása, működtetése, fejlesztése (térségi feladatellátás).

6./ Az egyes ágazati feladatok közös szervezése, összehangolása, ellátása (ágazati feladatellátás).

7./ A térség intézményrendszerének integrálása, feladatellátásának összehangolása, intézményfenntartás.

8./ A feladatellátás feltétel- és forrásrendszerének koordinációja, fejlesztése, a térség területének összehangolt fejlesztése.

9./ Térségi együttműködést igénylő egyes önkormányzati feladat- és hatáskörök ellátása.

10./ Térségfejlesztés, területfejlesztés és településfejlesztés összehangolása.

A Társulás vállalt feladatai:

- a) oktatás és nevelés
- b) szociális és gyermekjóléti ellátás
- c) egészségügyi ellátás
- d) területfejlesztés.

Ezen feladatkörökhöz tartozó, közszolgáltatások biztosításához kapcsolódó és térségi együttműködést igénylő egyes feladat- és hatásköröket részletesen a Társulási Megállapodás, valamint a SZMSZ és az önkormányzatok átruházott hatásköreit az SZMSZ mellékletei tartalmazzák. Ellátásukról a társulás jogszabályban meghatározott feltételek szerint gondoskodhat.

A Társulás Szervezeti felépítése

A társulás szervei:

- A Társulási Tanács
- Pénzügyi Bizottság
- Feladatkoordináló Bizottság
- Munkaszervezet
- Mikro-közzeti Bizottság
- Eseti bizottságok

A társulás tisztségviselői:

1. A társulás elnöke és elnökhelyettesei
2. A bizottságok elnökei.

A Társulási Tanács: a Tanács vezető szerve, mely a 18 járszági település társult önkormányzatainak polgármestereiből áll. A társulási Tanács a társulási megállapodásban rögzítetteknek megfelelően Kistérségi Fejlesztési Tanácsként is működik.

A Pénzügyi Bizottság: A Társulási Tanács tagjai sorából 3 tagú bizottságot hozott létre, melynek hatáskörébe a társulás tevékenységének, gazdálkodásának ellenőrzése és az éves költségvetési beszámoló értékelése tartozik.

A Feladatkoordináló Bizottság: A Társulási Tanács tagjaiból 3 fős bizottságot hozott létre. Hatáskörébe a társulás feladatai ellátásának ellenőrzése, az éves munkaterv előkészítése és értékelése tartozik.

A Társulási Tanács hatáskörének meghatározását, üléseire vonatkozó előírásokat (határozatképesség, dokumentálás, kiterjesztés), a Pénzügyi Bizottság és Feladatkoordináló Bizottság munkaszervezetére vonatkozó részletes előírásokat, valamint a törvényben előírtakat a társulási megállapodás tartalmazza.

A Társulás megalakulásával egyidejűleg a konkrét munkaszervezet nem került megalakításra. Jelenleg a térségfejlesztési iroda munkatársai látják el a többcélú társulás operatív feladatait is. Ez a helyzet tisztázásra szorul, mivel a munkáltatói jogok gyakorlója kettős: részben a Jászsági Önkormányzatok Szövetsége, részben pedig a Társulás között oszlik meg.

Tovább bonyolítja a helyzetet, hogy jelenleg a két szervezetnek külön költségvetése van. Ebből következően az iroda költségeit a 18 jászsági település lakosság arányosan viseli. A JÖSZ tagdíja 48 Ft/lakos/év, a Társulásé pedig 30 Ft/lakos/év.

Ezen összegben túl egyéb bevételei is vannak a két szervezetnek: pártoló tagdíj, nyert támogatások utáni tagdíj kiegészítés (5 ezrelék), működtetési célú pénzeszközök átvétele az önkormányzatoktól (Jászsági Adatátviteli Hálózat működtetése), Munkaügyi Központ, megyei támogatás, pályázatokból származó bevételek.

Ezen bevételek nagy részére az új munkaszervezetnél is számolhatunk. Viszont azt is tudjuk, hogy a többletfeladatok át- ill. felvállalásával a kiadások is nőnek (többlet adminisztrációból adódó költségnövekedés: telefon, fénymásolás, Internet, úti elszámolások stb.) Az eddigi önkormányzati hozzájárulás növelésétől viszont a polgármesterek egyértelműen elzárkóztak.

Cél tehát, hogy olyan tevékenységet és úgy folytasson a Társulás, melynek többletköltségeit normatív, vagy egyéb (pályázati) támogatáson keresztül tudja biztosítani, valamint olyan munkaszervezet létrehozása, mely munkájával biztosítja a társulással történő szolgáltatásnál a minőségnövekedést és gazdaságosságot.

A leírtak a kezdeti tapasztalatokról, nehézségekről szólnak. Ezek a 2004. évi állapotot tükrözik. Az azóta eltelt időszakban természetesen több minden változott. A 18 település a körülmények és törvényi változások miatt vállalt feladatait is bővítette. Többek között a belső ellenőrzés kistérségi szinten történő szervezésével.

Időközben az oktatás területén két mikro-társulás is alakult, az egyik Jászágó és Jászdózsa együttműködésében, a másik Jánoshida, Jásztelek és Alattyán összefogásával kívánja megoldani az oktatási feladat gazdaságosabb ellátását. A kistérségre vonatkozó pedagógiai szakszolgálati feladatokat a Jászberényi Nevelési Tanácsadóval látatja el a társulás.

Szociális téren a Jászsági Többcélú Társulás intézmény-fenntartó társulássá fejlődött, létrehozta a Jászsági Támogató Szolgálatot, mely mind a 18 jászsági

település közigazgatási területén plusz szolgáltatást tud nyújtani a szociálisan hátrányos helyzetű és fogyatékkal élők számára.

A Társulás nagy szerepet vállalt a kistérség központi orvosi ügyeleti rendszerének megszervezésében, annak tárgyi eszközökkel történő ellátásában.

Mindezen feladatok operatív szervezését a Társulás munkaszervezete (titkársága) látja el. A titkárság dolgozói részére a kornak megfelelő irodát hoztunk létre. Itt a Társulás által felvállalt feladatokra megfelelő végzettségű szakembereket foglalkoztatunk.

A felvállalt feladatokat így saját dolgozókkal, vagy különböző megbízási szerződésekkel tudjuk ellátni.

2006-ban a társulás költségvetése meghaladja a 360 millió Ft-ot. A feladatok sokrétűek, bőségesek lettek, és a jövőben arra kell számítani, hogy a kistérségek szerepe erősödni fog, ezáltal a szakmai elvárás is szigorúbb lesz.

A járszági kistérség tradicionális együttműködése biztosítani fogja a jövőben is a kistérségi szinten ellátható önkormányzati, közszolgáltatási feladatok szakmailag magasabb színvonalú, hatékonyabb elvégzését.

Koltay Tibor – Tóth Erika

BIBLIOGRÁFIÁK NYOMTATÁSBAN ÉS A WEBEN A SZENT ISTVÁN EGYETEM ALKALMAZOTT BÖLCSÉSZETI KARÁN

Bevezetés

A karon (korábbi nevén Jászberényi Főiskolai Karon) működő Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék két bibliográfiát szerkeszt és jelentet meg rendszeresen:

1. Bibliográfia I-III (szakdolgozatok) (Harmat 2001, Harmat 2003, Harmat-Tóth 2005)
2. A tudományos publikációkhoz való nyílt hozzáférés magyarországi irodalmának bibliográfiája

Az előbbi nyomtatott, az utóbbi elektronikus, a World Wide Weben elérhető formában jelenik meg.

A szakdolgozatok bibliográfiája

A nyomtatott bibliográfiák első két kötete a korábban létezett Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézet keretei között megjelent szakdolgozatokat tartalmazza. A harmadik kötet megjelenésére az intézet neve Közművelődési és Felnőttképzési Intézetre változott.

A bibliográfiákban a könyvtár, a könyvtár-művelődésszervező és a művelődésszervező szakosok által készített szakdolgozatok szerepelnek. Egyaránt feldolgozásra kerültek a nappali és levelező tagozatosok szakdolgozatai.

A szakdolgozatot írt hallgatók között 1998-ban voltak tanító-könyvtár és tanító-művelődésszervező szakosok is, így az ő dolgozataik is belekerültek a bibliográfiába.

A bibliográfiából is kitűnik, hogy mennyire széles a hallgatók érdeklődési köre, és mennyire szerteágazó témákat dolgoznak fel a szakdolgozataikban. A gyakran előforduló témák közül csak néhányat említünk. Ilyenek a divat, az internet, a könyvtárak, a sajtó és különböző települések története, a különböző médiumok, az olvasási szokások és a deviáns viselkedés vizsgálata.

A bibliográfia belső szerkezete időrendi, ezen belül szakonként, majd a szakdolgozatok szerzőinek betűrendjében tartalmazza a tételeket.

Egy-egy bibliográfiai tétel tartalmazza a szakdolgozat készítőjének nevét, szakját valamint a szakdolgozat címét, alcímét, oldalszámát és rövid tartalmát.

A bibliográfia tételeit informatikus könyvtáros szakos hallgatók készítették el a szerkesztők felügyeletével.

Az első két kötetben a bibliográfiát egy szerzői névmutató egészíti ki. A harmadik kötetben már a többféle szempont szerinti visszakeresés végett további mutatók találhatók.

Koltay Tibor – Tóth Erika

BIBLIOGRÁFIÁK NYOMTATÁSBAN ÉS A WEBEN A SZENT ISTVÁN EGYETEM ALKALMAZOTT BÖLCSÉSZETI KARÁN

Bevezetés

A karon (korábbi nevén Jászberényi Főiskolai Karon) működő Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék két bibliográfiát szerkeszt és jelentet meg rendszeresen:

1. Bibliográfia I-III (szakdolgozatok) (Harmat 2001, Harmat 2003, Harmat-Tóth 2005)
2. A tudományos publikációkhoz való nyílt hozzáférés magyarországi irodalmának bibliográfiája

Az előbbi nyomtatott, az utóbbi elektronikus, a World Wide Weben elérhető formában jelenik meg.

A szakdolgozatok bibliográfiája

A nyomtatott bibliográfiák első két kötete a korábban létezett Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézet keretei között megjelent szakdolgozatokat tartalmazza. A harmadik kötet megjelenésére az intézet neve Közművelődési és Felnőttképzési Intézetre változott.

A bibliográfiákban a könyvtár, a könyvtár-művelődésszervező és a művelődésszervező szakosok által készített szakdolgozatok szerepelnek. Egyaránt feldolgozásra kerültek a nappali és levelező tagozatosok szakdolgozatai.

A szakdolgozatot írt hallgatók között 1998-ban voltak tanító-könyvtár és tanító-művelődésszervező szakosok is, így az ő dolgozataik is belekerültek a bibliográfiába.

A bibliográfiából is kitűnik, hogy mennyire széles a hallgatók érdeklődési köre, és mennyire szerteágazó témákat dolgoznak fel a szakdolgozataikban. A gyakran előforduló témák közül csak néhányat említünk. Ilyenek a divat, az internet, a könyvtárak, a sajtó és különböző települések története, a különböző médiumok, az olvasási szokások és a deviáns viselkedés vizsgálata.

A bibliográfia belső szerkezete időrendi, ezen belül szakonként, majd a szakdolgozatok szerzőinek betűrendjében tartalmazza a tételeket.

Egy-egy bibliográfiai tétel tartalmazza a szakdolgozat készítőjének nevét, szakját valamint a szakdolgozat címét, alcímét, oldalszámát és rövid tartalmát.

A bibliográfia tételeit informatikus könyvtáros szakos hallgatók készítették el a szerkesztők felügyeletével.

Az első két kötetben a bibliográfiát egy szerzői névmutató egészíti ki. A harmadik kötetben már a többféle szempont szerinti visszakeresés végett további mutatók találhatók.

- helynévmutató,
- névmutató,
- szerzői névmutató,
- tárgyszómutató.

A gyorsabb visszakereshetőség érdekében a harmadik kötetben a mutatók már tételszámmra utalnak.

A bibliográfia és a bibliográfiákban feldolgozott szakdolgozatok a Kar könyvtárában megtalálhatók.

A szerkesztők tervezik a bibliográfia további részeinek megjelenését. Ezek a következők lesznek:

- az informatikus könyvtáros és művelődésszervező szakosok 2005-ben megjelent szakdolgozatainak feldolgozása,
- a humán erőforrás menedzser szak 2002 és 2005 között megjelent szakdolgozatainak feldolgozása.

A tudományos publikációkhoz való nyílt hozzáférés magyarországi irodalmának bibliográfiája

Ez a bibliográfia Koltay Tibor és Tóth Erika szerkesztésében készül, és az interneten érhető el a <http://www.jfk.szie.hu/IKT/szabadbibl/szabadbibl.htm> címen.

De mi is a nyílt hozzáférés? A nyílt hozzáférést (angolul: open access) sokféleképpen értelmezik. Egy jól használható definíciója a következő kritériumokat tartalmazza:

- A felhasználónak nem kell fizetnie azért, hogy tudományos közleményeket az interneten olvasson, azokat kinyomtassa, nem-kereskedelmi célokból tovább is adhassa, és mindezt korlátozások nélkül tehesse.
- Harmadik személy számára azonban általában tilos a tartalom felhasználása.
- Általánosságban a szerző szinte a teljes szerzői jogokat magának tartja meg, és máshol is közzéteheti művét (Björk 2004).

A nyílt hozzáférésnek több formája létezik.

Ezekből csak azt a néhányat soroljuk itt fel, amelyek alapján a bibliográfiánk alapjául szolgáló szakirodalmat vizsgáltuk:

- korlátozás nélküli hozzáférés (folyóiratok azonnali és teljes publikálása); késleltetett nyílt hozzáférés (a nyílt hozzáférés csak egy bizonyos idő után valósul meg);
- szerzői díjas hozzáférés (a szerzők díjat fizetnek a nyílt hozzáférés támogatása végett);
- e-print archívumok (a szerzők maguk archiválják publikációikat);
- részleges hozzáférés (a cikkek egy részéhez biztosítanak nyílt hozzáférést);
- kooperációs hozzáférés (intézményi tagok támogatják a nyílt hozzáférést) (Corrado 2005).

A nyílt hozzáférésnek négy fontos csatornája van:

- az elektronikus, lektorált tudományos folyóiratok,
- a kutatási területenként szerveződő preprint-archívumok (tematikus repozitóriumok),

- az egyes egyetemek intézményi repozitóriumai,
- az anyagoknak a szerzők saját honlapjain történő elhelyezése (Björk 2004).

A nyílt hozzáférés legtöbb definíciójában szerepel, hogy szakértői véleményezést alkalmazó (más szóval lektorált) publikációkról van szó.

A nyílt hozzáférés angol nyelvű irodalmát öleli fel egy Charles W. Bailey szerkesztésében megjelenő bibliográfia (Bailey 2006).

Egy, a téma magyar nyelvű irodalmát feldolgozó hazai bibliográfia szükségességét nem a Magyarországon megjelent írások nagy száma indokolja, hanem annak szükségessége, hogy a nyílt hozzáférés eszméjét minél szélesebb körben tegyünk ismertté a magyar könyvtárosok és a kutatói társadalom előtt.

A nyílt hozzáférés eszméjének terjesztésével ugyanis ahhoz járunk hozzá, hogy az internetet mint egy nagy nyitott könyvtárat használjuk, amelyet megosztunk egymással.

Mivel a témát feldolgozó cikkek száma magyar szakfolyóiratokban és a *KIT Könyvtár, Információ, Társadalom* című elektronikus hírlevélben* viszonylag kicsi, a bibliográfiában a nyílt hozzáférés témáját feldolgozó referátumokat és híreket is számba vettük (Koltay – Tóth 2006).

A nyílt hozzáférés bibliográfiája 2006 szeptemberében, közel egy évvel az indulás után 62 tételt tartalmaz, ebből 31 hír, 23 referátum és tömörítvény, 5 cikk és 3 fordítás. A bibliográfia folyamatosan bővül.

Irodalom

- Bailey, Charles W. Jr.: Open Access Bibliography. Liberating Scholarly Literature with E-Prints and Open Access Journals. Association of Research Libraries, 2005. <http://info.lib.uh.edu/cwb/oab.pdf> (Utoljára letöltve 2005. december 15.)
- Björk, Bo-Christer: Open access to scientific publications - an analysis of the barriers to change? Information Research. Vol. 9, No. 2, 2004 <http://InformationR.net/ir/9-2/paper170.html> (Utoljára letöltve 2004. május 5.)
- Corrado, Edward M.: The Importance of Open Access, Open Source, and Open Standards for Libraries. Issues in Science and Technology Librarianship. Spring 2005, <http://www.istl.org/05-spring/article3.html> (Utoljára letöltve 2005. december 15.)
- Harmat Mária (szerk.): Bibliográfia I. (szakdolgozatok) 1998-2000, Jászberény: SZIE JFK Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézet, 2001. 155 p.
- Harmat Mária (szerk.): Bibliográfia II. (szakdolgozatok) 2001-2002, Jászberény: SZIE JFK Társadalomelméleti, Közművelődési és Felnőttképzési Intézet, 2003. 77 p.
- Harmat Mária – Tóth Erika (szerk.): Bibliográfia III. (szakdolgozatok) 2003-2004, Jászberény: SZIE JFK Közművelődési és Felnőttképzési Intézet, 2005. 121 p.
- Koltay Tibor – Tóth Erika: A tudományos publikációkhoz való szabad hozzáférés irodalma Magyarországon. Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 53. évf., 3. sz., 2006., 128-132.

*A KIT archívuma a <http://www.gmconsulting.hu/inf/kit/> címen található.

TÉLI OLIMPIA – TORINO

A 2006. évi téli olimpiai játékokon nagyon nagy sikereket értek el a jászberényi illetőségű sportolók. Huszár Erika negyedik lett az 1500 méteres rövidpályás gyorskorcsolyázásban, s ezzel 26 év után a legjobb eredményt érte el magyar sportolóként téli olimpián. Darázs Péter legjobb teljesítménye férfi 500 méteren elért 10., Darázs Rózsáé pedig az 1500 méteres versenyben szerzett 20. hely.

A csapat vezetője Darázs István – a közölt fotók többségének készítője –, a válogatott edzője Telegdi Attila, a gyúró Hámori József, a jászberényiek nevelő edzője Belovai József volt.

Megnyitó

TÉLI OLIMPIA – TORINO

A 2006. évi téli olimpiai játékokon nagyon nagy sikereket értek el a jászberényi illetőségű sportolók. Huszár Erika negyedik lett az 1500 méteres rövidpályás gyorskorcsolyázásban, s ezzel 26 év után a legjobb eredményt érte el magyar sportolóként téli olimpián. Darázs Péter legjobb teljesítménye férfi 500 méteren elért 10., Darázs Rózsáé pedig az 1500 méteres versenyben szerzett 20. hely.

A csapat vezetője Darázs István – a közölt fotók többségének készítője –, a válogatott edzője Telegdi Attila, a gyúró Hámori József, a jászberényiek nevelő edzője Belovai József volt.

Megnyitó

Start

Lendületben

Előzésben

Kanyarban – Tamus Márton felvétele

Jászberényiek a nézőtéren

A zsűri

Szakmai tanácsok

A válogatott edzője és gyűrója

Összpontosítás

Küzdelem

Kiss Henriett

KÍNAI ÉLMÉNYEK

2006 júliusában egy magyar gyermekdelegáció tagjaiként jászberényi gyerekek és felnőtt kísérőik jártak Kínában. A gyermekcsoport kínai utazását a Soong Ching Ling Alapítvány (Budapest), és a Panda Nemzetközi Gyermek Alapítvány (Budapest) szervezte.

A Soong Ching Ling Alapítvány elnöke, Udvari Gábor újságíró az 1980-as években a Süni újság főszerkesztőjeként járt először Kínában. Azonnal elvarázsolta az ország, az ősi kultúra. A látogatás megváltoztatta az életét. Újságírói munkája mellett elkezdett kapcsolatokat építeni az ázsiai ország és hazánk között. Megalapította a Soong Ching Ling Alapítványt. Több nagyszerű útikönyvet írt Kínáról. 17 éve gyerekcsere-programokat is szervez: magyar gyerekeket utaztat Kínába, kínai gyerekeket fogad Magyarországon. A hosszú évek alatt több száz magyar és kínai gyerek ismerkedhetett meg így a másik fél országával. A gyerekek nemcsak egy számukra ismeretlen, távoli ország történelmével, életével ismerkednek meg egy-egy ilyen utazás során, hanem hazájuk kultúrájából is ízelítőt adnak: fiatal előadók, énekesek, hangszeresek, táncosok a gyerekdelegációk tagjai.

A Soong Ching Ling Alapítvány és társalapítványa, a hat évvel ezelőtt alapított Panda Nemzetközi Gyermek Alapítvány (elnöke Kartali Zsuzsanna) nemcsak gyerekeket utaztat Kínába, hanem felnőtteket is. Magyar óvónők látogattak óvodákat és tartottak bemutató foglalkozásokat Sanghajban. Magyar szülésszek-nőgyógyászok pedig megfigyelőként vehettek részt szüléseken és operációkon.

A két alapítvány Magyarországon is jelentős tevékenységet fejt ki: országszerte kiállításokkal, előadásokkal egybekötött Kína-napokat tartanak. Budapesten, az Újpalotai Közösségi Házban a Panda Klub foglalkozásai keretében Kínáról szóló előadásokat és kisfilmeket hallgathatnak, nézhetnek meg az érdeklődők. A Soong Ching Ling Alapítványnak Pécsen, Győrött és Martfűn már kihelyezett tagozata is működik. A jövőben szeretnének Jászberényben is létrehozni egy alapítványi részleget.

2005-ben a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítványának kuratóriumi tagja, Pozsonyi Lajosné révén a jászberényi alapítvány is megismerkedett a budapesti alapítványok tevékenységével. A budapesti és a jászberényi alapítványok között rövid idő alatt jó kapcsolat alakult ki. Ennek köszönhetően 2005 augusztusában Cs. Nagyné Turi Márta, a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítványa elnökének vezetésével már Kínai-Magyar Gyermek és Ifjúsági Találkozót szerveztek Jászberényben, ahol a Magyarországon vendégeskedő kínai gyermekcsoport tagjai léptek fel jászberényi gyerekekkel közösen.

Kiss Henriett

KÍNAI ÉLMÉNYEK

2006 júliusában egy magyar gyermekdelegáció tagjaiként jászberényi gyerekek és felnőtt kísérőik jártak Kínában. A gyermekcsoport kínai utazását a Soong Ching Ling Alapítvány (Budapest), és a Panda Nemzetközi Gyermek Alapítvány (Budapest) szervezte.

A Soong Ching Ling Alapítvány elnöke, Udvari Gábor újságíró az 1980-as években a Süni újság főszerkesztőjeként járt először Kínában. Azonnal elvarázsolta az ország, az ősi kultúra. A látogatás megváltoztatta az életét. Újságírói munkája mellett elkezdett kapcsolatokat építeni az ázsiai ország és hazánk között. Megalapította a Soong Ching Ling Alapítványt. Több nagyszerű útikönyvet írt Kínáról. 17 éve gyerekcsereprogramokat is szervez: magyar gyerekeket utaztat Kínába, kínai gyerekeket fogad Magyarországon. A hosszú évek alatt több száz magyar és kínai gyerek ismerkedhetett meg így a másik fél országával. A gyerekek nemcsak egy számukra ismeretlen, távoli ország történelmével, életével ismerkednek meg egy-egy ilyen utazás során, hanem hazájuk kultúrájából is ízelítőt adnak: fiatal előadók, énekesek, hangszeresek, táncosok a gyerekdelegációk tagjai.

A Soong Ching Ling Alapítvány és társalapítványa, a hat évvel ezelőtt alapított Panda Nemzetközi Gyermek Alapítvány (elnöke Kartali Zsuzsanna) nemcsak gyerekeket utaztat Kínába, hanem felnőtteket is. Magyar óvónők látogattak óvodákat és tartottak bemutató foglalkozásokat Sanghajban. Magyar szülésszek-nőgyógyászok pedig megfigyelőként vehettek részt szüléseken és operációkon.

A két alapítvány Magyarországon is jelentős tevékenységet fejt ki: országszerte kiállításokkal, előadásokkal egybekötött Kína-napokat tartanak. Budapesten, az Újpalotai Közösségi Házban a Panda Klub foglalkozásai keretében Kínáról szóló előadásokat és kisfilmeket hallgathatnak, nézhetnek meg az érdeklődők. A Soong Ching Ling Alapítványnak Pécsen, Győrött és Martfűn már kihelyezett tagozata is működik. A jövőben szeretnének Jászberényben is létrehozni egy alapítványi részleget.

2005-ben a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítványának kuratóriumi tagja, Pozsonyi Lajosné révén a jászberényi alapítvány is megismerkedett a budapesti alapítványok tevékenységével. A budapesti és a jászberényi alapítványok között rövid idő alatt jó kapcsolat alakult ki. Ennek köszönhetően 2005 augusztusában Cs. Nagyné Turi Márta, a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítványa elnökének vezetésével már Kínai-Magyar Gyermek és Ifjúsági Találkozót szerveztek Jászberényben, ahol a Magyarországon vendégeskedő kínai gyermekcsoport tagjai léptek fel jászberényi gyerekekkel közösen.

A Soong Ching Ling Alapítvány és a Panda Nemzetközi Gyermek Alapítvány minden évben pályázatot ír ki tehetséges, valamilyen művészeti ágban kiemelkedő tudású, 10-16 éves diákok számára. A pályázatot benyújtó gyerekek műsorszámait szakmai zsűri értékeli. A zsűri dönti el, hogy a következő évben a nagyszámú jelentkezők közül kik képviselhetik Magyarországot Kínában. 2005 őszén négy jászberényi fiatal is fellépett azon a KI-MIT-TUD?- on, ahol a 2006-os utazásra választották ki a gyerekeket. Balogh Katalin műdalokat és népdalfeldolgozásokat, Szerencsés Martina népdalokat énekelt, Hegyi Ádám és Pozsonyi Mariann társastáncokat mutatott be. Mindannyian kiválóan szerepeltek a megmérettetésen, így bekerültek az utazók közé. A sikeres megmérettetés után újabb komoly feladat következett: a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítvány vezetősége több hónapos munkájának köszönhetően sikerült pályázatok és támogatók útján összegyűjteni a gyerekek utazásához szükséges összeget.

A budapesti alapítványok szervezésében ebben az évben három magyar gyerekcsoport utazhatott Kínába. Az első csoport Sanghajjal és környékével ismerkedhetett meg. A másik két csoport úti célja Peking volt. A jászberényi gyerekek és felnőtt kísérőik, Pozsonyi Lajosné és Farkasné Szőke Tünde zenetanárnő, a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítványának kuratóriumi tagja egy húszfős delegációval július 5-én indultak útnak. A delegáció vezetője Udvari Gábor volt. A jászberényieken kívül paksi, nagykátai és budapesti gyerekek vágtak neki a nagy útnak felkészítő tanáraikkal együtt. A csoporttal utazott orvos is. Ayoub George doktor úrnak, szerencsére, nem akadt dolga a 10 nap alatt. Jómagam a jászberényi alapítvány révén, a csoport tolmácsaként jutottam el Kínába.

A hosszú, kilencórás repülőút után, 6-án hajnalban érkeztünk meg a kínai fővárosba. A délelőttöt városnézéssel töltöttük. Kínai vendéglátóink, a Kínai Soong Ching Ling Alapítvány munkatársai a Tian'anmen térre vittek el bennünket. Kivételes szerencsében volt részünk: a hosszan kígyózó sorok ellenére, rövid várakozás után, bejutottunk Mao Cetung mauzóleumába, sőt, felmehettünk az emeletre is, ahol az egyik, Mao emlékére berendezett kiállítást is megtekinthettük. Kínai idegenvezetőnk elmondta, hogy életében ő is először járt az emeleti részen, addig sohasem sikerült bejutnia. A festői szépségű Beihai Parkban ebédeltünk, majd vonatra ültünk és elutaztunk Shandong tartomány fővárosába, Jinanba, ahol a csoport az első alkalommal megrendezett Nemzetközi Gyermekfesztivál és Gyermekkiállításon vett részt. Érkezésünkkor Shandong Tartomány Külföldi Kínaiak Szövetségének vezetői díszvacsorát adtak a tiszteletünkre. Ez volt az első alkalom, amikor pálcikával kellett ennünk. Kínai vendéglátóink többször megjegyezték, hogy milyen ügyesen bánunk a számunkra idegen evőeszközzel. Ha időnként el is ejtettünk valamilyen ételt, az sem volt gond, hiszen Kínában a pecsétes asztalterítő azt jelzi a házigazdának, hogy a vendégnek ízlett az étel.

7-én délelőtt tartották a fesztivál megnyitó ünnepségét. 16 országból (többek között Ausztráliából, Japánból, Dél-Koreából, Indonéziából, Oroszországból, Ukrajnából, Németországból, Finnországból, az Amerikai Egyesült Államokból) érkeztek gyermekcsoportok Jinanba. A fesztivál programjai mellett nagyszabású gyermekkiállítás is szerveztek a házigazdák. A hivatalos megnyitó után nemcsak a kiállítás megtekintésére volt lehetőség, de a gyerekek ki is próbálhatták a különböző, érdekesebbnél érdekesebb játékokat. Délután a Baimai forrásparkba látogattunk el. Jinan és környéke számtalan forrásáról nevezetes, a parkban mi is megcsodálhattuk a feltörő forrásokat. A délután hátralevő részében fát ültettek a gyerekek. A fesztivál szervezői ezzel a programmal a Föld, az erdők, valamint tágabb értelemben a környezet védelmének fontosságára kívánták felhívni a figyelmet. Este, a fesztivál résztvevői számára rendezett díszvacsorán, a különböző országokból érkező csoportok is bemutatkoztak egy-egy műsorszámmal. A nemzetközi közönség Marton Anna, Tóth Klaudia (Nagykátá) és Juhász András (Budapest) nagyszerű néptánc előadásában gyönyörködhetett. A táncot Marton Gábor Sándorné nagykátai tanárnő tanította be a gyerekeknek. Szép példája volt ez az együttműködésnek: a nagykátai lányok és a budapesti fiú saját műsorszámmal kerültek be az utazó keretbe, de miután a februári felkészítő táborban megtudták, hogy azonos csoportban utaznak, a tanárnő javaslatára közös műsorszámmal is készültek a kínai bemutatkozásra. Ezt láthatta aznap este a közönség.

8-án délelőtt érdekes bemutatókat láttunk. Először hihetetlen hajlékonyságú és ügyességű akrobaták műsorát élvezhettük, majd repülőmodellezők mutatták be, mit tudnak a gépeik. A bemutató végén a repülőgépekből leeresztették a fesztiválon résztvevő országok zászlóit. A fesztivál emlékére pedig, szintén a résztvevő országok zászlóival, kínai bélyegsorozatot adtak ki. Délután a Baotu forráshoz és a Wulong tóhoz kirándultunk. Ezt követően ismét bemutatókon vettünk részt. Hallottunk egy kis ízelítőt a pekingi opera műfajából, betekintést nyertünk a kínai harcművészetbe, teaszertartáson kóstolgattuk a kínai teát és ismerkedtünk a teázási szokásokkal, valamint a kínai írás karaktereit is megmutatták nekünk. Este gálaműsorban léptek fel a gyerekek. A magyar csoportot ezúttal a paksi tangóharmonikások, Komáromi Anna, Kiss Balázs, Kovács István és Pataki Ádám képviselték. Tanárnőjük, Papp Olga magyar népdalokat választott a műsorukba.

9-én, a fesztivál zárónapján két iskolába látogattunk el. A délelőttöt a Jinani 13. számú iskolában töltöttük. Érkezésünkkor az iskola tanulóinak díszsorfala fogadott bennünket. Az igazgató úr köszöntője után lehetőség nyílt néhány kínai gyerekjáték kipróbálására az iskola udvarán, majd körbevezettek bennünket az iskolában. Jártunk a könyvtárban, az olvasóteremben, a rajzteremben, a számítógép teremben. Az iskolalátogatás programjában szerepelt egy egyórás kulturális műsor is. A fesztiválon résztvevő országok közül Ausztrália, az Egyesült Államok és Magyarország küldöttsége látogatott el ebbe az iskolába, így a helyi tanulókkal együtt ezek az

országok adták a műsort. A kínai gyerekek előadásában akrobatikus műsort, kínai táncokat és dalokat, hangszeres számokat láttunk-hallottunk. A gyerekek magas színvonalon adták elő műsorszámait. Az ausztrál gyermekcsoport egy hazafias dalt („Mi mindnyájan ausztrálok vagyunk”) énekelt, a kaliforniai Sacramentóból érkező fiúk rappedtek. A magyar delegáció képviselőjében Szerencsés Martina (Jászberény) népdalokat énekelt, szép sikerrel. Délután Shandong tartomány legkiválóbb iskolájába, a Kísérleti Középfiskolába látogattunk el. A kísérleti jelző az iskola nevében arra utal, hogy új módszerek alkalmazásával próbálják a tanárok a diákok tanulását minél hatékonyabbá tenni. Az iskola nemcsak eredményeit tekintve figyelemre méltó (az iskola udvarán áll egy emlékoszlop, amelyre azoknak a diákoknak a neve kerül, akik országos és nemzetközi megmérettetéseken érnek el kiváló eredményeket), de tanulói létszáma sem mindennapi: 5500 diák jár ide. A magas szintű oktatás igényeihez igazodva elképesztően modern az iskola felszereltsége, a nagy tanulói létszámból kifolyólag pedig mindenből sok van. Az első emeleten még csodálkoztunk, amikor egy hosszú folyosón végigsétálva jobbra-balra biológia laborokat láttunk. A következő emeleten, ahol a fizika laborok kaptak helyet, még mindig csodálkoztunk. A számítógéptermekek emeletén már mindez “természetesnek” tűnt. Az iskolában többek között megtekinttük az iskola saját televízió stúdióját is. Igen, az iskola saját televízió stúdióját. A műsorokat a gyerekek itt a legmodernebb technika segítségével készítik és sugározzák. Magyarországon nemhogy a diákújság-írók, de a nagyok, a hivatásosok sem dolgozhatnak ilyen technikával és ilyen körülmények között. Az iskolalátogatás utolsó programja itt is egy közös bemutató volt. A kínai tanulók itt is kiváló produkciókat mutattak be, de a magyar gyerekek is szépen szerepeltek. A csoport minden tagja fellépett. Elsőként Tar Milán (Budapest) bővészkedett, majd a nagykövati lányok, Marton Anna és Tóth Klaudia táncoltak. A következő magyar műsorszámot a paksi tangóharmonikások, Komáromi Anna, Kiss Balázs, Kovács István és Pataki Ádám mutatták be. Juhász András (Budapest) itt eredeti műsorszámával szerepelt, szólót táncolt. Kovács Nadin (Budapest), a nyolcéves kis balerina mindenhol elvarázsolta a kínaiakat. Így volt ez itt is. Hegyi Ádám és Pozsonyi Mariann (Jászberény) latin táncaikkal fokozták a bemutató hangulatát. Szerencsés Martina (Jászberény) énekét hallgatva a magyar népdal, népzene csodálatos világából kaphattak ízelítőt a kínai vendéglátók. Balogh Katalin (Jászberény) is a magyar zenetörténet kincses-tárából válogatva állította össze kínai műsorát: Kodály Zoltán két népdalfeldolgozását énekelte. A fesztivál utolsó napján, este gálaműsorral búcsúztak a szervezők. Ebben a műsorban főként kínai produkciókat láttunk. A külföldi résztvevőket a német gyerekek (menüettet táncoltak Mozart zenéjére), az orosz fiatalok (népdalt énekeltek) és a dél-koreai kisfiúk (ütőhangszereken játszottak tradicionális zenét) képviselték. A fesztivál minden rendezvényén, így itt is megfigyelhettük, hogy mennyire gyerekközpontúan gondolkodnak a kínaiak. Csak egy példát említek: a felnőtt műsorközlők mellett mindig ott láttuk a gyermek

bemondókat is, akik nagyon bájosan és ügyesen konferálták a műsorszámokat. A gálaműsorban a közönség (legalábbis az európai közönség) leleményességére is szükség volt, ha az angol nyelvű nyomtatott programból ki szerette volna találni a következő műsorszámot. A Vonós Kórus Csoport: A szél dala címmel jelzett produkciójáról nem hiszem, hogy sokan előre megmondták volna, hogy Mendelssohn Auf Flügeln des Gesanges (magyar fordításban A dalnak lenge szárnyán) című dalát fogják hallani. A “feladvány” megfejtése csak az első hangok után sikerült. A gálaműsor után került sor annak a vízi erőműnek a felavatására és üzembe helyezésére, amelybe a különböző országok gyermekcsoportjai is hoztak hazájukból vizet. Az erőműben így már magyar víz is folyik.

10-én kirándulással telt a napunk. Először Konfuciusz palotáját jártuk körbe, majd Kína hét szent hegye közül a Tai hegyre jutottunk fel. Este elköszöntünk jinani vendéglátóinktól, és vonattal visszautaztunk Pekingbe.

11-én kora reggel érkezünk vissza a fővárosba. Dél előtt az Ég Templomának megtekintésével kezdtük el az ismerkedést Peking nevezetességeivel. Délután újabb nagyszabású emlékhelyre jutottunk el: a Tiltott Város mindenkit lenyűgözött. Miközben a látványosságokkal ismerkedtünk, azt is megtapasztalhattuk, hogy Peking már az olimpia lázában ég. A készülődés részeként a nagy történelmi műemlékeket egytől-egyig felújítják 2008-ig. Már most több részt lezártak ezekben az épület-komplexumokban.

12-én a Nagy Falat készültünk megmászni. Pekingből több útvonalon, különböző helyeken érhető el a Nagy Fal. Mi a badalingi részt láttuk. Kínai kísérőink elmondták, hogy az autótutat, amelyen eljutottunk oda, akkor építették, amikor a korábbi amerikai elnök, George Bush Kínában járt. A Nagy Falnál természetesen mindenki vásárolt igazolást arról, hogy megmászta a Falat. Többen teveháton, kínai ruhában fényképeztették le magukat. Délután újra Pekingben voltunk. Az utolsó nagy műemlék, amit megnéztünk, a Nyári Palota volt. Csoportvezetőnk, Udvari Gábor révén mindenhol szakavatott idegenvezetésben volt részünk. Nemcsak a műemlékekről tudtunk meg nagyon sokat Gábortól, hanem az ország mai helyzetéről, az emberek mindennapi életéről is. Kivételes élményben volt részünk, hogy Kína egyik legkiválóbb magyar szakértőjével utazhattunk együtt.

13-án vásárlással telt a napunk. Peking híres bevásárló utcájában, a Wangfujing-on kezdtünk. Ebédidőben megszakítottuk a vásárlást, ugyanis eljött a búcsú ideje. A Kínai Soong Ching Ling Alapítvány vezetői pazar búcsúébredet adtak a tiszteletünkre. A fő fogás a híres pekingi kacsa volt, amit, a gyerekek tanúsíthatják, szabályosan, 108 szeletre vágott fel a szakács. A délutáni vásárlást követően már csomagolni kellett. Vacsora után az utolsó út a repülőtérré vezetett.

A csoport felejthetetlen élményekkel utazott haza. Természetesen mindaz, ami itt megírásra kerülhetett, csak töredéke azoknak az élményeknek, amelyeket Kínában átélhettünk. Abban azonban mindenki egyetért, hogy bármikor szívesen visszamenne Kínába, hogy még többet megismerhessen az ötezer éves, ősi kultúrából.

Kovács J. Béla

DARJAL – AZ OSZÉTEK KULTURÁLIS FOLYÓIRATA

A jászok legközelebbi vér szerinti rokonai, az iráni nyelvű oszétek a Kaukázus közepén élnek, a jászokkal együtt a legendás hírű szkíták, szarmaták és alánok egyenes utódai. Elődeik a görögök és a rómaiak után talán az egyik leggazdagabb anyagi és szellemi kultúrát alkották meg a maguk korában a földön.

A Darjal című folyóirat Észak-Oszétia – Alánia Köztársaság fővárosában, Vlagyikavkázban jelenik meg. Amikor az ország kinyilvánította a függetlenségét, 1991-ben folyóiratot alapítottak, hogy az oszétek irodalmi folyóiratainak a hagyományait folytassa. Orosz nyelvű folyóirat, Oszétia, az Észak-Kaukázus, Oroszország, a közeli és távolabbi külföld írói és költői publikálnak benne. A szépirodalom mellett irodalomkritikai, publicisztikai írások, a jelenkor nemzeti, társadalmi, vallási és erkölcsi problémáit tárgyaló különféle tanulmányok jelennek meg itt.

1996-tól a tervezett négy számhoz a fiatal írókat, művészeket és publicistákat bemutató ötödik szám is társult.

2004-től a folyóiratnak évi 6 száma jelenik meg rendszeresen. A lapnak egy nyomtatott és egy internetes online változata is létezik (<http://www.darial-online.ru>).

A folyóirat főszerkesztője Ruszlán Hadzibatirovics Totrov író és műfordító, az elektronikus verziót O. E. Totrova szerkeszti. A szerkesztőségi tanács 9 tagú.

A folyóirat a Darjal-szorosról kapta nevét, amely 1250 m. magasan fekvő hágó a Kaukázusban, a Kazbek keleti lábánál. A Terek jobb partján a Nagy Sándor idejében épített grúz hadiút vezet Tbiliszből Vlagyikavkázon és a kabardok földjén keresztül Mozdokba.

A Darjal az oszétek számára éppen annyira legendás szimbólum, mint Verecke a magyaroknak. Vadregényes környezet: függőleges, hatalmas sziklafalak, melyek közé felülről csak az ég keskeny szalagja világít be, a Terek zúgó hullámai pedig egyes helyeken a hegy lábát nyaldossák.

A monda szerint itt lakott Darjal királynő, akiről a szorost elnevezték. A valóságban pedig: a Darjal óperzsául kaput jelent, Dar-i-Al(án) ‘alán kapu’. Plinius szerint itt volt a Kaukázus átjárója, kapuja. Északról a sztyeppei nomád népek ezen, és a Kaspi-tenger partján található Derbenti-kapun keresztül tudtak eljutni Kis-Ázsiába, a Kakázuson túl lakók szintúgy. A Darjal a rajta átvezető kereskedelmi útvonalon keresztül azonban nemcsak távoli országokat kötött össze, hanem kapuként, a Kaukázus áthatolhatatlan gerincének lezárásával, akár százszoros túlerővel szemben is védelműl szolgálhatott. A szoros neve összeforrt az alánok és az oszétek történelmével. Amikor az 1238–1239-es mongol lerohanás következtében az alánok nagy része a

Kovács J. Béla

DARJAL – AZ OSZÉTEK KULTURÁLIS FOLYÓIRATA

A jászok legközelebbi vér szerinti rokonai, az iráni nyelvű oszétek a Kaukázus közepén élnek, a jászokkal együtt a legendás hírű szkíták, szarmaták és alánok egyenes utódai. Elődeik a görögök és a rómaiak után talán az egyik leggazdagabb anyagi és szellemi kultúrát alkották meg a maguk korában a földön.

A Darjal című folyóirat Észak-Oszétia – Alánia Köztársaság fővárosában, Vlagyikavkázban jelenik meg. Amikor az ország kinyilvánította a függetlenségét, 1991-ben folyóiratot alapítottak, hogy az oszétek irodalmi folyóiratainak a hagyományait folytassa. Orosz nyelvű folyóirat, Oszétia, az Észak-Kaukázus, Oroszország, a közeli és távolabbi külföld írói és költői publikálnak benne. A szépirodalom mellett irodalomkritikai, publicisztikai írások, a jelenkor nemzeti, társadalmi, vallási és erkölcsi problémáit tárgyaló különféle tanulmányok jelennek meg itt.

1996-tól a tervezett négy számhoz a fiatal írókat, művészeket és publicistákat bemutató ötödik szám is társult.

2004-től a folyóiratnak évi 6 száma jelenik meg rendszeresen. A lapnak egy nyomtatott és egy internetes online változata is létezik (<http://www.darial-online.ru>).

A folyóirat főszerkesztője Ruszlán Hadzibatirovics Totrov író és műfordító, az elektronikus verziót O. E. Totrova szerkeszti. A szerkesztőségi tanács 9 tagú.

A folyóirat a Darjal-szorosról kapta nevét, amely 1250 m. magasan fekvő hágó a Kaukázusban, a Kazbek keleti lábánál. A Terek jobb partján a Nagy Sándor idejében épített grúz hadiút vezet Tbiliszből Vlagyikavkázon és a kabardok földjén keresztül Mozdokba.

A Darjal az oszétek számára éppen annyira legendás szimbólum, mint Verecke a magyaroknak. Vadregényes környezet: függőleges, hatalmas sziklafalak, melyek közé felülről csak az ég keskeny szalagja világít be, a Terek zúgó hullámai pedig egyes helyeken a hegy lábát nyaldossák.

A monda szerint itt lakott Darjal királynő, akiről a szorost elnevezték. A valóságban pedig: a Darjal óperzsául kaput jelent, Dar-i-Al(án) ‘alán kapu’. Plinius szerint itt volt a Kaukázus átjárója, kapuja. Északról a sztyepei nomád népek ezen, és a Kaspi-tenger partján található Derbenti-kapun keresztül tudtak eljutni Kis-Ázsiába, a Kakázuson túl lakók szintúgy. A Darjal a rajta átvezető kereskedelmi útvonalon keresztül azonban nemcsak távoli országokat kötött össze, hanem kapuként, a Kaukázus áthatolhatatlan gerincének lezárásával, akár százszoros túlerővel szemben is védelműl szolgálhatott. A szoros neve összeforrt az alánok és az oszétek történelmével. Amikor az 1238–1239-es mongol lerohanás következtében az alánok nagy része a

hegyekbe menekült, védelmet jelentett a nép számára.. A mongolok félték a titokzatos hegyektől, ahol számtalan veszély leselkedett rájuk, a szokott lovas harcmódoruk pedig nem érvényesült. Dar-i-Alan erődje sohasem jutott mongol kézre.

A folyóirat nevének kiválasztása tehát céltudatos volt. Tartalmát tekintve az alábbi állandó rovatokból áll: próza és vers, irodalmi örökség, képzőművészet, geopolitika, alkotói életpályák, vendégkönyv; irodalmi kritika, jubileumi évfordulók, tudomány és kultúra, visszhang.

A jász olvasó számára talán a tudomány és a kultúra rovat lehet a legérdekesebb, mert ebben jelennek meg rendszeresen azok a történelmi, kultúrtörténeti és nyelvészeti tanulmányok, amelyek közös elődeink múltjával foglalkoznak. Például itt jelent meg folytatásokban Jurij Szergejevics Gaglojti Chinválban élő dél-oszétiai tudós Alanica című történeti forrásgyűjteménye, Alan Szlanov: Az alánok hadművészete c. hosszabb tanulmánya. Igen érdekesek Arkadij Gajszinszkij feljegyzései is az alánok történetéről, valamint az alánok, vandálok és szvébek kapcsolatáról. Igen alapos tanulmányokat olvashatunk F. N. Gutnovtól, N. M. Jemeljanovától, J. Gucalovtól stb. Újabban T. A. Gabujev igen értékes, eddig még nem közölt írásait olvashatjuk pl. a nartok eposzáról.

Hasznos az elektronikus kiadás Projektek c. része is, amely könyvtárra, fotogalériára, artgalériára és fonotékára oszlik. A könyvtár legfontosabb része az állandóan hozzáférhető, oroszul és iron (oszét) nyelven is olvasható nart eposz, amely az Észak-Kaukázus népeinek hősi eposza, leginkább talán mégis az oszétéké. A világirodalom nagy eposzai: a Niebelung-ének, a Roland-ének, a Tigrisbőrös lovag, a Kalevala, az Iliász és az Odüsszeia közé tartozik. A társadalom sok ezer év alatt kialakult erkölcsi törvényei jelennek meg benne. A nartok eszméje: harc a rossz ellen és a gyengék segítése. Magyarra való fordításán éppen most dolgozik e sorok írója. Valamikor mindkét nép, az oszét és a jász nép élő népköltészete volt, közös szellemi tulajdona.

A könyvtár tömbben olvasható az oszétek legnagyobb filológusának, Abájevnek a nart eposzról írt tanulmánya is, amely igen fontos szempontokkal szolgálhat az érdeklődő számára a nart mítoszok tanulmányozásához. Ugyancsak itt tették közzé Joel Grisvarnak a tóba dobott kard motívumáról szóló (az Arthur király mondakörnek és a nartok eposzának egyik főhőse, Batraz halálával kapcsolatos) összehasonlító jellegű, alapos dolgozatát. Itt olvasható B. S. Bachrachnak Az alánok Nyugaton (Nyugat-Európában – K.J.B.) c. könyvterjedelmű monografikus munkája. Hajdani közös múltunk megismeréséhez alapművek, amelyeket nem ártana magyar nyelven is publikussá tennünk.

Mind a fotogaléria, mind a képgaléria, mind a fonotéka az oszét kultúrában való elmélyedéshez nyújthat szemléltető anyagot. Nekünk, mai jászoknak pedig nem árt, ha a jelenleginél többet tudunk a hajdani tejtestvéreinkről, akikkel valaha, mind a hősi időkben, mind ínség idején, egy közös sors száraz emlőjét szoptuk.

EGY ELKÉSETT LEVÉL

*In memoriam Szegedi Ervin
(1956-2006)*

2006. január 10. 13 óra: Asztalomon egy papírdarab, rajta üzenet: „*Szegedi Ervin meghalt – hívott Fodor*”. Az első gondolat a kétkezdésé, de a Kossuth Gimnázium honlapjának nyitó oldalán látható mécsesek, gyertyák egyértelművé teszik számomra a valóságot. Hirtelen lepergett előttem életem néhány epizódja találkozásainkról, amelyekről én tudok, de Te nem mindegyikről tudtál. Az első a szarvaskői úttörőtábor 1969-ből, ahol a szomszéd táborból jásztelki kisiskolásként figyeltelek benneteket, az addig csak hírből ismert jákóhalmi nagyokat.

Pár év múlva a jákóhalmi focipálya, ahol középiskolásként a felnőtt csapat erőssége lettél. Posztod a jobbösszekötő, jobbfedezet (ma középpályás) volt. 1974-ben ez az együttes a megyei bajnokságban az 5. helyezést érte el Jászberény mögött a legjobb jászsági csapatként. Nagy élmény volt számomra a Szolnoki Cukorgyár elleni felejthetetlen mérkőzés, ahol 4:1-re győztetek, amely a későbbiekben meghatározta a jákóhalmi focihoz való viszonyomat.

Majd pedig egy olyan folyamatos találkozás, ahol csak a szellemed volt jelen: a Középiskolás Matematikai Lapok (KÖMAL) fizika rovatának tanulmányozása, ahonnan szívesen válogattam ki villamosságtan feladatokat elektrotechnika versenyekhez.

Utoljára 2003 búcsúszombatján beszélgettünk – az említett csapat nosztalgiamérkőzése előtt a jákóhalmi pályán – egy újságcikk apropóján, ahol szerényen vallottál pályafutásodról, és amit nem mondtál el magadról, azt az elektronikus sajtóból gyűjtöttem össze.

Tehetséged alapján a sportban is sokra vihetted volna. Eljutottál a megyei korosztályos válogatottal a tatai edzőtáborba is. Bíró Pista bácsitól sokat tanultál az ificsapatban, ő vitt oda a felnőttekhez többedmagaddal együtt. Nagy élmény volt veled dolgozni, néhány mozdulata örökre megmaradt benned. Persze sikerre éhes társaság voltatok, szabadidőtökben naphosszat fociztatok a templomtéren, a vásártéren.

EGY ELKÉSETT LEVÉL

*In memoriam Szegedi Ervin
(1956-2006)*

2006. január 10. 13 óra: Asztalomon egy papírdarab, rajta üzenet: „*Szegedi Ervin meghalt – hívott Fodor*”. Az első gondolat a kétkezdésé, de a Kossuth Gimnázium honlapjának nyitó oldalán látható mécsesek, gyertyák egyértelművé teszik számomra a valóságot. Hirtelen lepergett előttem életem néhány epizódja találkozásainkról, amelyekről én tudok, de Te nem mindegyikről tudtál. Az első a szarvaskői úttörőtábor 1969-ből, ahol a szomszéd táborból jásztelki kisiskolásként figyeltelek benneteket, az addig csak hírből ismert jákóhalmi nagyokat.

Pár év múlva a jákóhalmi focipálya, ahol középiskolásként a felnőtt csapat erőssége lettél. Posztod a jobbösszekötő, jobbfedezet (ma középpályás) volt. 1974-ben ez az együttes a megyei bajnokságban az 5. helyezést érte el Jászberény mögött a legjobb jászsági csapatként. Nagy élmény volt számomra a Szolnoki Cukorgyár elleni felejthetetlen mérkőzés, ahol 4:1-re győztetek, amely a későbbiekben meghatározta a jákóhalmi focihoz való viszonyomat.

Majd pedig egy olyan folyamatos találkozás, ahol csak a szellemed volt jelen: a Középiskolás Matematikai Lapok (KÖMAL) fizika rovatának tanulmányozása, ahonnan szívesen válogattam ki villamosságtan feladatokat elektrotechnika versenyekhez.

Utoljára 2003 búcsúszombatján beszélgettünk – az említett csapat nosztalgiamérkőzése előtt a jákóhalmi pályán – egy újságcikk apropóján, ahol szerényen vallottál pályafutásodról, és amit nem mondtál el magadról, azt az elektronikus sajtóból gyűjtöttem össze.

Tehetséged alapján a sportban is sokra vihetted volna. Eljutottál a megyei korosztályos válogatottal a tatai edzőtáborba is. Bíró Pista bácsitól sokat tanultál az ificsapatban, ő vitt oda a felnőttekhez többedmagaddal együtt. Nagy élmény volt veled dolgozni, néhány mozdulata örökre megmaradt benned. Persze sikerre éhes társaság voltatok, szabadidőtökben naphosszat fociztatok a templomtéren, a vásártéren.

Hiába a sportsikerek, életeredet az oktatásra és a tudományra tetted fel. A jászjákóhalmi iskola után a Lehel Vezér Gimnázium jó indíttatást adott a Kossuth Lajos Tudományegyetemhez. Az egyetem elvégzése után maradtál Debrecenben, s lettél a Kossuth Lajos Gyakorló Gimnázium fizikatanára, majd igazgatóhelyettese, vezetőtanára, a KÖMAL fizika rovatának szerzője, hazai fizikaversenyek szervezője, feladatkitűzője, a Mikola Sándor Fizikaverseny versenybizottságának elnöke. Kvantumfizikából doktoráltál 1992-ben, az egyetemen a pedagógusjelölteknek módszertant oktattál.

Tehetséggondozó szakköreidben több megye tanulóit készítetted fel eredményesen hazai és külföldi versenyekre. A legnagyobb sikereket a Nemzetközi Fizikai Diákolimpiák hozták, ahol versenyzőid érmes, aranyérmes helyezést értek el. Büszkén vallottad, neked a szakmád a hobbid.

Munkásságodat elismerték: a kísérletezésen alapuló iskolai fizikatanításban, a korszerű módszerek alkalmazásában, az e tanítást elősegítő tevékenységben elért kiváló eredményeidért *Mikola Sándor-díjban*, a matematika és a fizika tehetségeinek gondozásáért *Ericsson-díjban*, a fizikus tehetséggondozásban hosszú időn át tartó eredményes szereplésedért *Vermes Miklós-díjban*, a gyermekek oktatása-nevelése érdekében végzett kiemelkedő munkádért *Arany Katedra Emlékplakettben* részesültél. Megkaptad a Marx György által alapított *Vándorplakettet*, beválasztottak az Eötvös Loránd Fizikai Társulat Ericsson-díjakat odaítélő bizottságába.

Személyedet nehéz lesz pótolni. Hiszem, hogy emlékedet nemcsak gondolatainkban fogjuk őrizni. Egy rólad elnevezett fizikaverseny, egy nevedet viselő elismerés, esetleg megjelent feladataidat tartalmazó kiadvány (ez utóbbit már környezetemben lévő fizikus kollégák felvetették) méltó emléket állítana számodra.

2005 nyarán úgy gondoltam, hogy munkásságod alapján tökéletesen alkalmas vagy a „Jászjákóhalma Díszpolgára” címre. Így javasoltalak a kitüntetésre, amelyet végül 2006-ban megkaptál – posztumusz. Méltó követője lettél Laki Idának, Szabó Szabolcsnak és a többieknek! Augusztus 20-án a jákóhalmi plébánia kertjében Rád emlékeztünk. Jó néhányunknak könnyek szöktek a szemébe, amikor feleséged átvette az elismerést. Remélem, hogy az égi katedrán két kísérlet között tartottál egy kis pihenőt és ránk figyeltél.

Most már tudom – a családdal váltott néhány mondatból, tekintetből, gesztusból –, amit eddig is sejtettem: az általad és párod által megkezdett úton haladnak előre gyermekeid is. Biztos vagyok benne, hogy még róluk is hallani fogunk.

Tragikus hirtelenségű távozásoddal nem csak családod, közvetlen környezeted, hanem a magyar oktatás és mi, jákóhalmiak is szegényebbek lettünk.

Emlékedet megőrizzük! Isten veled Ervin!

B. F.

Dávid Áron

JÁSZSZENTANDRÁS PECSÉT- ÉS CÍMERKÉPEIRŐL

Jászárokszállás az 1850-es évek derekától tagosítja Szentandrás pusztáját. A tagosítást követően az egyre gyarapodó lakosságú „belső puszta” parókiája vált önállóvá 1884-ben, a község pedig 1886-ban lép a jász települések sorába. Az ideig az anyaközség, Jászárokszállás pecsétjei és címere jelenik meg minden hivatalos iraton (1. kép). Jászszentandrás önállósodásával új pecsétre, illetve címerre volt szükség. Pecsétképet ismerünk is hármat 1886-ból, címerképről azonban legkorábban 1901-ből van tudomásunk.

Az említett legkorábbi jászszentandrási pecsétek szinte azonosan néznek ki, szövegezésükben van eltérés, illetve az egyiket száraz pecsételésre használták. A kör alakú, 3,7 cm átmérőjű pecsét lenyomatán két kör között körívben futó felirat * JÁSZ-SZENT-ANDRÁS NAGY KÖZSÉG olvasható, középen az 1886 évszámmal (2. kép). A másik pecsétkép méretében és kialakításában is hasonló az előzőhöz, a két kör közül a külső dupla kör, felirata ugyanúgy elhelyezve, mint az előző: * JÁSZ-SZENT-ANDRÁS NAGY KÖZSÉG JEGYZŐI HIVATALA. Középen szintén az 1886-os évszám látható (3. kép). Ezek után ismerünk egy kör alakú pecsétlenyomatot még a XIX. század végéről. Rajta egy körbefutó írás: x JÁSZ-SZENT-ANDRÁSI KÖZBIRTOKOSSÁG, közepén két sorba rendezve: PECSÉTJE 1894 (4. kép). A következő pecsét már a XX. századból való. Egy körben négy sorba rendezve, ívelten elhelyezve a következő olvasható: JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK VÁRMEGYE JÁSZSZENTANDRÁS KÖZSÉG + 1901 + (5. kép). Ugyanebből az évből maradt fenn – ismereteink szerint – a község első címer ábrázolása. Egy vastag és egy vékony körkeretben körívesen futó felirat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Jászszentandrás község . 1901 ., középen pedig egy címer látható: a csücskös talpú pajzs alak vízszintesen két részre osztott, a pajzsfő vörös, a pajzstalp zöld színű. Középen egy élével heraldikai bal oldalra néző ezüst színű ekevas, heraldikailag bal oldalt élével heraldikailag jobbra néző ezüst csoroszllya látható. Az ekevas alól három heraldikailag jobbra dőlő, átlósan elhelyezett arany kalász látható (7. kép). A helynevek törzskönyvezése kapcsán belügyminiszteri rendelet született 1902-ben. Minden település köteles volt egy új pecsétet készíttetni, amelynek az adott helység véglegesen megállapított nevét és annak évét kellett tartalmaznia. A pecséten szereplő 1901-es évszám, és a *Jász-Szent-András* helyett szereplő *Jászszentandrás* név is emiatt került a fentebb említett pecsét képre. A XIX. században önállóvá vált jász és kun puszták legtöbb esetben az anyaközségek jelképeit, címerét választották (például

Dávid Áron

JÁSZSZENTANDRÁS PECSÉT- ÉS CÍMERKÉPEIRŐL

Jászárokszállás az 1850-es évek derekától tagosítja Szentandrás pusztáját. A tagosítást követően az egyre gyarapodó lakosságú „belső puszta” parókiája vált önállóvá 1884-ben, a község pedig 1886-ban lép a jász települések sorába. Az ideig az anyaközség, Jászárokszállás pecsétjei és címere jelenik meg minden hivatalos iraton (1. kép). Jászszentandrás önállósodásával új pecsétre, illetve címerre volt szükség. Pecsétképet ismerünk is hármat 1886-ból, címerképről azonban legkorábban 1901-ből van tudomásunk.

Az említett legkorábbi jászszentandrás pecsétek szinte azonosan néznek ki, szövegezésükben van eltérés, illetve az egyiket száraz pecsételésre használták. A kör alakú, 3,7 cm átmérőjű pecsét lenyomatán két kör között körívben futó felirat * JÁSZ-SZENT-ANDRÁS NAGY KÖZSÉG olvasható, középen az 1886 évszámmal (2. kép). A másik pecsétkép méretében és kialakításában is hasonló az előzőhöz, a két kör közül a külső dupla kör, felirata ugyanúgy elhelyezve, mint az előző: * JÁSZ-SZENT-ANDRÁS NAGY KÖZSÉG JEGYZŐI HIVATALA. Középen szintén az 1886-os évszám látható (3. kép). Ezek után ismerünk egy kör alakú pecsétlenyomatot még a XIX. század végéről. Rajta egy körbefutó írás: x JÁSZ-SZENT-ANDRÁSI KÖZBIRTOKOSSÁG, középen két sorba rendezve: PECSÉTJE 1894 (4. kép). A következő pecsét már a XX. századból való. Egy körben négy sorba rendezve, ívelten elhelyezve a következő olvasható: JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK VÁRMEGYE JÁSZSZENTANDRÁS KÖZSÉG + 1901 + (5. kép). Ugyanebből az évből maradt fenn – ismereteink szerint – a község első címer ábrázolása. Egy vastag és egy vékony körkeretben körívesen futó felirat: Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Jászszentandrás község . 1901 ., középen pedig egy címer látható: a csücskös talpú pajzs alak vízszintesen két részre osztott, a pajzsfő vörös, a pajzstalp zöld színű. Középen egy élével heraldikai bal oldalra néző ezüst színű ekevas, heraldikailag bal oldalt élével heraldikailag jobbra néző ezüst csoroszllya látható. Az ekevas alól három heraldikailag jobbra dőlő, átlósan elhelyezett arany kalász látható (7. kép). A helynevek törzskönyvezése kapcsán belügyminiszteri rendelet született 1902-ben. Minden település köteles volt egy új pecsétet készíttetni, amelynek az adott helység véglegesen megállapított nevét és annak évét kellett tartalmaznia. A pecséten szereplő 1901-es évszám, és a *Jász-Szent-András* helyett szereplő *Jászszentandrás* név is emiatt került a fentebb említett pecsét képre. A XIX. században önállóvá vált jász és kun puszták legtöbb esetben az anyaközségek jelképeit, címerét választották (például

Kocsér Apátiét, vagy Kerekegyháza Árokszállását). Ez Jászszentandrás esetében nem történt meg, hiszen Árokszállás címerétől igencsak eltérő címerképet alkotott a XX. század elején. Ez a címer azonban nem állandósult, mint azt látni fogjuk, többször is változtattak rajta. A gazdálkodásra utaló jelképek, ekevas, csoroszlya stb. használatára a Jászkunokból már a XII. századtól vannak adataink. A következő, 3,5 cm átmérőjű pecsét közvetlenül az I. világháború utánról származik (8. kép). Kör keretben, két sorban ívesen elhelyezett KÖZSÉGI NEMZETI BIZOTTSÁG * JÁSZSZENTANDRÁS * felirat olvasható, közepén egy új címerrel: a kék színű, csücsköstalpú pajzsban közepén egy élével heraldikailag jobbra néző ezüst ekevas, heraldikailag jobbra tőle pedig egy élével a címer közepe felé néző ezüstsínű csoroszlya. A két háború közötti időszakból ismerünk egy másik címerképet, amely alapja lett a ma is használatos falucímernek. Ez a címerábrázolás a templom kórusának mellvédjén látható, amelyet 1933-ban festettek: a csücsköstalpú pajzsalak kék mezőjében heraldikailag balról egy arany kalász, közepén egy élével heraldikailag jobbra néző ekevas, heraldikailag jobb oldalt pedig egy élével középre néző ezüst színű csoroszlya látható. A két háború közötti időszakból ismerünk még egy hivatalos pecsétképet (6. kép). Az 5-3 cm-es, ovális keretben végtelenített geometrikus mintával, belül három sorba rendezett * JÁSZSZENTANDRÁS * nagyközség FŐBIRÁJA. A második világháborút követően végbement politikai változások a települések címer- és pecséthasználatát is megváltoztatták. Az 1949-es alkotmányban foglaltak szerint 1950-től a települések a Magyar Népköztársaság címerét voltak kötelesek használni. Tulajdonképpen ennek a rendeletnek értelmében – noha az állami címer és az államforma megváltozásával – láthatjuk ma is a hivatalos községi pecséten az ún. koronás kiscímert. Az 1990. évi törvények adtak lehetőséget arra, hogy a települések újra megalkothassák jelképeiket, zászlaikat, címereiket.

Jászszentandrás esetében a jelenlegi falucímert (9. kép) a község önkormányzatának képviselő-testülete az 1991. évi 15. számú önkormányzati rendeletének 1. szakaszában határozta meg: „A csücsköstalpú pajzsalakú, a jászok kék színét szimbolizáló mezőben a település főbb gazdasági tevékenységét jelképező, rézből készült, tömör használati eszközök: a kacorkés (sarló), a bárd és egy búzakalász helyezkedik el. A pajzs mérete: 26x35 cm, átmérője: 40 cm.” A hivatalos címerleírást sajnos hozzá nem értők végezték a heraldika alapvető szabályait is figyelmen kívül hagyva. Így például réz szín a heraldikában nincs! E helyett arany színt kellett volna a leírásban említeni, illetve a két mezőgazdasági eszköz tekintetében helyesebb lett volna azokat ezüsttel jelölni. A kacorkésként, esetleg sarlóként leírt tárgyat inkább csoroszlyaként, vagy kaszaként kellett volna meghatározni, a bárdot pedig ekevasnak.

Felhasznált irodalom:

Bertényi Iván: *Magyar címertan*. Budapest, 2003.

Botka János: *Jász-Nagykun-Szolnok megye jelképei*. Szolnok, 2000.

1. kép

2. kép

3. kép

4. kép

5. kép

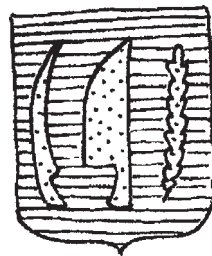
6. kép

7. kép

8. kép

9. kép

Fodor István Ferenc

ARCKÉPVÁZLAT A KÖZELMÚLTBÓL: KERÉKGYÁRTÓ MIHÁLYNÉ VARGA AMÁLIA

Egy új foglalkozás jelent meg a magyar falu életében a második világháború utáni időszakban: a termelészövetkezeti elnök – a tsz-elnök. Az 1940-es évek végén alakultak meg Magyarországon szovjet mintára a kolhozszerű tsz-ek, amelyeknek kezdetben többféle változatuk volt (pl. a tszcs. termelészövetkezeti csoportot jelentett.) Elnökeik sem egy mintára kerültek az élükre: volt, aki, mint jelesen dolgozó elismert gazda, volt, aki „ejtőernyővel” jött valamelyik magasabb helyről. Az egyikbe több, a másikba kevesebb beleszólása volt a tagságnak. A lényeg az, hogy a XX. század második felének jellegzetes figurái voltak, akik hol a tagság elismerését érdemelték ki, hol pedig éppen az ellenkezőjét. Mindenesetre ahogy haladtunk előre az

időben, egyre többet számított a mezőgazdasági szakértelem a politikai helyett. Jászfákóhálmán is volt egy tsz-elnök, aki a korábbi nagy fluktuáció után viszonylag hosszabb ideig maradt a helyén: 8 évig. E kis írás célja nem az, hogy minősítsem a munkáját - hiszen, mint nem szakember, ezt nem is tudnám megtenni -, hanem az, hogy a rendelkezésre álló viszonylag sok dokumentum segítségével bemutassam. Mert elég sok cikk, könyvrészlet, tv-műsor jelent meg róla: egyedi szint képviselt a jázsági tsz-elnökök körében. Nem volt jellemző a női tsz-elnök.

Varga Amália 1927-ben Jákóhálmán született, a néhai Varga bácsi (Varga István) 6 gyereke közül a másodikként, és az első lányként. A mostani házuktól csupán egy utcányira. Az akkori szokás szerint 6 elemít végzett, amellelt pedig őrzött háziállatokat, napszamba járt, mert az 5 hold önmagában nem tudta eltartani a családot. Aztán férjhez ment egy iparoslegényhez, egy cipészhez, kiből sok akadt az iparos múlttal rendelkező Jákóhálmán. Ő a hatvanas években a helyi Cipész KTSz üzemvezetője volt. Varga bácsi már nem élt, amikor lánya belépett az 1949-ben megalakuló Béke tsz-be. Mindezeket Zágoni Ferenc cikkéből is olvashatjuk, aki „Arcok a mából” címmel írt riportokat a Tükörbe 1969-ben, mely aztán megjelent könyv alakban is.¹

¹ Tükör 1969. jún. 2. szám és Zágoni Ferenc: Emberek, utak, sorsok (Portrék), Bp. 1974. KOZMOSZ

Fodor István Ferenc

ARCKÉPVÁZLAT A KÖZELMÚLTBÓL: KERÉKGYÁRTÓ MIHÁLYNÉ VARGA AMÁLIA

Egy új foglalkozás jelent meg a magyar falu életében a második világháború utáni időszakban: a termelészövetkezeti elnök – a tsz-elnök. Az 1940-es évek végén alakultak meg Magyarországon szovjet mintára a kolhozszerű tsz-ek, amelyeknek kezdetben többféle változatuk volt (pl. a tszcs. termelészövetkezeti csoportot jelentett.) Elnökeik sem egy mintára kerültek az élükre: volt, aki, mint jelesen dolgozó elismert gazda, volt, aki „ejtőernyővel” jött valamelyik magasabb helyről. Az egyikbe több, a másikba kevesebb beleszólása volt a tagságnak. A lényeg az, hogy a XX. század második felének jellegzetes figurái voltak, akik hol a tagság elismerését érdemelték ki, hol pedig éppen az ellenkezőjét. Mindenesetre ahogy haladtunk előre az

időben, egyre többet számított a mezőgazdasági szakértelem a politikai helyett. Jászfákóhalmán is volt egy tsz-elnök, aki a korábbi nagy fluktuáció után viszonylag hosszabb ideig maradt a helyén: 8 évig. E kis írás célja nem az, hogy minősítsem a munkáját - hiszen, mint nem szakember, ezt nem is tudnám megtenni -, hanem az, hogy a rendelkezésre álló viszonylag sok dokumentum segítségével bemutassam. Mert elég sok cikk, könyvrészlet, tv-műsor jelent meg róla: egyedi szint képviselt a jázsági tsz-elnökök körében. Nem volt jellemző a női tsz-elnök.

Varga Amália 1927-ben Jákóhalmán született, a néhai Varga bácsi (Varga István) 6 gyereke közül a másodikként, és az első lányként. A mostani házuktól csupán egy utcányira. Az akkori szokás szerint 6 elemít végzett, amellet pedig őrzött háziállatokat, napszámba járt, mert az 5 hold önmagában nem tudta eltartani a családot. Aztán férjhez ment egy iparoslegényhez, egy cipészhez, kiből sok akadt az iparos múlttal rendelkező Jákóhalmán. Ő a hatvanas években a helyi Cipész KTSz üzemvezetője volt. Varga bácsi már nem élt, amikor lánya belépett az 1949-ben megalakuló Béke tsz-be. Mindezeket Zágoni Ferenc cikkéből is olvashatjuk, aki „Arcok a mából” címmel írt riportokat a Tükörbe 1969-ben, mely aztán megjelent könyv alakban is.¹

¹ Tükör 1969. jún. 2. szám és Zágoni Ferenc: Emberek, utak, sorsok (Portrék), Bp. 1974. KOZMOSZ

Az itt említett „mostani ház”-ban ma a kisebbik fia lakik családjával, a nagyobbik fia – aki osztálytársam volt – Jászberényben él, maga Ami néni pedig idősebb korában szintén beköltözött – legalábbis egy időre -Jászberénybe.

Érdekes, hogy tsz-tagként, párttagként – visszaemlékezők szerint – 1956. október 28-án vasárnap ott volt az I. világháborús emlékműnél szervezett hazafias tüntetésen. Ezekben a napokban egyébként elzavarták Vrebovszky Mihály községi párttitkárt, akit agyon is akartak csapni, s 1957-ben már Kerékgyártóné az utód.²

Utána még sok víz lefolyik a Tarnán a tsz-elnökségig, mert ahogy a megyei lapban olvashatjuk: az utolsónak megmaradt két jákóhalmi tsz – a Béke és a Petőfi – egyesült 1964. február 13-án, és Kerékgyártó Mihálynét elnökké választották.³ Helyettese Farkas Mihály, majd Labáth Mihály, főkönyvelője Nagypál Ferenc lett. Ő maga emlékezett vissza, hogy voltak, akik azt mondták: csak nem választunk asszonyt elnököt!? De aztán ellenszavazat nélkül megválasztották a 7 éve községi párttitkárként tevékenykedő Kerékgyártónét, aki 6000 kat. h gazdája lett, több száz családjért vállalt felelősséget. Ő lett a 13. elnök, az addig átlag 13 hónapot megért elnökök sorában. Megjegyzendő, hogy idővel mezőgazdasági végzettséget szerzett.

A volt Béke tsz-ben 1230, a volt Petőfiben 852 személy élt a tsz-ből, összesen 2082-en az akkor 4000 lakosú községben. (Voltak sokan, akik éppen a tsz elől menekültek az iparba, a jászberényi Hűtőgépgyárba, és máshová.) Az egyik első tanácsi beszámolóból idézünk: „Most már a két termelőszövetkezet együtt gazdálkodik és bizony az első évben igen komoly nehézségekkel kell megküzdeni. Elsősorban szervezetileg kell az embereket összehozni hogyha különböző szokásaik voltak is, most el kell térni, ezt ne úgy érezzék, mintha nekik a rovásukra menne, hanem a gazdaság megszilárdulása érdekében történik... Bízunk benne, hogy a termelőszövetkezet megerősödik, tagjai megfelelő anyagi javakban részesülnek és a kezdeti elégedetlenség, ami még fennáll, megszűnik.” A jelentés alatt nincs aláírás, csak ceruzával írott megjegyzés: „aláíratni”.⁴ A két tsz tiszta vagyona 13 millió 910 ezer forint volt. A volt Békében 28,30 Ft-ot fizettek munkaegységenként, a volt Petőfiben 17,75-öt. Az egy főre eső jövedelem az előbbinél 12.661,- Ft volt, az utóbbinál 10.010 évente.

A Béke tsz-ben már az egyesülés előtt megkezdték az áttérést a munkaegységről a készpénzes rendszerre, melyet később a volt Petőfi tagjaival is megismertettek. A változás olyan sikeres lett, hogy 1965-re már teljes mértékben ezt alkalmazták.

² Csányi Sándorné akkori tanácsi házi dolgozó visszaemlékezése alapján

³ A hivatkozások gyakran saját előbb 1979-ben megírt, majd 1989-ben megjelent könyvemből valók: Fodor István Ferenc: A jászjákóhalmi „Béke” Mezőgazdasági Termelőszövetkezet 40 (előbb 30) éves története, Szolnok-Jászjákóhalma, 1989. A Petőfi, majd Béke tsz-nek apám is tagja volt – ő sem jószántából, mint sokan mások-, az elnök asszony nagyobbik fia pedig osztálytársam volt, így magam is sok mindent tudok kontrollálni a leírt dokumentumok mellett.

⁴ Jászjákóhalma, Tanácsi jegyzőkönyvek-1964. Megyei Levéltár

A munkaegységgel egy kicsit célszerű megismerkedni, hiszen ez a fél évszázados fogalom talán a mai olvasónak nem sokat mond. Én magam találkoztam vele gyakran, mivel édesapám is a tsz tagja volt. Este elővette a nagy szürke munkaegységkönyvet és kiszámoltatta velem, hogy mit keresett aznap. Ez úgy nézett ki, hogy elvileg minden munka, -amivel a tsz-ben foglalkoztak – bizonyos egységbe volt sorolva: pl. lókapázás kötött talajon x katasztrális holdon 0,75 munkaegység. Ha valaki ennek a háromszorosát elvégezte aznap, akkor az aznapi munkaegysége 2,25 volt. Ebből azonban még nem lehetett tudni, hogy mennyi volt a napi kereset, hiszen a munkaegységre csak terv volt az év elején, de hogy ténylegesen mennyit fizetnek majd, az csak az végén derült ki. Ha egyáltalán fizettek, és nem omlott össze a gazdaság, vagy nem természetben kapták meg a járandóságot. Évközben természetesen volt előleg havonta, de a végleges elszámolás a következő év elején, zárszámadáskor volt. Ha jól működött a tsz – ilyen is volt -, akkor a tervezettnél többet is fizetett egy munkaegységre. Példánknál maradvra tehát: ha 28,30-at fizettek egy munkaegységre, akkor a 2,25-re 63 forint 67 fillért. Ez volt a napi kereset. A megyei lap 1968-as számában éppen a jákóhalmi készpénzdíjazási tapasztalatokról jelent meg cikk, mely azzal indul, hogy „a munkaegységnek nem volt hitele, tekintélye. Az állandó „hígítás” miatt csökkent az értéke, az emberek nem bíztak benne.” A cikk szerint a követelődzők, a nagyszájúak jártak jól, a rendszeresen dolgozók – pl. az állattenyésztők – ráfizettek. Az új jövedelemelosztási-módban új normákat dolgoztak ki, ahol egységnyi munkát forintban fejeztek ki. Az állattenyésztésben addig gyakran cserélődő emberek nem mozogtak más irányban, bevált a számításuk, elégedettek a keresetükkel. Az itt szerzett kedvező tapasztalatok alapján 1966-tól minden ágazatban bevezették a készpénz díjazást. Munkadíj-alapot képeztek, s a jövedelem 80 százalékát a következő hónapban kifizették, a fennmaradó 20 %-ot pedig a következő év elején, a zárszámadáskor, amikor az elért eredményektől függően többet is fizethettek a tervezettnél. A növénytermesztésben nehezebben ment a gépesítés, az elmaradott műszaki fejlesztés miatt alacsonyak voltak a hozamok. Volt már cukorrépa- és kukorica kombájn, de addig még sok idő eltelt, amíg megvalósult a növénytermesztés komplex gépesítése.

Az új jövedelemelosztási-formában pl. Dancsák János rakodó 4008,- Ft-ot keresett júliusban, de 16 órát dolgozott naponta. A tsz sajátossága, hogy pl. Csöke Péter növénytermesztő januárban 371, júniusban 1645,- Ft-ot kapott.⁵

1964-ben mindössze négy szakember volt a tsz-ben, aki középfokú szakképzettséggel rendelkezett: köztük Szabari István, aki majd a következő évtized elnöke lesz. Mint visszaemlékezett rá, ő volt az, aki az új elnök megválasztásakor főállattenyésztő lett, és ő volt a kidolgozója az új fizetési rendszernek. A négy fiatal szakemberről egy volt jákóhalmi, Szabó János, a többiek más jáász településekről származtak.

⁵ Szolnok megyei Néplap, 1968. nov. 12.

Szabari István úgy emlékszik az összevonást követő időkre, hogy a korábbi konfliktusokon már túl voltak: ez az időszak nem volt azonos a Rákosi-korszakkal, de nem volt azonos a 3-4 évvel ezelőtti időszakokkal sem, amikor a kényszerű tsz-be léptetések – agitálások – zajlottak. Ez utóbbi időszakot már helyből ismerte, mivel 1959-ben került a helyi Béke tsz-be. Ezeknek az eseményeknek az elmúltával lecsillapodtak a kedélyek, kezdtek a tagok hozzászokni a közös munkához, az új technológiához. Korábban inkább előfordult, hogy élcelődtek a mezőgazdászokkal (agronómus = ugró mókus stb), a gazdák a saját és őseik több évtizedes, évszázados tapasztalatait részesítették előnyben, és lenézték a „könyvből való gazdálkodást”. Ő személy szerint is jó kapcsolatot tudott kiépíteni az idősebb korosztállyal. Ebben az időben a gondot szerinte is inkább az jelentette, hogy a két összevont tsz tagsága merőben más indíttatású volt, ahhoz, hogy együtt tudjanak működni, össze kellett őket szokatni. Ennek egyik módja volt – saját tapasztalataim szerint is -, hogy kirándulásokat szerveztek. Olyan kiruccanások is voltak, hogy különvonattal mentünk el Balatonalmádiba egynapos kirándulás keretében. Buszok vittek be bennünket Jászberénybe, onnét pedig a vasútállomásról végig szabad útja volt a vonatunknak a Balatonig. Nagyon sokan az idősebbek közül még nem látták a Balatont – én magam sem addig, de én csak tizenéves voltam -, nemhogy ott, de még esetleg a szomszéd megyékben sem jártak. Ebben az időszakban lett állandó téma a hortobágyi – mátai – lovas versenyeken való részvétel. Nem egyszer ott voltam én is – őszintén szólva a pokolra kívánva a szervezőjét is -, kellemetlen volt sülni-főni a dögmelegben a fátlan lelátón, jobb híján szalmakalapban. Nem igazán érdekelt a lovasverseny, főleg sorozatban nem – apám azonban élt-halt érte – s ha nem mentem volna el, abból sértődés lett volna. Aztán a budapesti különböző vásárokon való részvétel! Megszokottá váltak a külföldi kiruccanások is, főleg Csehországba. Ott aztán a látni-valók közé tartoztak a boltok is! Mindenesetre egy új világ köszöntött azokra az emberekre, akik addig végigdolgozták a nyarat és eszükbe sem jutott, hogy ilyesmit is csinálhatnak néha, pl. aratás után. Voltak persze nyakas jászok is, akik nem tágítottak a hagyományos értékrendből: nagyanyámat – aki ekkor járadékosként 260,- Ft-ot kapott hetvenegynéhány évesen – el nem lehetett volna csalogatni egy tsz ingyen bankettre, mert „Lékö Őrsinek nincs arra szüksége, hogy őt a kommunisták ingyen etessék!” Merthogy ez meg a másik összeszoktatási módszer volt: ingyen bankett augusztus 20-án, amit szövetkezeti nap néven rendezvényekkel tűzdelték meg és öregek napja pörkölttel, sörrel. Csupán érdekességként jegyzem meg, hogy ezeken a banketteken meglepő események történtek: olyan emberek, akik életükben alig ittak, s be nem mentek volna a kocsmába, „az asztal alá itták magukat”, míg a rendszeres kocsmába járók jókedvűen a saját lábukon hagyták el a terepet. Nem azért, mert ők jobban bírták az italt, hanem ők most sem ittak többet, mint máskor, annak ellenére, hogy ingyen volt.

Nem volt könnyű az első esztendő: „Az előző évről áthúzódó tartozásként több,

mint 40.000,-Ft-ot kellett visszafizetni, de 1964-ben már több, mint 50.000,-Ft jutott az idős tagokra, 15.000,- Ft tanulmányútra, kirándulásra is. Az a baj, hogy volt már vagy 10 tsz-elnök a korábbi 5 termelőszövetkezetben, s az mind elnök szeretne lenni.” – hangzott el az egyik párttaggyűlésen. Akinek nem jutott a korábbihoz hasonló poszt, le kell győzni a sértődöttséget. Kiemelkedő eredménnyel még nem lehet büszkélkedni, de már sok mindenben történt változás. Az is bizonyítja a kezdeti nehézségeket, hogy a Fegyelmi Bizottság egy év alatt hatszor ülésezett, de lehetett volna többször is.⁶ Ugyanebben az évben 4 brigád volt a tsz-ben, akik közt felosztották az egész területet, melyek a brigádvezetők nevét viselték. 1965-ben a volt gépállomást gépműhelyként teljesen a birtokukba vehették. Ez évben alakítottak ki egy kultúrhelyiséget is az iroda melletti különálló épületben, melyet 17.000,- Ft-os ráfordítással hoztak helyre. Átadták a tsz tévéjét, rádióját, és a környező lakosság is eljárogatott oda, amellelt ifjúsági klubként is szerepelt a későbbi időkben. 18.000,- Ft-tal támogatta a tsz a sportkört is, és teherkocsit biztosított nekik a különféle eseményekre való eljutásban. 1966-ban a tsz átvállalta, hogy a tagjainak az adóját kifizeti, és levonja a keresetből. Ez amiatt is előnyös volt, mert így biztos befizetésre került az adó, másrészt viszont a tsz tagoknak nem kellett külön utánajárni. Ugyanebben az évben büszkén számolnak be az öregekről való gondoskodásról, mely szerint „a termelőszövetkezet rátért arra az útra, amelyet pártunk és kormányunk határozata ezen a területen elvár”. 238 fő nyugdíjas és járadékos van a tsz-ben, akiknek megrendezték az öregek napját, ahol 160-an megjelentek. Kaptak meleg virslit, sört, krémet, bambit, aki beteg volt, annak pedig elvitték a tízórait.⁷

1967-re már valamennyi gép a tsz saját tulajdonát képezte. S ugyanebben az évben nagy megtiszteltetés érte Kerékgyártónét: öt jelölték a körzet országyűlési képviselőjének. Megint meglelenkült az élet körülötte, hiszen március 15-én már a televízióban is bemutatták, mint jelöltet. Akkor ez sokkal nagyobb esemény volt, mint ma, hiszen egyetlen magyar adást lehetett csak fogni, s akinek tévéje volt, azt 30-40 szomszéd kereste fel esténként. Természetesen meg is nyerte a választást. Ismert, hogy ez akkoriban nem úgy működött, mint ma. Aztán, hogy még jobban halmozódjon a teendője: beválasztották a nők II. világkongresszusának küldöttségébe. Életében először repülőre ült, hogy képviselje a magyar nőket Helsinkiben, Finnország fővárosában, és persze ez megint témája lett néhány lapnak. A Nők Lapja beszámolójában így jelenik meg Kerékgyártóné helsinki tevékenysége: „Az egyik tanácskozás szünetében azon derültünk, hogy Kerékgyártó Mihályné, jászjákóhalmi tsz-elnök egy pakisztáni küldöttnék tartott előadást gazdaságuk eredményeiről. Hogy milyen nyelven – tolmács nem volt a közelében – azt a jó ég tudja, de a vége az lett, hogy egymás nyakába borultak, és a pakisztáni küldött

⁶ SzmN., 1964. okt. 18.

⁷ Jászjákóhalmi, VB. Jegyzőkönyvek, 1966. ML

emlékül egy ezüst gyűrűt húzott az ujjára. Kerékgyártóné matyó babával viszonzta a kedvességet.”⁸

Szabari István szerint az elnök asszony került a konfrontációt, általában nem szólt bele a dolgokba, megpróbálta a problémákat kevesebb zajjal elrendezni. Ebben az időben már döntöttek arról is, hogy 300 férőhelyes korszerű sertéshizlaldát, 1 db 30 férőhelyes fiaztatót építenek. Az elnök asszonyt újra megválasztották a következő 4 évre, ahol most már voltak ellenszavazatai is – a 647-ből kb. kéttucatnyian – de ezt úgy értékelték, hogy most már tétről szólt a szavazás, hiszen 1964-ben bárkit megválasztottak volna. Ekkor már képviselőként is segítette a kulturális tevékenységet. Felvetődött az is, hogy kellene téli munkahelyet biztosítani a tsz-tagoknak. Ezt utóbb azzal háritották el, hogy a tsz vezetést leköti a sertéskombinát építése, és nemigen tud mással foglalkozni, így azzal sem, hogy szolgáltatásként kovács- és lakatos tevékenységet is kellene végeztetni, mert ilyen nem volt a faluban. Ám nem is nagyon volt igény ilyesmire, mivel 1968-ban a jászberényi MÉK (Mezőgazdasági Értékesítő Központ) 60-70 tsz-tagot tudott volna foglalkoztatni, de csak 20-an jelentkeztek.

1970-ben Iszmajlovszki István lett a Béke Tsz alapszervezeti KISZ- (Kommunista Ifjúsági Szövetség) titkára, aki komolyabb kritikákat fogalmaz meg a tsz fiatalok – és mások – érdekében is: gond van a fűtéssel és a szellőzéssel is a gépműhely körül, baj van a balesetvédelem körül is, és a tsz vezetésében nincsen egyetlen KISZ-tag sem. Szegedi Kálmán főkönyvelő meg azért zsörtölődik, hogy mindenki a tsz-től vár mindent, pedig támogatják a futball csapatot és a KISZ-t 2000 forinttal ez évben is. Havi 4 szabadnap jár a KISZ titkárnak, hogy a mozgalmi munkáját elvégezhesse, ez megfelel havi 400 Ft anyagi segítségnak. Üzemi konyhát is kellene építeni, hogy a nők munkáját segíthessék. A mozgékony Iszmajlovszkit – mint a legfiatalabb tanácstagot – 1971-ben megválasztják a megyei tanács tagjának.⁹ Az is ismert, hogy akkoriban különböző kvóták határozták meg, hogy mennyi nő, vagy fiatal legyen egy adott testületben, így a megyei tanácsban is.

Az 1970-es évek elejére azonban sok minden megváltozik. Az 1968-ban elindult új gazdasági mechanizmus is szokatlan túlmunkát okozott a tsz vezetésének. Kezdeni kellett valamit a határ szerte meglévő, elhagyott tanyahelyekkel. Ki kellett mérni a háztájit, méghozzá differenciáltan, hiszen nem mindenkinek volt célszerű egyforma terjedelműt adni. Be kellett kalkulálni az illető termelékenységét is, meg aztán minden évben máshol kellett kimérni, mert csak úgy volt célszerű, ha egy tagban marad a közös megművelési lehetőség miatt. Ugyanakkor biztosítani kellett a váltógazdálkodást is. Mindemellert hol aszály, hol belvíz tette tönkre a termés nagy részét, emiatt is kellett indítani a belvíz elvezető programot. Bajok voltak a készülő

⁸ Tükör 1969. jún. 2, Nők Lapja, 1969. jún. 21.

⁹ Jjh.Tjkk., 1971.ML

sertésteleppel is, egyre bizonytalanabb volt, hogy elkészül-e 1972. július 1-re, és annyiért-e, amennyiért tervezték.¹⁰ Mindennek az lett a vége, hogy a tsz-t szanálták 1970-ben. A szanálás ez esetben azt jelentette, hogy banki kölcsönökkel „megmentették” a tsz-t, tehát tudta folytatni a gazdálkodást, a beruházásokat, de ezt a következő időszakban vissza kellett fizetni. Tehát a szanálás ez esetben nem felszámolást jelentett. Mindezek hatására az elnök asszony egészsége is megromlott, így 1972-ben lemondott, ami egyébként is esedékes lett volna ebben az évben. Utóda a már itt kinevelődött agrárszakember, Szabari István lett, akit február 11-én választottak meg elnöknek. Főkönyvelője sem volt a tsz-nek: Szegedi Kálmán lemondása után ezt is csak ideiglenesen töltötték be.

A gondokkal küszködő tsz-ről hallgat a sajtó is: ebben az időben nem sok minden jelenik meg róla, pedig időközben stencilezett tsz-híradót is indítanak. A volt elnök asszony mindenesetre nem marad munka nélkül, számtalan társadalmi tevékenységben továbbra is részt vesz, tagja marad a községi végrehajtó bizottságnak, az ÁFÉSZ-nek pedig haláláig küldötte.

Később férje is fiatalon meghal, sőt a párttól – melyben egyszerű asszonyként annyira bízott – is nagy megrázkódtatást „biztosítanak” számára. 1986-ban édesanyjának kívánsága szerint egyházi temetést biztosít, ezért a község túlbuzgó párttitkára pártfegyelmiben részesíti. Ez az egyszerű párttagok megrökönyödését is kiváltja. Mindez egy évvel azután, hogy Gorbacsov már bontja a merev pártbürokrácia építményét. Kerékgyártóné egy időre beköltözik Jászberénybe, majd visszaköltözik a régi jákóhalmi házba, 2002-ben ott hal meg 75 éves korában.

---

¹⁰ U.o.

Fodor István Ferenc

250 ÉVE SZÜLETETT KÓHALMI HORVÁTH PÉTER

Emlékezés a Jászkunság első történetírójára

Mivel korábbi évkönyvünkben már jelent meg megemlékezés Horváth Péter életéről, munkásságáról (Koncsek Aranka: Horváth Péter méltatása, 1994/185. oldal), így most e jeles évfordulóról csak rövidebben írunk.

Saját szerepemről annyi kívánczodik ide Horváth Péter kutatásomból, hogy amikor először kezembe került az 1970-es években magyar nyelvű munkája, feltűnt a könyv végén megjegyzett mondat, mely szerint „született Jákóhalmán”. Már korábban is sejtettem ezt a tényt, hiszen a jákóhalmi „Nemes Horváthok” tudták, hogy egyik őstük volt – innen volt a „Nemes” ragadványnév. A Horváth család ugyanis nem a hagyományos jászági értelemben volt nemes, hanem azt még korábban kapták az ősök Egerben, ahonnan a történetíró elődei költöztek Jákóhalmára.

Először a kutatást tehát a helyi plébániai irattárban kezdtem, ahol első nekirugaszkodásra nem értem el eredményt, mivel későbbi születésűnek gondoltam. A magyar nyelvű kiadás 1823-ban jelent meg és nem tudtam, hogy ő akkor már 67 éves volt. Miután kiderült, hogy előző – latin nyelvű – könyve már 22 évvel korábban kiadásra került, akkor kezdtem nyomozni a korábbi adatok között is. (Ennek köszönhető, hogy ebben az időben a jászberényi DMK egyik műsorfüzetében egy zavaros megemlékezés jelent meg tőlem, ugyanis a kefelevonat olvasása közben tudtam meg a pontos évszámot, a nyomda pedig elnézte a javításomat.)

Így megtaláltam, hogy a keresett személy 1756. február 19-én született. Innen elindulva már könnyebb dolgom volt, mert tudtam, hogy 1823-ban még élt, amikor megjelent a könyve. Azt is tudtam, hogy vélhetően Jászberényben halt meg, hiszen élete további fonala oda vezérelte, mint gimnázium igazgatót és nádori alkapolányt. Gyorsan meg is leltem a keresett adatot a jászberényi nagytemplom anyakönyvében, mely szerint 1829. február 24-én hunyt el. További információkhoz jutottam a jászberényi városi könyvtárba került régi gimnáziumi évkönyvek tanulmányozása során is, így megírhattam az első megemlékezést a Honismeret 1979/1. számában.

Ugyanebben az időben egyéb formában is megemlékeztünk Horváth Péterről, akinek egyébként „Kóhalmi” előneve Jákóhalmá határának hasonló nevű részére utal. Itt volt a családi birtok, és nem az erdélyi ilyen nevű településen, ahol próbáltak utána nyomozni. Már a honismereti szakkörünk megalakulásának 15. évfordulóján, 1978 novemberében megrendeztük az első Horváth Péter napot, ahol kutatásaim alapján megemlékeztünk róla, halálának 150. évfordulója előtt 3 hónappal. Ezt azóta is minden 5. évben megtartjuk változatos programokkal. Javasoltuk a községi

Fodor István Ferenc

250 ÉVE SZÜLETETT KÓHALMI HORVÁTH PÉTER

Emlékezés a Jászkunság első történetírójára

Mivel korábbi évkönyvünkben már jelent meg megemlékezés Horváth Péter életéről, munkásságáról (Koncsek Aranka: Horváth Péter méltatása, 1994/185. oldal), így most e jeles évfordulóról csak rövidebben írunk.

Saját szerepemről annyi kívánczodik ide Horváth Péter kutatásomból, hogy amikor először kezembe került az 1970-es években magyar nyelvű munkája, feltűnt a könyv végén megjegyzett mondat, mely szerint „született Jákóhalmán”. Már korábban is sejtettem ezt a tényt, hiszen a jákóhalmi „Nemes Horváthok” tudták, hogy egyik őstük volt – innen volt a „Nemes” ragadványnév. A Horváth család ugyanis nem a hagyományos jászsági értelemben volt nemes, hanem azt még korábban kapták az ősök Egerben, ahonnan a történetíró elődei költöztek Jákóhalmára.

Először a kutatást tehát a helyi plébániai irattárban kezdtem, ahol első nekirugaszkodásra nem értem el eredményt, mivel későbbi születésűnek gondoltam. A magyar nyelvű kiadás 1823-ban jelent meg és nem tudtam, hogy ő akkor már 67 éves volt. Miután kiderült, hogy előző – latin nyelvű – könyve már 22 évvel korábban kiadásra került, akkor kezdtem nyomozni a korábbi adatok között is. (Ennek köszönhető, hogy ebben az időben a jászberényi DMK egyik műsorfüzetében egy zavaros megemlékezés jelent meg tőlem, ugyanis a kefelevonat olvasása közben tudtam meg a pontos évszámot, a nyomda pedig elnézte a javításomat.)

Így megtaláltam, hogy a keresett személy 1756. február 19-én született. Innen elindulva már könnyebb dolgom volt, mert tudtam, hogy 1823-ban még élt, amikor megjelent a könyve. Azt is tudtam, hogy vélhetően Jászberényben halt meg, hiszen élete további fonala oda vezérelte, mint gimnázium igazgatót és nádori alkapitányt. Gyorsan meg is leltem a keresett adatot a jászberényi nagytemplom anyakönyvében, mely szerint 1829. február 24-én hunyt el. További információkhoz jutottam a jászberényi városi könyvtárba került régi gimnáziumi évkönyvek tanulmányozása során is, így megírhattam az első megemlékezést a Honismeret 1979/1. számában.

Ugyanebben az időben egyéb formában is megemlékeztünk Horváth Péterről, akinek egyébként „Kóhalmi” előneve Jákóhalmá határának hasonló nevű részére utal. Itt volt a családi birtok, és nem az erdélyi ilyen nevű településen, ahol próbáltuk utána nyomozni. Már a honismereti szakkörünk megalakulásának 15. évfordulóján, 1978 novemberében megrendeztük az első Horváth Péter napot, ahol kutatásaim alapján megemlékeztünk róla, halálának 150. évfordulója előtt 3 hónappal. Ezt azóta is minden 5. évben megtartjuk változatos programokkal. Javasoltuk a községi

tanácsnak utca elnevezését is róla. Dicséretükre legyen mondva, miután puhatólásaik eredményeképpen megkapták a múzeumi szervek értékelését (miszerint „haladó személyiség volt”), így 1979-ben meg is történt a névadás. Azóta reggeli első pillantásom az utcára esik, ugyanis éppen az ablakommal szemben van. Egy addig külön nevet nem viselő, azóta beépült utca kapta nevét. Ugyanakkor szakkörünket is róla neveztük el.

Ezt aztán követte a többi megemlékezés: a szakkör alakulásának 30. évfordulóján elbontott szülőháza helyén épült – ma az iskolához tartozó – épületen helyeztünk el emléktáblát. Majd Jászberény is emlékezett: utcát neveztek el róla, és a nagytemplom falán elhelyezett emléktáblán az ő neve is ott van. Polgármesterként 1994-ben a berényi Lehel Vezér Gimnázium emeleti folyosóján helyeztem el egy emléktáblát, melyet évente koszorúzunk a honismeretes diákokkal.

Időközben egyre több könyv és cikk jelent meg vele kapcsolatban: a Jászok Egyesülete magyar nyelvű művét kiadta hasonmás kiadásban, nagy szolgálatot tett ezzel a Jászság kutatóinak. (Itt jegyzem meg, hogy Szabó László tanulmányában az utószóban – melyben hivatkozik az én kutatásaimra is – a nyomda hibájából súlyos elírás található. Horváth Péter „gyengemejjűségére” /tűdőbajra/ hivatkozva lépett ki a szerzetesi rendből és természetesen nem gyengeelméjűsége miatt.)

A 250. évfordulón méltón emlékezett meg Jászfákóhalma és Jászberény a jeles történetíróról, akit lehet ugyan bírálni, de az akkori ismeretek szerint elsőként vállalkozott arra, hogy megírja a jászkunok történetét. A jákóhalmi gazdakörben a névadó honismereti szakkör vendégeként Selmeczi László régész, a szolnoki múzeum volt igazgatója méltatta munkásságát. Ezt követte a koszorúzás és az ebéd, majd a jászberényi gimnáziumban Lukácsi Katalin, a diákönkormányzat elnöke – aki egyben rokona is az ünnepeltnek – szólott koszorúzáskor. A megemlékezés zárásaként a városi könyvtárban H. Bathó Edit múzeumigazgató és Dobos László, a Jászok Egyesületének elnöke nyitotta meg a Gulyás Erzsébet által összeállított színvonalas könyvkiállítást.

Kissné Klenyánszky Ilona

A BÉCSI KUTATÁSOK MŰHELYTITKAIBÓL

Hovatovább köztudott, hogy 1745-ben került sor a jászok és a kunok redemptiójára, magyarul önmegváltásra. Ezzel több, mint három évtized után ismét szabad jászok lettek őseink. Azóta is büszke erre minden jász-magyar ember, mind a mai napig.

Öt éve elhunyt férjem, Kiss József történész sokat tett azért, hogy többet tudjunk meg erről a nem mindennapi tettről. Monográfiáját *A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága és A Pesti Invalidusház Jászkunsági Földesurasága 1731-1745 c.* munkáját szakmai berkekben jól ismerik és mindmáig elismerik.

E sorok írója nem avatott szakember, de tanúja volt e művek születésének. Amikor az évtizedekre kiterjedő munka folyt, még egy másfajta Magyarországon éltünk.

1967-ben kezdődött meg a Bécsbe való utazgatás és tartott húsz éven át. Húsz éven át, több mint tíz alkalommal. Hogyan is történtek akkor a Nyugatra történő utazások? A lehetőségek korlátozottak voltak. Kétszer ún. hivatalos kiküldetéssel mentünk, s ennek legfontosabb előnye a Collegium Hungaricumban kapott térítésmentes elszállásolás volt. Máskor viszont turista útlevéllel utazhattunk, melyet csak háromévenként lehetett igénybe venni. Maradt még a meghívásos kiutazás lehetősége, de ez csak akkor volt lehetséges, ha volt kint meghívó személy, aki meghívó levelet küldött. Mindhárom módozatot igénybe vettük. Itt meg kell jegyeznem, hogy a turista útlevéllel igényelhető valutakeret kb. 5-6 napra volt elegendő, a meghívásos legfeljebb 1-2 napra. A szállást, az étkezést, a föliánsok xerox másolását fizetni kellett.

Mit lehetett tenni a cél eléréséért? A meghívónk nemcsak meghívó levelét küldte el, de odaérkezésünk után felkeresett bennünket és felajánlotta a szükséges valutát. Ezt szerényen igénybe vettük. Hazajövetelünk után a Budapesten lakó családnak forintban térítettük. A legjobb szálláshelyünk a Pázmáneumban volt. Itt napi 120 schillinget kellett fizetnünk. A xerox másolatok munkadíja összesen kb. 1200, 1300 schilling volt. A Pázmáneum magyar egyházi intézmény volt. Első alkalommal csak papi ajánlással fogadtak. A mi ajánlónk édesanyám fivére, a nagybátyám, Buczkó J. Emil premontrei kanonok, paptanárr volt.

Első megérkezésünk Bécsbe számomra igen nagy élmény volt. Vasárnap reggel indultunk Budapestről a Keleti pályaudvarról, s megérkeztünk 10 óra körül a Westbahnhofra (Nyugati pu.). Gyönyörű, napfényes nyári idő volt. Azonnal szembetűnt, hogy fiatal takarító személyzet járt-kelt hosszú nyelvű személtaplattal és sepregető alkalmatossággal a kezében, és azonnal felseperte a legkisebb szemetet is. Hát ez volt a

Kissné Klenyánszky Ilona

A BÉCSI KUTATÁSOK MŰHELYTITKAIBÓL

Hovatovább köztudott, hogy 1745-ben került sor a jászok és a kunok redemptiójára, magyarul önmegváltásra. Ezzel több, mint három évtized után ismét szabad jászok lettek őseink. Azóta is büszke erre minden jász-magyar ember, mind a mai napig.

Öt éve elhunyt férjem, Kiss József történész sokat tett azért, hogy többet tudjunk meg erről a nem mindennapi tettről. Monográfiáját *A Jászkun kerület parasztsága a Német Lovagrend földesúri hatósága és A Pesti Invalidusház Jászkunsági Földesurasága 1731-1745 c.* munkáját szakmai berkekben jól ismerik és mindmáig elismerik.

E sorok írója nem avatott szakember, de tanúja volt e művek születésének. Amikor az évtizedekre kiterjedő munka folyt, még egy másfajta Magyarországon éltünk.

1967-ben kezdődött meg a Bécsbe való utazgatás és tartott húsz éven át. Húsz éven át, több mint tíz alkalommal. Hogyan is történtek akkor a Nyugatra történő utazások? A lehetőségek korlátozottak voltak. Kétszer ún. hivatalos kiküldetéssel mentünk, s ennek legfontosabb előnye a Collegium Hungaricumban kapott térítésmentes elszállásolás volt. Máskor viszont turista útlevéllel utazhattunk, melyet csak háromévenként lehetett igénybe venni. Maradt még a meghívásos kiutazás lehetősége, de ez csak akkor volt lehetséges, ha volt kint meghívó személy, aki meghívó levelet küldött. Mindhárom módozatot igénybe vettük. Itt meg kell jegyeznem, hogy a turista útlevéllel igényelhető valutakeret kb. 5-6 napra volt elegendő, a meghívásos legfeljebb 1-2 napra. A szállást, az étkezést, a föliánsok xerox másolását fizetni kellett.

Mit lehetett tenni a cél eléréséért? A meghívónk nemcsak meghívó levelét küldte el, de odaérkezésünk után felkeresett bennünket és felajánlotta a szükséges valutát. Ezt szerényen igénybe vettük. Hazajövetelünk után a Budapesten lakó családnak forintban térítettük. A legjobb szálláshelyünk a Pázmáneumban volt. Itt napi 120 schillinget kellett fizetnünk. A xerox másolatok munkadíja összesen kb. 1200, 1300 schilling volt. A Pázmáneum magyar egyházi intézmény volt. Első alkalommal csak papi ajánlással fogadtak. A mi ajánlónk édesanyám fivére, a nagybátyám, Buczkó J. Emil premontrei kanonok, paptanárr volt.

Első megérkezésünk Bécsbe számomra igen nagy élmény volt. Vasárnap reggel indultunk Budapestről a Keleti pályaudvarról, s megérkeztünk 10 óra körül a Westbahnhofra (Nyugati pu.). Gyönyörű, napfényes nyári idő volt. Azonnal szembetűnt, hogy fiatal takarító személyzet járt-kelt hosszú nyelvű személtaplattal és sepregető alkalmatossággal a kezében, és azonnal felseperte a legkisebb szemetet is. Hát ez volt a

magyarázata a ragyogó tisztaságnak. Az utazócsarnok kijáratánál megvettük az egy hétre szóló villamos, autóbusz, földalatti bérletet. Arcképünk fotóit hoztuk magunkkal. A trafikos, édességáros nő, amikor a bérletet kifizettük, a fotókat beragasztotta. Néhány perces művelet volt, s mi máris utazhattunk egyik vasárnaptól a másikig: Mindez fejenként 90 schillingbe került. A kijáráshoz egészen közel volt a mi 5-ös számú villamosunk. Az ötös igen hosszú vonalon közlekedett, a Westbahnhoftól a Práterig. Az útszakasz felénél szálltunk le, és kis gyalogséta után rákanyarodtunk a Boltzman-gasséra, ahol a Pázmáneum, a mi szálláshelyünk volt. Ez az impozáns és nagyon régi épület az USA követsége mellett volt. Itt jegyzem meg, hogy amikor a követség Mindszenty Józsefet Magyarországról kimentette, a Pázmáneum épület III. emeletén lakott.

Megérkeztünk tehát mi is a Pázmáneumba. A bejárati kapu egész nap nyitva volt. Belépve balra volt a portásfülke, ott jelentkeztünk. Tudtak rólunk, hiszen előre leveleztünk, s közöltük érkezésünk időpontját. Szobánk a negyedik emelten volt. Kényelmes lift repített felfelé. A tágas tiszta, de egyszerű berendezésű szoba ablakai a nagyvárosra néztek, s elláttunk a Práterig. Éjjel kivilágítva láttuk az Óriáskereket. A folyosóról nyílt a tágas fürdőszoba, s ugyancsak nagyméretű konyha. Villanytűzhely, nagy hűtőszekrény, szeletelőgép, konyhai edények szolgálták kényelmünket. A hűtőszekrény kis kazettákra (fachokra) osztott volt, s mindenki a szobájával megkapta a megfelelő kis kulcsot. Így a hűtőszekrénynek az a része kizárólag a miénk volt. Szükség is volt erre, az otthonról hozott kolbászt, sült húst, majd az itt vásárolt tejet, margarint, sajtot tartottuk benne. Útiholmink elhelyezése után máris városnézésre siettünk. Vettünk egy város térképet. Nagyon könnyű volt ennek a segítségével közlekednünk.

A levéltárak 8-13 óráig álltak a kutatók rendelkezésére. Így már másnap reggel megkezdődött a férjem számára igen élvezetes munka. Aránylag gyorsan, de alaposan kellett kikeresni s kikérni, hogy milyen forrásanyagra van szükség. Ezek a nagy fölíánsok mind német és latin nyelven íródtak. Még véletlenül se volt a neveken kívül más magyar szó.

Mivel a kutatót események a 18. században történtek, az írásban is megjelent a kor divatja, a barokk. A nagyon cikornyás latin betűk, s a nem kevésbé díszes gót betűkkel íródott német szöveg. Bizony ennek az olvasása is meglehetősen időigényes volt, különösen kezdetben.

A férjem kutatómunkája 13 óráig tartott, utána jutott idő másra is. Mindig a levéltárakhoz legközelebb eső étkezési helyeket kerestük meg. Amikor a Johannesgassén az Állami Levéltárban folyt a kutatás, akkor szintén a Johannesgassén a Zeneiskola menzáján ebédeltünk. A menü 35 schilling volt. Ez a menza tiszta, kényelmes, szépen berendezett, nagy forgalmú nemzetközi hely volt. Nyugati és keleti nyelveken egyaránt csevegtek a hallgatók. Bécs világhírű zenetanodája volt ez a régi patinás épület, belül modern berendezéssel. A legjobb zenészeket, énekeseket képezték itt.

Ennek az épületnek magyar vonatkozásban nagy történeti múltja volt. A tulajdonképpeni akkori Orsolya zárdá lakója volt Rákóczi Julianna, amikor édesanyjától, Zrínyi Ilonától elszakították.

A Német Lovagrendi levéltár volt a másik kutatási terület. A Stephansdom mögött, a Singergassén található a Német Lovagrend temploma és levéltára. Vele szemben volt a Mozart vendégház, Mozart egykori lakóhelye, ma ingyenesen látogatható kis múzeum. Bejárata egy egyszerű belső udvarról nyílik, nehezen felfedezhető, de érdemes megkeresni, mert egy lépcső egyenesen a Mozart-család konyhájába vezet. Azután az eredeti stukkós szalonba, s képzeletben ott lehetünk, ahol a híres zeneszerző többek között a Figaró házasságát alkotta.

A Német Lovagrendi Levéltárban Pater B. Demel lovagrendi szerzetes, történész volt férjem fő segítője. Ő adta kézbe a kért anyagokat. Érdemnek tartotta, hogy egy magyar történész jön az akkori Magyarországról kutatni. Erre még nem volt példa – mondta. Sokat segített a kikeresett forrásanyagok xerox másoltatásában is. Saját kezűleg cipelte ő is a rengeteg iratanyagot, még a másoltatás munkadíjából is engedményt kért „a magyar tudós javára”. E levéltárban történt kutatások feldolgozásából születettek meg a bevezetőben említett művek. Pater Demel-lel a munka során igen szívélyes, mondhatni baráti viszony alakult ki. Férjem haláláról számára is küldtem értesítést.

Itt is és más levéltáraknál is mindig több volt ezer schillingnél a xeroxok díja. Mi tulajdonképpen nem is vásároltunk Bécsben semmit. Az igazán csekély ajándékot a családnak csak akkor vettük meg, amikor még volt pénz a pénztárcánkban. Ez a visszautazás előtti napokban történt.

Bécsben a Hadtörténeti Levéltár a Stiftgasse elején volt. Itt már hivatalból kirendelt gondozója volt a magyar vonatkozású levéltári anyagoknak. A Honvédelmi Minisztériumból Bécsbe küldött Hunyadi ezredes, később pedig Zachar József. A kutatási idő úgy értendő, hogy ha kétheti otlét nem volt elegendő és haza kellett utazni, akkor csak a következő kiutazáskor lehetett a kutatást folytatni. Az idő jó kihasználása otlétünkkor rendkívül fontos volt. Amikor második alkalommal mentünk a Hadtörténeti Levéltárba, leszálltunk az első világháború emlékére készült templomnál. Ez a templom a Hadtörténeti Levéltár folytatása, saroképület volt. Vele szemben áll a híres Herzmansky többszintes áruház.

A férjem a levéltárossal előkészítette a másnap átnézendő föliánsokat. Ezzel nyert egy napot. Bizony az idővel nagyon jól kellett gazdálkodni. Nem maradhatott ki egy fél nap, de még egy óra sem. Tapasztalatból tudtuk, hogy anyagi kereteink csak két hétre elegendőek. A szállás napi 110 schilling/ fő volt. Egy alkalommal mégis 3 hétig voltunk térítésmentesen. Ennek a története a következő: Már megérkezésünkkor megtudtuk, hogy a Pazmaneumban tartózkodik Lékai bíboros érsek úr, a rektor úr vendégeként. Férjem a személyi titkárán keresztül beszámolt, hogy ő milyen célból van itt. A bíboros érsek úr méltányolta „egy magyar tudós kutatómunkáját – ez így

hangzott el szóról-szóra – s közölte, hogy 3 hétre átvállalja a szállás költségeit. „Elég lesz ennyi idő?”- kérdezte. Férjem szerényen és örömmel igennel válaszolt.

Sok előnye volt a Pazmaneumnak. Nagy konyhájában sokszor főztem. Vegetalevest otthonról hozott kolbászkarikákkal, tésztaival. A Markthalle (a vásárcsarnok) is közel volt, így paprikás krumplira, lecsóra is volt lehetőség, ha éppen azt kívántunk. Ezzel tudtunk valutát megtakarítani. Más előnye is volt az épületnek. A meleg nyári napokon a vastag falak kizárták a kinti nagy hőséget. A hatalmas ablakok a hűvös, fás udvarra néztek. Férjem jól tudott ott dolgozni délutánonként. A Bécs belvárosa térkép és Ember Mária útikönyve alapján előző délután megbeszéltük, hogy mit nézzek meg, és mit tartok érdemesnek arra, hogy közösen is elmenjünk oda. Én a heti bérletet nagyon kihasználtam. Rengeteget utaztam a városi járműveken. A fehérlovas hintókban egyszer se ültünk, egy rövid út 500 schillingbe került volna.

Többször is elmentünk a Kunsthistorisches Muzemba, a Stephans-dómba, sétáltunk a Kärtner-straßen, a Grabenen. Érdekes volt Bécs öreg városrésze, az Alte Rathaus és a mellette sorakozó antik üzletek. Persze, hogy megnéztünk minden kirakatot, de csak úgy néztem, mint egy múzeumot. Gyönyörködtem vásárlási szándék nélkül. Ez is nagyon érdekes és meg lehet szokni. Schönbrunn, a Belvedere palota, és a Votivkirche villamossal igen jól megközelíthető volt. Ezek ugyan belépőjegy helyek voltak, kivéve a templomokat. Szép barokk pompájukban csodálhattuk meg őket. Szívesen és sokat jártam oda sétáim közben. Jótékonyan hatott rám a templom csöndje, hűvöse, testi-lelki megpihenést nyújtott. Délutánonként én is írogattam egy kis füzetbe „Bécsi napló” címmel. Nagyon sajnálom, hogy a már több éves füzetecskét más csomaggal együtt a villamoson felejtettem. Már csak emlékezetem őrzi az abban írottakat, és egy magnószalag, amelyre kis diktafonom segítségével rögzítettem élményeimet.

Délutánjaink egy részében, szombaton és vasárnap úton lehetünk. Stephansdom, a Burg, az Albertina, a Kapucinusok, Piaristák, Jezsuiták templomai gyönyörű barokk pompájukkal elkápráztattak. Ezekben a háborúnak nyoma se volt, de más épületekben sem. Ahogy ezeket a sorokat írom, képzeletben ott vagyok az Operánál, indulok gyalog végig a Kärtner-straßen, vagy leülök a fákat körülvevő kényelmes padokra, nézem a sétáló embereket. Nemzetközi ez a korzó. Mindenféle náció vásárol, a teraszokon üldögél vagy sétál itt.

A Ring-et villamossal számtalanszor körbejártam, a Parlament előtt Mária Terézia vagy Mozart szobra, a Népkerthben Johann Strauss már „személyes” ismerősöm volt. Tudom, most már sokan mennek Bécsbe, ma már a költőpénz se korlátozott. Jó lehetőség a város megtekintésére a csoportos utazás, de Béccsel igazán ismerkedni egyéni úton érdemes, útikönyvvel és térképpel a kezünkben, és persze sok-sok szabadidővel.

Vasárnapi kirándulásunk egy alkalommal Grinzing volt. Az ottani kis templomból hangos és szép ének hallatszott. A padokon kottás énekeskönyvek voltak minden

ülőhelynél. Bekapcsolódtunk és a rendkívül fülbemászó énekeket a kottából „valódi osztrák” polgárként énekeltek. Kijövetelkor mindig ugyanabba a muskátlis ablakú vendéglőbe mentünk ebédelni. Tizenkettőt harangoztak. Grinzingben is zengett a déli harangszó a nándorfehérvári Hunyadi János aratta győzelem tiszteletére. Nyitottak a kisvendéglők. Ajtajuknál kis fekete táblákon krétával írott betűkkel ismertették az asznapi menüt. Természetesen az elmaradhatatlan borjúhúsból készült bécsi szelet és almás rétes csábított. Úgy osztottuk be a valutakeretet, hogy legalább 1-2 vendéglős ebédet, 2-3 alkalommal cukrászdát megengedtünk magunknak.

Egyik utunk alkalmával vált kedves, „állandó” helyünnké az Európa Hotel terasza a Kartner-straßen. Bézs és barna diagonál csíkos napernyőjét, abroszait, ülőpárnáit emlékezetből egy téli este már pesti otthonunkban ábrándozva lerajzoltam. Miért is lett olyan kedves az a terasz? Itt ittunk első alkalommal presszó kávé. A presszó jelző a kávé előtt igen fontos, mert ha csak egyszerű kávé kérünk, akkor hosszú kávé kapunk, ami a magyar gyomor számára nagyon víz-ízű. Az udvarias felszolgálónő, amikor megtudta, hogy magyarok vagyunk, még kedvesebb lett. Beszélgettünk. Mondta, hogy volt már Budapesten, nagyon szép város, és nagy ott a Duna. De itt Bécsben kék – Strauss szerint – mondta a férjem. Legközelebbi otlétünk alkalmával ugyanoda ültünk, s a felszolgáló hölgy megismert bennünket. Kérdezte: kékebb-e már Budapesten a Duna?

A bécsi emberek általában közvetlenek, vidámak, kedvesek, jókedvűek. Ezt számtalanszor tapasztaltuk. Mindig nagyon otthon éreztük ott magunkat. Egyik alkalommal a parkban egy idős úrral társalógtam, aki még a K.U.K. hadseregben szolgált az első világháború előtt. Bemutatta magyar tudását is. Egy Renn-wegen lakó idős úrral, Kása Feri bácsival sógorom révén ismerkedtünk meg. Egyébként minden Magyarországról autóval érkező ismerte őt. Szíves vendéglátója volt minden magyarnak. Fotóalbuma dokumentálta, hogy Puskás Ferenc, s az akkori híres focibajnokok Feri bácsi konyháján gulyást főztek.

Egy alkalommal a Pazmaneum kedves, fiatal takarítónőjével Máténé Katalin ismerkedtünk meg. Feltűnt, hogy milyen szépen beszél magyarul. Kiderült, hogy Erdélyből jött. Férje már jóval korábban érkezett Bécsbe. Kicsi leányuk akkor még pólyásbaba volt. Az asztalos mesterségű fiatal apa hamarosan kapott munkát, jól keresett, lakást szerzett, s üggyévet fogadva négy év múlva legalísan áthozta családját. Otthonuk közel volt szálláshelyünkhöz, többször meglátogattuk estefelé őket. Amikor férjem Krems-be utazott, akkor is ott vendégeskedtem náluk.

Kétnapos történész kongresszus volt Krems-ben. Arra jóval előbb jött a meghívó, még Budapestre. A felkérés elfogadása után férjem elkészítette a német nyelvű előadást, amelynek témája a kutatásaival volt kapcsolatos.

Nagyon sok mesélni valóm lenne még, de feltétlenül írnom kell hazautazásunk ismétlődő eseményéről. Volt egy téglalap alakú turistatáskánk. Mindig ebbe helyeztük el az eredeti föliánsok xerox másolatait. Ezek egymásra voltak helyezve, s

együtt mintegy 40-45 cm magasak voltak. Ezt a táskát minden alkalommal levette a csomagtartóból a magyar vámos. A férjem nyugodt kényelemmel leemelte, elhúzta a cipzárat. Az iratanyag tetején volt a magyar nyelvű megbízás, valamint a német nyelvű kísérő irat. A vámos jó egészséget és sikereket kívánt a munkához. Ez az esemény még sokszor megismétlődött hasonló eredménnyel. Nem tudtuk elképzelni, hogy miért szúr szemet ez a táska. Itthon a vejünk megfejtette a „számunkra” érthetlent. „Ez a táska kívülről olyan, mintha Hi-Fi berendezést tartalmazna.” - mondta. A család ezen a megállapításon jól mosolygott, mi pedig megértettük, miért távozott olyan sietve fülkénkbelől a vámos.

Szerintünk értékesebbet hoztunk mi haza Bécsből a levéltárakból, mintha Hi-Fi tornyot vásároltunk volna. A magyar történelemből a 18. század első felének, közelebről a jászkunok nehéz korszakának dokumentumait tartalmazták az iratanyagok, az értékes xerox másolatok és mikrofilmek. Fehér folt volt ez eddig a magyar történelemben.

Hazaérkezésünk után következett férjem igen nehéz munkája. Latin és német nyelvről fordítás, majd beépítés a történelmi kort megelevenítő munkába. Az írógép nálunk késő éjszakáig, sokszor hajnalig kopogott. Aprólékos, precíz, nagy türelmet, a történelem iránti nagy elkötelezettséget kívánó munka volt.

Nagyon jól kell tudnunk a jászok nagy tetteit, s unokáinkkal is meg kell ismertetni. Jövője csak annak lehet, aki ismeri népe múltját.

Csomor Józsefné

EGY ÉRDEKES NYELVMŰVELŐ KIADVÁNYRÓL

Nemrégiben került kezembe az a vaskos kötet, melyben az iskolai nyelvművelés egy érdekes és fontos szeletével ismerkedhetünk meg, és kaphatunk jól használható tanácsokat, módszereket.

Az előzményeket röviden vázolom. Immár 30 éves a Péchy Blanka által kezdeményezett anyanyelvi mozgalom, melynek célját a művésznő így vázolta: „Meg kell teremtenünk az általános beszédkultúrát!” Ettől kezdve egész életét e nemes feladat szolgálatába állította.

Deme László személyében kiválóan felkészült támogatóra talált, s a Magyar Rádióban ketten indították el a Beszélni nehéz c. programot 1976-ban. Lenyűgöző adatokat sorolhatunk fel az adással kapcsolatban. Eddig több mint 790 műsor hangzott el, s mintegy 70 ezer megfajtás érkezett a kijelölt feladatokra. Az utóbbi eredményt a tudós tanár, Z. Szabó László kezdeményezésére létrejött iskolai Beszélni nehéz körök produkálták. Céljuk a beszélt nyelv hibáinak javítása, s a helyes hangzás kialakítása.

1987-ben továbbfejlesztették mozgalmukat, s megszervezték az első körvezetői táborukat Tatán. A közelgő huszadik évforduló alkalmából jelent meg a fent említett kötet a következő címmel: Anyanyelvápoló körvezetőink öntovábbképző táborai Tatától Pécsig. Szerkesztője, Kerekes Barnabás írja:

„Most elkészült kötetecskénk megkísérli ízelítőt adni húsz év körvezetői tábori történetéből, közölve az egyes hetek szakmai programját, rádióműsorbeli visszhangját, a komoly és tréfás hangvételű összefoglalókat.” A lényegét ennél jobban nem lehet megfogalmazni.

A kötetet elolvastva megállapíthatjuk, bár a tábor színvonala mind szakmai, mind „szórakozva művelődni” szempontból rendkívül magasra teszi a mércét az első perctől fogva, hogy a tapasztalatokat is figyelembe véve egyre igényesebb lesz a program és a dokumentáció.

Az írásokat - a könyv végén - a tábor életével kapcsolatos fotók és rajzok egészítik ki.

Az összegyűjtött anyagot egy szuszra elolvastam, s ebben nagy szerepe volt az irodalmi ihletésű humoros alkotásoknak. T. Rónaky Edit versparódiákban fogalmazta meg élményeit szellemesen, fordulatosan. Gömöri Árpád viszont új arcát is bemutatta rendkívül szórakoztató, a tábor életét ironikusan megjelenítő írásaival. Nem véletlenül hangsúlyozzák a résztvevők, hogy a komoly szakmai továbbképzés mellett kedélyes családi találkozókra jönnek össze, ahol a lelkesedés, jókedv ragályossá válik.

Csak elismeréssel szólhatunk mind az elméleti, mind a gyakorlati munkáról, melyet

Csomor Józsefné

EGY ÉRDEKES NYELVMŰVELŐ KIADVÁNYRÓL

Nemrégiben került kezembe az a vaskos kötet, melyben az iskolai nyelvművelés egy érdekes és fontos szeletével ismerkedhetünk meg, és kaphatunk jól használható tanácsokat, módszereket.

Az előzményeket röviden vázolom. Immár 30 éves a Péchy Blanka által kezdeményezett anyanyelvi mozgalom, melynek célját a művésznő így vázolta: „Meg kell teremtenünk az általános beszédkultúrát!” Ettől kezdve egész életét e nemes feladat szolgálatába állította.

Deme László személyében kiválóan felkészült támogatóra talált, s a Magyar Rádióban ketten indították el a Beszélni nehéz c. programot 1976-ban. Lenyűgöző adatokat sorolhatunk fel az adással kapcsolatban. Eddig több mint 790 műsor hangzott el, s mintegy 70 ezer megfajtás érkezett a kijelölt feladatokra. Az utóbbi eredményt a tudós tanár, Z. Szabó László kezdeményezésére létrejött iskolai Beszélni nehéz körök produkálták. Céljuk a beszélt nyelv hibáinak javítása, s a helyes hangzás kialakítása.

1987-ben továbbfejlesztették mozgalmukat, s megszervezték az első körvezetői táborukat Tatán. A közelgő huszadik évforduló alkalmából jelent meg a fent említett kötet a következő címmel: Anyanyelvápoló körvezetőink öntovábbképző táborai Tatától Pécsig. Szerkesztője, Kerekes Barnabás írja:

„Most elkészült kötetecskénk megkísérli ízelítőt adni húsz év körvezetői tábori történetéből, közölve az egyes hetek szakmai programját, rádióműsorbeli visszhangját, a komoly és tréfás hangvételű összefoglalókat.” A lényegét ennél jobban nem lehet megfogalmazni.

A kötetet elolvastva megállapíthatjuk, bár a tábor színvonala mind szakmai, mind „szórakozva művelődni” szempontból rendkívül magasra teszi a mércét az első perctől fogva, hogy a tapasztalatokat is figyelembe véve egyre igényesebb lesz a program és a dokumentáció.

Az írásokat - a könyv végén - a tábor életével kapcsolatos fotók és rajzok egészítik ki.

Az összegyűjtött anyagot egy szuszra elolvastam, s ebben nagy szerepe volt az irodalmi ihletésű humoros alkotásoknak. T. Rónagy Edit versparódiákban fogalmazta meg élményeit szellemesen, fordulatosan. Gömöri Árpád viszont új arcát is bemutatta rendkívül szórakoztató, a tábor életét ironikusan megjelenítő írásaival. Nem véletlenül hangsúlyozzák a résztvevők, hogy a komoly szakmai továbbképzés mellett kedélyes családi találkozókra jönnek össze, ahol a lelkesedés, jókedv ragályossá válik.

Csak elismeréssel szólhatunk mind az elméleti, mind a gyakorlati munkáról, melyet

a kör tagjai végeznek. Köszönet mindenkinek, kiemelten azoknak, akik ezt a kiadványt létrehozták: Kerekes Barnabás szerkesztőnek, Bártki Zsuzsa, Gömöri Árpád, T. Rónaky Edit krónikásoknak és valamennyi személynek, aki ebben a változó világban önzetlenül küzd gyönyörű nyelvünkért.

Forgassák haszonnal ezt az értékes kiadványt azokban az iskolákban, ahol van, illetve lesz nyelvművelő kör! Megéri!

(Anyanyelvápoló körvezetőink öntovábbképző táborai Tatától Pécsig; Szerkesztette: Kerekes Barnabás 2006.)

Durucz Éva

A DEMOKRÁCIA NEM TÜR JELZŐT

Egy érdekes könyv került kiadásra 2006 tavaszán, amelyben az 1922-ben született Mizsei Béla, egykori országgyűlési képviselő, „*Életpályám*” című munkáját ismerhetik meg az olvasók.

Ritka az olyan könyv, amely ennyire érthetően, olvasmányosan, élményszerűen, írja meg a „politika” olyan korszakát, amely fontos a történelmünk számára, egyben az olvasót is lenyűgözi. Minden mondatában történik valami fontos esemény, ami miatt nem hagyja az olvasó figyelmét elkalandozni.

A volt kigazda, majd nemzeti parasztpárti képviselő elmondja, hogy az egyszerű parasztgyermekből miként lett ügyvéd, és hogyan keveredett bele a politikába. Részletesen ír a koalíciós időről.

Először a '45 utáni koalíciós időszak tapasztalatairól esik szó, legfőképpen arról, hogyan került kapcsolatba a politikával. A kigazda ifjúsági mozgalomban érte el első sikereit, amire a párt vezetői felfigyeltek. Politizálásának alap gondolata volt, hogy a paraszt ifjúságnak meg kell ismerkednie a közgazdaságtannal, a termelő, gazdálkodási tevékenység megalapozása érdekében. Képviselősege után jogi diplomát szerzett, s Mezőkövesden kezdett dolgozni.

Az ötvenes évek legkiemelkedőbb eseményei közé tartozik az 1956-os forradalomban való szerepe. Ekkor úgy érezte neki is tenni kell a nép sorsáért. Mindig a legjobb tudása szerint cselekedett. Számára egyértelmű volt, hogy a kigazdapárt munkájában vegyen részt. Forradalmi tevékenységéért halálra ítélték; később az ítéletet életfogytiglanra változtatták. „Majdnem mártír lettem, de becstelen soha” – összegzi a nehéz éveket.

Mizsei Béla 1963-ban szabadult. Így vall életéről: „Egész életemben az eszményekért harcoló, küzdő emberek sorába tartoztam. A küzdőkébe, nem pedig a közösség érdekeit semmibe vevő nyárspolgárokéba”. Kora ifjúságától érdekelte embertársai sorsa, az ügyvédi pályára komolyan készült, de a közösség iránti elkötelezettség a politikai tevékenység irányába vezérelte. Rendkívül sok befolyásos emberrel és az ország sorsát irányító politikussal került kapcsolatba.

Új korszak kezdődött az életében 1956 után. Az *Életpályám* c. könyvét 1984-ben kezdte írni. Ekkor Pozsgay Imre a Hazafias Népfront elnöke, ebben az évben halt meg Andropov, nálunk járt Kim Ir Szen és Helmut Kohl, Kádár János szívesen látott vendég volt külföldön, Apró Antalt pedig leváltották az országgyűlés elnöki posztjáról.

1988-tól ismét bekapcsolódott a kigazdapárt szervezésébe. A rendszerváltozás

Durucz Éva

A DEMOKRÁCIA NEM TŰR JELZŐT

Egy érdekes könyv került kiadásra 2006 tavaszán, amelyben az 1922-ben született Mizsei Béla, egykori országgyűlési képviselő, „*Életpályám*” című munkáját ismerhetik meg az olvasók.

Ritka az olyan könyv, amely ennyire érthetően, olvasmányosan, élményszerűen, írja meg a „politika” olyan korszakát, amely fontos a történelmünk számára, egyben az olvasót is lenyűgözi. Minden mondatában történik valami fontos esemény, ami miatt nem hagyja az olvasó figyelmét elkalandozni.

A volt kiskgazda, majd nemzeti parasztpárti képviselő elmondja, hogy az egyszerű parasztgyermekből miként lett ügyvéd, és hogyan keveredett bele a politikába. Részletesen ír a koalíciós időről.

Először a '45 utáni koalíciós időszak tapasztalatairól esik szó, legfőképpen arról, hogyan került kapcsolatba a politikával. A kiskgazda ifjúsági mozgalomban érte el első sikereit, amire a párt vezetői felfigyeltek. Politizálásának alap gondolata volt, hogy a paraszt ifjúságnak meg kell ismerkednie a közgazdaságtannal, a termelő, gazdálkodási tevékenység megalapozása érdekében. Képviselősege után jogi diplomát szerzett, s Mezőkövesden kezdett dolgozni.

Az ötvenes évek legkiemelkedőbb eseményei közé tartozik az 1956-os forradalomban való szerepe. Ekkor úgy érezte neki is tenni kell a nép sorsáért. Mindig a legjobb tudása szerint cselekedett. Számára egyértelmű volt, hogy a kiskgazdapárt munkájában vegyen részt. Forradalmi tevékenységéért halálra ítélték; később az ítéletet életfogytiglanra változtatták. „Majdnem mártír lettem, de becstelen soha” – összegzi a nehéz éveket.

Mizsei Béla 1963-ban szabadult. Így vall életéről: „Egész életemben az eszményekért harcoló, küzdő emberek sorába tartoztam. A küzdőkébe, nem pedig a közösség érdekeit semmibe vevő nyárspolgárokéba”. Kora ifjúságától érdekelte embertársai sorsa, az ügyvédi pályára komolyan készült, de a közösség iránti elkötelezettség a politikai tevékenység irányába vezérelte. Rendkívül sok befolyásos emberrel és az ország sorsát irányító politikussal került kapcsolatba.

Új korszak kezdődött az életében 1956 után. Az *Életpályám* c. könyvét 1984-ben kezdte írni. Ekkor Pozsgay Imre a Hazafias Népfront elnöke, ebben az évben halt meg Andropov, nálunk járt Kim Ir Szen és Helmut Kohl, Kádár János szívesen látott vendég volt külföldön, Apró Antal pedig leváltották az országgyűlés elnöki posztjáról.

1988-tól ismét bekapcsolódott a kiskgazdapárt szervezésébe. A rendszerváltozás

is elkövetkezett. A kisgazdapárt újrászerveződött, s Pártay Tivadar – akkori elnök – Mizsei Bélát hívta, lépjen újra a politika színpadára. Az 1990-es választáson a jászapáti körzetben választották ismét parlamenti képviselővé. Később Torgyán Józseffel összetűzésbe került, nem sikerült elképzeléseit megvalósítani, így visszavonult. Arra a kérdésre, mit csinálna másként, a válasz egyszerű volt. Szinte semmit! Legfeljebb ma már a lényegtelennek tűnő eseteket elkerülné.

Mizsei Béla szerint a mai helyzet ellentmondásosabb és kritikusabb, mint az 1945 utáni koalíciós években zajlott politizálás volt. Azt is kifejtette, hogy a mezőgazdaságban a szövetkezetnek és a magángazdálkodásnak egymás mellett kellene létezni. Ennek a könyvnek a megírása azért is figyelemre méltó, mert ritka az olyan ember, aki ennyire személyesen élte meg magyar nép legnehezebb időszakait.

A szerző mondanivalóját, a könyv alapgondolatát a következő idézet járja át: „Népi Magyarországot akartunk, de népi demokráciát nem. A demokrácia nem tűr jelzőt. Ha jelzőt kap, már nem az.” (*Mizsei Béla: Életpályám; Budapest 2005.*)

KRÓNIKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIBŐL

JÁSZAPÁTI¹

2005

Április-május

1. 30-1. Tavaszindító gazdanapok és Városi Majális az Ipari Park területén. Mezőgazdasági gépkiallítás és vásár, szakmai fórumok, díjugrató verseny, játszóház, kulturális műsorok színesítették a rendezvénysorozatot. JU április, JU június
2. 1. Az önkormányzat pályázati segítséggel Központi Orvosi Ügyeleti szolgáltatást alakított ki a volt ÉMÁSZ színházban. A szolgáltatást az Európa Ambulance BT végzi. JU május, Ökjk május 26.
3. 1. Sakk-majális. Első Ábel Károly, második Dunkl János, harmadik Ádám Csaba lett. JU június
4. 3. A Mozgássérültek Jászapáti Csoportja anyák napi ünnepséget rendezett a művelődési házban. JU április
5. 6. 2. Országos Diáksport Napot rendezett a Vágó Pál Általános Iskola. JU július
6. 14. A jászsági tűzoltóversenyen Jászberényben a Jászapáti Önkéntes Tűzoltó Egyesület 4 csapata vett részt: Férfi II-es csapat 2., férfi I-es csapat 11., fiú ifjúsági és női kategóriában mindkét csapat első helyezést ért el. JU június
7. 14-15. Barcsón Ifi-Junior Erőemelő Magyar Bajnokságot rendeztek, ahol Tóth Erika és Béres Csilla első helyezést értek el. JU július
8. 19. Színvonalas gyermekműsort adott a Kolompos népzenei együttes az óvoda szervezésében a művelődési házban. JU június
9. 26. Megyei faluparlamentnek adott helyet Jászapáti. A házigazda Járvás István egy. képviselő volt. JU július
10. 28. Városi gyermeknap. A sport- és kézműves foglalkozások mellett bemutatók, gitáros-ének műsor és mazsorett csoport is fellépett, ekkor került megrendezésre a gyermeknap duatlon verseny is. JU május, július, Ökjk június 23.
11. 28. A Jászapáti Néptáncegyüttes hagyományos bált rendezett az Ipari Szakképző Iskolában. Ökjk június 23.
12. 31. Átadták az 50 milliós költséggel kialakított új mentőállomást, amely szintén a volt ÉMÁSZ színházban kapott helyet. JU július, Ökjk. június 23.

---

¹Összeállította: Friczné Urbán Magdolna

KRÓNIKA A JÁSZSÁGI TELEPÜLÉSEK ELMÚLT ÉVI ESEMÉNYEIBŐL

JÁSZAPÁTI¹

2005

Április-május

1. 30-1. Tavaszindító gazdanapok és Városi Majális az Ipari Park területén. Mezőgazdasági gépkiallítás és vásár, szakmai fórumok, díjugrató verseny, játszóház, kulturális műsorok színesítették a rendezvénysorozatot. JU április, JU június
2. 1. Az önkormányzat pályázati segítséggel Központi Orvosi Ügyeleti szolgálatot alakított ki a volt ÉMÁSZ székházban. A szolgálatot az Európa Ambulance BT végzi. JU május, Ökjk május 26.
3. 1. Sakk-majális. Első Ábel Károly, második Dunkl János, harmadik Ádám Csaba lett. JU június
4. 3. A Mozgássérültek Jászapáti Csoportja anyák napi ünnepséget rendezett a művelődési házban. JU április
5. 6. 2. Országos Diáksport Napot rendezett a Vágó Pál Általános Iskola. JU július
6. 14. A jászsági tűzoltóversenyen Jászberényben a Jászapáti Önkéntes Tűzoltó Egyesület 4 csapata vett részt: Férfi II-es csapat 2., férfi I-es csapat 11., fiú ifjúsági és női kategóriában mindkét csapat első helyezést ért el. JU június
7. 14-15. Barcon Ifi-Junior Erőemelő Magyar Bajnokságot rendeztek, ahol Tóth Erika és Béres Csilla első helyezést értek el. JU július
8. 19. Színvonalas gyermekműsort adott a Kolompos népzenei együttes az óvoda szervezésében a művelődési házban. JU június
9. 26. Megyei faluparlamentnek adott helyet Jászapáti. A házigazda Járvás István egy. képviselő volt. JU július
10. 28. Városi gyermeknap. A sport- és kézműves foglalkozások mellett bemutatók, gitáros-ének műsor és mazsorett csoport is fellépett, ekkor került megrendezésre a gyermeknap duatlon verseny is. JU május, július, Ökjk június 23.
11. 28. A Jászapáti Néptáncegyüttes hagyományos bált rendezett az Ipari Szakképző Iskolában. Ökjk június 23.
12. 31. Átadták az 50 milliós költséggel kialakított új mentőállomást, amely szintén a volt ÉMÁSZ székházban kapott helyet. JU július, Ökjk. június 23.

---

¹Összeállította: Friczné Urbán Magdolna

Június

13. 2. Az Ünnepi Könyvhét megyei megnyitója a Városi Könyvtárban. A szakmai napon előadások, komolyzenei, irodalmi műsorok hangzottak el. JU május, június, július, Öjkj. június 23.
14. 5. A Zöld Pont Egyesület előadást rendezett és kerékpártúrára invitálta a résztvevőket. JU június
15. 6. A Pedagógus Nap alkalmából Brlázs Pál Pedagógus Szolgálati Emlékérem kiktüntetésben részesült. N. VI. 7.
16. 10. VI. Tölgyes általános iskolás úszóverseny JU június
17. 10-11. Sörfesztyvál és labdarúgó torna a Sportpályán. Felléptek megasztárok, V-Tech, Rock-Message, Fresh, Apostol Együttes. N. VI. 10. JU június, július
18. 10. Csikszeredáról érkezett vendégek jártak a városban. A vendégek és vendéglátóik tárgyalásokat folytattak a sport és a kulturális kapcsolatok fejlesztéséről, illetve uniós tapasztalatokat vitattak meg. N. VI. 11.
19. 21. 15 ezer tonna kapacitású toronysiló építésére nyert 90 millió Ft-ot a 273 milliós beruházáshoz a Jászapáti 2000 Mg Rt. N VI. 22.
20. 27-július 8. A Jász Alkotók Körének táborában 13 felnőtt és 20 gyermek vett részt. N.VII.16. JU április, június, július
21. 29. A NKÖM által kiírt „A könyvtár nem csak a látóké” című pályázaton nyert másfél millió forintból egy hangosan felolvasó készüléket, és egy televízióra vagy számítógépre csatlakoztatható nagyító készüléket vásároltak a vakok és látássérültek részére. N. VII. 2.

Július

22. 9. A Vöröskereszt ingyenes csontsűrűség- és (cukorbetegek részére) hemoglobin vizsgálatot szervezett a 45 év felettek részére. JH június
23. 12. Beruházási szemlét tartottak a felújítás alatt álló gimnáziumban. A kivitelező ígérete szerint biztosított a szeptemberi iskolakezdés N VII. 14. KvK augusztus, szeptember, november
24. 22. „Varázslatos ügyes kezek” - kéthetes kézműves foglalkozások záró rendezvényét tartották a Vágó Pál Múzeum udvarában, ahol a gyerekek munkáit tekinthették meg az érdeklődők. N. VII. 25. JU július, augusztus

Augusztus

25. 1. A város képviselő-testülete Pásztorné Földes Györgyit igazgatóvá nevezte ki a Vágó Pál Általános- és Alapfokú Művészeti Iskola élére. N. VII. 29.
26. 5. Az erdélyi testvérmegye, Hargita árvízkárosultjainak megsegítésére 22 tonna őszi vetőmagbúzáat ajánlott fel a Jászapáti 2000 Mg Rt. és a Jásztej Rt. N. VIII. 6. VIII. 12. KvK augusztus

27. 6. Jászapáti NB II-es labdarúgó csapata első bemutatkozását Nyíregyháza ellen vívta. N. VII. 27. JU július
28. 8. A lengyelországi Ziemia Zywiecka néptáncegyüttes fergeteges táncműsorát láthatták az érdeklődők a művelődési házban. JU szeptember
29. 14. A 4. alkalommal megrendezett Új Néplap táborban a szerencsés jászapáti kisdíákok is izgalmas programokon vehettek részt. N. VIII. 15.
30. 18. Három észak-franciaországi kanton: Carignan, Mouzon és Raucourt bemutatkozott a Jász Expón a Jászság nagyközönsége előtt. N. VIII. 19.
31. 19-21. Jászsági randevú a jászapáti sportpályán. A három napos rendezvényen jászsági nyugdíjasklub találkozó, motoros felvonulás- és bemutató, könnyűzenei műsorok, tánc- és operett, sport- és tűzijáték volt a program. JH július, KvK augusztus, szeptember, JU június, augusztus, szeptember, Öjk. szeptember 15.
32. 20. Jász- Nagykun-Szolnok Megyei Gazdasági Díjat kapott a Jászapáti 2000 Mezőgazdasági Részvény Társaság. Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Testnevelési és Sport Díjban részesült Nagy Hinst István, a Kígyó Dojó Harcművészeti Sportegyesület elnöke, vezető edzője és versenyzője Jászapátiról. N. VIII. 16. VIII. 22. JH július, KvK szeptember, JU szeptember
33. 20. A nemzeti ünnepen Jászapáti városért kitüntetést kapott a Rác Aladár Zeneiskola közössége. Pedagógiai díjban részesült Barnabás Imre. A közszolgálati díjat Szalka Gyuláné Pongó Éva védőnő kapta. KvK szeptember, JU szeptember, Öjk. szeptember 15.
34. 23. Megújultak az önkormányzati oktatási intézmények: három óvodában parkettát és PVC-burkolatot cseréltek, korszerűsítették a világítást. Az eltérő tantervű iskolában a tetőszerkezet-felújítását valósították meg. Folyamatban van a Szent Imre Általános Iskola teljes körű külső-belső felújítása. Az intézmények pályázati pénzből és önerőből szépültek meg. N. VIII. 23.
35. 23. Özönvíz zúdult Jászapátira. 50-60 épület került veszélybe. A város négy pontján több utcán 30-50 cm-es víz hömpölygött. N. VIII. 25., Öjk. szeptember 15.

Szeptember

36. 1. Az önkormányzat teljes egészében átvállalja a helyi általános iskolások tankönyveinek árát. A nyolcosztályos gimnáziumban tanulóknak 10.000, középiskolásoknak 4 000, míg a felsőfokú intézményekbe járóknak 8.000 Ft-os tankönyvtámogatást adott. JH július
37. 10. Az első Jászapáti Zenei Fesztivált rendezték meg a művelődési házban, ahol amatőr zenekarok és a Pokolgép lépett fel. JU szeptember, október

38. 17. Népzenei lemezbemutató koncertet tartott a művelődési házban Majorosi Marianna és a Csík zenekar: Vavrincez András és Csávás Attila. N. IX. 16.
39. 20. A városban élő felsőfokú nappali tagozatos fiatalok számára ösztöndíjat alapított az önkormányzat a 4-es átlagot meghaladó tanulmányi eredményt elérteknek. N. VIII. 1. JH különszám
40. 22-24. „Európai Mobilitási Hét és Autómentes Nap”-ot rendezett az önkormányzat a könyvtárral és a négy iskola összefogásával. Az elmúlt öt évben ez volt a legnépesebb ilyen rendezvény, hiszen 210 versenyző kerékpározott és vett részt a szellemi, valamint a játékos ügyességi játékokban. JH október, JU október, Ökj. Október 27.

Október

41. 1. A Kamillianus család 10. jótékonyági bálja JU szeptember
42. 9. Jótékonyági hangversenyt rendeztek a római katolikus templomban a székelyföldi árvíz károsultjainak megsegítésére. Egy háromgyermekes özvegyasszony házának újjáépítéséhez az egész bevételt, közel 400 ezer forintot juttattak el a székelykeresztúri Portik Kelemen atyának, aki Hegyi Rozália özvegygel azonnal nekilátott a székelyszentléleki ház építéséhez. JH november, JU március, Ökj. október 27.
43. 12. Marica grófnő 3 felvonásos nagyoperett próbáit kezdte el a Jászapáti Amatőr Színjátszó Kör. N. X. 14.
44. 20-23. A „Hagyományos szakmák – szakmai hagyományok” című rendezvényét tartotta a Jászapáti Viseleti Hagyományörző Csoport és a Rokolya látványműhely. Nagyanyaink öröksége címmel kiállítást rendeztek a legszebb jászági hímezésekből, Grád Judit csipkekészítő munkáiból a hevesi, recski, bodonyi palóc hímezésekből. JH október, KvK november, JU október, november, december
45. 23. Az októberi forradalom 49. évfordulóján a művelődési házban beszédet mondott Szűcs Imréné, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola és Kollégium igazgatónöje, a műsort az iskola diákjai adták. JH október, JU november
46. 29. Zenés Könyvtári Estéket tartottak a Rácz Aladár Zeneiskola tanárai és növendékei. JH különszám, Ökj. november 24.

November

47. 2. A háziorvosok birtokba vehették az új egészségügyi centrumot és november 4-én a lakók a vadonatúj bérlakásokat. A 160 milliós beruházást Szili Katalin, az országgyűlés elnöke avatta fel. Az épületben 11 lakás, illetve hét rendelő kapott helyet. N. XI. 3. XII. 19. JH különszám, KvK november, JU december, Ökj. november 24.

48. 2. A Vágó Pál Helytörténeti Múzeumban Németh József nagykőrösi festőművész kiállítása. JH különszám
49. 16. A jászapáti művelődési házban lakossági fórumot tartott Gyurcsány Ferenc miniszterelnök. N. XI. 16. XI. 17. XI. 19. KvK nov.
50. 30. A harművészetek legrangosabb eseményét, danos vizsgát rendeztek városunkban a Vágó Pál Általános Iskola sportsarnokában. A vizsgáztató Renshi Nagy Hinst István 6 Danos Jitsu Mester volt. 3 jászapáti sportoló: Nagy Attila (3 Dan mester), ifj. Bíró László (1 Kyu mesterjelölt), Szöllösi Tamás (1 Kyu mesterjelölt) sikeres vizsgát tett. JU január.

December

51. 11. A Művelődési Házban a Cigány Fialok Kulturális Szövetsége Rácz Aladár-émléknapot tartott, melyen Szekeres Imre egy. képviselő is részt vett. N. XII. 12.
52. 12. A városban jelentős befogadó terű új gabonátárolót adott át Gráf József földművelésügyi miniszter. A Jászapáti 2000 Mg. RT. 300 termelővel áll integrátori kapcsolatban, s jórészt a termelők gabonáját tárolják a gabonasilókban. N. XII. 13.
53. 13-14. Az önkormányzat nyugdíjas karácsonyi műsort rendezett a művelődési házban. JH november, JU december
54. 14. A Jász-Nagykun-Szolnok Megye Labdarúgásáért díjat kapott Urbán Miklós, akinek a támogatásával Jászapáti 3 év alatt 3 bajnoki osztályt lépett előre, s ma már az NB II-ben szerepel. N. XII. 15.
55. 18. A Pátria Alapfokú Művészetoktatási Intézmény bemutatta a „Menjünk együtt Betlehembe” című karácsonyi műsorát a művelődési házban. JU január, Ökjk. február 15.
56. 19-től „Karácsonyvarás” című programsorozat. A művelődési ház előtti parkolóban felállított színpadon a városi fenyőfa alatt az óvodások és iskolások saját karácsonyi ajándék-műsorukkal kedveskedtek az érdeklődőknek. N. XII. 30. JU január
57. 21. Átadták az Év sportolója díjakat: az ifjúsági lányok között Ádám Vanda triatlon versenyző, a fiúk részéről Gázsó József labdarúgó vehette át. A felnőttek között András Judit kempózót és Vigh Ferenc labdarúgót tüntették ki. Az év csapata a Kempó szakosztály ifjúsági csapata lett. N. 2006. I. 02. JU január, Ökjk. február 15.

2006

Január

58. 20. A Magyar Kultúra Napja alkalmából Kuncz László előadóművész és Büki Richard gitárművész „Isten, áldd meg a magyart” címmel előadást tartott a művelődési házban. JU január, február, Ökjk. február 15.

59. 28. Esküvői kellékiállítást és vásárt rendeztek a művelődési házban több vállalkozó összefogásával. A mennyasszonyi, az alkalmi ruhák mellett virág, fehérnemű, fodrász, zenész, videós, ékszer és az esküvőhöz kötődő egyéb kiállítók is felvonultatták kínálatukat. JU február

Február

60. 4. Csetlik-botlik regionális társastánc-versenyt rendezett a Vágó Pál Általános és Alapfokú Művészeti Iskola a tornatermében. JU február
61. 7. Tavaszváró szavalóversenyt rendezett a Vágó Pál Általános Iskola. JU március
62. 10. Ünnepeyles keretek között adta át hivatalosan Tokár István, a megyei közgyűlés elnöke az önkormányzat 999 millió forintért felújított intézményét, a Mészáros Lőrinc Gimnázium, Szakközépiskola és Kollégiumot. A megye közgyűlése által adományozott megyezászlót Kalmár Pálné igazgatónő vette át. N. I. 20., II. 9., Magyar Nemzet febr. 11. JU március
63. 25. 10. alkalommal rendezte meg a Jászapátiak Baráti Egyesület hagyományos bálját, melyen Szűcs Judith és az Apostol zenekar is fellépett. N. II. 24. JU február, Ökj. március 30.

Március

64. 4. A nőnap alkalmából Szekeres Imre meghívására városunkba látogatott Gyurcsány Ferenc miniszterelnök. N. III. 4. III. 5. III. 6. III. 10. Magyar Nemzet III. 6. JU március
65. 4. A VII. „Tölgyes” amatőr úszóversenyt rendezte meg a strandon az önkormányzat Ifjúsági, Sport és Külszolgálatok Bizottsága. JH február, Ökj. március 30.
66. 4. Ötödik alkalommal rendezte meg a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Ipari, Mezőgazdasági, Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakképző Iskola és Kollégium a ruhaipari szakképzésben résztvevő tanulói munkáiból a divatbemutatót. JU április
67. 15. Az ünnepi beszédet Szekeres Imre tartotta. Az ünnepségen részt vett a Lancuti lengyel testvérváros delegációja. A műsort az István Király Általános Iskola tanulói adták elő. JH febr., márc. JU március, Ökj. március 30.
68. 18. A művelődési házban bemutatták Kálmán Imre: Marica grófnő című nagyoperettjét, melyet Kókény Gábor rendezett és a címszereplő Kóródi Anikó volt. N. I. 27. III. 24. JH február, JU május, Ökj. március 30.
69. 25. Az önálló Óvodai Intézmény „Három kívánság” Alapítványa a művelődési házban jótékonyági bált rendezett. JU március, május

70. 25. Gödöllőn a VIII. Magyar és Nemzetközi Senior Judo Bajnokságon Renshi Nagy Hinst István M 5-100 kategóriában bajnoki címet szerzett. JU május
71. 29. „Az én katicabogaram” címmel tavaszváró programot rendezett a Zöld Pont Környezetvédelmi Egyesület. JU március

Április

72. 1. A Magyar Triatlon Szövetség elnöke, Szekeres Imre nyitotta meg városunkban a duatlon versenyt, melyen több mint 40 diák mérte össze tudását. JU május
73. 9. A parlamenti választások első fordulójában a négy induló közül az MSZP jelöltjére leadott szavazatok aránya volt a legtöbb. N. IV. 10.
74. 19. Kampánykörútja során Jászapátira látogatott Orbán Viktor. Blikk IV. 20. Népszava IV. 20. Népszab. IV. 20. Magyar Hirlap IV. 20. Magyar Nemzet IV. 20. N. IV. 20.
75. 23-ig tekinthetik meg a Vágó Pál Múzeumban Kiss Józsefné és Mikó Józsefné gobelin-kiállítását az érdeklődők. N. III. 31.
76. 23. 52 %-kal szerzett mandátumot Szekeres Imre (MSZP), megyei listáról került a parlamentbe Járvás István korábbi egy. képviselő N. IV. 24. JU május

---

JÁSZBERÉNY²

2005

Június

77. 2. A Hamza Múzeumban „Szót kér a természet” címmel nyílt meg Faragó László fotókiállítása. J. 05.jún.4.
78. 3. Ökoiskola címet kapott a Belvárosi Általános Iskola Eltérő Tantervű Tagozata és a Gyakorló Általános Iskola. J. 05.jún.11.
79. 3. A Jász-Plasztik Autócentrum ünnepélyesen megnyitotta Mercedes-Benz autósalonját. J. 05.jún.11.
80. 4. Alapításának ötödik évfordulóját ünnepelte a Porteleki Polgárőr Egyesület. J. 05. jún.11.
81. 9. Az önkormányzat megrendezte a városi pedagógusnapot. Kötüntetéseket adtak át, köszöntötték az arany-és gyémántdiplomás pedagógusokat is. J. 05. jún.11.
82. 10. Jászberényben aláírták a Gyakorló Általános Iskola és a lengyelországi Krzemienicy Általános Iskola közötti testvériskolai megállapodást. J. 05.szept.24.

---

² Összeállította: Hasznos Rozália

83. Megrendezte hagyományos iskolanapját a Belvárosi Általános Iskola. J. 05.jún.25.
84. 17. A Déryné Művelődési Központban jótékony célú hangversenyt tartott a Jászberényi Ifjú Muzsikusok Alapítványa. Jászberényi születésű, a Palotásy János Zeneiskola volt növendékei szerepeltek. J. 05.jún.25.
85. 22. A Jász-Nagykun Szolnok Megyei Munkaügyi Központ Jászberényi Kirendeltsége megszervezte a Jászsági Állásbörzét. J. 05. jún.25.
86. 23. Emléktáblát helyeztek el Gy.Riba János festőművész egykori lakóházán (Rákóczi u.32.). J. 05.júl.2.
87. 24-26. Jánoshida rendezte a XI. Jász Világtalálkozót, bemutatták a Jász Múzeum új kiadványát, Selmeczi László: A jászok eredete és középkori kultúrája című könyvét. A Jászságért Díjat Tóth Ernő operaénekes kapta. Jászkapitányvá Zámboi Jánost választották. J. 05.júl.2.
88. 30. A Hamza Múzeumban köszöntötték a 60 éves Máté György szobrászművészt. Ugyanitt nyílt meg új kiállítása. J. 05. júl.9.

Július

89. A franciaországi Mentőkutyás Világbajnokságon Szabó Gábor, a jászberényi Mentőkutyás Egyesület elnöke Freddy nevű kutyájával bronzérmet szerzett. J. 05. júl.9.
90. Befejeződött a régészeti ásatás az elkerülő út mentén. A 31-es és a felsőszentgyörgyi keresztveződés közelében szarmata kori leletek (egy női sír is mellékletekkel) kerültek elő. J. 05.júl.30.
91. Csomor Józsefné, a Lehel Vezér Gimnázium nyugdíjas tanára kapta meg Jász-Nagykun-Szolnok Megye Pedagógiai Díját. J. 05.júl.30.
92. 5. A Városházán rendezték meg a Semmelweis-napi ünnepséget. Egészségügyi, bölcsődei dolgozókat jutalmaztak. J. 05. júl.9.
93. 13. A jászberényi Polgári Kör a Táncsics utcai emléktáblánál emlékezett az 1919-es sortűz jászberényi áldozataira. J. 05.júl.16.
94. 14. A Déryné Művelődési Központban ünnepelte a Hamza Múzeum megalapításának 10. évfordulóját. A Hamza Múzeumban a névadó műveiből nyílt kiállítás. J. 05. júl.16.
95. 19. Átadták az Electrolux Lehel Kft. által felújított Szövetkezet úti játszótérrel. J. 05. júl.23.
96. 24. Tizedik alkalommal került megrendezésre az Electrolux Díjugrató Lovasverseny. A jászberényi versenyzők közül Bánáti Miklós, Kövesdy Zsolt és Takács János (az Electrolux Lehel Kft. vezérigazgatója) is előkelő helyen szerepelt. Kísérőrendezvények: főzőversenyre és lovasjász bemutatásra is sor került. J. 05.júl.30.

97. 27. A Honvéd Jász Kaszinóban nyílt meg Sárközi János fotókiállítása. J. 05.júl.30.
98. 28-31. a Belvárosi Általános Iskola Sportsarnokában 8. alkalommal rendezték meg a Jász Expót. Jászsági kiállítók mellett Franciaország és Pakisztán is képviseltette magát. A vásár szervezője most is a Compexpo Kft. volt. J. 05. júl. 30.
99. 28-aug.14. Jászberényi Nyár-Vigadalmi Napok rendezvénysorozata. J. 05.júl.23.
100. 29. Lengyel, portugál kórusok és részt vettek a Déryné Művelődési Központban rendezett hangversenyen, városunkat a Székely Mihály Kórus képviselte. J. 05.aug.6.
101. 30. A református templomban bibliatörténeti kiállítás nyílt. J. 05.aug.6.
102. 30. A Margit-szigeten a Jászsági Vendéglátók Egyesülete negyedik alkalommal rendezte meg a főzőversenyt. J. 05.aug.6.
103. 30. Alapításának 10. évfordulóját válogatott kiállítási anyaggal ünnepelte a Jász Színfolt Foltvarró Klub a Déryné Művelődési Központban. J. 05.aug.6.
104. 31. A Jászberényi Állat-és Növénykert ismét megrendezte éjszakai „állatbemutatóját”, az állatkerti éjszakát. J. 05.aug.6.
105. 30. A felújított Jászkürt fogadó épületében (Déryné u.6.) három kiállítás is nyílt a Jászberényi Nyár rendezvényeként: Suba Bea és Vass Julianna jászberényi témájú fotókiállítása, Turcsányi Miklós Jászberényben született fotós, és Wieslaw Kwak Sucha Beskidzkában született szobrász kiállítása. J. 05.aug.13.
106. 30-31. A Rétsági Gyula Nemzetközi utánpótlás labdarúgótornán Jászberény testvérvárosainak csapatai is szerepeltek. J. 05.aug.6.

Augusztus

107. A Jász Múzeum kertjében bemutatkozott a reneszánsz zenét játszó Talea együttes „Álomidő” c. összeállításával. J. 05.aug.6.
108. 4-9. XV. Csángó fesztivál.
109. 4.: Boban Markovic Orkestar koncert a Belvárosi Általános Iskola Sportsarnokában
110. 5.: Táncegyüttesek felvonulása a főtéren. Táncgála – Szabadtéri Színpad
111. 6.: Tűzijáték a Margit-szigeten
112. 8-9.: Külföldi együttesek bemutatója a főtéren
113. 9.: Gálaműsor – Szabadtéri Színpad. J. 05.aug.13.
114. 5-7. A Kossuth Rt. székházában asztalos és faipari termékeket mutattak be. Jászsági cégek bútorai is szerepeltek. J. 05.aug.13.
115. 6. A Belvárosi Általános Iskola Sportsarnokában került sor a tizennyolcadik alkalommal megrendezett Nemzetközi Mézvásár és Méhésztalálkozóra. A

- mézes sütemények versenyét a jászberényi László Mária nyerte meg, méz-
királynővé Varga Zsannettet koronázták. J. 05.aug.13.
116. 6. Jubileumi (tizedik) „Berényiek találkozója” volt a Somogy megyei Kisberényben. Jászberényt három önkormányzati képviselő és a Gazdakör tagjai képviselték. J. 05.aug.13.
117. 6-7. A VII. országos kádártalálkozó és kiállítás helyszíne Jászberényben az Ipartestület székháza volt. J. 05. aug.13.
118. 13. A Városi stadionban rendezték meg a Jász Kupa görkorcsolya versenyt. A pontversenyt a JSE-Balczó DSE nyerte. J. 05.aug.19.
119. 13. Utcabállal, tűzijátékkal zárult a Jászberényi Nyár rendezvénysorozata. J. 05.aug.19.
120. 14. A Egri Hunor kőszobrász által felújított Pálinkás-keresztet (Kálvária) ünnepélyes keretek között újra felszentelték. J. 05.aug.19.
121. 18. Szolnokon átadták a megyei közgyűlés által alapított díjakat. Jász-Nagykun-Szolnok Megye Gazdasági Díját az Electrolux Műszaki Fejlesztő Csoport kapta. Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Díjjal tüntették ki Nagy Józsefet, a Jászberényi Tanítóképző nyugalmazott főigazgatóját. J. 05.aug.19.
122. 31. A Kossuth úti általános iskola épületét a Klapka György Szakközép és Szakképző Iskola kapta meg. J. 06.febr.25.

Szeptember

123. A volt Jászkürt fogadó épületében rendezte meg a Jászsági Képzőművészetbarátok Egyesülete kiállítását. A Berényi Műhely, a Jász Alkotók Köre tagjai és Máté György szobrászművész hozták el alkotásaikat. J. 05.szept.24.
124. 1. Az Alternatív Szakképző Iskola felvette Terplán Zénó Széchenyi-díjas akadémikus nevét. J. 06.máj.20.
125. 4. Ünnepi szentmisével emlékeztek Jászberény védőszentjére, Szent Rozáliára. Délután került sor a II. Egyházi Népénekes Találkozóra. J. 05.szept.10.
126. 6. A Közoktatás Minőségért Díj Kiválóság Díj arany fokozatát kapta a Városi Óvodai Intézmény. J. 05.szept.24.
127. 7. A Brazil Szövetségi Köztársaság nemzeti ünnepén Budapesten kiállítás nyílt Hamza Dezső Ákos műveiből. J. 05.szept.17.
128. 10. A Gróf Apponyi Albert Általános Iskola Bajcsy Zs. úti tagintézményében második alkalommal rendezték meg a Jászsági Sérültek Egészségügyi, Kulturális és Sporttalálkozóját. J. 05.szept.17.
129. 16. Átadták a Kurta Sándor Ifjúsági és Küzdőcsarnokot. (Ferencsek tere, volt színházterem) J. 05.szept.24.
130. 20. Megnyílt a Tesco Áruház Jászberényben. J. 05.szept.24.

131. 23. Megalakulásának 5. évfordulóját ünnepelte a Nagytemplomban a Keresztény Értelmiségi Szövetség (KÉSZ). J. 05.okt.1.
132. 23. Második alkalommal rendezték meg a Berényi Borünnepet. A helyiek közül a Pince Kft. és a Túri Pincészet szerepelt boraival. J. 05.okt.1.
133. 23-25. A Fogathajtó Magyar Bajnokság döntőjét Izsákon rendezték. Egyes fogathajtásban ifj.Taczman Elek ezüstérmes lett, így bekerült a magyar válogatott csapatba. J. 05.okt.1.
134. 24. A Déryné Művelődési Központ Ifjúsági Házában tartották meg a hagyományos Jászsági Cigánynapot. A rendezvényt záró cigánybál helyszíne a Cimbalom csárda volt. J. 05.okt.1.
135. 25. A Jászberényi Rádiós Klub megalakulásának 50. évfordulóját ünnepelte. J. 05.okt.1.
136. 29. A Déryné Művelődési Központban került sor a Déryné emlékünnepra. A Déryné Emlékplakett kitüntetés Kárpáti Zoltánné főtanácsos és Kocsán László néptáncos kapta. J. 05.okt.1.
137. 30. Megalakult a Jászok Egyesülete Ifjúsági Csoportja. J. 05.nov.12.

Október

138. 1. Tizennegyedik alkalommal rendezték meg a Hajta 50/80 Kerékpáros Teljesítménytúrát. 12 település 189 versenyzővel szerepelt. J. 05.okt.8.
139. 1. Jászberény kórusai a Déryné Művelődési Központban adtak jótékonysági hangversenyt a Zene Világnapján. A rendezvény bevételét az erdélyi árvízkárosultak megsegítésére ajánlották fel. J. 05.okt.8.
140. 6. Az aradi vértanúkra a Fehértói temetőben emlékezett a Városvédő és Szépitő Egyesület. Emlékbeszédet Besenyi Vendel mondott, a jászberényi Polgári Kör 48-as emlékműnél tartott ünnepségének szónoka Babucs Zoltán volt. J. 05. okt.8.
141. 8. A Taekwondo Diákolimpia országos döntőjét a Belvárosi Általános Iskola Sportsarnokában rendezték meg. A versenyen jól szerepelt a rendező JSE ITF Kondor Taekwondo Szakosztálya is. J. 05.okt.15.
142. 9. A Tuti Peso Kft. hetedik alkalommal rendezte meg a Jászkürt Futófesztivált. Sztárvendég Varga Zoltán, a jászberényi Vasas egykori kapusa. J. 05.okt.15.
143. 17. A Városi Könyvtár költözés miatt bezárt. J. 05.okt.15.
144. 18. A Magyar Festészet napján kiállítás nyílt Szolnokon, Jászsági művészek a Szolnoki Galériában címmel. J. 05.okt.22.
145. 19. Tizedszer adták ki a megye gazdasági szereplőit rangsoroló TOP 50 című kidványt. A megyei listát minden alkalommal az Electrolux Lehel vezette. Takács János átvehette a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara aranyérmét. J. 05.okt.22.

146. 21. Megnyílt a Déryné Művelődési Központban a Berényi Műhely 16. őszi tárlata. J. 05.okt.29.
147. 23. Az 56-os emlékműnél Antics István a Lehel Vezér Gimnázium igazgatóhelyettese mondott ünnepi beszédet. A Városháza előtt Rózsa György főorvos, volt leheles diák emlékezett. A Déryné Művelődési Központban szavalóversenyt tartottak. Az 56-os Szövetség Országos elnöksége kitüntetésekkel adta át. J. 05.okt.29.
148. 26. Az önkormányzat ülésén mutatkozott be Uwe Bartels, testvérvárosunk, Vechta új polgármestere. J. 05.okt.29.
149. 27. A jászberényi Vechtai Baráti Kör fogadta a vechtai testvérszervezetet a Klapka György Szakközép-és Szakiskola kommunikációs centrumában. J. 05.okt.29.
150. 27. A Déryné Művelődési Központban vendégszerepelt Pege Aladár nagybőgős. J. 05.nov.5.
151. 28. A felújított Városi Könyvtárban az Európa Klub szervezésében vetítették le Mészáros Márta Nagy Imréről szóló filmjét, a Temetetlen halottat. J. 05.nov. 5.
152. Nagykállóban az országos néptánc fesztiválon a Jászság Népi Együttes fesztiváldíjas lett, a Jártató Táncegyüttes nívódíjat kapott. J. 05.nov.5.

November

153. Első alkalommal adták át a Szociális Munka Napján a Jászberény Város Szociális Díja kitüntetését. Az idei díjazott Nagy Lajosné, a Vöröskereszt önkéntese lett. J. 05.nov.19.
154. Ünnepélyesen átadták a Neszúrben az új külterületi rendőrőrs épületét. Hét főből álló körzeti megbízotti csoport kezdi itt meg a munkát. J. 05.nov.19.
155. 5. Jubileumi ünnepséget tartott a Fegyveres Erők Nyugállományú Tagjainak klubja. Az 1950-ben alakult Lehel Vezér önálló Tüzérdandárra, és klubjuk 1970-es megalakulására emlékeztek. J. 05.nov.12.
156. 6. Az öregerdei gyermektáborban tartotta alakuló ülését a HÖN (Hajta-Öregerdő-Neszúr) Ifjúsági és Szomszédügyi Közhasznú Egyesület. Elnökévé Nagy Jánost választották. J. 05.nov.12.
157. 15. A Lehel Vezér Gimnázium iskolagalériájában nyílt meg Kotró Lászlónak, a Berényi Műhely tagjának linómetszet kiállítása. J. 05.nov.19.
158. 18. Ünnepélyesen átadták a Városi Könyvtár felújított épületét. J. 05.nov.19.
159. 22. Jászfényszaru megalakult a Jászkapu Turisztikai Egyesület. Elnökévé Kovács Györgyöt választották. Alapítói jászsági civil szervezetek és magánszemélyek. J. 05.nov.26.

160. 30. A Jászok Egyesülete jászberényi csoportjának rendezvényén ifj. Sisa Béla műemléki felügyelő Jászberény főterének helyreállításáról tartott előadást. J. 05.dec.3.

December

161. Bartos Kinga festő meghívott kiállítóként vett részt Firenzében a Kortárs Művészetek Nemzetközi Biennáléján. J. 06.jan.7.
162. Vezetőségválasztó küldöttgyűlést tartott a Jászberényi Sportegyesület. Elnök ismét Tamás Zoltán lett. J. 05.dec.17.
163. Jászkákóhalmán rendezték meg a Jászságért Díjjal kitüntetettek első találkozóját. J. 06.jan.7.
164. 6. A SZIE JTKF kollégiumában nyílt meg Palkó Tibor Munkácsy-díjas festőművész kiállítása. J. 05.dec.10.
165. 7. A Jászsági Diáksport Bizottság megjutalmazta a diákolimpián bajnoki címet szerzett gyerekeket. J. 05.dec.10.
166. 12. Budapesten adták át a Magyar Köztársaság Jó tanulója- Jó sportolója díjat. A jászberényi Szöllösi Boglárka gyorskorcsolyázó is az egyik kitüntetett volt. J. 06.jan.7.
167. 15. Átadták az elkerülő út (31-es és 32-es főközlekedési út összekötő út) első szakaszát. J. 05.dec.17.
168. 29. Az önkormányzat Egészségügyi és Sportbizottsága ismét megrendezte az óévbúcsúztató sportnapot. J. 06.jan.7.

2006

Január

169. A felnőtt rövidpályás gyorskorcsolya Eb. harmadik helyét a magyar válogatott szerezte meg. A csapatban jászberényiek (Huszár Erika és Darázs Rózsa) is szerepeltek. J. 06.jan.28.
170. 1. A társulási megállapodás értelmében a jászberényi önkormányzat egészségügyi szolgálata működteti a háziorvosi ügyeleti ellátást Jászágó, Jászfelsőszentgyörgy, Jászárokszállás területén is. J. 06.jan.7.
171. 5. A Déryné Művelődési Központ nagytermében tartotta koncertjét Rákász Gergely orgonaművész. J. 06.jan.14.
172. 12. Gyertyagyújtással, szentmisével emlékeztek a II. magyar hadsereg katonáldozataira az 1943-as doni katasztrófa évfordulóján. J. 06.jan.14.

173. 16. Tisztújító közgyűlést tartott a Keresztény Értelmiségiek Jászsági Szövetségének Jászberényi Csoportja. A KÉSZ elnöke ismét Suba György lett. J. 06.jan.21.
174. 17. A budapesti Zsókavári Galériában nyílik meg Sáros András jászberényi festőművész kiállítása. J. 06.jan.21.
175. 19. A Hamza Múzeumban a Hamza Stúdió művészeinek (Bartos Kinga, Nagy Ildikó, Nagy Tamás, Beluzsár Csaba, Papp Anett, Farkas Edit) zenéhez kapcsolódó kiállítása nyílt meg. J. 06.jan.21.
176. 21. Hetedik alkalommal tartotta meg bálját a Déryné Művelődési Központban a Jászsági Menedzser Klub Egyesület. J. 06.jan.28.
177. 23. A Magyar Kultúra Napján ünnepi műsorral emlékeztek a Déryné Művelődési Központban. Kiemelkedő munkájáért jutalomban részesült: Ingensné Barkóczy Ibolya, Barna T. László, Cs. Nagyné Türi Márta, Nagyné Koncz Éva és Kiss Erika. J. 06.jan.28.
178. 28. Takács János, az Electrolux Lehel Kft. vezérigazgatója kapta „Az év menedzsere 2005” díjat. J. 06.febr.4.

Február

179. A torinói téli olimpián Huszár Erika a gyorskorcsolya 1500 méteres távon legjobb európaiként 4. helyet szerzett. J. 06.febr.25.
180. Megalakult a Vechtai Baráti Kör Egyesület. Elnöke Bernhardt András. J. 06. febr. 18.
181. 2. Visszakerült a Székely Mihály bútorok egy része Jászberénybe. Ideiglenesen a Városi Könyvtár tetőterében kaptak helyet. J. 06. febr.4.
182. 4. Gyilkosság áldozata lett Taczman Elek mozgássérült fogathajtó-világbajnok és felesége. J. 06.febr.11.
183. 4. A Jászberényi Gazdák és Polgárok Köre a Déryné Művelődési Központban rendezte meg a XIII. Gazdabált. J. 06.febr.11.
184. 11. Tizenhetedik alkalommal rendezte meg a Városvédő és Szépítő Egyesület a Jász bált. A bálkirálynő Kovács Eszter, a bál hercege Hagyó László lett. J. 06.febr.18.
185. 17. Horváth Péter emlékünnepeket rendeztek Jászfákóhálmán és Jászberényben. A jászberényi gimnázium egykori igazgatójára, a jászok történetírójára a Lehel Vezér Gimnáziumban és a Városi Könyvtárban is emlékeztek. J. 06.febr.25.
186. 18. A Gépipari Tudományos Egyesület Háztartási Gépek Szakosztálya a Déryné Művelődési Központban rendezte meg a XII. Műszaki Bált. A bálkirálynő Tarkó Viktória lett. J. 06.febr.25.
187. 18. A Bercsényi úti sportcsarnokban rendezték meg az V. Jótékonyági Keresztény Bált. Vendégművész Fenyő Miklós volt. J. 06.febr.25.

188. 24. A Lituus rézfúvós quintet jótékonyági koncertet adott a Déryné Művelődési Központban. A bevétellel a kulturális delegációval Pekingbe utazó négy jászberényi fiatal támogatták. J. 06.márc.4.
189. 28. A SZIE Jászberényi Főiskolai Kar adott otthont az Egészségmegőrzés és egészséges életmód című előadássorozatnak. J. 06.márc.4.

Március

190. 1. Jász-Nagykun-Szolnok megye legjobb sportolói köszöntötték a megyeházán. A megye legjobb ifjúsági leány sportolója 2005-ben Darázs Rózsa, legjobb felnőtt férfi sportolója Darázs Péter lett. Különdíjat kapott Huszár Erika. Midhárman gyorskorcsolyázók. J. 06.márc.4.
191. 1. A Hamza Múzeum és a gyöngyösi Mátra Művelődési Központ együttműködése keretében Gyöngyösön megnyílik a Jászság színei című kiállítás jászberényi festők műveiből. J. 06.febr.25.
192. 1. A volt huszárlaktanya (Jásztelki út) hasznosítására aláírták a Jászberényi Beszálítói Tudásközpont létrehozásáról szóló szándéknyilatkozatot. J. 06.márc.4.
193. 9. Csányi Sándor OTP elnök-vezérigazgató avatta fel a Csányi Alapítvány fejlesztő program első jászsági közösségi házát a Déryné utcai pártok házában. J. 06.márc.11.
194. 15. Takács János az Electrolux Lehel Kft. elnök-vezérigazgatója parlamenti ünnepségen vehette át a Magyar Köztársaság Érdemrend Tiszti Keresztje (polgári tagozat) kitüntetését. J. 06.márc.18.
195. 15. Nemzeti ünnepünk városi ünnepségét a Gyakorló Általános Iskola rendezte. Ünnepi beszédet Pomázi Imréné igazgató mondott. A Fehértói temetőben a Városvédő és Szépítő Egyesület emlékezett. A Sáros András Közalapítvány szavalóversenyt rendezett. J. 06.márc.18.
196. 15. A Déryné Művelődési Központ Ifjúsági Házában adták át a 2005-ös Sportleg-díjakat és a Jászberény Város Sportjáért Díjat. J. 06.márc.18.
197. 18. A Jászok Egyesülete Budapesten a Hadtörténeti Múzeumban ünnepelte újjáalakulásának 15. évfordulóját. J. 06.márc.25.
198. 20. A Terplán Zénó Szakképző Iskola (volt banképület) falán lévő emléktáblánál emlékeztek meg az I. Magyar Hadosztály 1945-ös megalakulásáról. J. 06.márc.25.
199. 22. A Városi Könyvtárban mutatták be Sáros László CANYONEWYORK című fotóalbumát. A könyv fotóiból kiállítás is készült. J. 06.márc.25.

Április

200. 1. A Jászság Népi Együttes a Magyar Művészetért kuratórium döntése alapján Bartók-díjat kapott 35 éves tevékenysége értékeléseként. J. 06.ápr.21.

201. 1. Az 1849-es tavaszi hadjárat eseményeire emlékeztek a Város Napján. Városismereti vetélkedő általános iskolások, történelmi vetélkedő középiskolások részvételével. A megemlékező beszédet Babucs Zoltán mondta. Jászberény Város Kulturájáért kitüntetését B. Jánosi Gyöngyi kapta. Az esti díszünnepségen Pro Urbe díjjal tüntették ki Várenti Béla gyermekorvost, átadták a Közszolgálati Életmű-, és a Közszolgálati Nívódíjakat is. J. 06.ápr.7.
202. 7. Az önkormányzat által rendezett ünnepségen köszöntötték a torinói téli olimpián sikeresen szereplő jászberényi gyorskorcsolyázókat és edzőiket. (Huszár Erika, Darázs Péter, Darázs Rózsa, Darázs István, Belovai József) J. 06.ápr.15.
203. 10. A Kulturális és Tudományos Hetek-Székely Mihály Zenei Napok megnyitója a Városi Könyvtárban Földes László-Hobo „Tudod, hogy nincs bocsánat” című műsorával. J. 06.ápr.15.
204. 20. Kocsis Gyula A Jászság társadalma, népessége című könyvének bemutatója a Jász Múzeumban. J. 06.ápr.29.
204. 23. Parlamenti választások második fordulója: a Felső-Jászság ögy.képviselője ismét Gedei József (MSZP) lett. J. 06.ápr.29.
205. 25. A Déryné Művelődési Központban megnyílt a Gyöngyösi Műhely tárlata. A rendezvényen fellépett Kóródi Anikó operaénekes is. J. 06.ápr.29.
206. 29. Jászberény testvérvárosában Sucha-Beskidzkában megnyílt Máté György szobrászművész és Palkó Tibor festő kiállítása. J. 06.máj.6.

Május

207. A budapesti felnőtt és junior kyokushin Európa-bajnokságon borzérmet szerzett a jászberényi Yakuzák három versenyzője: Misovits Boglárka, Simon Orsolya és Fülöp Roland. J. 06.jún.3.
208. 1. A városi majális a nagy esőzések miatt a Kiserdő helyett a hűtőgépgyári sportlétesítmények területén rendezték. Első ízben volt majális az öregerdei gyermektáborban a Hajta, Öregerdő, Neszűr Egyesület rendezésében. J. 06.máj.6.
209. 4. Szent Flórián-napi tűzoltó-ünnepség. A tűzoltó laktanya falán emléktáblát avattak a szolgálatteljesítés közben elhunyt bajtársaknak: Hudra János és Sipos János emlékének. J. 06.máj.6.
210. 7. Jubileumi Electrolux futófesztivál az Electrolux Lehel Kft. szabadidő bizottsága rendezésében. J. 06.máj.13.
211. 8-10. A Kulturális és Tudományos Hetek és Székely Mihály Zenei Napok részeként került megrendezésre a Székely Mihály énekes találkozó. A Székely Mihály emlékünnepségen adták át a Székely Mihály-díjat. J. 06.máj.13.

212. 13. Emléktáblát avattak névadójuk tiszteletére a Terplán Zénó Műszaki és Közgazdasági Szakképző Iskola falán. (A bronz dombormű Varga Éva szobrászművész alkotása.) J. 06.máj.20.
213. 13. Tizenötödik alkalommal rendezték meg a Hajta gyalogos teljesítménytúrát. J. 06.máj.20.
214. 19-21. Százéves a Jászberényi Sportegyesület. A jubileumi rendezvénysorozaton a különböző szakosztályok bemutatókat, versenyeket rendeztek. J. 06.máj.27.
215. 22. A főiskola dísztermében operaműsorral mutatkozott be Benedek Mária énekművész, Túri Melinda és Forgó Nóra énekes. A koncert egyben az Ifjú Muzsikusok Alapítványának jótékonyági estje is volt. J. 06.máj.27.
216. 25. Gönczö Károly a Liska József Szakközépiskola testnevelő tanára a Magyar Diáksport Szövetség Diáksportért kitüntetését vehette át. J. 06.jún.17.
217. 26.Vásárhelyi István emlékünnepséget tartottak a Gróf Apponyi Albert Általános Iskola Bajcsy Zs. úti tagintézményében. A Vásárhelyi-díjat Gulyás Sándorné tanár és Orbán Zoltán a jászberényi állatkert zoopedagógusa kapta. J. 06.máj.27.
218. 26. Megemlékezés a Hősök napján. Ünnepi szentmise a Szentkúti templomban a II. világháborús emlékműnél. Besenyi Vendel mondott beszédet, majd az első világháborús emlékműnél is koszorúkat helyeztek el. J. 06.jún.3.
219. 27-28. A Lehel Vezér Gimnázium, a Tehetséget 2000-re alapítvány és az Élővíz Természetvédelmi Egyesület szervezésében rendezték meg a VIII. Környezet-és természetvédelmi diákszimpóziumot. J. 06.jún.3.

JÁSZDÓZSA³

2005

Május

220. 15. Kopjafaavatás a tájház udvarán. D.05.máj.

Június

221. 17-19. XI. Dósai Napok rendezvénysorozata. Kiállítások: Jáger Mihályné foltvarró képei és a jászkiséri Csete Balázs Honismereti Szakkör Játszóházi Csoportjának alkotásai. Szüreti felvonulás, a honismereti szakkör, valamint a Kis- és Nagy Bondorka népi együttes tagjai részvételével. L'amour együttes, Fásy mulató fellépése, utcabál, tűzijáték. Barátságos futball mérkőzések, horgászverseny a Tarnán.

---

³ Készítette: Gulyás Erzsébet

- A „Jászdózsáért” díj kitüntetettje: Dr. Jáger Mihály háziorvos.
A gyémántdiplomás Gulyás János nyugdíjas tanár köszöntése.
„Virágos Jászdózsáért” díj átadása. D.05.jún.-júl.
222. 25. A Jászok Világ találkozóján Jánoshidán a község küldöttsége is részt vett. D.05.jún.-júl.

Július

223. Tanulók a franciaországi Margut-ba látogattak egy csereprogram keretében, augusztusban pedig a francia diákok viszonzták. D.05.aug.
224. 9. A Jászapátin megrendezett hagyományos aratáson és a kakaspörkölt főző versenyen a honismereti szakkör tagjai is részt vettek. D.05.jún.-júl.

Augusztus

225. 1-3. A Tájházat renoválták a honismereti szakkör tagjai, tapasztottak, meszeltek. D.05.aug.
226. 20. A magyar államalapítás és az új kenyér ünnepe. Beszédet mondott Angyal Norbertné képviselő asszony. D.05.aug.

Szeptember

227. 24. XIII. Jászsági Dalostalálkozó Jászkiséren, a „Dósa” Honismereti Szakkör népdalkórusa is fellépett. D.05.nov-dec.

Október

228. 1. „Idősek Világnapja” a „Dósa” Honismereti Szakkörben. D.05.okt.
229. 7. Zenei vetélkedő a könyvtárban általános iskolai tanulónak. D.05.okt.
230. 14. Elhunyt Kerényi Gyula, id. nyugdíjas postamester. D.05.nov.-dec.
231. 20. Jászberényi mezei futóversenyen 28 tanuló képviselte az általános iskolát. Víg Bence az I. korcsoportban I. helyezést ért el, Farkas Dávid pedig a II. korcsoportban. D.05.nov.-dec.
232. 23. Az '56-os forradalom és szabadságharc mártírjaira való megemlékezés, ünnepi beszédet mondott Dalmadi Tiborné, az ÁMK igazgatója. D.05.okt.
233. 25. A „Dózsa duatlon” DSE szervezésében. D.05.nov-dec.
234. 28. Bozóky János Általános Iskola integrációs szakmai napot rendezett. D.05.nov.-dec.

November

235. 20. Állandó kiállítást nyílt a könyvtárban Tari János fotóművész alkotásaiból. A 80-as években Jászdózsáról, a Jászságról készített fotókat Holló László, a Népművészet mestere a honismereti szakkörnek adományozta. D. 06. nov.-dec.

December

236. 4. Gödöllői művelődési központban Jászdózsát bemutató kiállítást nyílt, a Duflex stúdió tagjainak alkotásai alapján. Kiállítást megnyitotta Samuné Tusor Mária, a Duflex stúdió alelnöke. D.05.nov.-dec.
237. 17. ést 21. Falukarácsony. D.06.jan.

2006

Január

238. 12. Gyertyagyújtás a doni katasztrófa áldozatainak emlékére, megemlékezett Gulyás János nyugd. tanár. D.06.jan.

Február

239. 17. Mesemondó verseny alsó tagozatos tanulóknak, 1-2. korcsoportban első helyezett Nagyfi Böbe, 3-4. korcsoportban pedig Herédi Szabina. D.06.febr.
240. 18. Jótékonyági Sportbált rendezett a Jászdózsai Sportegyesület, a zenét Oláh Sándor és zenekara biztosította. D.06.márc.

Március

241. 9. A „Csányi Alapítvány a Gyermekéért” tehetséggondozó programba Király Kinga 6. osztályos tanuló is bekerült. D. 06.márc.
242. 11-12. IV. Eperjes Nemzetközi Kupán a JSE Kondor ITF Taekwondo Szakosztály képviselőjében Galambos Levente is részt vett, formagyakorlatokban 3. helyezést ért el. D.06.márc.
243. 21. Véralás. D.06.márc
27-ápr. 2. A Kossuth Rádióban a déli harangszót Jászdózsáról közvetítették D.6.márc.

Április

244. 13. Versmondó verseny általános iskolás korú tanulóknak. 1-3. osztályos kategóriában I. helyezett: Nagyfi Böbe, 4-5.osztályos kategóriában: I. helyezett: Herédi Szabina, Hajdú Nikolett, Vraskó Fruzsina, 6-8. osztályos kategóriában: I. helyezett: Kiss Anita. D.06.ápr.-máj.
245. 23. Országgyűlési képviselő választás 2. fordulójának eredménye: Járvás István (FIDESZ-KDNP)–465, Szekeres Imre (MSZP)–628 szavazat. Internet
246. 25. A jászági többpróba bajnokságon részt vettek az általános iskola tanulói. D.06.ápr.-máj.
247. 30. A Jászapáti Színjátszóköri bemutatta a „Marica grófnő” c. darabot. D. 06. ápr.-máj.

Május

248. 16. Nepomuki Szent János napján a „Dósai” Honismereti Szakkör tagjai Szent János üsztatása hagyományát elevenítették fel. Részt vett dr. Bathó Edit, a Jász Múzeum igazgatónöje és Fodor István Ferenc, a jászfákóhalmi „Horváth Péter” Honismereti Szakkör vezetője. D. 06.ápr.-máj.
249. 19. „80 éve nyitotta meg kapuját az első tanyasi iskola Jászdózsán” évfordulója alkalmából ünnepség. D.06.ápr.-máj.

 JÁSZFÉNYSZARU⁴

2005

Május

250. 1. A városnap rendezvénysorozat keretében Tamus István képzőművészeti kiállítása Jászfényszarun. Megnyitó beszédet mond Selmeczi László, a debreceni Déri Múzeum igazgatója. = *Mf.* 2005. máj., 5. p.
251. 6. Grafológiai előadást szervez a BLNT. = *Mf.* 2005. máj., 4. p.
252. 7. Megemlékezés a II. világháború jászfényszarui áldozatairól, felavatják az önkormányzat és a Jászfényszaruért Alapítvány támogatásából megvalósult Megbékélés emlékművét. = *N.* 2005. május 9., 3. p., *Mf.* 2005. máj., 1-2. p.
253. Kamarakiállítás a művelődési házban I-II. világháborús emléktárgyakból. A kiállítást Pető Zoltán készítette, megnyitó beszédet mondott Babucs Zoltán hadtörténész. = *Mf.* 2005. máj., 2. p.
254. 8. A Jászkapitány-szobor avatásán Jászberényben részt vesz a FÉBE Szücs Mihály Huszárbandériuma, ünnepi műsort ad a Fortuna Együttes. = *Mf.* 2005. máj., 3. p.
255. 14. A Weöres Sándor Országos Gyermekszínház Fesztivál regionális döntőjében Békéscsabán nagy sikerrel szerepel a Napsugár Gyermekszínház. = *Mf.* 2005. máj., 6. p.
256. 24. Megyei és helyi önkormányzati vezetők látogatást tesznek a Samsung Electronics jászfényszarui gyárában. A gyár igazgatója bejelenti, hogy 80 db televíziót ajándékoznak a térség iskoláinak, óvodáinak. = *Mf.* 2005. jún., 2.p.; *N.* 2005. jún. 24. 16. p.
257. 28. „Divat-Forma-Stílus” címmel tanácsadást szervez a BLNT. = *Mf.* 2005. jún., 5. p.

---

⁴ Készítette: Sugár Istvánné és Pető László

Június

258. 8. Az általános iskola legeredményesebb tanulóinak fogadást ad Györiné Czeglédi Márta polgármester az önkormányzat nevében. = Mf. 2005. jún., 4. p.
259. 8. Megalakul a HONSZ jászfényszarui csoportja. = Mf. 2005. máj., 8. p.; és szept., 8. p.
260. 25. Az Őszirózsa Nyugdíjas Klub részt vesz a Jánoshidán rendezett Jászok Világtalálkozóján = Mf. 2005. szept., 2. p.
261. 25-26. A Jánoshidán megtartott Jászok XI. Világtalálkozóján jászfényszarui delegáció képviseli a várost. = Mf. 2005. júl., 4. p.
262. 25-26. „Jászságért” díjat adományoznak Tóth Ernőnek, a Svéd Királyi Opera tagjának. = Mf. 2005. június, 2. p.
263. 30. Tisztújító közgyűlést tartott a városi sportegyesület, amelyen Matécsa Csaba Lászlót választották SE elnöknek. = Mf. júl., 8. p.

Július

264. 15. Szelektív hulladékgyűjtő szigeteket alakítanak ki Jászfényszarun. = N. 2005. júl. 27.
265. 16. 3-9. Jászfényszarui iskolások Agárdon táboroznak. = Mf. 2005. júl., 4. p.
266. 17. 5. Általános iskolások hagyományos mesetáborra a Mecsekben. = Mf. 2005. aug., 6. p.
267. 18. 22. Csörsz árok akciócsoport a XXI. századért névvel jött létre civil szerveződés, amely vállalta, hogy kidolgozza a Felső-Jászság helyi vidékfejlesztési tervét. Az akciócsoport vezető szervezete a BLNT. = Mf. 2005. aug., 8. p.
268. 19. 25-30. A FÉBE 10. honismereti és helytörténeti tábora. = Mf. 2005. aug., 4. p.
269. 20. 28. Az Őszirózsa Nyugdíjasklub visegrádi kiránduláson vesz részt. = Mf. 2005. szept., 2. p.
270. 29.-30.-31. Az erdélyi Bors községben szerepelnek a Fortuna Együttes és a Napsugár Gyermekszínházi csoport tagjai. = Mf. 2005. júl., 5. p.

Augusztus

271. 22. Nemzetközi angol nyelvi tábort szerveznek általános iskolásoknak Jászfényszarun. = Mf. 2005. máj., 4.p.; N. 2005. jún. 21. 2. p.
272. 23. Gyökereink címmel jászfényszarui képeslapgyűjteményt jelentet meg a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság. = N. 2005. okt. 8. 2. p.; Mf. 2005. aug., 8. p.
273. 24. Rendszerváltó polgármesterek találkozója. = N. 2005. aug. 18. 12. p.

274. 18. Palla Gábor jászfényszaruí származású közgazdász fotóiból nyílik kiállítás a művelődési házban. = *Mf.* 2005. aug., 4. p.
275. 19. Városi ünnepség keretében „Jászfényszaruért” kitüntetést adományoznak Tóth Zoltán és Kiss Ferenc háziorvosoknak, „Jászfényszaru a Köz szolgálatáért” kitüntetésben részesül Fónagy Sándor és Ézsiás Istvánné nyugalmazott pedagógus, Kővágó Jánosné nyugalmazott óvónő átveszi a „Pedagógus Szolgálatért” emlékérmét. = *Mf.* 2005. aug., 1-2. p.
Jászfényszaru díszpolgára címet adományoznak Szabó Imrefia Béla pedagógus, szobrászművésznek. = *Mf.* 2005. aug., 1-2. p.
276. 19. Az Őszirózsa Nyugdíjasklub részt vesz a Jászapátiban megtartott nyugdíjas találkozón. = *Mf.* 2005. szept., 2. p.
277. 20. Értelmiségi fiatalok részére találkozót szervez a FÉBE. = *Mf.* 2005. júl., 7. p.; *Mf.* 2005. aug., 9. p.

Szeptember

278. 15. A Védőnői Szolgálat családias rendezvényt szervez azoknak az édesanyáknak, akik anyatejjel táplálják kisbabájukat. = *Mf.* 2005. okt., 8. p.
279. 16.-18. Tamus Antal magyarnyerges népi iparművész nyeregkiállítása Gyöngyösön. = *Ingyen Piac* 2005. szept. 16. p.
280. 19. A Magyar Internetező Nők egyesülete Közhasznú Szervezet és a BLNT képzési és szaktanácsadási programot indít. = *N.* 2005. aug. 8. 2. p.
281. 29. Mihály-napi vásárt tartanak a Napsugár óvodában. = *Mf.* 2005. okt., 5. p.
282. 29. A BLNT Gyökereink című fotókiállítása a jászberényi Hamza Múzeumban. = *Mf.* 2005. szept., 8. p.

Október

283. Hagyományos zöldség-gyümölcs kiállítást rendez a Szivárvány Óvoda. = *Mf.* 2005. okt., 5. p.
284. 13. A FÉBE bemutatkozik a Millenáris Park Civiliáda 2005 című kiállításán. = *Mf.* 2005. okt., 2. p.
285. 14. A felújított Rimóczi- kastély ünnepélyes átadása. Avató beszédet mondott Gráf József mezőgazdasági miniszter. = *Mf.* 2005. okt., 2. p.
286. 15. Dalos találkozó a művelődési házban. = *Mf.* 2005. okt., 4. p.
287. 17. Színházi előadás a művelődési házban kisiskolásoknak, óvodásoknak. = *Mf.* 2005. okt., 4. p.
288. 23. Emlékezés az 1956-os forradalomra. Ünnepi megemlékezést tart Nagy András, a Lehel Vezér Gimnázium igazgatója. Az irodalmi műsort a Lumina Cornu történelmi klub mutatta be, közreműködött a Pedagógus Énekkar = *Mf.* 2005. okt., 1. p.
289. 28. A BLNT Gyökereink c. fotókiállítása okt. 28- nov.15-ig Békésen látható. = *Mf.* 2005. okt., 4. p.

290. 29. A FÉBE Borostyán Társastánc Klub jubileumi találkozót rendez. = Mf. 2005. dec., 5. p.; N. okt. 12. 2. p.

November

291. 18. Vidékfejlesztési konferencia, Erzsébet-napi vásár, az Idő című fotókiállítás rendezése a Petőfi Művelődési Házban és Városi Könyvtárban, a BLNT szervezésében. = Mf. 2005. nov., 4-5. p.; Mf. 2005. dec., 6. p. és N. 2005. nov. 18. 4. p.
292. 26. Óvodabált rendeznek a Szivárvány Óvodában. = Mf. 2005. nov., 6. p.
293. 26. Alapítványi rendezvényt tart a Szivárvány Óvoda a gyerekek játékkészletének bővítése céljából. = N. 2005. nov. 18. 4. p.

December

294. Rekordévet zár a Samsung Electronics Jászfényszaruon működő televíziógyára. = N. 2005. dec. 24. 5. p.
295. A templomban közös adventi koncertet adott a Pedagógus Énekkar és a templomi kórus. = N. 2005. dec. 24. 5. p.
296. 2. József Attila-émlékermet ad ki a Fényszaruiai Baráti Egyesülete. Az emlékérem tervezője Szabó Imrefia Béla. = N. 2005. okt. 28. 5. p.; 2005. dec. 24. 5. p. és Mf. 2005. aug., 9. p.; 2005. dec., 4. p.; KvK. 2005. dec. 13. 4. p.
297. 3. Az önkormányzat szociális és egészségügyi bizottsága Jászfényszaru nyugdíjas lakosait az Idősek Estje kulturális rendezvényen látja vendégül. = Mf. 2005. nov., 1. p.; Mf. 2005. dec., 2. p.
298. 9. Jászsági és gödöllői vendéglátók hagyományörző rendezvénye Jászfényszaruon. = N. 2005. dec. 13. 5. p.; Mf. 2005. dec., 2. p.
299. 10. Adventi Kávéház a Rimóczi-kastélyban a BLNT szervezésében. = Mf. 2005. dec., 8. p.
300. 20. A Fejlesztő Roma Munkaközösség házi énekversenyt rendez az iskolában. = Mf. 2006. jan., 5. p.

2006

Január

301. 2. Vida Zsuzsanna házi orvos megkezdi gyógyító tevékenységét Jászfényszaruon. = N. 2005. dec. 24. 5. p.; 2006. márc. 13. 5. p.
302. 4. A Sárga Iskola felújítása, bővítése alkalmából Magyar Bálint oktatási miniszter mond beszédet. = N. 2005. dec. 24. 5. p.; 2006. jan. 5. 1-2. p.; N. 2006. jan. 21.; N. 2006. ápr. 15. 5. p. és Mf. 2005. szept., 1. p.; Mf. 2005. nov., 1. p.; Mf. 2005. dec., 5. p.; Mf. 2006. jan., 5. p.; Mf. 2006. ápr., 8. p.
303. 5. Jászfényszaru delegáció utazik a lengyelországi Zaklęczyńbe. = N. 2006. febr. 18. 5. p.; N. 2006. febr. 22. 2. p.; Mf. 2006. jan., 1. p.

304. 22. Könyvkiállítást rendez a Városi Könyvtár a Magyar Kultúra Napja tiszteletére. = N. 2006. jan. 21. ; Mf. 2006. jan., 2. p.
305. 23. Kovács Andrásnének Németh László-díjat adományoznak a Magyar Kultúra Napja alkalmából. = Mf. 2006. jan., 2. p.
306. 28. Az Általános Iskola, Kooperatív Művészeti Alapiskola és Szakiskola XI. jótékonyági bálja a művelődési házban. = Mf. 2006. jan., 8. p.
307. 30. A Civil fórum összejövelete a városházán a civil szervezetek programjainak egyeztetése céljából. = Mf. 2006. jan., 4. p.

Február

308. 1. A szülők akadémiaja keretében Trencsenyi László kandidátus előadása az iskolában. = Mf. 2006. jan., 4. p.
309. 11. A FÉBE színházi bemutatót szervez a Petőfi Művelődési Házban a Magyar Kultúra Napja tiszteletére. = N. 2006. jan. 21. 5. p.; Mf. 2006. jan., 2. p.
310. 15. Köz meghallgatás. A Képviselő-testület ismerteti a lakossággal a város 2006. évi költségvetés tervezetét. = Mf. 2006. jan., 1. p.; Mf. 2006. febr., 1.-3. p.
311. 18. A FÉBE 16. alkalommal szervezi meg jótékonyági estjét és bálját. = N. 2006. jan. 21. 5. p.; 2006. febr. 18. 5. p.; 2006. febr. 20. 16. p. és Mf. 2006. márc., 4. p.
312. 24. A vállalkozó nők és az esélyegyenlőség címmel konferenciát szervez a Bedekovich Lőrinc Népfőiskolai Társaság a városházán. = N. 2006. febr. 18. 5. p.; Mf. 2006. febr., 4. p.
313. 24. Alsótagozatos diákok farsangi bálja a Sárga Iskolában = Mf. Márc., 6. p.

Március

314. 4. A Jászkun Világ–Gyermek és Ifjúsági Találkozón fellép a FÉBE Borostyán Társastáncklub utánpótlás csapata. = Mf. 2006. márc., 7. p.
315. 11. A BLNT közgyűlése a városházán. = Mf. 2006. febr., 4. p.
316. 11. Nők összhangban címmel nyilvános fórumot tart a BLNT és a NőTárs Alapítvány. = Mf. 2006. ápr., 9. p. ; N. 2006. márc. 18. 5. p.
317. 18. A Jászok Egyesülete újjáalakulásának 15. évfordulóját Budapesten ünneplik, amelyen a FÉBE is képviselteti magát. = Mf. 2006. márc., 4. p.

Április

318. 1.-2.-3. A FÉBE Szűcs Mihály Huszárbandérium részt vesz a hagyományos Tavasz Hadjárat emléktúrán. = N. 2006. ápr. 15. 5. p.; 2006. ápr. 1. 2. p.; 2006. ápr. 3. 20. p.
319. 7.-8. Harmadik alkalommal szervezik meg a köztisztasági napot Jászfényszarun. = Mf. 2006. márc., 7. p.
320. 22. Jászfényszaruról 40 fős kontingens vesz részt Szelevényben, az árvízvédelmi munkálatokban = Mf. 2006. ápr., 7. p.

321. 29. Az V. Jász Fény vers és prózamondó találkozó Jászfényszarun. = N. 2006. ápr. 15. 5. p.; Mf. 2006. márc., 6. p.; 2006. máj., 3. p.

JÁSZJÁKÓHALMA⁵

2005

Október

322. 10. Tíz éve alakult meg a Polgári Kör N.10.25.
323. 15. A rokkantak napja alkalmából szervezett találkozót a helyi Mozgáskorlátozott Klub. = N.10.18.

November

324. 4. 15 évvel korábban indult nosztalgiazó képviselők és képviselő-jelöltek találkoztak Jákóhalmán N.11.08

December

325. 23. Forrás-kutatók a Tarna mentén – a jászzákóhalmi honismereti szakkör néhány tagja a Cered határában eredő Tarna-forráshoz látogatott el. N. 01.17.
326. 27. Évzáró jellegzetes gulyásételekkel a honismereti szakkörnél. N.01.03.
327. 28. A napokban baráti beszélgetésre jöttek össze a Jászságért-díj díjazottai a kistérség problémáinak megvitatására. N.01.03.

2006

Január

328. 20. 150 vendég mulatott a hét végén Jászzákóhalmán az idén 15 éves fennállását ünneplő Gubicz András Gazdakör hagyományos bálján. N.01.24.
329. 28. Kozmóczki Géza (fiatalon elhunyt festő) családja egy festményt ajándékozott a leendő Jász Képtár gyarapítására. N.01.31.
330. 28. Immár 73. alkalommal rendezte meg hagyományos iparosbálját az idén az Iparos Olvasókör megalakulásának 100. évfordulóját ünneplő Ipartestület. N.02.08.

Február

331. 5. A napokban rendezte meg a Jákó Kertbarát Kör hagyományos pampuska-sütő versenyét. N.02.08.
332. 17. Névadójuk születésének 250. évfordulójára emlékeztek a Horváth Péter Honismereti Szakkör tagjai Jászzákóhalmán és Jászberényben. N.02.14.

---

⁵ Összállította: Kiss Béláné és Fodor István Ferenc

Március

333. 17. A Jászok Egyesülete Budapesten tartotta 15. évfordulós ünnepségét, mely alkalomból a honismereti szakkör, a kertbarát kör és a JÁKOB 100-100 ezer forint támogatást kapott. N.03.27.
334. 26. Ravatalozó alapkövét tették le Jákóhalmán. N.03.28.
335. 27. A Közösségi Ház nyugdíjas klubja fennállásának 10. évfordulóját ünnepelte. N.03.31.

Április

336. 1. A hagyományos népi ételek sorából most a kocsonyafőző tudományukat csillogtatták meg a honismereti szakkör tagjai. N.04.04.
337. 3. Már 18. alkalommal szerveztek történelmi lovas felvonulást az 1849-es szabadságharc Tavaszi hadjáratának tiszteletére a Jászságban, mely érinti községünket is. N.04.08.

Május

338. 15. Újjáalakult a községben a Cigány Érdekszövetség tagszervezete. N.05.19.
339. 16. Feléledt a Jánoska úsztatás Jászdózsa és Jákóhalma között Nepomuki Szent János ünnepén. N.05.31.
340. 20. Jeles jákóhalmi kórossiker a fesztiválon (Abasári katonadal fesztivál.) N.05.29.
341. 31. IPOSZ-díjat kapott Fodor István Ferenc a jászjákóhalmi honismereti szakkör vezetője jákóhalmi ipartörténeti könyvéért. N.06.02.

Június

342. 7. A honismereti szakkör vendége volt T. Bereczki Ibolya, a szentendrei szabadtéri Múzeum igazgatója. N.06.12.
343. 14. Negyvenen jelentkeztek véradásra Jákóhalmán. N.06.16.

Július

344. 15. A JÁKOB (elszármazottak) megalakulásuk 6. évfordulóját ünnepelték a helyi horgásztanyán. Saját felj.
345. 29. A Gubicz András Gazdakör II. alkalommal rendezte meg nagyszerű dalos találkozóját a Polgári Magyarorszáért Alapítvány támogatásával. Saját felj.

Augusztus

346. 1. Kohajda Zoltán esperes személyében helyben lakó plébánost kapott a község, aki ellátja Jászdózsát és Jásztelket is. Saját felj.
347. 26. A Gubicz András Gazdakör 100.000,- Ft-os pályázatot nyert parlagnfü irtási akcióra, melyet sikeresen teljesített (tavaly itt tévesen jelent meg az akkor is ugyanennyi összeg.) Saját felj.

Szeptember

348. 7. Hagyományos termékbemutatóját nagy sikerrel rendezte meg a kertbarát kör. Kiegészítő rendezvényként bemutatkozott Varga József jászberényi fafaragó is. Saját felj.
349. 14. Első önálló képkiallítását rendezte a községben Szöllösi Edit alkalmazott grafikus a honismereti szakkör szervezésében a gazdakörben. Saját felj.
350. 24. A honismereti szakkör Ausztriában a világhírűvé vált andai hídnál emlékezett 1956-ra, ahol 20000 menekült hagyta el az országot. Saját felj.

JÁSZKISÉR⁶

2005

Május

351. 1. A Pedagógus Női Kar vendégszereplése Franciaországban.
352. 28. A Jászkisériek Baráti Egyesülete kezdeményezésére közadakozásból elkészült Redemptiós emlékmű avatása.
353. 31. H. Bathó Edit Jászsági viseletek c. könyvének bemutatója.
Utassi László énekelt versekből összeállított műsorának bemutatója.

Június

354. 4. Gyermek- és Falunap: a díszpolgári címet Szüle Katalin, a „Jászkisér Nagyközségért” díjat a „Természetjáró Gyermekek Egyesülete” kapja (2005. jún. 3.-4.) (N., 2005. jún. 6.)
355. 4. A Falunap alkalmából megrendezett főzőverseny I. helyezettje Csorvási István, a „Kis-Ér” Kertbarát Kör tagja
356. A miniszterelnök Nemzeti Ellenállásért Emléklapot adományozott Arlett Sándornak.
357. 7. 8 millió forint támogatást kap a Jászkiséri Római Katolikus Plébánia a templom rekonstrukciójához (N., 2005. jún. 22.)

Július

358. 2. A salgótarjáni Kertbarátok látogatása a helyi kertbarátoknál
359. 3-12. A Csete Balázs Általános Iskola sátoztáborra Kísszékelyben
360. A Szervátültetettek XV. Világjátékán Berente Judit úszásban 2 arany és három ezüstérmét szerzett.
361. A helyi sportegyesület 80. születésnapját ünnepli (N., 2005. júl. 25.)

---

⁶ Összeállította: Szakál Jánosné

362. 25-28. Német nyelvi és informatikai tábor az általános iskola szervezésében Ruth Zschokke, Susanne és Markus Schröder tanárok vezetésével.
363. Spanyolországban vendégszerepelt a Pendszom Néptáncgyűlés.

Augusztus

364. 16-19. Kézműves tábor Tóth László és Elter Tibor vezetésével (aug. 16-19.)
365. 20. Ünnepi megemlékezés a kopjafánál, kenyérsütés és -szentelés a Csete Balázs Helytörténeti Gyűjtemény udvarán. (aug. 20.)
366. Anyaggyűjtési és előfizetési felhívás a katolikus templom fennállásának 100. évfordulójára kiadandó „A jászkiséri Katolikus templom történetéből” c. kiadványhoz. Az ’56-os Vitézi Lovagrend felvette tagjai sorába Csomor András. A PJN Niederlenz segítségével Fodor Márta és Tóth Brigitta egy hónapos tanulmányúton járt Svájcban.
367. A Törökszentmiklósi Önkéntes Tűzoltó Egyesület megalakulásának 130. évfordulójára szervezett megyei tűzoltónapon a jászkiséri pikáns bagulyás különdíjat nyert (N., 2005. aug. 17.)
368. Képzőművészeti kiállítás a Műv. Házban (N., 2005. aug. 19)
369. 12. Pendszom folkfesztivál (N., aug. 22.)
370. VI. Jászsági Cigány Kulturális Nap Jászkiséren (N., 2005. aug. 26.)
371. Szántóverseny Országos Döntője (N., 2005. aug. 27., szept. 3., szept. 5.)
372. 27. A VI. Jászsági Cigány Kulturális Nap Keretében felavatták a helyi cigányzenészek emléktábláját. (aug. 27.)

Szeptember

373. 7. Kertbarátok terménybemutatója
374. 17. Roma nap
375. Zarándoklat Máriaremetére Suki Izidor szervezésében. (szept. 11.)
376. Játsszóház, kézműves foglalkozások az Európai Kulturális Örökség Napja alkalmából (N., 2005. szept. 19.)
377. XIII. Jászsági Dalostalálkozó (szept. 24.)
378. 26. A Zene Világnapja alkalmából a Pedagógus Női Kar tartott hangversenyt
379. 30. Az Idősek Napja alkalmából Búcsút int az ősz a nyárnak címmel nótaműsorra kerül sor.

Október

380. 4. Az Aradi vértanúkra emlékezők Katona Tamás történész előadását hallgathatták meg. Ekkor adta át a Jászkisériek Baráti Egyesülete a Nagyközségi Önkormányzat tulajdonába a Rákóczi szobrot és a Redemptiós emlékművet.
381. 5-13. Szüle Katalin, a Honismereti Játsszóház vezetője Japánban, Osakában mutatta be a Csete Balázs által összegyűjtött népi gyermekjátékokat. (okt. 5-13.)

382. 8. A Pendzsom Néptáncgyesület „A Tisza térség kincsei” Művészeti Fesztiválon vendégszerepelt. (okt. 8.)
383. Farkas Gábor a Prágában rendezett 52. szántó-világbajnokságon a 15. helyen végzett (N., 2005. okt. 12.)
384. Átadják az új tűzoltóállomást Jászkiséren (N., 2005. okt. 17.)
385. Jászkiséri Pontyfesztivál (N., 2005. okt. 19.)
386. 19. Meghalt a „Kis-Ér” Kertbarát Kör örökös elnöke (okt. 19.)
387. Megemlékezés és koszorúzás Wittner Mária ünnepi beszédével. (okt. 21.) (N., 2005. okt. 21.)
388. 25. Meghalt Tánccsoz Ferenc Jászkisér Díszpolgára, a szántóversenyek egyik szervezője.
389. 5-13. Őszi sportnap óvodásoknak. (okt. 5-13.)
390. Tájékoztató a szennyvízberuházás aktuális állapotáról. Suki Izidor lemond képviselői tisztségéről a Cigány Önkormányzatban (Öjkv., 2005. október)

November

391. 1. Megszűnt az 1947-ben alapított jászkiséri Tüdőgondozó.
392. 5. Az Önkéntes Tűzoltóság Kiskör úti szertárát Lamperth Mónika belügyminiszter adta át.
393. Felavatták az új önkormányzati tűzoltóság laktanyáját (N., 2005. nov. 7.)
394. K. Tóth Sándor 3 éve áll vitában az önkormányzattal (N., 2005. nov. 9.)
395. Faültetést szervezett a kisebbségi etnikai szervezet (N., 2005. nov. 21)
396. 25. A „Kis-Ér” Kertbarát Kör évváró rendezvénye
397. 47. Csatlakozás a Bursa Hungarica felsőoktatási ösztöndíj pályázathoz (Öjkv., november)

December

398. 6. Közmeghallgatás.
399. A Csete Balázs Helytörténeti Szakkör bemutatója (N., 2005. dec. 6.)
400. 10. XVI. „Apáról-fiúra” népi gyermekjátékok közösségi bemutatója.
401. 12-21. Gyermek-könyvheti rendezvények a könyvtárban a teljes alsótagozat részvételével. (dec. 12-21.)
402. 20. A jászkiséri Pedagógus Női Kar karácsonyi koncertje a műv. házban (N., 2005. dec. 15.)
403. Roma fenyőünnepség. (dec. 20.)
404. A Karácsonyi Élelmiszercsomag Akció nyerteseként a Csete Balázs Általános Iskola támogatta a rászoruló családokat

2006

Január

405. 12. A felújított Attila úti Óvoda műszaki átadása. (jan. 12.)
406. 16-21. Sítábor Kokaván. (jan. 16 – 21.)
407. 18. Alsótagozatos szavalóverseny. (jan. 18.)
408. 20. A Magyar Kultúra Napja. (jan. 20.)
409. 24. Szüle Katalin útibeszámolója Japánról a Könyvtárban. (jan. 24.)
410. 26. Szakálné Torma Eszter újabb 5 évre kapott megbízást a Nagyközségi Könyvtár vezetésére. (jan. 26.)
411. Felsőtagozatos szavalóverseny az iskola és a könyvtár szervezésében (jan. 31.)

Február

412. A Jászkisér Gyermekéiért Alapítvány Ifjúsági információs pontot Jászkisérnek elnevezésű anyagával 800 ezer forintot nyert (N., 2006. febr. 6.)
413. A 48-as Polgári Egyesület jótékonyági estje a műv. házban (N., 2006. febr. 7.)
414. A Kossuth Rádióban élő adásban szerepelt Szüle Katalin, Bordás Béla és Hajdú László polgármester (2006. február 12.)
415. 23. Régi farsangok Jászkiséren. Élménybeszámoló és ételkóstoló harmadikosok részére a könyvtárban. (feb. 23.)
416. Civil szervezetek beszámolója az önk. támogatás felhasználásáról. Kolláth Bálint működik háziorvosként. (Öjkv., 2006. február)

Március

417. 7. Nőnap virágkészítés alsótagozatos osztályokkal a könyvtárban (márc. 7.)
418. 8-9. Alsótagozatos meseíróverseny az iskola és a könyvtár szervezésében
419. 11. A húsvéti ünnepkör. Előadás és ételkóstoló harmadikosok részére a könyvtárban. (márc. 8-9.) (márc. 28-29.)
420. 11. A Csete Balázs Honismereti Szakkör közgyűlése.
421. 16. Honismereti Játsház negyedikeseknek a könyvtárban
422. Szentesi István őrsparancsnok számolt be a közbiztonság helyzetéről (Öjkv., március)

Április

423. 3. A Bartók Béla Kamarakórus hangversenye a műv. házban. (ápr. 3.)
424. 4-5. Tojásfestő műhely és ételkóstoló alsótagozatos osztályokkal a könyvtárban (ápr. 4-5.)
425. 8. Versünnepe a Nagyközségi Könyvtárban. Utassi László énekelt versekből összeállított műsorának bemutatója. (ápr. 8.)

426. 76. Húsvéti játszó a könyvtárban. A fülöpszállási Székely Gábor Petőfi gyűjteményének kiállítása a művelődés házában.
427. 20. A Roma Kultúra Napja. Mese- és versmondó verseny roma gyerekeknek a CÉSZ és a Nagyközségi Könyvtár szervezésében.
428. Újra van polgárórség Jászkiséren (N., 2006. ápr. 20.)
429. A kistérséget bemutató filmre nyert kétmillió forintot a Jászszági Többcélú Társulás (N., 2006. ápr. 24.)
430. 26-27. Anyák napi ajándékkészítés
431. „Nemes Gerzson” emléktábla elhelyezése a Hősök téri iskola épületén. Emlék-hely kialakítása a holokauszt áldozatainak (Ladányi út és Szabadság út) (Öjkv., 2006. április)

Május

432. Id. Deák Jánosné az Új Néplap Legszebb Anyukája szavazáson III. helyezett lett (N., 2006. május. 4.)
433. 8. Kitalált középkor címmel tartott előadást Szabó János. (máj. 18.)
434. 23-24. Pünkösöd az egyházi szertartásrendben és a néphagyományokban. Előadás és ételkóstoló harmadikosok részére a könyvtárban. (máj. 23-24.)
435. 25. Honismereti Játzóház elsősöknek a könyvtárban (máj. 25.)
436. 30-31. Pünkösöd az egyházi szertartásrendben és a néphagyományokban. Előadás és ételkóstoló negyedikesek részére a könyvtárban (máj 30-31.)
437. Balog László a tűzoltóság érdekében kifejtett tevékenységéért „gróf Széchenyi Ödön-emlékplakett”-et vehet át Ópusztaszeren. (Öjkv., 2006. május)

Június

438. 3. A Falunapon díszpolgári címet kapott sporteredményeiért Berente Judit, a Szervátültetettek Európai Sportszövetségének elnöke.
439. 12. Alsótagozatosok látogatása Fodor Pálék gazdaságában. Állat- és kertbemutató (jN. 12.)

JÁSZLADÁNY⁷

2005

Március

440. Megalakult a Jászladányról Elszármazottak Baráti Egyesülete (JEBE). Az egyesület célja a község múltjának, jelenének, sorsának figyelemmel kísérése, fejlődéséhez segítségnyújtás. Rendszeres kapcsolat kiépítése a Jászladányról

---

⁷ Készítette: Kalmár Istvánné

- elszármazottak és helyben lakók között. A település értékeinek gyarapítása, a lakosság életminőségének javítása. Az egyesület nyitott, bárki tagja lehet.
441. XI. Óvodapedagógusok Nemzetközi Esztétikai tanácskozása nagyközségünk óvodájában. Vendég Gail Wilson kisgyermek-nevelési szakértő, Nagy Jenőné, a Tessedik Sámuel főiskola adjunktusa.

Május

442. 6.: Megemlékezések a redemptióról. 260 éve annak, hogy jászkun őseink véghez vitték a redemptiót, vagyis önmaguk megváltották, visszavásárolták a Német Lovagrendnek 1702-ben elzálogosított területeiket. Emléktábla avatása „A jászkun redemptio 260. évfordulójára, hagyományaink előtt tisztelegve állíttatta jász közösségünk Jászladány, 2005. május 6.” Ünnepi szónok Farkas Ferenc nyugalmazott főiskolai tanár, aki a „Jászságért” Díjat a Jászladányban megrendezett jubileumi jász világtalálkozón vehette át.
443. 18. Író-olvasó találkozó – dedikálással egybekötve – a művelődési házban. A helyi Nyugdíjas Klub a „Nádszágú felhőkön” című kötet szerzőjét, Nagy Editet látja vendégül, aki Jászladány szülője.

Július

444. 1-2-3 Falunapok
 Jogi esetek és az Etna együttes fellépése.
 Szombaton zenés reggeli ébresztő, bemutatkoznak a mazzorették.
 Díszpolgári Díj átadása.
 Lekszőnő Gubicz István jászkapitány beszámolója.
 A Tihanyi Vándorszínpad művészeinek gyermek és felnőtt műsora.
 Program együttes fellépése, a V-Tech együttes élő koncertje, valamint tűzijáték.
 Játszóház, ugrálóvár és kirakodóvásár.
 „Ladány Szépe” megválasztása.

Augusztus

445. 19. Megemlékezés a Szent István szobornál. A Nagyközségi Könyvtár felújított épületének átadása. Beszédet mond: Dankó István polgármester és Major Judit könyvtárvezető. Bagi Gábor: A Jászkun kerület története című könyv ismertetője a szerző jelenlétében.
 A Nagyközségi Könyvtár a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának „érdekeltség-növelő” pályázatán 146000 Ft támogatáshoz jutott. A támogatást a könyvtár dokumentumállományának fejlesztésére fogja fordítani.

Október

446. 1-től a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Munkaügyi Központ Foglalkoztatási Információs Pontja működik a könyvtárban.
447. 8. VI „Jászsági Hagyma Napja” A programból: szezonzáró agrárkiállítás, Ladány-EXPO, térzene, Berecz Bálint nóta- és operettműsora, főzőverseny, prímás bemutató.

November

448. 18. Író-olvasó találkozó. Vendég: Berényi Szilvia, akinek édesapja jászladányi születésű, apai nagyapja 2000-ig lakott Jászladányon.

December

449. 9. Vetélkedő a Nagy Könyv keretében. Tárgya A.A. Milne: Micimackó és a Micimackó kunyhója című regénye volt.

Rövidítések:

- D = Dósai Híradó
J = Jászkürt
JH = Jászapáti Hírmondó
KvK. = KisVáros Kép
Mf. = Mi újság Fényszarun?
N. = Új Néplap
Ökj. = önkormányzati jegyzőkönyv
JU = Jász Újság

T Á R G Y M U T A T Ó

Állatkerti Party	104
Alternatív Szakképző Iskola Ld Terplán Zénó Szakképző Iskola	
Apáról fiúra népi játék bemutató	400
Aratónap	212, 224
Ásatás	90
Bál	11, 41, 63, 69, 119, 134, 176, 183, 184, 186, 240, 292, 306, 311, 313, 325, 330
Belvárosi Általános Iskola	78, 83, 109, 115, 141
Berényi Borünnep	132
Berényi Műhely	123, 146
Berényiek találkozója	116
BLNT	257, 267, 272, 280, 282, 291, 299, 312, 315, 316
Búcsú	444
CÉSZ	338
Cigány Fiatalok Kulturális Szövetsége	521
cigány, roma kultúra	134
civil fórum	307
Csángó Fesztivál	108, 110, 112, 113
Csányi Alapítvány	193, 241
Csete Balázs Általános Iskola	359, 404, 420
Csete Balázs Honismereti Szakkör	365
Csörsz árok akciócsoport	267
Déryné Művelődési Központ	84, 103, 134, 136, 146, 150, 171, 186, 188, 205
Déryné-emlékünnepe, emléklakett	136
diákolimpia	141, 165
díszpolgárok	275, 354, 388, 438, 444
divatbemutató	66
Dósai Napok	221
Egészségügyi Centrum	47
Egyházi Népekes Találkozó	125
Electrolux Lehel Kft.	95, 96, 145, 178, 194, 210
elkerülő út	90, 167
emléktábla, emlékmű	86, 120, 198, 209, 212, 252, 352, 378, 431, 438
Európa-bajnokság	169, 207
Európai Mobilitási Hét	40
Az Év Sportolója	57
Az Év Menedzsere	178
falunap, faluparlament	9, 355, 438, 444

FÉBE	268, 277, 284, 290, 296, 311, 314, 317
Fegyveres Erők Nyugállományú Tagjainak Klubja	155
felhőszakadás	35
Firenze	161
fogathajtás	133
fogyatékosok, fogyatékkal élők	128
Fortuna Együttes	254
fotó, fotókiállítás	77, 97, 105, 274, 282, 289, 291
főzőverseny	96, 102, 355, 367
futóverseny	142, 231
galamb- és kisállattenyésztők	
gazdakör, gazdanapok	1, 183, 328, 345, 347
görkorsolya	118
Gróf Apponyi Albert Általános Iskola	122, 128, 217
Gyakorló Általános Iskola	82, 195
gyermeknap	10, 354
gyilkosság	182
gyorskorsolya	166, 169, 179, 190, 202
Hajta-túra	138, 156, 208, 213
Hamza Múzeum	77, 88, 94, 175, 188, 191, 282, 329
hangverseny	37, 38, 42, 84, 100, 107, 109, 139, 150, 171, 215, 295, 340, 378, 402, 423
harcművészet	51, 70, 141, 207, 242
honismereti mozgalom, pályázat	221, 224, 225, 227, 228, 325, 326, 332, 336, 341, 349, 350, 399
HONSZ jászfényszarui csoportja	259
Honvéd Jász Kaszinó Kulturális Egyesület	97
Horváth Péter emlékünnepe	185, 332
Hősök Napja	218
huszárlaktanya	192
Idősek Napja	228, 379
ipartestület	330
író-olvasó találkozó	443, 448
István Király Általános Iskola	
iskolanap	83
Jákó Kertbarát Kör	331, 348
JÁKOB	344
Jártató Együttes	152
Jász Alkotók Köre	20, 123
Jász bál	184
Jász Expo	30, 98

Jászfényszaruí vers- és prózamondó verseny	321
Jász Múzeum	107, 204
Jász Foltvarró Klub	103
Jász Világtalálkozó	87, 222, 260
Jászapáti Városért	33
Jászapátiak Baráti Egyesülete (JABE)	63
Jászberény Város Kultúrájáért	201
Jászberény Szociális Díja	153
Jászberényi Állat- és Növénykert	104
Jászberényi Tudásközpont	192
Jászberényi Nyár	99, 119
Jászberényi Polgári kör	93, 140
Jászberényi Rádióklub	135
Jászberényi SE	162, 214
Jászdózsáért Díj	221
Jászfényszaruért kitüntetés	275
jászkapitány	87, 444
Jáskisér Nagyközségért Díj	354
Jásközmű Kft.	397
Jáskürt Fogadó	105, 123
Jáskürt Futófesztivál	142
Jász-Nagykun-Szolnok Megyéért Díj	20, 54, 91, 121
Jászok Egyesülete	137, 197, 333
Jászságért Díj	87, 163, 262, 327, 437
jászsági állásbörze	85
Jászság Népi Együttes	152, 200
Jászsági Cigánynap	134, 370
Jászsági Dalostalálkozó	227, 377
Jászsági Hagyma nap	447
Jászsági Randevú	31
Jászsági Tavaszindító Gazdanapok	1
Jászsági Többcélú Társulás	429
Jászsági Vendéglátók Egyesülete	102
játszóház	376, 421, 427, 435
jótekonyság	41, 42, 69, 84, 139, 215, 240, 306, 311, 413
jubiläum	94, 96, 103, 135, 155, 197, 210, 214, 249, 290, 330, 361
kádertalálkozó	
Keresztény Értelmiségi Szövetség	131, 173
kiállítás	44, 48, 75, 88, 94, 97, 101, 103, 105, 114, 123, 127, 144, 146, 157, 161, 164, 174, 175, 178, 190, 191, 194, 196, 199, 206, 235, 250, 253, 274, 289, 304, 341, 368, 426, 437

kisebbség	116
Kis-ér Kertbarát Kör 386, 396	
kitüntetések, díjak 54, 57, 81, 91, 121, 126, 136, 145, 147, 153, 165, 177, 200, 201, 211, 216, 217, 275, 305, 354, 356	
Klapka György Szakképző Iskola	122, 149
kórusok	100, 139
könyvbemutató	87, 199, 204, 253, 445
könyvtár 13, 21, 46, 143, 151, 153, 181, 185, 199, 203, 229, 235, 304, 401, 409, 410, 415, 421, 425, 427, 434, 436, 445, 446	
környezetvédelem	219, 319
közmeghallgatás	310, 398
Közszolgálati Díj	33, 201, 275
Kulturális Tudományos Hetek	203, 211
Kurta Sándor Csarnok	129
labdarúgás	27, 54, 106, 438
Lancut (Lengyelország)	67
Lehel Vezér Gimnázium (LVG)	147, 157, 185, 219
Lehel Vezér Önálló Tűzérdandár	155
Liska József Szakközépiskola	216
lovassport	96, 133
Magyar Kultúra Napja	58, 177, 304, 305, 309, 408
Magyar Nyelvtudományi Társaság Jászsági Csoportja	
majális	203
március 15. (ünnepség)	67, 195
Menedzser Bál	176
mentők	12
mentőkutya	89
Mészáros Lőrinc Gimnázium	23, 62
mézkirálynő	115
mézvásár	115
Mozgássérültek Egyesülete	4, 323
Multi Center	
Munkaügyi Központ	85, 416
Műszaki Bál	186
Napsugár Gyermekszínpad	255
népművészet, néptánc	110, 112, 363
Neszür	154, 156
Niederlenz	366
Nőnap	64, 417
Október 23. (ünnepségek)	45, 147, 232, 288, 387

orvosi ügyelet	2, 170
országgyűlési választás	76, 204, 245
ökoiskola	78
ösztöndíj	39
Pálinkás kereszt	120
Pendzsom	369
polgári kör	322
polgárőrség	80, 416, 428
pontyfesztivál	385
Portelek	80
Pro Urbe Díj	201
Rác Aladár Emléknep	52
Rác Aladár Zeneiskola	33, 46
Redemptio	352, 380, 442
rendőrség	154
Rimóczi-kastély	285
Rokolya Varróműhely	44
Roma Kultúra Napja	374, 427
sakk	3
Samsung	294
Semmelweis-nap	92
sportegyesület, sport díjak	166, 190, 196, 216, 263, 361
Sucha-Beskidzka	206
szántóverseny	372, 383, 388
szavalóverseny	61, 147, 407, 411
Széchenyi István Általános Iskola	
Székely Mihály bútorok	181
Székely Mihály emlékünnepe	211
Szent István Egyetem	164, 189, 215
Szent István napi ünnepség	226, 365, 445
Szent János úsztatása	243, 339
színjátszók	43, 68, 247, 254, 255, 287, 309
Szociális Munkások Napja	153
születi mulatság	221
tábor	20, 29, 265, 266, 271, 359, 362, 364, 406
táncverseny	60
téli olimpia	179, 202
Terplán Zénó Szakképző Iskola	124, 198, 212
Tesco áruház	130
testvériskola	82

---

testvérvárosok, testvérközségek	26, 67, 106, 142, 206
tüdőgondozó	391
tűzoltók	61, 209, 384, 392, 393
úszóverseny	16, 65
utcabál	119
Ünnepi Könyvhét	13
Vágó Pál Általános Iskola	5, 25, 60, 61
Vágó Pál Múzeum	24, 48, 75
Város Napja	201, 250
Városvédő és Szépítő Egyesület	140
Vásárhelyi-emlékünnepe	217
Vechta	148, 149, 180
védőszent	125
véradás	50, 343
versünnepe	75
Vöröskereszt	22
Zaklyczin	303
Zarándoklat	75
Zene Világnapja	139, 378
Zöld Pont Egyesület	5, 71